

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

DİNİ YAPILARIN İŞARET ÖĞESİ OLMA POTANSİYELİ: TRABZON ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Şeyma YETİM

MAYIS 2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

DİNİ YAPILARIN İŞARET ÖGESİ OLMA POTANSİYELİ: TRABZON ÖRNEĞİ

Şeyma YETİM

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünce

“YÜKSEK MİMAR”

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 09 / 05 / 2019

Tezin Savunma Tarihi : 28 / 05 / 2019

Tez Danışmanı : Dr..Öğr. Üyesi Demet YILMAZ YILDIRIM

Trabzon 2019

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**Mimarlık Anabilim Dalında
Şeyma YETİM Tarafından Hazırlanan**

DİNİ YAPILARIN İŞARET ÖGESİ OLMA POTANSİYELİ: TRABZON ÖRNEĞİ

**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 14 / 05 / 2019 gün ve 1804 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.**

Jüri Üyeleri

Başkan : Prof. Dr. Ömer İskender TULUK

Üye : Doç. Dr. Altay ÇOLAK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Demet YILMAZ YILDIRIM

**Prof. Dr. Asim KADIOĞLU
Enstitü Müdürü**

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, akademik tecrübesini ve değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenin fazlasını sunan ve fedakarlık gösteren, güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyen ve gelecekteki mesleki hayatımda da bana verdiği değerli bilgilerden faydalanmaya devam edeceğimi düşündüğüm KTÜ Mimarlık Bölümü Öğretim Üyelerinden tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Demet YILMAZ YILDIRIM' a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca; eğitim ve öğretim hayatım boyunca emeği geçen tüm öğretmenlerime ve Coğrafi Bilgi Sistemi'nin kullanılması aşamasında yardımcı olan KTÜ Harita Mühendisliği Öğretim Üyelerinden Arş. Gör. Fatih TERZİ' ye teşekkür ederim.

Ve son olarak hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini üzerimden hiç çekmeyen sevgili annem Hava YETİM ve babam Güngör YETİM' e, kendimi yenilemem ve geliştirmem için bana cesaret veren, sevgisini, sabrını ve güvenini esirgmeden çocukluğumdan beri elimi tutan yol arkadaşım Hakan BAYRAM' a sonsuz teşekkürler.

Şeyma YETİM
Trabzon 2019

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Dini Yapıların İşaret Öğesi Olma Potansiyeli: Trabzon Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Demet YILMAZ YILDIRIM’ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

09/05/2019

Şeyma YETİM

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	I V
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
TABLolar DİZİNİ.....	XIV
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş ve Problemin Tanıtılması	1
1.2. Konuya Yaklaşım.....	4
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR 1: Dini Yapıların Kent Kimliğine Etkisi ve Algılanabilirliği.....	6
2.1. Kentsel Kimlik	6
2.1.1. Kentsel Kimliği Oluşturan Nitelikler	9
2.2. Kentsel İmge	11
2.2.1. Kolektif Bellek	12
2.2.2. İmge ve Kolektif Bellek İlişkisi	15
2.2.3. Kentsel İmaj Öğeleri	16
2.2.3.1. İşaret Öğeleri	19
2.2.3.1.1. İşaret Öğelerinin Nitelikleri ve Oluşumunda Etkili Kaliteler	22
2.3. Kentsel Kimlik ve İmajla İlişkili Temel Kavramlar	26
2.3.1. Simgesellik	26
2.3.2. Anlamsallık	27
2.3.3. Okunabilirlik	28
2.3.4. Algılanabilirlik	29
2.3.4.1. Algı Mekanizması	31
2.3.4.2. Hareketle Algılama	32
2.4. Dini Yapılar	35

2.4.1.	Dini Yapılarda Konumlanma/Yer İlişkisi	37
2.4.2.	Dini Yapılarda Biçimlenme	38
2.5.	Dini Yapı Örnekleri	41
3.	YAPILAN ÇALIŞMALAR 2: Dini Yapıların İşaret Ögesi Olma Potansiyeli .	45
3.1.	Araştırmanın Amacı, Basamakları, Yöntem ve Modeli	45
3.2.	Çalışma Alanının Belirlenmesi	51
3.3.	Kimlik Kartlarının Oluşturulması	51
3.3.1.	Kimlik Kartları	53
3.3.2.	Kimlik Kartlarının Değerlendirilmesi	94
3.4.	Hareket Halinde Dini Yapılarının Algılanabilirliği	99
3.4.1.	Hareket Akslarının Belirlenmesi	100
3.4.2.	Fiziksel Analizler ve Analizlere İlişkin Bulgular	104
3.4.2.1.	Dini Yapı-Kent İlişkisini Açıklayan Fiziksel Analizler ve Analizlere İlişkin Bulgular	105
3.4.2.1.1.	Topoğrafya Analizi	105
3.4.2.1.2.	Doluluk Boşluk Analizi	106
3.4.2.1.3.	Yoğunluk ve Kat Adedi Analizi	111
3.4.2.1.4.	Odaklara Uzaklık Analizi	117
3.4.2.2.	Dini Yapı-Yol İlişkisini Açıklayan Fiziksel Analizler ve Analizlere İlişkin Bulgular	132
3.4.2.2.1.	Konum Analizi	132
3.4.2.2.2.	Kot Analizi	134
3.4.2.2.3.	Kavşaklara Uzaklık Analizi	135
3.4.2.2.4.	Biçim Analizi	145
3.4.3.	İşlevsel Analizler ve Analizlere İlişkin Bulgular	155
3.4.3.1.	Hizmet Alanı Analizi	155
3.4.3.2.	Erişilebilirlik Analizi	158
3.4.3.3.	İşlev Dağılımı Analizi	161
3.4.4.	Görülebilirlik Analizi ve Analize İlişkin Bulgular	163
3.4.4.1.	Tanjant Yolu Görülebilirlik Analizi	164
3.4.4.2.	Devlet Sahil Yolu Görülebilirlik Analizi	185
3.4.4.3.	Uzunsokak – Önü Yolu Görülebilirlik Analizi	202
3.4.4.4.	Kunduracılar - Kemeraltı Yolu Görülebilirlik Analizi	223
3.5.	İrdelemeler	232

4.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	262
5.	KAYNAKLAR	266

ÖZGEÇMİŞ

Yüksek Lisans

ÖZET

DİNİ YAPILARIN İŞARET ÖĞESİ OLMA POTANSİYELİ: TRABZON ÖRNEĞİ

Şeyma YETİM

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Demet YILMAZ YILDIRIM

2019, 281 Sayfa

Kent kimliği kentleri birbirinden farklılaştırır ve ayrışmasını sağlar. Kent kimliğinin oluşumunda kentte yaşayanların zihninde oluşturdukları imaj etkili olmaktadır. Kentler bu imajlarla tanınır, hatırlanır ve çekici hale gelir. İşaret öğeleri kent imaj öğelerinden biri olarak kenti dışarıdan tanıtan referans noktaları olmaktadır. Dini yapılar fiziksel, simgesel ve anlamsal olarak işaret ögesi olma potansiyelleri yüksek yapı gruplarından biri olmaktadır. Dini yapılar bazı kentlerde özellikle kent dokusunda ve silüetinde öne çıkmakta ve kentin önemli kimlik öğeleri olmaktadır. Çalışma kapsamında dini yapılarının kent kimliği ve kent imajı ile kurduğu ilişki, işaret ögesi olma durumu üzerinden açıklamaya çalışılmış, dini yapıların hareket halinde algılanabilirliği üzerine fiziksel, işlevsel konum analizleri ve görülebilirlik analizleri yapılmıştır. Tüm bu çalışma Trabzon kent merkezi sınırları içerisinde tartışılmıştır. Dini yapıların işaret ögesi olması potansiyellerinin tartışılması ve durağan algılamamanın yanı sıra hareketli algılamamanın da çalışmaya dahil edilmesi çalışmanın özgün tarafını oluşturmaktadır. Ayrıca dini yapıların kentte işaret ögesi olabilmesi kent imajında yerini alabilmesi için dikkate alınması gereken tasarım kararlarını da ortaya koymaktadır. Çalışma mevcut dini yapı çevresinde yapılacak düzenlemeler veya yeni yapılacak dini yapıların yer seçimi açısından da özgün bir çalışma olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, İmaj, Kolektif bellek, İşaret ögesi, Dini yapı

Master Thesis

SUMMARY

THE POTENTIAL OF RELIGIOUS STRUCTURES ON THE LANDMARK: TRABZON
EXAMPLE

Şeyma YETİM

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Architecture Graduate Program
Supervisor: Asst. Prof. Demet YILMAZ YILDIRIM
2019, 281 Pages

Urban identity differentiates cities and makes them differentiate. The image created in the minds of the people living in the city is effective in the formation of the urban identity. Cities are known, remembered and attractive with these images. The landmark are the reference points that introduce the city from the outside as one of the image elements of the city. Religious structures are one of the building groups that have the potential to be landmarks physically, symbolically and semantically. Religious structures are especially prominent in the urban fabric and silhouette of some cities and are important elements of the city's identity. Within the scope of the study, the relationship between the religious structures and the urban identity and the image of the city was tried to be explained through the status of being a landmark. All this study has been discussed within the borders of Trabzon city center. The original aspect of the study is the discussion of their potential as a sign element of religious structures and the inclusion of moving perception as well as static perception. In addition, the fact that religious buildings can be a sign element in the city reveals the design decisions that should be taken into consideration in order to take their place in the image of the city. The study is also an original study in terms of the arrangements to be made in the vicinity of the existing religious structure or the location of the new religious structures.

Key Words: Identity, Image, Collective memory, Landmark, Religious building

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Kentsel kimliği oluşturan nitelikler	10
Şekil 2. İmge kolektif bellek ilişkisi	16
Şekil 3. Kentsel imaj öğeleri	19
Şekil 4. Hareket esnasında nesnelere algılanma sürekliliği	33
Şekil 5. Gözün yatay ve dikeyde görme şekilleri ve görüş açısı	34
Şekil 6. Sultanahmet Camisi biçimlenmesi	40
Şekil 7. San Pedro Katedrali biçimlenmesi	41
Şekil 8. Cullen, Kalın ve Yılmaz fotoğraflama tekniği	47
Şekil 9. Çalışmada kullanılan fotoğraflama tekniği	48
Şekil 10. Araştırma modeli	51
Şekil 11. Trabzon kent merkezinin konumu	52
Şekil 12. Çalışma alanı sınırı	53
Şekil 13. Örnek kimlik kartı	55
Şekil 14. Hareket aksları	100
Şekil 15. Tanjant Yolu	101
Şekil 16. Devlet Sahil Yolu	102
Şekil 17. Kunduracılar Kemeraltı Yolu	103
Şekil 18. Uzunsokak İnönü Yolu	104
Şekil 19. Yükseklik skalası	105
Şekil 20. Topoğrafya analizi	107
Şekil 21. Doluluk boşluk analizi	110
Şekil 22. Yoğunluk ve kat adedi analizi	114
Şekil 23. Trabzon'daki meydanlar	117
Şekil 24. Kavak Meydanı	118
Şekil 25. Atapark	119
Şekil 26. Sakız Meydanı	120
Şekil 27. Atatürk Alanı	121
Şekil 28. Güzelhisar Meydanı	122
Şekil 29. Dini yapıların Kavak Meydanı'na uzaklığı	123
Şekil 30. Dini yapıların Atapark'a uzaklığı	125

Şekil 31. Dini yapıların Sakız Meydanı' na uzaklığı	127
Şekil 32. Dini yapıların Atatürk Alanına uzaklığı	129
Şekil 33. Dini yapıların Güzelhisar Meydanı'na uzaklığı	131
Şekil 34. Tanjant Yolu üzerinde yer alan kavşakların konumu	135
Şekil 35. Devlet Sahil Yolu üzerinde yer alan kavşakların konumu	136
Şekil 36. Uzunsokak-İnönü Yolu üzerinde yer alan kavşakların konumu	136
Şekil 37. Kunduracılar-Kemeraltı Yolu üzerinde yer alan kavşakların konumu	137
Şekil 38. Kavşaklara uzaklık analizi (Tanjant Yolu)	138
Şekil 39. Kavşaklara uzaklık analizi (Devlet Sahil Yolu)	140
Şekil 40. Kavşaklara uzaklık analizi (Uzunsokak İnönü Yolu)	142
Şekil 41. Kavşaklara uzaklık analizi (Kunduracılar Kemeraltı Yolu)	144
Şekil 42. Biçim analizi (Tanjant Yolu)	147
Şekil 43. Biçim analizi (Devlet Sahil Yolu)	149
Şekil 44. Biçim analizi (Uzunsokak İnönü Yolu)	152
Şekil 45. Biçim analizi (Kunduracılar Kemeraltı Yolu)	154
Şekil 46. Hizmet alanı analizi / mahalleler	157
Şekil 47. Erişilebilirlik analizi	159
Şekil 48. Yakın çevre işlev analizi	162
Şekil 49. Görülebilirlik analizi (Tanjant Yolu kuzey kaldırımını doğu – batı doğrultusu)	167
Şekil 50. Görünüm sürekliliği analizi (Tanjant Yolu kuzey kaldırımını doğu – batı doğrultusu)	169
Şekil 51. Görülebilirlik analizi (Tanjant Yolu güney kaldırımını doğu – batı doğrultusu)	172
Şekil 52. Görünüm sürekliliği analizi (Tanjant Yolu güney kaldırımını doğu – batı doğrultusu)	174
Şekil 53. Görülebilirlik analizi (Tanjant Yolu kuzey kaldırımını batı - doğu doğrultusu)	177
Şekil 54. Görünüm sürekliliği analizi (Tanjant Yolu kuzey kaldırımını batı - doğu doğrultusu)	179
Şekil 55. Görülebilirlik analizi (Tanjant Yolu güney kaldırımını batı - doğu doğrultusu)	182
Şekil 56. Görünüm sürekliliği analizi (Tanjant Yolu güney kaldırımını batı - doğu doğrultusu)	184
Şekil 57. Görülebilirlik analizi (Devlet Sahil Yolu kuzey kaldırımını doğu – batı doğrultusu)	187

Şekil 58. Görünüm sürekliliği analizi (Devlet Sahil Yolu kuzey kaldırımı doğu – batı doğrultusu)	189
Şekil 59. Görülebilirlik analizi (Devlet Sahil Yolu güney kaldırımı doğu – batı doğrultusu)	191
Şekil 60. Görünüm sürekliliği analizi (Devlet Sahil Yolu güney kaldırımı doğu – batı doğrultusu).....	193
Şekil 61. Görülebilirlik analizi (Devlet Sahil Yolu kuzey kaldırımı batı - doğu doğrultusu)	195
Şekil 62. Görünüm sürekliliği analizi (Devlet Sahil Yolu kuzey kaldırımı batı - doğu doğrultusu)	197
Şekil 63. Görülebilirlik analizi (Devlet Sahil Yolu güney kaldırımı batı - doğu doğrultusu)	199
Şekil 64. Görünüm sürekliliği analizi (Devlet Sahil Yolu güney kaldırımı batı - doğu doğrultusu)	201
Şekil 65. Görülebilirlik analizi (Uzunsokak İnönü Yolu kuzey kaldırımı doğu – batı doğrultusu)	205
Şekil 66. Görünüm sürekliliği analizi (Uzunsokak İnönü Yolu kuzey kaldırımı doğu – batı doğrultusu)	207
Şekil 67. Görülebilirlik analizi (Uzunsokak İnönü Yolu güney kaldırımı doğu – batı doğrultusu)	210
Şekil 68. Görünüm sürekliliği analizi (Uzunsokak İnönü Yolu güney kaldırımı doğu – batı doğrultusu)	212
Şekil 69. Görülebilirlik analizi (Uzunsokak İnönü Yolu kuzey kaldırımı batı - doğu doğrultusu)	215
Şekil 70. Görünüm sürekliliği analizi (Uzunsokak İnönü Yolu kuzey kaldırımı batı - doğu doğrultusu)	217
Şekil 71. Görülebilirlik analizi (Uzunsokak İnönü Yolu güney kaldırımı batı - doğu doğrultusu)	220
Şekil 72. Görünüm sürekliliği analizi (Uzunsokak İnönü Yolu güney kaldırımı batı - doğu doğrultusu)	222
Şekil 73. Görülebilirlik analizi (Kunduracılar Kemeraltı Yolu doğu – batı doğrultusu)	225
Şekil 74. Görünüm sürekliliği analizi (Kunduracılar Kemeraltı Yolu doğu – batı doğrultusu)	227
Şekil 75. Görülebilirlik analizi (Kunduracılar Kemeraltı Yolu batı - doğu doğrultusu)	229
Şekil 76. Görünüm sürekliliği analizi (Kunduracılar Kemeraltı Yolu..... batı - doğu doğrultusu)	231

Şekil 77. Temel kavramlar üzerine analiz ve görülebilirlik	255
Şekil 78. Kent ölçeğinde fiziksel konum üzerine analiz ve görülebilirlik	256
Şekil 79. Yol ölçeğinde fiziksel konum üzerine analiz ve görülebilirlik	257
Şekil 80. İşlevsel konum üzerine analiz ve görülebilirlik	258

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. İşaret ögesi olma kriterleri	21
Tablo 2. İşaret öğelerinin nitelikleri	25
Tablo 3. Dini yapı örnekleri	43
Tablo 4. Görülebilirlik analizinde kullanılan başlıklar	49
Tablo 5. Dini yapıların kodları	54
Tablo 6. Askeri Cami kimlik kartı	57
Tablo 7. Hatuncuk Hatun Cami kimlik kartı	58
Tablo 8. Hamza Paşa Cami kimlik kartı	59
Tablo 9. Erdoğdu Merkez Cami kimlik kartı.....	60
Tablo 10. Gülbahar Hatun Cami kimlik kartı	61
Tablo 11. Ortahisar Büyük Fatih Cami kimlik kartı	63
Tablo 12. Musa Paşa Cami kimlik kartı.....	65
Tablo 13. Tabakhane Cami kimlik kartı	66
Tablo 14. Çarşı Cami kimlik kartı	67
Tablo 15. Hacı Kasım Cami kimlik kartı.....	68
Tablo 16. Mehmet Akif Ersoy Cami kimlik kartı.....	69
Tablo 17. Pazarkapı Cami kimlik kartı	70
Tablo 18. İçkale Cami kimlik kartı	71
Tablo 19. İskender Paşa Cami kimlik kartı.....	72
Tablo 20. Konak Cami kimlik kartı	74
Tablo 21. Hasan Ağa Cami kimlik kartı	75
Tablo 22. Hacı Yahya Cami kimlik kartı.....	76
Tablo 23. Müftü Cami kimlik kartı.....	77
Tablo 24. Hacı Salih Cami kimlik kartı	78
Tablo 25. Semerciler Cami kimlik kartı	79
Tablo 26. Kemer kaya Cami kimlik kartı	80
Tablo 27. Santa Maria Katolik Kilisesi kimlik kartı.....	81
Tablo 28. Hoca Halil Cami kimlik kartı	82

Tablo 29. Hızırbey Cami kimlik kartı.....	83
Tablo 30. Yeni Hal Cami kimlik kartı	84
Tablo 31. Yalı Cami kimlik kartı.....	85
Tablo 32. İncirlik Cami kimlik kartı	86
Tablo 33. Yeni Cuma Cami kimlik kartı	87
Tablo 34. Tavanlı Cami kimlik kartı	89
Tablo 35. Tekke Cami kimlik kartı.....	90
Tablo 36. Molla Siyah Cami kimlik kartı	91
Tablo 37. Sarmaşıklı Cami kimlik kartı.....	92
Tablo 38. Küçük Ayvasıl Kilisesi kimlik kartı	93
Tablo 39. Dini yapıların buldukları mahalleler	95
Tablo 40. Dini yapıların türü	96
Tablo 41. Mahalle ölçeğinde yoğunluk analizi	112
Tablo 42. Dini yapı – yakın çevre yükseklik ilişkisi	115
Tablo 43. Dini yapıların çevresindeki yapılaşma	116
Tablo 44. Dini yapıların yola göre konumu	133
Tablo 45. Dini yapıların yol kotuna göre durumu	134
Tablo 46. Tanjant Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar	146
Tablo 47. Devlet Sahil Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar	148
Tablo 48. Uzunsokak İnönü Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar	151
Tablo 49. Kunduracılar Kemeraltı Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar	153
Tablo 50. Dini yapıların erişim mesafesinde bulunan diğer dini yapılar	160
Tablo 51. Dini yapının yakın çevresinde yer alan işlevler	163
Tablo 52. Tanjant Yolu’nda ele alınan dini yapılar	164
Tablo 53. Devlet Sahil Yolu’nda bulunan dini yapılar	185
Tablo 54. Uzunsokak - İnönü Yolu’nda bulunan dini yapılar	202
Tablo 55. Kunduracılar - Kemeraltı Yolu’nda bulunan dini yapılar	223
Tablo 56. Dini yapıların odaklara uzaklığı	237
Tablo 57. Görünüm derecesi	242
Tablo 58. Görünüm sürekliliği	245
Tablo 59. Bütündeki etki	248
Tablo 60. Dini yapıların analizler sonucundaki durumu	261

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş ve Problemin Tanıtılması

Kentleri birbirinden ayıran ve onları birbirinden farklılaştıran onlara özgü nitelikler katan kent kimliği her kent için önemli bir unsur olmaktadır. Teknolojik gelişmeler, hızlı nüfus artışı, bilinçsiz yapılaşma, doğal afetler ve felaketler vb. sebeplerle kentler değişim gösterme bu değişimle birlikte var olan kimliklerini kaybedebilmekte, kimliklerini sürdürebilmekte ve ya kimliklerine yenilikleri entegre ederek yeni bir kimlik kazanabilmektedirler. Özellikle kentlerin kimliğini kaybetmesi bir taraftan benzer kentlerin ortaya çıkmasına kentlerin tanınmamasına diğer taraftan ise kentte yaşayan insanların zihninde bıraktığı imajın zedelenmesine ve insanların sokaklarına, mahallelerine, çevrelerine dolayısıyla kentlerine yabancılaşmalarına neden olmaktadır. Kentlerin kimliklerini kaybetmesi öncelikle güven duygusunun ortadan kalkmasına kişinin kendini oraya ait hissetmemesine ve kentlerini sahiplenmemesine gibi problemlere neden olmaktadır.

Kent imajı ise kenti tanımayı, öğrenmeyi ve dolayısıyla kent kimliğini anlayabilmeyi sağlamaktadır. Güçlü kent imajı kentin hatırlanmasını, kolaylıkla anlatılabilmesini, içinde rahat hareket edebilmeyi, sevilmesini ve benimsenmesini sağlamaktadır. Lynch (1960), kent imajı üzerine yapmış olduğu çalışmada kent imajı öğelerini yollar, sınırlar, bölgeler, odak noktaları, işaret öğeleri olarak sıralamıştır. Bunlardan biri olan işaret öğelerini, boyut, biçim, konum gibi nedenlerle çevrelerine egemen olan kolay tanımlanabilen öğeler olarak tanımlamıştır. İşaret öğeleri kent içinde yön belirlemeye yardımcı olmakta ve insanlara referans sağlamaktadırlar. Ayrıca kenti ya da bulunduğu çevreyi tanımlamasının ve güven duygusu oluşturmalarının yanı sıra, o çevrede yaşayan insanlarda aidiyet duygusu ve duygusal bağ kurduğu için de birer odak noktası olmaktadır.

Dini yapılar fiziksel açıdan konumları, biçimleri ve boyutları ile kent dokusunda diğer yapılardan farklılaşarak öne çıkmaktadır. Kubbeli, minareli, kuleli, avlulu gibi farklı şekillerde biçimlenen bu yapılara kent topografyasında en etkili konumunda, kentin şekillenmesini sağlayan bir çekirdek konumunda bazen bir meydanla buluşan şekilde rastlanabilmektedir. Hatta bazı kentlerin kent silüetinde özellikle dini yapılar öne çıkmaktadır. Dini yapıların bu fiziksel özellikleri yanında inandıkları tanrı veya tanrıları

temsil etmeleri, simgesel ve anlamsal taşımaları, işlevi gereği kamusal alan olmaları kentteki etkilerini güçlendirmiştir. Tüm bunlar dini yapıların kentin işaret ögesi olma potansiyellerini arttırmaktadır. Fakat günümüzde birçok kentte plansız ve yoğun yapılaşma nedeniyle dini yapılar genellikle kent dokusu içerisinde sıkışmış, yükseklik açısından ezilmiş, yol kotunun altında kalmış, görülebilirliği azalmış, yapı sınırları okunamayan, algılanamayan veya zayıf algılanan ve bir görünüp bir kaybolan duruma gelmiştir. Bu durum dini yapıların işaret ögesi olma potansiyellerini azaltmaktadır.

İnsan mekânı tek bir noktadan değil dolaşarak elde ettiği seri görünümünün bütünü sonucunda algılamaktadır. Bu açıdan kentin algılanmasında ve kent imajının oluşmasında kentte hareket edilen kanallar olarak yollar önemli olmaktadır. Kişi hareketi boyunca kendine referans noktaları seçmekte yani yeri tanımasını sağlayan işaretler belirlemektedir. Lynch (1960)'in de belirttiği gibi imaj öğeleri birbiriyle ilişkili ve bütün olarak ele alınmalıdır.

Dini yapılar yeni olabileceği gibi tarihi bir değere de sahip olabilirler ne olursa olsun en temelde sahip oldukları farklı biçimlenme ve kamusal değer açısından çevrelerinde yapılacak yeni düzenlemelerde çok yönlü tasarım yaklaşımlarını gerektirmektedirler. Mevcut dini yapı çevresinde düzenlenmelerin yapılması veya yakınında yeni yapıların yapılması veya yeni dini yapıların yapılması, önemli bir tasarım problemlerini de beraberinde getirmektedir. Yer seçiminden, biçimlenmesine, hem hareketli hem de durağan algılanmaya kadar farklı açılardan incelemeyi gerektirmektedir.

Sonuç olarak dini yapılar konumlanma, biçimlenme simgesel ve anlamsal değer taşıma ve kamusal bir yapı olması gereği işaret ögesi olma potansiyelleri yüksek yapı gruplarından biri olmaktadır. Bu yüzden, kent imajında dolayısıyla kent kimliğinde etkili olmaktadırlar. Çalışmada dini yapıların kentteki konumu ve kent bütünündeki etkisi, yolla ilişkisi, yola göre durumu ve hareketle algılanabilirliği inceleyerek dini yapıların işaret ögesi olma potansiyeli ortaya koyması amaçlanmıştır. Böylece dini yapıların imaj değeri üzerinden kent kimliğindeki etkisi de ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın varsayımları;

- Dini yapıların işlevsel, simgesel ve ya anlamsal olarak yapıma hedefi işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Dini yapıların yapısal sürekliliğinin olması ve ya hatırlanabilirliklerinin yüksek olması kalıcılığını olumlu olarak etkilemektedir. İşaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.

- Dini yapıların mekânsal konumunun çarpıcı noktalarda bulunması işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Dini yapıların kentin yüksek noktalarında konumlanması, hem kent dokusunda hem de kent silüetinde etkili olmasını sağlayarak olarak işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Dini yapıların hem konumu hem de biçimlenmesi sonucu açık vista oluşturması görünümünü etkili hale getirerek algılanmasını etkilemekte işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Dini yapıların çevresindeki yapı yoğunluğu ve yapı yükseklikleri görülebilirliğini ve algılanabilirliğini etkilemektedir.
- Dini yapıların kentin odaklarıyla ilişkili olması hem kullanım yoğunluğunu hem de algılanmasını etkilemekte ve bellekteki yerini güçlendirmekte işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Dini yapıların kentin yoğun kullanılan yolları üzerinde ve yol kotunda bulunması görülebilirliğini artırarak işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Dini yapıların yolların dikkatin arttığı kavşak noktalarına yakın olarak konumlanması görülebilirliğini ve bellekteki kalıcılıklarını artırarak işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Dini yapıların yolların dikkatin arttığı keskin dönüşlere yakın olması ve ya bu noktalardan görülebilir olması bellekte izler bırakmasına nedeniyle işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Din yapıların hem yerleşim yerinde hem de erişim mesafesinde tek olması bellekte yer etmesini sağlayarak işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Dini yapının çevresindeki işlev çeşitliği ve yoğun kullanılan işlevlerin bulunması kullanıcı potansiyelini artırarak kolektif bellekte yer edinmesine dolayısıyla bilinmesini etkilemekte işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- Dini yapıların uzun süre ve sürekli olarak görünmesi bellekte yer etmesini sağlayarak işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.

şeklinde sıralanmıştır.

Dini yapıların işaret ögesi olma potansiyelinin yani kent imajında ve kimliğinde etkisinin yüksek olduğu bir yapı grubu olarak ele alınması ve durağan algılamının yanı sıra hareketli algılamının da çalışmaya dahil edilmesi çalışmanın özgün tarafını oluşturmaktadır. Çalışmada anlamsallık, simgesellik, kalıcılık gibi birçok kaygıyı taşıyan

biçimlenmesiyle kente egemen olabilen kent imajı olma potansiyeli yüksek yapı gruplarından biri olan dini yapıların kentte işaret ögesi olabilmesi kent imajında yerini alabilmesi için dikkate alınması gereken tasarım kararlarını da ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışma mevcut dini yapı çevresinde yapılacak düzenlemeler veya yeni yapılacak dini yapıların gerek yer seçimi gerekse kentle kurduğu ilişki açısından plancılara, kentsel tasarımcılara ve mimarlara sunduğu bakış açıları açısından da özgün bir çalışma olmaktadır.

1.2. Konuya Yaklaşım

Küreselleşmenin hızlandığı günümüzde kentler kimliklerini kaybetmekte ve aynılaşmaktadır. İnsanlar yaşadıkları ve ya yeni gördükleri yerleri ayırt edememektedir. Bu durum insanlarda bir taraftan olduğu yeri bilememe oraya ait hissedememe gibi sonuçları ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan kentlerin insanların belleklerinde oluşturdukları imajlar önemlidir. Kent açık, yarı açık ve kapalı mekânları, insanları ve yaşanmışlıklarıyla birlikte anlamlandırılmaktadır. Sonuçta kentin tüm fiziksel öğeler algılama sonucu zihinsel bir süzgeçten geçerek gerçek yerini almaktadır.

Kent imajını oluşturan pek çok kişinin imajında baskın öğeler olan yollar kentin okunmasında önemli olmaktadır. İnsanlar bu yollar üzerinde hareket halindeyken kenti gözlemlemekte ve bu yollar üzerinde diğer çevresel öğeleri algılayabilmekte ve bütünlü ilişki kurabilmektedir (Lynch, 1960).

İşaret öğeleri mekânı anlamaya sağlayan kenti okunaklı kılan bir diğer imaj öğeleri olmaktadır. Kentin referans noktaları olarak biçimlenmesi, boyutlanmasıyla ve tek olmasıyla kente egemen noktalar oluşturmaktadır. Dini yapılar yapılış amaçları, biçimlenmelerinden konumlanmalarına kadar özgün yapılar olarak kentte farklılığı, teklifi ve egemenliği ile birlikte yerini alan işaret ögesi olma potansiyeli yüksek yapılar olmaktadır.

Çalışmada öncelikli olarak kent kimliği ve onu oluşturan kent imajı üzerinden işaret öğelerinin özellikleri ve taşıdığı nitelikler ortaya konulacaktır. Bu özellikler dini yapıların anlamsal, simgesel, biçimsel ve konumsal özellikleriyle birlikte tartışılacak dini yapıların işaret ögesi olma potansiyeli yüksek yapılar olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ardından Trabzon'un önemli yollarından birkaçı üzerinde hareket edilerek dini yapıların algılanabilirliği görülebilirlik temelinde dini yapı- kent ilişkisi ve dini yapı-yol ilişkisi

başlıklarında fiziksel ve işlevsel açıdan tartışılacaktır. Kısacası Trabzon'da ele alınan yollarla ilişkili dini yapıların işaret ögesi olma potansiyelleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Her dini yapı bir işaret ögesi değildir fakat işaret ögesi olma potansiyeli yüksek yapı grupları olarak kent dokusunda, hareket aksları olan yollarda konumlanmasına kadar detaylı incelenmelidir.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR 1

2.1. Kentsel Kimlik

Kent; birbirine yabancı kişileri bir araya getiren, insanları ve etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren, evreni taklit eden; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi yapısıyla dünyanın bir sureti olarak tanımlanmaktadır. Kent yapılar sisteminin yanı sıra insani ve toplumsal hayatın akışıyla oluşmaktadır. Kent her iki unsurun birbiri içine geçtiği, birbirine dokunduğu, birbirine anlam kattığı bir birleşimden oluşmaktadır (Sennett, 1996, Wirth, 2002, URL 1-2).

Her bireyin bir kimliği ve ruhu olduğu gibi, kentlerin de kimlikleri ve ruhları bulunmaktadır. Dolayısıyla, büyüklü küçüklü her kent kendine zaman içerisinde bir kimlik inşa etmekte ve bu kimlikle yaşamaktadır (Alver, 2012).

Kimlik, toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü ve ya herhangi bir nesneyi tanımlamaya yarayan özelliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanımlamaya göre kimlik; benliği tanımlamanın ve kavramsallaştırmanın bir yolu, kişilerin grupların toplum veya toplulukların “kimsiniz, kimlersiniz?” sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlar olmaktadır (TDK, 2018, Güvenç, 1993, Devine- Wright ve Clayton, 2010)

Psikolojide kimlik, ait olduğu varlığın kendisine bakarak değil, benzerleriyle kıyaslanarak tarif edilebilen algısal bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Yani, kimlik aslında, kendiliğinden oluşan bir olgu değildir. Bu sebeple, kimliği oluşturan öğelerin ve kimlik karakteristiklerinin, soyut olsa bile mutlaka algılanabilir özelliklerinin bulunması gerekmektedir (Oğurlu, 2014).

Kısacası kimlik, doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi diğer canlı ve objelerden ayıran, öncelikle onun görsel, işitsel vb. duygularla algılanan, kendine özgü olma durumu ile ifade edilmekte ve tek olma, bireysellik, biriciklik, özgünlük kavramlarıyla bağdaştırılmaktadır (Prohansky ve diğerleri,1983, Topçu,2011, Lynch,1960, İlgin, 1997, Alver, 2012).

Ancak; kimlik kavramı sadece kişilerle ilişkilendirilmemeli ve sınırlandırılmamalıdır. Toplumların, ülkelerin ve kentlerin de bireyler gibi kimliklerinin

olduğu unutulmamalıdır. Kent kimliği kavramı, “benliğin fiziksel dünyasının sosyalleşmesi” olarak tanımlanmaktadır (Biol, 2007, Qingjiu ve Maliki, 2013, Proshansky ve diğerleri, 1983).

Kent kimliği; kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlük olmaktadır (Kaypak, 2010).

Kent kimliği, bir yeri diğerlerinden farklı kılan devamlı benzerlikler ve birlikteliklerdir. Bu benzerlik ve birliktelikte oluşan kimlik ise, büyük ölçüde insanların o yerle kurduğu etkileşim ve deneyimlere bağlı olarak gelişmektedir (İlgar, 2008).

Kentsel kimlik, bir kentin veya çevrenin doğal, yapay elemanları ve sosyo- kültürel özellikleriyle tanımlanmaktadır. Bu özelliklerin içinden belirgin ve etkileyici olabilenler, bir kenti diğer kentlerden farklılaştığı noktaları belirleyenler o kentin kimliğini oluşturmaktadır. Kent kimlikleri, kentlerin karakterlerini yansıttıkları gibi kentlere anlam kazandırarak farklılıklar yaratmaktadırlar. Bu farklılıklar kentlerin oluşumunu etkileyen öğeler oldukları gibi kentlerdeki yaşantılarla da meydana gelmektedir. Bir kent; coğrafik olarak, deniz kenarında, ovada, dağın yamacında olabilir, zengin bir bitki örtüsüne sahip olabildiği gibi hiç bir bitki örtüsüne de sahip olmayabilir, tarihi değerleri oldukça yüksek bir kent de olabilmektedir. Söz konusu tüm bu etkenler kentlerin kimlik oluşumunu etkilemektedir ve kentlere sanayi, ticaret, eğitim, kültür ve din şehri gibi farklı misyonlar yüklemektedir (Oğurlu, 2014, Kutlu, Manav ve Ertürk, 2011, Webster Ninth New Collegiate Dictionary, 1983, Biol, 2007, Kaypak, 2010, Lynch, 1960, Yıldırım, 2014).

Bir kentin kimliğinden söz edildiğinde, kentte yaşayanların onda buldukları bir değerler kümesinden, kente yüklenen bir idealleştirmeden de söz edilmektedir. Ancak; bu değer kümesinde hem kentte yaşayanların kendi kentlerini tanımlaması hem de o kente başkalarının yüklediği anlamların sentezlenmesi söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede kentte yaşayan insanların yaşadıkları mekâna yükledikleri anlam ve değerler, kent ile kurduğu ilişkiler, işlevsel ihtiyaçların da kent kimliğini etkilemektedir. Bu etkiler zamanla kentlere olan bağlılık ve aidiyet duygusunu oluşturmaktadır. Mekâna bağlılık ve aidiyet duygusu tek taraflı bireysel bir oluşum değildir; kişiler, kimlikler ve mekânlar arasındaki karşılıklı etkileşimden söz edilmektedir (Tekeli, 1991, Yıldırım, 2014, Ujang, 2009).

Kente ait olma duygusu, içinde yaşanılan ev ya da mahalleye duyulan bağlılığın ötesinde, bireyin kendisini bir kentli gibi hissetmesini ve kente entegre olarak, diğeriyle bütünleşmesini öngörmektedir (Ercoskun ve diğeri, 2016, Pocock ve Hudson, 1978).

Geçmişten günümüze şartlar ve koşullar değişse de, insanın duymusal, deneyimsel olarak algıladığı mekâna karşı bir süre sonra içgüdüsel olarak aidiyet hissi oluşturması beklenen bir durumdur. Çünkü insan yaşanmışlıklar ve anılarla kendi mekânsal belleğini oluşturmaktadır. İnsanın kendi bölgesini oluşturması beraberinde kendi yaşam alanını kurmasını ve tanımlamasını birlikte getirmektedir (Çakır ve Gönül, 2015).

Bir yere aidiyet hissedilmesinde ve duygusal bağ kurulmasında, oranın ve orada yaşayan insanların geçmişini bilmesi önemli olmaktadır. Kentin tarihinin bilinmesi, kentle ilişki kurulmasını kolaylaştırmakta ve kentin sahiplenilmesini sağlamaktadır. Kentte daha çok yaşanmışlığı olan insanların (yaşı daha büyük olan) değişime rağmen, eskiyi hatırlayıp oraya karşı bağlılık ve aidiyet duygusu geliştirirken, daha az yaşanmışlıkları olan insanların, değişen, kimliksizleşen ve kaosa dönüşen kent görünümüne karşı daha düşük bağlanma ve sahiplenme duygusu geliştirmektedir (Alpak, Düzenli ve Tarakçı Eren, 2018, Lewicka, 2008).

Kentin varlığını, kimliğini "geçmişten geleceğe" bir süreklilik olarak algılamak ve kavramak gerekmektedir. Çünkü kent kimliğinin uzun zaman dilimi içinde biçimlenen bir süreç olduğuna değinilerek, kimliğin üretilemeyeceğine veya kasten planlanarak üretilebilecek bir şey olmadığına işaret etmektedir (Correa, 1983, Güvenç, 1991, Oğurlu, 2014, Önem ve Kılıçaslan, 2005).

Kişiler yaşadıkları kentlere değerler yükledikleri, oraya bağlandıklarında ve bu değerler için bazı özverilerde bulunmaya başladıklarında orasının anlamlı bir kimliği olmaktadır. Bir kentte yaşayan kişiler için, içinde yaşanılan çevre, sadece içinde bazı etkinliklerin yapıldığı yaşamları için gerekli kazancın sağlandığı alanlar ise, orada yaşayanlar için bu tür işlevsel niteliklerinin dışında bir anlamı yoksa orasının bir kimliğinden söz edilememektedir. Aynılaşan kentler, boşaltılmış kamusal alanlar, birbirine benzer alanlar, kendini tekrar eden ve en önemlisi de geçmişi silinmeye başlamış, dolayısıyla yaşayanların zihinlerinden silinmiş kentler olmaktadır (Turgut, Yavuz Özalp ve Erdoğan, 2012, Kaypak, 2010, Koalhaos ve Mau, 1995).

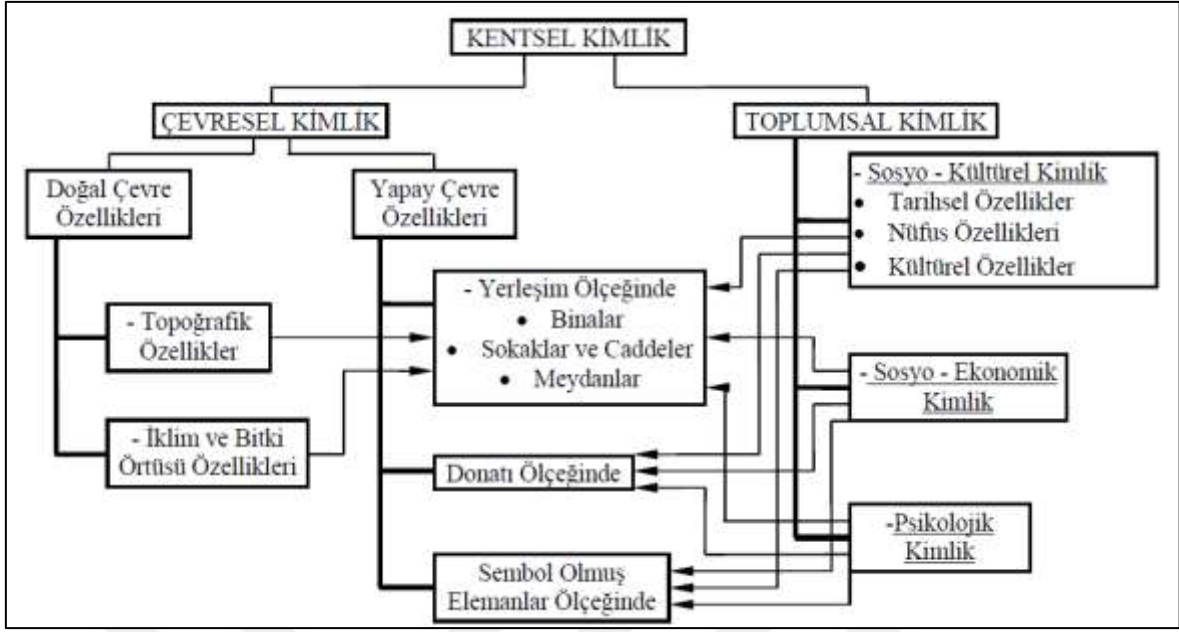
2.1.1. Kentsel Kimliği Oluşturan Nitelikler

Kimliğin oluşumu bir süreci işaret etmektedir; bir yaşanmışlık yani tarihsellik ve bir dünya algısı, zihinde canlandırma, hayat anlayışı kimliğin yapıcı elemanları arasında bulunmaktadır. Kent kimliğinin kaynakları o kentin tarihi, coğrafi içeriği , içinde yaşayan medeniyetleri, ilk yerleşimden bu güne geçirdiği evreleri, topografyası, bitki örtüsü, iklimi, jeopolitik konumu, kültürel düzey, içinde yaşayan insanları ve onların birbirinden farklı hayat tarzları, Doğu kenti veya Batı kenti oluşu, deniz ve karayollarıyla olan bağlantısı, başka kültürlerle olan açıklığı veya kapalılığı, içinde barındırdığı canlı türleri, geçirdiği işgaller veya savaşlar, depremler, bir devlete başkentlik yapıp yapmadığı ve sayısı artırılacak daha birçok etken sayılabilmektedir. Kentin oluşumunda yer alan tüm bu hususlar aynı zamanda o kentin kimlik göstergeleridir ve kentlere özgünlükler katmaktadır (URL 1, Alver, 2012, Güler, Şahangil ve Güler, 2016, Suher ve Ocağcı, 1996).

Lynch'e göre kentin kimliğini oluşturan, onu diğerlerinden farklılaştıran, doğal, sosyal ve yapılı çevre arasındaki ilişki ve etkileşimlerdir. Kent kimliğini, doğal çevre koşulları ve sosyal çevreden temel alan kültürel yapı ile yapılı çevre birlikte üretmektedir (Lynch, 1981, Lynch, 1973).

Relph'e göre kentin kimliğini oluşturan üç bileşen bulunmaktadır: fiziksel yerleşim, aktivite ve anlam. Fiziksel yerleşimin alt bileşenleri; yerleşim dokusu, peyzajın/siluetin fiziksel özellikleri, yapılar, iklim, topoğrafyadır. Kentin jeolojik yapısı, bitki örtüsü, su yüzeyleri ile ilişkisi fiziksel yerleşime dâhil edilebilmektedir. Fiziksel yerleşim doğrudan peyzajı deneyimleme ile aktiviteler ise yerleşmedeki sosyal hareketler ve yerleşmenin tarihçesi ile ilişkilidir. Ayrıca yerleşmede yaşayan insanların sosyo-demografik, kültürel, ekonomik özellikleri kentteki aktiviteler hakkında ipucu sağlamaktadır. Kentin kimliğini sadece oranın fiziksel özellikleri ve görünümü oluşturmamaktadır, aynı zamanda orada gerçekleşebilen etkinlikler, kullanımlar ve oranın insanlar üzerinde uyandırdığı anlamlar ve semboller de oluşturmaktadır (Relph, 1976).

Kentin kimliği doğal ve yapay çevresiyle oluşmaktadır. Aynı zamanda insan faktörü de doğal olarak etkilemektedir. Kentin kimliğinin oluşmasında çevresel kimlik ve toplumsal kimlik etkili olmaktadır. Çevresel kimlik; doğal çevre ve yapay çevrenin birleşiminden oluşurken, toplumsal kimlik; sosyo-kültürel yapı, sosyo-ekonomik yapı ve psikolojik kimlikten oluşmaktadır (Kaypak, 2010, Ilgın, 1997, Ünügür ve Beyhan, 2005) (Şekil 1).

Şekil 1. Kentsel kimliği oluşturan nitelikler (Ünügür ve Beyhan, 2005)

Çevresel kimliğin oluşmasını sağlayan doğal çevre verilerini topoğrafik durum, iklim koşulları, su ögesi, bitki örtüsü, genel konum, jeolojik ve fiziksel yapı farklılıkları oluşturmaktadır. Yapılı çevre verilerini ise kullanıcı gereksinmelerinden doğan eylem alanları ve insan eliyle tasarlanmış öğelerden oluşmaktadır. Bu anlamda, biçim, strüktür, oran-orantı, doku, malzeme, konum ve simgesel özellikler gibi faktörler kentin yapılı çevre verilerini etkilemektedir (Önem ve Kılıçaslan, 2005, Kutlu, Manav ve Ertürk, 2011).

Toplumsal kimliğin oluşmasını sağlayan sosyo-kültürel yapı, sosyo ekonomik yapı ve psikolojik kimlik verilerinin elemanları birey ve toplumdur. Bireyin kendi geçmişiyle ilgili bilinçli ve ya bilinçsiz tüm algıları, bilgileri, birikim ve deneyimleri, düşünceleri, davranışları, gelecek ile ilgili beklenti ve tahminleri, gereksinim ve istekleri ayrıca içinde yaşadığı topluluğun adet, gelenek, inanç ve beklentileri kimliğini biçimlendirmektedir. Kişiler toplumsal olarak birbirlerini karşılıklı etkileyerek kentin kimliğini oluşturmaktadır. Bunlara bağlı olarak, beşeri çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, demografik yapı (nüfus büyüklüğü, yapısı, yoğunluğu, yaş grupları vb.), kurumsal yapı (politik, yönetsel, hukuksal, ekonomik vb.) ve kültürel yapıya(gelenek ve görenek, alışkanlık ve yaşam biçimi, sosyal ilişkiler vb.) yönelik alt elemanlardan oluşmaktadır (Ocakçı, 1994; Önem ve Kılıçaslan, 2005, Es, 2007, Kaypak, 2010).

Kentin hayal edilmesi ve kimliğinin oluşması için, sadece görsel önem ve mimari detaylar yeterli değildir, kente anlam yüklemek ve kentle duygusal bağ oluşturmak da

gereklidir. Anlam, algıyı yaratan kişinin içsel psikolojik ve sosyal süreçleri ile ilişkilidir ve eşzamanlı olarak, kültürel özellikler, bireyin duyuşsal algılarını ve işlevsel ihtiyaçlarını bir araya getirerek kent kimliğini etkilemektedir (Ujang, 2012, Cheshmehzangi, 2014).

2.2. Kentsel İmge

İmge; zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, hayal, hülya ve ya genel görünüş izlenim, imaj olarak tanımlanmaktadır. Psikolojide ise duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj ve ya duyularla algılanan, bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanımlamaya göre ise imge; duyuların, deneyimlerin, anıların ve davranışların ürünü olan dış fiziksel çevrenin genelleştirilmiş bir zihinsel bir resmi, geleceğin görüntüsünü zihinde canlandırma, davranışların arkasındaki ana fikri ortaya koyan bir olgu olmaktadır (TDK, 2018, Boulding, 1956, Yürekli, 1977).

İmge kişinin zihninde taşıdığı şematik bir çevre haritası ve ya modeli olarak temsil ettiği çevrenin bir yansımasını oluşturmaktadır. Kentlerin de her bir yansıması, insan zihninde canlanan bir görünümü oluşturmaktadır. Bu kentsel görünümlerin oluşturduğu etki, kentsel imge kavramını beraberinde getirmektedir. İçinde yaşadığımız kent ve bu kenti oluşturan nesnelere zihnimizde oluşturduğu bir imgesi bulunmaktadır (Yürekli, 1977, Türkoğlu Dülger, 2002; Güremen, 2011, Topçu, 2011).

Kent imgesi ve ya kentsel imge hem doğal hem de yapısal olanların ilk çağrışımı, kentin sunduğu ilk görüntü, insanlar üzerindeki izdüşümü olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanımda kent imgesi; bireyin dış dünyayı zihninde genelleştirdiği bir resimdir. Ayrıca edinilmiş bilgiyi yorumlamak ve hareketi yönlendirmek için kullanılan kent imgesi, anlık duygular ve geçmiş deneyimlerin bir ürünüdür (Alpak, Düzenli ve Tarakcı Eren, 2018, Lynch, 1973).

Her kentin mutlaka belli bir amaca hizmet eden bir form ve karakter taşıması, bu kimliğe bağlı olarak belli estetik değerleri bünyesinde barındırmasını, dolayısıyla bir kentsel imgeye ve duygu uyandırıcı bir niteliğe sahip olmasını gerektirmektedir. Bu nedenledir ki; her kentin belirli bir imgesi bulunmaktadır (Erdoğan, 2006) .

Ayrıca her kentlinin kente ilişkin kendi imgesi, anıları ve anlamları vardır. Kentlerin sahip olduğu bu imge; kişiden kişiye olumlu ve ya olumsuz olarak değişmektedir. Çünkü;

biyolojik yapı, sosyo-kültürel deneyim, kişilik, adaptasyon seviyesi, amaç, beklenti, iç ve dış faktörler kentin imgesinin oluşmasını etkilemektedir (Lynch, 1973, Nasar, 1998).

Kenti tanımayı ve anlamlandırmayı sağlayan kent imgesinin güçlü okunması; kentte hareket özgürlüğünü, kentin hatırlanmasını ve yönelimi sağlamakta, davranışları düzenlemektedir. Ayrıca güçlü imge sayıca yeterli olmalı, yararçı anlamda bir doğruluk içermeli, bireyin çevresiyle istediği noktaya kadar ilişki kurmasını sağlayabilecek şekilde konumlanmalıdır. Yeteri kadar net kavranmalı, okunabilirliği yüksek ve bireyin algı eşiği içerisinde anlaşılabilir olmalıdır. Güven duygusu hissettirmeli, alternatif hareketleri yönlendirecek fazladan ipuçlarına yer vermelidir (Lynch, 1973, Çolpan Erkan, 2011; Diker, 2014).

Dolayısıyla imge varlığın dışardan algılanması, kimlik ise varlığın kendi kendini tanımlamasıdır. Bir kentin kimliği dendiğinde o kentin imgesi zihinde canlandırılırken, kentteki aktiviteler, kentte yaşayan toplum yapısı ve kentin insanlar için taşıdığı anlam da göz önünde bulundurulmaktadır. Kent imgesi ise kentte hatırlanan öğelerden oluşan ve kent kimliğini tamamlayan bir kavramdır. Kentsel imge, içinde yaşanılan ya da görünen bir kente ait algılardan kaynaklanan etki şeklinde tanımlanmaktadır. Bu etki zihindeki kent kimliğinin belirleyicisi durumundadır. Bu sebeptendir ki kentsel kimlik kavramı, kentin nasıl bir yapıya sahip olduğuyula, ama bir o kadar da bu yapının insanlar tarafından nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığı ile ilgili olmaktadır (İlgın, 1997, Güvenç, 1993, Diker ve Çolpan Erkan, 2017, Topçu, 2011).

2.2.1. Kolektif Bellek

Psikoloji, felsefe, sosyoloji, sosyal psikoloji, tarih, siyaset bilimi ve eğitim bilimleri gibi birçok alanda bellek üzerine çeşitli tanımlamalar, farklı yaklaşımlar, araştırmalar ve tartışmalar yapılmaktadır. Bellek kavramı, yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin olarak tanımlanmaktadır (Draaisma, 2007, Doğu ve Varkal Deligöz, 2017, TDK, 2018)

En yalın haliyle bellek; anlatılara dayalı, yakın ve uzak geçmişe dair anımsamalardır. Mekâna bağlı ve/veya ona dair bir hatırlama eylemidir. Belleğin sadece geçmişten ibaret olmadığı, geçmişte depolanan imgelerin, olayların ve ya kişilerin, şimdiki ve ya gelecek zamanda depolanacaklar ile ilişkilendirilerek üst üste çakıştırılması olarak ifade edilebilmektedir (Doğu ve Varkal Deligöz, 2017)

Bellek her zaman yaşanan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisidir. Bu amaçla belleğin; anımsama ve unutma eylemleri arasındaki çelişkilere açık, anımsama ve unutma eylemlerinin sürekli biçim değiştirmelerinden habersiz, her türlü kullanımlara karşı duyarlı, uzun belirsizliklere, ani hatırlanmalara elverişli, devamlı bir gelişim halinde olması gibi nitelikleri bulunmaktadır (Nora, 2006).

Belleğin oluşumunda ya da anımsama sürecinde üç ayrı durum söz konusudur. Birincisi; daha önce algılanmış olan nesnenin zihinde canlandırılması, bellekte bir imge oluşturması, ikincisi; imgenin, anımsayanın geçmişinin bir parçasını meydana getiren bir nesnenin imgesi, sureti olarak tanınması, üçüncü durum ise; anımsanan nesnenin psikolojik ya da fiziki bir zaman çerçevesi içine yerleştirilmesidir (Cevizci, 1996)

Bellek bireyin bir özelliği olarak düşünülebilir, ancak bellek toplumsal bir boyut da taşımaktadır. İnsanların belleklerini edindikleri yer toplumun içidir. Yine toplumla beraber hatırlamakta, anlamakta ve hatırladıklarını nereye konumlayacaklarına karar vermektedirler. Bireysel bellek, bireyin toplumsal unsurlardan çıkardığı detaylarla oluşmaktadır. Dolayısıyla, bireyin yaşadıklarını ve algıladıklarını ait olduğu toplumun belleğinden bağımsız olarak gerçekleşmemektedir. Bireyin bu bilgileri toplumsal çerçeve içerisinde anlamlandırarak belleğe yerleşmektedir. Bireysel bellek ilk kez aile ortamında dinsel, sosyal vb. bağlantılarla kurulup oluşmaya başlamakta kültür, dil, gelenek ve görenek bağlantılarıyla bireysellikten çıkarak toplumsal belleğe geçiş yapmaktadır. Toplumsal bellek ise, zihinlerin hep bir arada, toplumla beraber nasıl işlediği ve işleyişin toplumsal düzenlemelerle birlikte nasıl şekillendiği ile ilgilidir (Assmann, 2001, Halbwachs, 1992, Schudson, 1997).

Belleğin toplumsal olması kolektif bellek kavramını beraberinde getirmektedir. Kolektif bellek bireysel hatıraların toplamı, resmi anmalar, toplumsal semboller ve ortak kimlikleri kuran ve tam olarak somutlaştırılmamış niteliklerini ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Kolektif belleğin hayâli anılarda, kişisel şahitliklerde, sözlü tarihte, gelenekte, mitte, üslupta, dilde, sanatta, popüler kültürde ve insan eliyle inşa edilmiş dünyada bulunmaktadır (Olick, 1999).

Kolektif anlamda bellek, verili değil, sosyal olarak inşa edilen bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda belleğin, bir topluluğa bağlı olmayı niteleyen bir yanı bulunmaktadır. Kişinin tek başına, kendi kendine varoluşunun dışında bir grupta, toplulukla olan ilişkisi ve bu ilişkinin ortaya çıkardığı bakış açısı, ortak değerler dizgesi ile oluşan bir bellek ve hatırlama biçimidir. Kolektif bellek seçici, sosyal olarak inşa edilen,

bir toplumun belleği ve geçmişin yeniden inşasıdır. Zira topluluk ve kolektif bellek iki yönlü bir ilişkidir ve biri diğerinin varlığını koşullandırmakta birbirinden etkilenmektedir. Kolektif bellek, mekânı ve kişisel anıları kapsayandır. Bu durum, kişisel hatırlamanın bile toplumsal bir çerçeve içerisinde yer alması nedeniyle toplumsal belleğin tüm bellek biçimlerini kapsadığı görüşünü desteklemektedir (Halbwachs, 1992, Doğu ve Varkal Deligöz, 2017).

Kolektif bellek açık seçik birbirini tamamlamayan, birbirinden ayrı en az iki farklı olguya işaret etmektedir. Toplumsal olarak çerçevelenmiş bireysel bellek ile anmaya yönelik kolektif temsiller ve bellek izlerini ifade etmektedir (Halbwachs, 1992).

Birey duymusal, deneyimsel olarak algıladığı mekanı bir süre sonra içgüdüsel olarak sahiplenmekte ve mekana aidiyet hissi oluşmaktadır. Bu durum bireyin kendi bölgesini oluşturmasını, beraberinde kendi yaşam alanını kurmasını ve tanımlamasını birlikte getirmektedir. Birey kendi tanımladığı mekanda yaşamaya başladıkça mekana karşı aidiyet duygusu geliştirmeye başlamaktadır. Bu yaşanmışlıklar ve anılarla birey kendi belleğini oluşturmaktadır. Kolektif bellek ise, toplumda belleğe ilişkin oluşmuş sınırlar içinde, bireysel anımsamaların bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Kolektif belleğin, tarihten farklı olarak hatırlamanın ötesinde, bireysel ve toplumsal olarak kimliğin oluşmasını sağlayan, yaşanmış deneyimlerin oluşturduğu etkin bir geçmiş olduğuna işaret etmektedir (Çakır ve Yıldırım Gönül, 2015, Halbwachs, 1992).

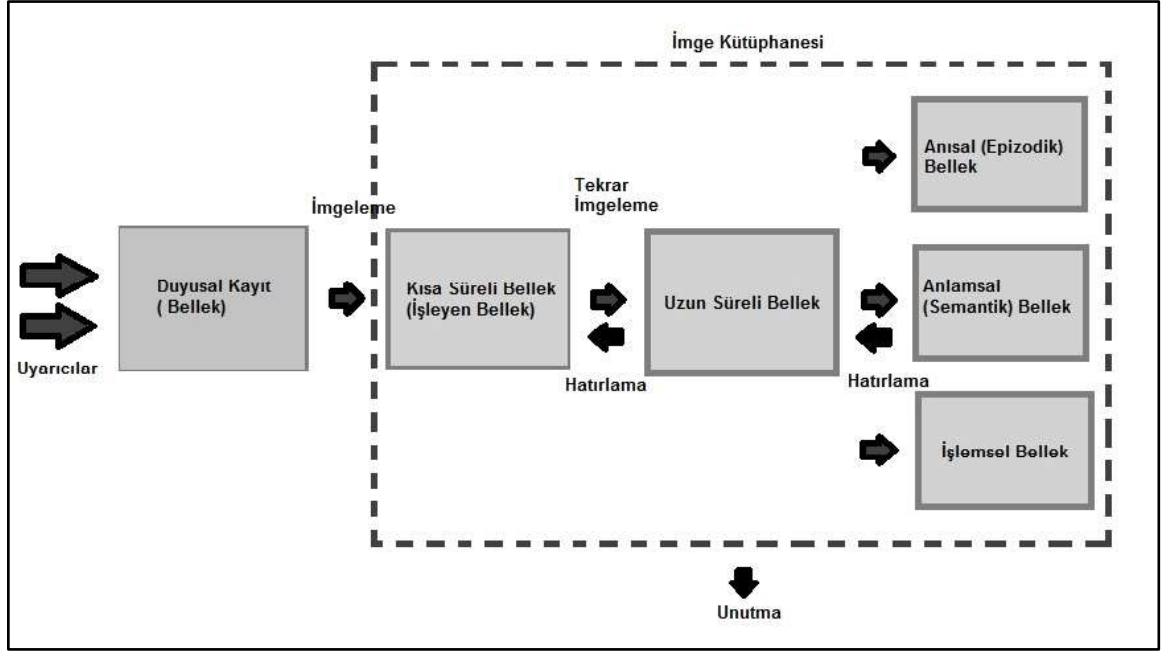
Kentin kendisi, kentte yaşayanların kolektif belleğidir ve kolektif belleğin locus'u olarak görülmektedir. Locus kavramı, belirli bir yer ile onun içindeki binalar arasındaki ilişki olarak tanımlanmakta ve hem tekil, hem de evrensel olarak nitelendirilmektedir. Yerin kendine özgünlüğü ise genius loci kavramını beraberinde getirmektedir. Locus o yerin kimliğinin ve karakterinin oluşmasına doğrudan etki ederken, genius loci konumdan öte biçimi, dokusu, rengi ve malzemesi ile bulunduğu yerelliğe karakter kazandırmakta ve mekanın ruhunu etkilemektedir. Bu çerçevede, kentin binaları, sokakları ve diğer fiziksel bileşenleri locus ve genius loci içinde bir kentsel bellek ile birlikte bellekte yer eden imgelerin algılanması kentsel kimliğin oluşmasını da sağlamaktadır (Norberg-Schulz, 1979, Rossi, 1982, Ünlü, 2017).

2.2.2. İmge ve Kolektif Bellek İlişkisi

Bellek, algılanan her şeyin imgesini kendinde saklamaktadır. Algılamayla belleğe gelen şeyler burada depolanmakta ve yeri gelince de ortaya çıkmaktadır. İmgeler çoğaldıkça imgelerden bazıları geriye atılmaktadır. Fakat yeni imgeler önde durmakta ve çağrışımları daha hızlı olmaktadır. Aslında hiçbir şey bellekten kaybolmamaktadır. İmgeyi harekete geçiren etkiler sonucu bellekte hızlı bir devinim başlamakta ve imgenin çağrıştırdığı her şey bellekte ortaya çıkmaktadır. Bu durum hatırlama olarak ifade edilmektedir. Daha önceden bellekte imge olarak hatırlanan bir şeyi sonradan tekrardan görüldüğünde onun bellekteki izlerini anımsanmaktadır. O nesne görülür görülmez, bellekteki imgeleri hızla ön plana çıkmakta ve o nesnenin daha önceki şeklini ve anlamlarını anımsatmaktadır. Hatırlamayla ortaya çıkan şey, kendi gerçek varlığının tıpatıp aynısı değil, çok büyük bir yüzdellek ona çok yakın bir benzeridir. Ayrıntının hepsinin anımsanması yerine bellekte iz bırakan bazı ayrıntılar yani; imgeler anımsanabilmektedir (Küçüköner, 2007).

Bellek nesne yokken onun yerine devreye giren ve o nesneyi bize hatırlatan bir imgeler mekanizmasıdır. Nesnenin yeniden göz önünde olması durumunda ise, bellekteki imgeler devre dışı kalmaktadır. Bellekte çağrışıma giren imge, kendi gerçek anlamını bulup çıkarır ve tekrardan onu geçerli hale getirmektedir. Eğer herhangi bir çağrışım olmaz ise; imgenin gerçek anlamı olduğu yerde öylece kalmaktadır (Küçüköner, 2007).

Her bireyin yaşamı boyunca oluşturduğu kendi imge kütüphanesi bulunmaktadır. Yaşadığı olaylar ve durumlar, tanıdığı kişiler, bildiği nesnelere vb. her şey bireyin imge kütüphanesini oluşturan birer iz olarak görülebilmektedir. Zihinde bulunan imgeler geçmiş zamanda yer almaktadır. Geçmiş zamanda bulunan imgeler şimdiki zamana hatırlama (anımsama) yoluyla ancak bellek tarafından taşınmaktadır. Geçmiş zamanda zihin tarafından çekilen bir fotoğraf olarak görülen her bir imge, şimdiki zamanda çekilen başka bir fotoğrafla çakıştığı ve ya paralellik gösterdiği anda bellek devreye girerek geçmişte çekilen fotoğrafı kütüphaneden almakta anımsamayı gerçekleştirmektedir. Bellek bir tür kurtarma edimini akla getirir. Anımsanan şey hiçlikten kurtarılmış demektir. Unutulan şeyse terkedilmiştir. Bu durum bir şemaya dönüştürüldüğünde bellek ile imge arasındaki doğrudan ve dolaylı olan ilişki ortaya konulmaktadır (Berger, 1998, Nora, 2006, Halbwachs, 1992) (Şekil 2).

Şekil 2. İmge kolektif bellek ilişkisi (Berger, 1998, Nora, 2006, Halbwachs, 1992)

Her kent; barındırdığı kişilerin zihninde imge ve ya imgeler oluşturmaktadır. Kentin simgesi durumuna gelen imgeler aynı zamanda toplumsal (kolektif) belleğin bir parçası durumundadır. Kentin hatırlanmasını ve zihinde canlanmasını sağlayan her kolektif bellek parçası kentin kimliğinin oluşmasını sağlamakta, var olan kent kimliğini desteklemektedir (Berger, 1998, Nora, 2006).

2.2.3. Kentsel İmaj Öğeleri

Bir kentin imajı; kimlik, yapı ve anlam elemanlarının kentteki yansımalarıyla oluşmaktadır. Kentin sahip olduğu imajın üç ögesinden birincisi; öncelikle bir nesnenin ne olduğunun belirlenmesini gerektirmekte, bu da o nesnenin öteki nesnelere ayırt edilmesi, bağımsız bir bütün olarak tanınması anlamına gelmektedir. Buna bireysel ya da benzersiz olma anlamında kullanılan kimlik kavramı; uzun bir zaman dilimi içinde şekillenirken kentin coğrafi şartları, kültürel değerleri, etnik yapısı, üretim biçimleri, çevre şartları, mimarisi, yöresel gelenekler ve yaşam biçimi harmanlanmış özgül bir nitelik oluşturmaktadır. İkincisi ise, nesnenin gözlemciyle ve başka nesnelere olan uzamsal ya da biçimsel bağını içermektedir. Kentin profilini şekillendiren yapı kavramı sosyal, ekonomik, siyasal vb. şekilde ayrışmaktadır. Üçüncü olarak anlam ise; objenin gözleyen için duygu

ve düşünce bakımından ne ifade ettiği ile açıklanmaktadır (Lynch, 1960, Ilgar, 2008, Yıldırım, 2014).

Kentler zihinde izler bırakmalı ve kimlikli olmalıdır. Kentlerin görünümünü ve zihinde kalıcılığını etkileyen kent imgesini beş temel görsel algılama ögesine ayırmak mümkündür. Bunlar; yollar, sınırlar (kenarlar), bölgeler, düğüm (odak) noktaları ve işaret öğeleridir (Lynch, 1973) .

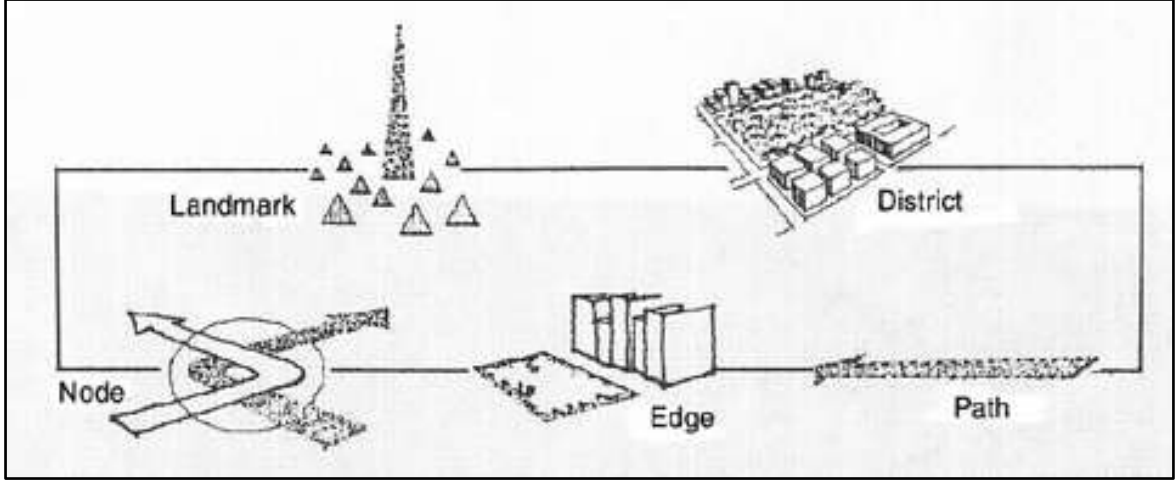
- Yollar: İnsanların ve araçların ulaşılabilirliğini sağlayan, üzerinden geçilen bir kanal olmaktadır. Yollar kimi zaman eşik kimi zaman da bölgeler arası geçiş olmaktadır. Yollar pek çok kişinin imgesinde baskın elemanlardır. Bireyler hareket halindeyken kenti gözlemlemekte ve bu yollar üzerinde diğer çevresel öğeleri algılayabilmekte ve bütünle ilişkisini kurmaktadır. Yollar üzerinde beklenmedik yön değişimleri, özgün yapılar içinde göze çarpan mekanlar ve ya algı koridorunun sınırlandırılması görsel algıyı netleştirmektedir (Lynch, 1960, URL 17).
- Kenarlar: İki bölgeyi birbirinden ayıran baskın ve doğrusal elemanlardır. Kenarlar yollar gibi net olarak algılanamamaktadır. Kenarlar bazen geçişler veren ve iki bölgeyi birbirinden ayıran duvarlar ve ya iki bölgeyi birleştiren bağlantı noktaları olabilirler. Kenar öğeleri, pek çok kişinin yön bulmak için kullandığı önemli öğelerdir. (Lynch,1973, URL 10).
- Bölgeler: Bölgeler diğer öğelere göre daha büyük kent parçalarıdır. Ortak özellikler gösteren ve kent içinde kolaylıkla ayırt edilebilen alanlar olarak tanımlanabilmektedir. Bölgeler, yön bulmanın yanı sıra kent yaşamının deneyimlenmesinde önemli ve tatmin edici bir öğedir. Bölgenin tanınabilirliği arttıkça kentin tanınabilirliği de artmaktadır. Bölgeleri belirleyen fiziksel özellikler sonsuz bir çeşitlilikteki bileşenlerden oluşabilecek tematik sürekliliklerdir: doku, alan, biçim, detay, sembol vb. Bu bileşenler, çarpıcı bir zıtlık oluşturmak için karakteristik bir kümede görüntülenmekte ve tanınmaktadır. Bazı bölgeler içekapanıktır. Kentin diğer bölgeleriyle olan bağlarını koparmışlardır. Bazı bölgeler ise dışadönüktür. Çevredeki unsurlar ile ilişki içindedirler. (Lynch, 1973, URL 18).
- Düğümler: Toplanma, dağılma ve ya odak noktaları olarak da bilinmektedir. Bu noktalar gözlemcinin kente girebilmesini sağlayan stratejik noktalar veya bir noktadan diğerine yolculuk etmesinin en akılda kalıcı olduğu yerlerdir. Kent

imgesinde kavramsal olarak küçük noktalar olsalar da gerçekte büyük meydanlar, genişletilmiş doğrusal alanlar ve ya büyük ölçekte düşünülduğünde tüm merkez bölgesini kapsayan büyük alanlar olabilmektedir. İnsanların kesişme, kaynaşma ve dağılma noktalarıdır. Kavşaklar birçok yolun birleştiği nokta olduğu için bağlı olduğu yol sisteminin özelliğine göre işlevsellik almaktadır. Çünkü kavşaklarda karar vermek gerekmektedir. Bu tür noktalarda bireyin dikkati artmakta ve çevresindeki unsurları çok daha net şekilde algılayabilmektedir. Yaya yollarının birleştiği bir düğüm meydana, kapalılık hissiyatı verir, insanların kentsel yaşama katılma alanları olduğu için odak noktası adı verilmektedir (Lynch, 1973, URL 11).

- İşaret Öğeleri: İşaret öğeleri noktasal referans kaynağı oluşturmaktadır. Genellikle kolay tanımlanabilen fiziksel oluşumlardır. Herkesin hem fikir olduğu işaret öğelerinin yanında yine kişiler arası özel işaret öğeleri olabilmektedir. En belirgin özelliği ise fiziksel ve/veya içerik ya da unutulmaz objeler olmalarıdır. Tekillik, çevreleyen unsurların aksine mekansal baskınlık yaratarak, kentsel bağlamda benzersiz veya unutulmaz kılan, işaret öğelerinin temel fiziksel özelliğidir (Lynch, 1973, URL 12).

Tüm bu öğeler tek tek var olamamaktadır. Bütünleşik bir kent imajını oluşturmak için birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Kent imajı kavramı canlı ve yoğun bir görüntü olarak bir araya getirilen bu elemanların toplam uyumuyla oluşmaktadır. Bölgeler, kenarlar tarafından tanımlanan, yollar tarafından girilen ve işaret öğelerinin egemen olduğu düğümler tarafından inşa edilmektedir. Bu tür birleşimler birbirlerini güçlendirebilir, birbirlerinin güçlendirecek şekilde etkileşebilir veya kendilerini çatıştırabilir ve yok edebilirler (URL 17).

Kentsel imaj öğeleri ölçek ile ilgili olmasının yanı sıra bakış açısı, zaman ve mevsime göre de farklılık gösterebilmektedir. Gözlemciler kendi kent imajlarını düzenlemek için kentsel imaj öğeleri arasından kendi öğelerini seçebilmekte, kaldırabilmekte ve artırabilmektedir (Lynch, 1973) (Şekil 3).

Şekil 3. Kentsel imaj öğeleri (Lynch, 1973)

2.2.3.1. İşaret Öğeleri

İşaret; anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im ve ya belirti, gösterge, alamet olarak tanımlanmaktadır. İşaretler ve ya semboller; nesnelere anlam yüklemenin yanı sıra çağrışımlarda bulunduğu zihinsel bir süreci de içermektedir. İngilizcede “landmark” olarak ifade edilen “işaret öğesi kavramı” ,Türkçe ’de çok çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. İşaret öğesi kavramının çevre işareti, çevreye ilişkin belirgin işaretler, işaret, nirengi noktası, odak noktası, özgün betimleyiciler, vurgu noktaları şeklinde kullanılmaktadır (TDK, 2018, Köseoğlu ve Önder, 2011).

İşaret öğeleri morfolojik öğelerdir. Dolayısıyla biçimseldir; ancak bu biçimsellik durumu yalnızca biçimin önemli olduğu anlamına gelmemektedir. Biçimselliğin yanı sıra fonksiyonel ve anlamsal öğeleri de buldurmaktadır. Bütün bu öğeler bir arada düşünüldüğünde işaret öğesi kavramı oluşmaktadır (URL 9).

Öznel ve ya nesnel işaret öğeleri kent içerisinde yönlendiricilik sağlamaktadır. Kenti bir başkasına anlatan gözlemcinin kenti tarif etmesini kolaylaştırmakta ve kente dair ipuçları vermesine yardımcı olmakta, kullanıcının kent içinde gezinmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum işaret öğelerinin pek çok noktadan görülebilmesi, kolay hafızada kalması gibi durumlardan kaynaklanmaktadır. İşaret öğeleri kentteki yolların mesafelerinin anlaşılmasında, ya da ne kadar yol gidildiğinin fark edilmesinde bir referans olmaktadır. Başka bir ifade ile işaret öğeleri yolları ölçeklendirmektedirler. İşaret öğeleri fiziki bir farklılıkla dikkat çektiği kadar simgesel çağrışımlar ile de öne çıkmaktadırlar.

Buldukları kültürün ve toplumun önemli sembollerini üzerinde taşımaktadırlar (Diker, 2014).

İşaret öğeleri aynı zamanda yerleşmenin tanımlanmasında, referans oluşturulmasında ve kişilerin daha sonra o yerleşmeyi anımsamalarında önemli rol oynamaktadır. Mekanı anlamaya olanak sağlamakta ve hareket sırasında okunaklılığı artırmaktadır. Çevrenin tanınmasının sağlanması, kişilerin çevre içerisindeki bilinme rahatlığını getirmekte ve güven duygusunun artmasını sağlamaktadır. Oluşan bu güven duygusu sayesinde korku hissi yerine keşfetmenin heyecanına bırakılmaktadır (Sarrows ve Hirtle, 1999).

İşaret öğeleri farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Görülebilirlik durumuna göre; yerel işaret öğeleri ve küresel işaret öğeleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

- Küresel işaret öğeleri, uzaktan görülebilen ve gözlemci hareket ettikçe kaybolmayan, gözlemci için kente dair zihinsel imgenin oluşmasına ve/veya yön bulmaya ve/veya kenti tarif etmeye ve/veya kentsel mekanı hatırlamaya yardımcı olan öğeler küresel referans öğeleridir. Bazı kaynaklarda küresel işaret öğeleri; global ve ya sembolik işaret öğeleri olarak da geçmektedir.
- Yerel işaret öğeleri, çok yakın mesafelerden görülebilirler. Bulduğu çevreden aşına olan kişiler tarafından bilinen mekânsal referans noktalarıdır (Steck ve Mallot, 2000).

Diğer bir sınıflandırmaya göre işaret öğeleri görsel işaret öğeleri, bilişsel (semantik) işaret öğeleri ve yapısal işaret öğeleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır:

- Görsel işaret öğeleri, cephe, şekil, renk, görülebilirlik vb. gibi görsel özelliklerinden dolayı işaret öğesi olan nesnelere dir.
- Bilişsel işaret öğeleri, kültürel değer, tarihsel önem vb. gibi yüklenen anlam ve ya nesneyle ilgili yaşanmışlıklardan dolayı işaret öğesi olan nesnelere dir.
- Yapısal işaret öğeleri, konum, düğüm noktaları, sınırlar vb. gibi mekan kurgusundaki özelleşmiş durumundan dolayı işaret öğesi olan nesnelere dir (Sarrows ve Hirtle, 1999, Raubal ve Winter, 2002; Köseoğlu ve Erinsel Önder, 2010).

Yüklenen anlama göre ise işaret öğeleri; sosyal, tarihsel, simgesel, ekonomik ve estetik işaret öğelerinden oluşmaktadır:

- Sosyal İşaret Öğeleri, insanların bir araya geldikleri ve etkileşimde buldukları cami, katedral, park, belediye binaları vb. gibi yerleri ifade etmektedir.

- Tarihsel işaret öğeleri, tarihi değeri olan ve tarihsel değerlerin gerçekleştiği anıtlar, mezarlıklar, önemli kişilerin evleri vb. gibi yerleri ifade etmektedir.
- Simgesel işaret öğeleri, simgesel değer taşıyan, çeşitli olayları hatırlatan anıt vb. gibi yerleri ifade etmektedir.
- Ekonomik işaret öğeleri, ekonomik değer taşıyan fabrika, liman, otel, alışveriş merkezi vb. gibi yerleri ifade etmektedir.
- Estetik işaret öğeleri, estetik değer taşıyan ve bu değer nedeniyle ayırt edilebilen yerleri ifade etmektedir (Santos-Delgado, 2005).

Tüm yapılan sınıflandırmalar tablollaştırıldığında bir nesnenin işaret öğesi olabilmesi için biçimsel, fonksiyonel ve anlamsal öğeleri içermesi gerekmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. İşaret öğesi olma kriterleri

İşaret Öğesi Olma Kriterleri			
	Biçimsellik	Fonksiyonellik	Anlamsallık
Steck ve Mallot	Küresel İşaret Öğeleri Yerel İşaret Öğeleri	-	-
Sorrows ve Hirtle	Görsel İşaret Öğeleri	Yapısal İşaret Öğeleri	Bilişsel İşaret Öğeleri
Santos-Delgado	Estetik İşaret Öğeleri	Sosyal İşaret Öğeleri Ekonomik İşaret Öğeleri	Tarihsel İşaret Öğeleri Simgesel İşaret Öğeleri
Raubal ve Winter	Görsel Çekiciliği Yüksek Olan İşaret Öğeleri	Yapısal Çekiciliği Yüksek Olan İşaret Öğeleri	Semantik Çekiciliği Yüksek Olan İşaret Öğeleri

Yapılan başka bir çalışmada yapıların üstlendikleri rollere göre işaret öğesi olma potansiyeline sahip olabilmektedir. Simge yapılar, anı yapıları, tanık yapılar ve dönem yapıları (belge yapıları) işaret öğesi olma potansiyeline sahip yapı grupları arasında bulunmaktadır:

- Simge yapılar; yerleşmenin tanımlanmasında, referans noktaları oluşturulmasında ve kişilerin daha sonra o yerleşmeyi anımsamalarında diğer öğelerden daha ağırlıklı olarak yer almaktadırlar.
- Anı yapılar; kentle ilgili bir olayın anısına yapılmaktadırlar. Bu nedenle belge değerleri ağırlıklıdır.
- Tanık yapılar; kentin yaşamında yer alan önemli bir olaya tanıklık eden yapılardır. Bu yapılar, o olaydan daha önce kent belleğinde önemli bir yer tutmamakta, ancak tarihin bir kesitinde üstlendikleri rol ile ünlenmişler ve kent belleğinin ayrılmaz bir öğesi haline gelmektedirler.

- Dönem yapıları, yapıldıkları dönemin en çok benimsenen ve bu nedenle yaygın kullanılan mimari öğelerini içermektedirler. Bu nedenle doğru ve güvenilir tanıklardır (Madran, 2001).

İşaret öğelerinin tüm fiziksel ve psikolojik nitelikleri okunabilir mekanın özelliklerini içermektedir. Bütün özellikleri bir araya geldiğinde kentin tanınmasına ve hatırlanmasına olanak sağlayan işaret öğeleri, kullanıcıların zihninde imgenmekte ve kentin kimliğine etki etmektedir.

2.2.3.1.1. İşaret Öğelerinin Nitelikleri ve Oluşumunda Etkili Kaliteler

İşaret öğesi olmak için gerekli bazı nitelikler bulunmaktadır. Bu nitelikler yapılan farklı çalışmalarda farklı özellikler olarak ortaya konulmaktadır.

İşaret öğelerinin en önemli fiziksel karakteristiği, bağlam içerisinde kolay hatırlanan, biricik ve tek bir öğe olmasıdır. İşaret öğelerinin seçiminde, arka planı ve ya ön planı ile oluşturduğu zıtlık öncelikle dikkat edilen noktadır. Bir öğenin öne çıktığı arka plan yakın çevresiyle sınırlandırılmamalıdır. Bütün bir kent dokusu bile işaret öğesine arka plan oluşturabilmektedir. Bir nesnenin mekânsal konumunun göze çarpması özellikle hangi yöne gidileceğine karar verilen bir keşişimde yer alması işaret öğesi olma potansiyelini güçlendirmektedir. İşaret öğeleri boyut, malzeme, renk, doku vb. gibi fiziksel özellikler bakımından etrafındaki unsurlara göre farklı durumda olmalıdır. Net bir forma sahip olmalı ve yapı sınırları keskin olmalıdır (Lynch, 1973).

Noktasal referans oluşturmasıyla işaret öğesi kolaylıkla tanımlanabilmekte ve gözlemciler tarafından önemli olarak nitelendirilmektedir. İşaret öğelerinin kolaylıkla tanımlanabilmesi şekil-zemin ilişkisi, form tekilliği, egemenlik, görünüm gücü ve vista gibi tasarımsal kalitelerden etkilenmektedir (Yılmaz, 2006).

Şekil zemin ilişkisinde, “şey/nesne” şekil olarak “arka plan” zemin olarak ele alınan görsel sistemde bölgenin şekil olarak tanımlanması için farklı referanslar ile çevrelenmiş olma, daha küçük boyut, yatay-düşey yönelim, aşağı /alt bölge, daha güçlü kontrastlık, daha güçlü simetri, daha güçlü konveksite (dışbükeylik) paralel konturlar, anlamlılık ve gönüllü iradesi kullanılmaktadır (Yılmaz, 2011).

Form tekilliği keskin sınırlar, kapanma ve kontrastlığı (yoğunluk, form, büyüklük, karmaşıklık, kullanış, konum) bir elementi tanımlayan, onları çarpıcı, canlı yapan nitelikler olarak tanımlamakta ayrıca “form tekilliğini” nirengilerin anahtar fiziksel karakterleri

olduğunu belirlemektedir. Formun tekilliğini elde etme yolları olarak da sınırların keskinliği, kapanma ve yoğunluk, büyüklük, form, yüzey, biçim hareketi, kullanım, mekânsal konum ile oluşturulan kontrastlıkla sağlanmaktadır (Lynch, 1960; Yılmaz, 2011).

Egemenlik, diğerlerine boyut, yoğunluk ya da ilginçlik olarak baskınlık oluşturarak görüntünün basitleşmesine/netleşmesine, bütünden ayrılmasına öncelikle algılanmasına olanak sağlamaktadır (Lynch, 1960).

Görünüm gücü kalitesi gerçekte ya da sembolik olarak görünümde sıralamayı (önde-arkadalık) ve geçirgenliği artırır. Bunlar transparanlık (cam veya ayak üzerine yükseltelen binalar) üst üste konumlanmalar (birinin bir diğerinin arkasından görünmesi) vistalar ve görsel derinliği arttıran görsel panoramalar (aksiyel sokaklar, yüksek görünüm) görsel olarak alanı belirten kolay anlaşılır elemanlar, uzaktaki objeyi, görüntüyü meydana çıkaran konkavlıkları içermektedir (Lynch, 1960; Yılmaz, 2011).

Vistalar arasında genişletilmiş/açık vista, perdelenmiş/yarı kapalı vista, kapalı vista ve kot değişimi ele alınmıştır. Genişletilmiş/ Sonsuz / Açık Vista, ön plandakiyle uzakta olanı ilişkilendirme olayıdır. Perdelenmiş Vista / Yarı Kapalı Vista; yeşille örtülmüş bir mekân, yolun karşısında bir çeşme olması veya çeşmeyi kapatan bir ağaç olması durumudur. Kapalı vista, direkt bakışın sınırlanmasıdır. Vistanın kule veya başka kütleler tarafından kapatılmasıdır. Kot değişimi ise düşey veya yatay hatlardaki değişimlerdir (Cullen, 1961).

Dini yapılar etrafında oluşturduğu boşluk ile kontrast oluşturması, avlu sınırlarıyla çevrenmesi ve avlunun alt bölgesi olarak konumlanmasıyla yapı ve yakın çevre arasında şekil zemin etkisi oluşturmaktadır. Dini yapılar, büyüklüğü, formu, karakteristik biçimi ve çarpıcı konumları ile kent dokusundan farklılaşmasının yanı sıra net sınırlara sahip olmasıyla yerleşmede egemenlik sağlamak ve tek öge olmaktadır. Ayrıca, avlu sisteminin bulunmasıyla yapıya kademeli olarak yapılan yaklaşım görsel derinliği arttırarak sonsuz vista oluşturmaktadır. Dini yapılara kot yüksekliğinin uygulanması yapıya yüklenen anıtsal değeri yansıtmakta ve anlamsal boyut ile bağlanmaktadır.

İşaret öğeleri sürekli seriler halinde düzenlenmelidir. Kent üzerinde baskın olmadığı sürece tek başına var olan işaret öğeleri zayıf kalmaktadırlar. Ayrıca her bir işaret öğesinin görünürlüğü sürekli olmalıdır. Ögenin görünüp kaybolup tekrar görünmesi bireyde uzun süreli yokluk ve bulunamama duygularının oluşmasına neden olmaktadır (Appleyard, Lynch ve Myer, 1964).

Bir ögenin ve ya nesnenin işaret ögesi olabilmesi için fiziksel nitelikler yeterli olmamaktadır. Fiziksel niteliklerin bulunması ögenin ve ya nesnenin işaret ögesi olma potansiyelinin sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Yapılan başka bir çalışmada bir nesnenin işaret ögesi olma potansiyelini ölçmek üzere altı faktör bulunmaktadır ve bu kriterlere nesnel kriterler denir. Nesnel kriterler; sosyal değer, tarihi değer, sembolik değer, ekonomik değer, estetik değer ve konum değeri olarak sıralanabilirler. Seçilen nesnenin belirlenen nesnel kriterlerden birini ve ya birkaçını bulundurması gerekmektedir:

- Sosyal değer, insanların bir araya geldikleri ve etkileşimde buldukları yerleri ifade etmektedir.
- Tarihsel değer, tarihi değeri olan ve tarihsel değerlerin gerçekleştiği yerleri ifade etmektedir.
- Simgesel değer, simgesel değer taşıyan, çeşitli olayları hatırlatan yerleri ifade etmektedir.
- Ekonomik değer, ekonomik değer taşıyan yerleri ifade etmektedir.
- Estetik değer, estetik değer taşıyan yerleri ifade etmektedir (Köseoğlu ve Önder, 2011).

İşaret ögesi olma potansiyelleri değerlendirildiğinde işaret öğelerinin fiziksel olarak kentte egemen olması, kişileri yönlendirici olması, kentin yapısını ve kimliğini yansıtması gerekmektedir. Sosyal olarak ise; aidiyet hissi ve güven duygusu oluşturma, simgesel çağrışımda bulunma, tarihsel önem ve ya kültürel değer olması ve kalıcı olması gerekmektedir. İşaret ögesinin kalıcılığı ifade edilirken yapısal kalıcılık ve akılda kalıcılık olmak üzere iki ölçütten söz edilmektedir. Yapısal kalıcılık, fiziksel olarak nesnenin şimdiki zamana ulaşabilmesi ve tarihsel bir süreklilik göstermesi olarak ifade edilmektedir. Akılda kalıcılık ise; nesnenin kişi belleğinde imge oluşturmaya, hatırlanması durumu olarak ifade edilmektedir (Diker, 2014, Rossi, 2006).

Kişilerin bir nesneyi, yeri ve ya yapıyı hatırlamasında dört unsur etkili olmaktadır. Bunlar; fiziksel yapısının eşsiz olması (imaj oluşturabilme), gezerken görülebilir olması, kişisel aktivitelere olanak vermesi, toplumdaki kültürel önemidir.

- Fiziksel yapının eşsiz olması; nesnenin boyutu (hacim, yükseklik, ölçek vb.), biçim belirginliği (görsel eşsizlik), yüzey özellikleri, kalitesi vb. nitelikleri söz konusu olmaktadır.

- Görülebilir olması; işaret ögesi olan nesneye bakış yönündeki engeller, bakış noktasına olan uzaklık, bakan kişinin durağan ve ya hareketli olma durumu, algılanabilirlik seviyesi ve süresi vb. nitelikleri söz konusu olmaktadır.
- Kişisel aktivitelere olanak sağlaması; işaret ögesinin kullanımda tek olması, kullanım yoğunluğu vb. durumları ifade etmektedir.
- Toplumdaki kültürel önem; işaret ögesinin toplumdaki değerini ifade etmekte ve daha önceden anlatılan nesnel kriterler (sosyal değer, tarihi değer, sembolik değer, ekonomik değer, estetik değer ve konum değeri) ile çakışmaktadır (Appleyard, 1969).

İşaret öğelerinin sahip olması gereken nitelikler tablolaştırılmıştır. Ancak çalışmada, görülebilirlik ve aks üzerinde süreklilik üzerinde durulmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. İşaret öğelerinin nitelikleri

İşaret Öğelerinin Nitelikleri	
İşaret Öğesinin Türü	
☐ Görsel İşaret Öğesi ¹ ☐ Bilişsel (Semantik) İşaret Öğesi ¹ ☐ Yapısal İşaret Öğesi ¹	☐ Sosyal İşaret Öğesi ^{2,3,4} ☐ Tarihsel İşaret Öğesi ^{2,3,4} ☐ Simgesel İşaret Öğesi ^{2,3,4} ☐ Ekonomik İşaret Öğesi ^{2,3,4} ☐ Estetik İşaret Öğesi ^{2,3,4}
☐ Kolay Tanımlanabilirlik ⁵	
Etkili Kaliteler	
☐ Net / Basit Form ⁵ ☐ Şekil Zemin Etkisi ⁵ ☐ Egemenlik ^{5,6}	☐ Görünüm Gücü ¹⁰ ☐ Tekillik ⁵ ☐ Vista ¹⁰
☐ Referans Olma ^{5,6}	
☐ Kentin Yapısını Yansıtırma ⁶	
Kalıcılık^{5,6}	
☐ Bellekte Kalıcılık ^{5,7,8} (Hatırlanabilirlik)	☐ Zamanda Kalıcılık ^{5,7} (Yapısal Süreklilik)
☐ Görülebilirlik ^{8,9}	
☐ Aks Üzerinde Süreklilik ⁹	
¹ Sorrows ve Hirtle, 1999 , Raubal ve Winter, 2002, ² Köseoğlu ve Önder, 2011, ³ Santos-Delgado , 2005, ⁴ Madran ,2001, ⁵ Lynch, 1973 , ⁶ Diker, 2014, ⁷ Rossi , 2006, ⁸ Appleyard , 1969, ⁹ Appleyard, Lynch ve Myer, 1964, ¹⁰ Cullen, 1961	

2.3. Kentsel Kimlik ve İmajla İlişkili Temel Kavramlar

2.3.1. Simgesellik

Çok eski çağlardan beri insanların bir diğeri ile iletişim kurması, sembollerle gerçekleştirilmektedir. Mimari sembolizmde, insanların geçmişlerini, sosyal statülerini ve dünya görüşlerini yansıtan mesajları iletmek için kullandıkları sözlü olmayan araçlardan biri olarak bilinmektedir (Aydınlı, 1993; Yılmaz, 2006).

Simge; duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne ve ya işaret, alem, remiz, rumuz, timsal, sembol olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanımlamada, belli bir insan topluluğunun uzlaşarak kendisine belli bir anlam yüklediği somut nesne ya da imge olarak ifade edilmektedir. Simgesel anlam ise gerçek anlamının dışında simge olarak kullanılan, simge değerinde olan ve ya simgeyle ilgili anlamı ifade etmektedir (URL 126, URL 127).

Simgesel anlam, bir objenin kullanımına ilişkin yararlarını gösterdiği gibi, onun çağrışımsal anlamını da yansıtmaktadır. Bu nedenle simgesel anlamın zihinsel bir süreç sonucu ortaya çıktığı ve değer kazandığı kabul edilmektedir. Simge bir yapının tümü olabileceği gibi, kimi zaman bir cephesi, girişi veya rengi olabilmektedir. Simgenin ortaya koyduğu anlam, her kültürün kendi değerleri bağlamında netleşmektedir (Aydınlı, 1993; Çolak, 2004).

Simgesellik, insanın kavrama ve imgeleme gücünü uyarmaktadır. Bunun yanında, yaşanmış duygu ve düşünceyle anlamlı deneyimleri yeniden canlandırmaya olanak vermektedir. Simge; yansıtıcıdır, gösterirken gizleyen bir özelliğe sahiptir. İzleyiciyi düşünsel etkinliğe çağırmaktadır. Temsil ettiği soyut ve aşkın değerlerin anımsanmasını, anlaşılmasını, paylaşılmasını sağlayan bir anahtardır. Tanıma, tanışma ve anlaşma aracı olarak işlev görmektedir. Belli bilgi ve anlayışı, aşına olmayanların bilincinden gizler ve aşına olanlara açmaktadır. Sezginin ve keşfin anahtarıdır (Bobaroğlu, 2012).

Her mimari yapı simgesel bir anlam taşıırken özellikle dini yapılarda bu simgesellik daha çok görülmektedir. Çünkü dini yapılar, mimarî olarak her zaman evren modellidir, ancak bu kadarla kalmamaktadır. Dini yapıların evrensel verilerle donatılmasında soyutlanmış durağanlık yoktur. İnsan, bu aşkın ve evrensel verilerle ritüel aracılığıyla bağ kurarak onları canlandırmakta ve dini yapının merkezi olmaktadır. Bir yapının dini yapı olması, onun içinde onu anlamlandıran insan topluluğu ile olanaklıdır. Dini yapı içindeki

her simge soyut bir ilkeyi gösterirken, onunla çalışan insanlar arasında bir anlam bağına dönüşmesi ve davranışlarla gerçekleşmesi yoluyla somutlanmaktadır (Bobaroğlu, 2012).

2.3.2. Anlamsallık

Her biçim bir ifadedir ve anlam içerir. "İlk dil, kelimeler dışında iletişimin ve anlatımın temel biçimi" olarak kabul edilen mimari, daima özel bir anlama sahip olmuştur. Mimarının anlamsal özelliğini temsil eden, onun bir bütün olan etkisi ve algılama biçimi içinde fiziksel yapısını oluşturan saf biçimden yükselen bir anlam duygusu ile oluşan çağrışımsal, kavramsal biçimdir ve işaret, simge, dil, kod, iletişim, mesaj gibi sözcüklerle kavramlaştırılmıştır (Şentüter, 1995; Çolak, 2004).

Anlam bir kelimedenden, bir sözden, bir davranıştan ve ya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce ve ya nesne olarak tanımlanmaktadır. Anlamsallık ise anlamlı olma ve ya biçimden çok öze dair olma durumu olarak tanımlanmaktadır (URL 124, URL 125).

Bir objenin bir binanın ya da yapıyı çevrenin ifadesi, ilettiği mesaj, belirli bir zamanda kazanılmış olan değerlerden ve anlamlardan kaynaklanmaktadır. Bu gibi durumlarda anlam simgesel bir değer kazanmaktadır. Bir formun çevre değerlerine ve kullanımına ilişkin sosyo-kültürel anlamları da yansıtmaktadır. Hershberger, anlamın, kullanıcının veya gözlemcinin duygusal olarak etkilendiği niteliklerden kaynaklandığını açıklamaktadır (Aydınlı, 1993; Çolak, 2004).

Anlam her kültürün kendi değerleri bağlamında netleşmektedir. Diğer bir deyişle maddesel kültürde (insan eliyle yapılan eserler ve aletler, yapılandırılmış çevre vb.) veya maddesel olmayan kültürde (gelenekler, normlar, değerler, yaşam biçimi, sosyal ilişkiler, akraba ve aile ilişkileri, töreler ve tarzlar, davranış biçimleri, faaliyet sistemleri vb.) herhangi bir değişimin meydana gelebilmesi için bireyler yeni fikirlere, öğelere ve özelliklere bir çeşit anlam (genellikle olumlu yönde) yükleyebilmelidirler. Bununla birlikte bireyler alınan kültürlerle farklı ve yeni anlamlar yükleyebilirler ve bu anlamlar orijinal biçimleriyle çok küçük bir ilişki içinde olabilirler (Rogers, 1983; Yılmaz, 2006).

Mimarlıkta anlam, anlamsallık gerek bilişsel, gerekse duyuşsal alanda ifade kazandığından, bina ile olan karşılıklı etkileşim bilme, anlama ve beğenme / beğenmeme olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda anlam, yalnızca mimarlığın fiziksel özelliklerinden

kaynaklanan bir düzlemde değil; olgular, fikirler, düşünceler ve izlenimlerin belirlediği bilişsel anlam kapsamına bağlı olarak ifade kazanmaktadır (Aydınlı, 1993; Yılmaz, 2006).

Sembolik temsil anlayışı özellikle anıtsal dini yapılarda çok daha egemen ve etkili bir biçimde bulunmaktadır. Tarihin birçok döneminde çeşitli zaman dilimlerinde fetih sonrası kentin en büyük dini yapısının, egemen toplumun dini yapısına çevrilmesi, gayrimüslim bir yerleşmede cami inşa edilmesi ve ya inananları evreni sembolize eden tek kubbe altında toplanması anlamsal bir anlayış taşımaktadır (Tuluk ve Düzenli, 2010).

2.3.3. Okunabilirlik

Okunabilirlik, bilişsel harita yaratmaya ve yönlenece yardımcı olarak bir anlama sağlayan, geniş ölçekli çevrenin özelliklerine işaret etmektedir (Herzog ve Leverich, 2003).

Başka bir tanımlamada okunabilirlik; mekânı anlamak, mekân içinde yön bulabilmek ve ya zihinsel imge oluşturabilmek anlamlarına da gelmektedir. Zihinsel imge ve yön bulma birbiriyle yakından ilişkili kavramlardır. Çünkü yön bulabilmek için mekâna ilişkin bir imgenin kısmen de olsa zihinde oluşmuş olması gerekmektedir. Yön bulabilmek insanların hedefe gecikmeden, korku yaşamaksızın, kısa zamanda ulaşmaları şeklinde açıklamaktadır (O' Neill, 1991; Köseoğlu, 2012, Peponis, Zimring and Cho, 1990, Köseoğlu, 2012).

Okunabilirlik, bir çevrenin fark edilebilir ve tutarlı bir örüntü içinde organize edilebilir olmasıdır. Lynch'in okunabilir tanımlamasında mekanın organize olabilirdiği nesne kaynaklı özelliği oluşturmakta, içinde yön bulunabilir, imaj oluşturabilir ve hatırlanabilirliği de özne kaynaklı özelliklerini oluşturmaktadır (Lynch, 2010).

Okunabilir bir mekânın bir taraftan organize olabilir, anlaşılabilir, zihinde imge oluşturabilir, yönlenece olanak tanır bir mekân olması beklenirken, diğer yandan görsel zenginlik ve farklılaşma içermesi ve belli derecede karmaşıklığa sahip olması gerekmektedir. Bu ikili yön, okunabilirlik tanımının göreceli ve öznel durumuna işaret etmektedir (Köseoğlu, 2012).

Okunaklılık, mekânı tanımlanabilir ve sınırlarını ayırt edilebilir kılmak ve bütünsel olarak da o yapının bağlamı içinde nasıl bir doku oluşturduğunu ifade edebilmek adına önemlidir. Okunaklılık ile ifade edilmeye çalışılan şey ise aslında görsel niteliktir. Bir mekânda okunaklılık en önemli etken olmasa da, mekânı algılayabilmek ve deneyimleyebilmek adına önemli bir yere sahiptir (Asar, 2013).

Güzel bir kent için en önemli özelliğın açıklık ya da okunaklılık olmamaktadır. Ancak büyüklüğü, zamanı ve karmaşası ile bir kent oluşturabilecek boyutlardaki çevreler için özel bir öneme sahiptir. Belirgin ve okunaklı bir çevre, güven vermenin yanı sıra deneyimin derinliğini ve yoğunluğunu arttırmaktadır. Kent zaten potansiyel olarak, karmaşık bir toplumun güçlü bir sembolüdür. Ancak kentin okunaklı olmasıyla bölgeleri, sınırları, yolları kolayca ayırt edilebilen ve bütün bir doku içinde gruplandırılabilen bir alan haline gelmektedir (Lynch, 1973).

Bir çevre zihinde ne kadar kolay imge oluşturabiliyorsa o kadar çok okunabilir olmaktadır. Lynch' in yaptığı "The Image of City" çalışmasında kentin okunaklılığını sağlayan imaj öğelerini tespit etmek amacıyla bireylere Boston, Jersey City ve Los Angeles gibi kentlerin imajları hakkında çeşitli sorular sormuştur. Çalışmasından çıkardığı sonuca göre, bireyler, bir kentin zihinsel imajını oluştururken yollar, kenarlar, bölgeler, düğüm noktaları ve işaret öğeleri olmak üzere beş ana bileşenden faydalandığını belirlemiştir (Lynch, 1973).

Kentte dini yapıların kullanıcıların yön bulmasına yardımcı olup yönlenmeyi sağlamanın yanı sıra, görsel zenginlik ve dokudan farklılaşma içermesi ile hem 2. boyutta hem de 3. boyutta okunabilir yapı grubu olmaktadır. Ayrıca; dini yapıların avluları sayesinde çevresinde boşluklar oluşturması ve keskin sınırları sahip olup net biçimde dokudan sıyrılması okunaklı mekanlar olmasını beraberinde getirmektedir.

2.3.4. Algılanabilirlik

Algılama, çevreden gelen uyarıcı etkilerin duyum yoluyla hissedilmesine ve yalın biçimde bilinçaltına alınarak duyumların yorumlanmasına ilişkin zihinsel bir olgudur (Morgan, 1986, Çolpan Erkan, 1996).

Başka bir tanımlamada algılama, duyumsal girdilerin anlamlı deneyimlere dönüştürülmesi organizasyonu olarak ifade edilmektedir. İzleyici-yorumcu aracılığıyla çevrenin hissedilmesi, algılanış biçiminin anlaşılması ve niteliklerinin tanınması sonucunda seçim yapma ve karar verme sürecini tarif etmektedir. Bu süreç çevre ile ilgili bilgilerin toplanması, organize edilmesi ve yorumlanmasını içermektedir (Sartain vd., 1967; Köseoğlu ve Erinsel Önder, 2010, Topçu, 2011, Rapoport, 1977).

Algılama en yalın anlamıyla çevreden bilgi alma sürecini ifade etmektedir. Bireyin bir mekanda yaşamını sürdürebilmesindeki temel etken mekanı algılamasıdır. Çevreden

alınan bilgiyi yeniden hatırlamak üzere bilginin kodlanarak kullanılması sürecini kapsamaktadır (Downs ve Stea, 1973, Kahvecioğlu, 1998, Çolpan Erkan, 2002).

Bilgilerin zihinde gruplanarak organize edilmesine kadar geçen sürede biyolojik birtakım farklılıkların dışında algılama hemen hemen her bireyde benzerdir. Ancak bilgilerin seçilip yorumlama kısmında bireyin çeşitli filtrelere, içten ve dıştan gelen etkilere maruz kalması süreci etkilemekte ve bunun sonucunda ortaya çıkan sözlü ve davranış yollu tepkiler oluşmaktadır (Çolpan Erkan, 2002, Köseoğlu, 2012).

Algıyı var eden duyular yoluyla nesnel dünya deneyimlenmekte, kavranmakta ve anlamlandırılmaktadır. Ancak algılananlar nesnel dünyanın birebir kopyası değildir. Çünkü algı zihinde inşa edilen deneyimler olduğundan bireylere göre değişim göstermektedir. Bireyin algılaması; kişiliğine, yaşadığı sosyal gruba, kültürüne, çevresine ve geçmiş deneyimlerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Sonradan gelen duyu verileri ile zihinde depolanmış ön bilgi birleşerek algı süreci başlamaktadır. Bu durumda algı ya daha kuvvetlenmekte ya da dönüşerek kendini yenilemektedir (Asar, 2013, Aydın, 1992).

Algılamayla birlikte mekânı deneyimlenmekte, yani yaşayarak herhangi bir yere veya mekâna ait biçimsel ve nesnel özelliklerini geçici belleğe depolanmaktadır. O mekânda kalış süresine ve kullanım çeşitliliğine göre o mekân bireyde belirli anılarla, anlam kazandırmaktadır. Bütün bu algılama süreci bireye, bireyin dünya görüşüne ve yaşadığı coğrafyadaki kültürüne göre değişkenlik gösterebilmektedir (Aytuğ ve İnceoğlu, 2009).

Algılamayı etkileyenler, sadece o anlık- o andaki etkenlere bağlı olarak değil, yaşanan, belli süreç ve o süreçteki etkenlere ve niteliklerine göre oluşturulan-oluşmuş özellikler vasıtasıyla da ilgilidir ve etkilenmektedir, yönlenebilir ve yönlendirilmektedir. Algılama olayı, kimin algıladığına-özne neyi algıladığına- nesne ve ya algılamak istediğine ve nasıl algıladığına bağlı olarak değişiklikler göstermektedir (Çevik, 1991).

Algılamada duyu organlarıyla hissedilmeyen büyüklükler de algılama sürecine etkilemektedir. Algılama tek yönlü değildir, etkileşim söz konusudur, objektif öğeler ve düzenlemeleri-koşulları yanında kişilik yapıları da, her kişiliğin algılanmasını farklılaştırıcı olarak da etkilemekte, onaylamaktadır ve algılama sosyal bazlı ve sosyal koşullar-faktörler altında oluşmakta-gerçekleşmektedir (Becker ve Keim, 1972, Waterhouse, 1971, Konuk, 1979 ve Müller, 1983; Çevik, 1991).

Algılama mekânda var olan etkili duruma göre ve duyu organlarına olan etkisi ile de değişebilmektedir. Bu bazen görme, bazen işitme, bazen dokunma, bazen de koku alma

duyumuzun öncelik kazanmasına neden olmaktadır. Algı, (bazen karıştırılarak “bilme” olarak da değinilir) kentsel çevreyi sadece görmek ya da hissetmekten daha çok şeyle ilgilenmekte; uyarıcının daha karmaşık süreci ve algılanışına da atıfta bulunmaktadır (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009).

Mekânsal bileşenlere ait algılar niteleyici (renk, düzey, koku gibi) ve kantitatif (yoğunluk, büyüklük, süre gibi) özellikleriyle belleğe depolanmaktadır. Bu bağlamda çağrışımın mekânsal algıdaki önemi açıkça ortaya konulmaktadır. Belleğe depolanan uyarıların, sadece mekânsal bileşenler için değil aynı zamanda algılanan mekânın ortamı ve içinde geçen yaşamı da kapsayacağından, mekân ile içinde geçen yaşam bellekte bir arada saklanmaktadır (Kahvecioğlu, 1998).

Çok yönlü ve karmaşık olgusuyla mekânın algılanması biyolojik bir işlev olarak, insan organları ve beyni ile bulunduğu mekânı, bir veya birden çok konuma göre yerini ve yönünü belirlemekte ve o mekânı çevresinin kurgusu, nitelikleri ve özellikleri ile birlikte algılamaktadır. Bunun yanı sıra, bir mekânın algılanması ‘zaman’ faktörüne de bağlı olmaktadır. Mekânın algısında ise en büyük payı ‘görme’ duyusuna ait olmaktadır (İzgi, 1999).

Algıyı geliştirmek ve dolayısıyla algılanabilirliği artırmak, algılayıcı ve algılanan arasında çift yönlü bir süreç olduğu için, algılayıcının ‘farkındalık’ halinin güçlendirilmesiyle sağlanmaktadır. Çünkü farkındalık, algının gerçekleşebilmesi için önemli bir adımdır. Ancak algılanabilirliğin sağlanması için yalnızca farkındalık yeterli olmamaktadır. Çünkü farkındalık sadece gözlemciye aittir. Oysa algılanabilirlikten bahsedildiğinde hem gözlemcinin hem de mekânın özelliklerini birlikte düşünmek gerekmektedir. Özne ve mimarlık nesnesi arasındaki ilişki sayesinde o mekânın o kişiye göre ne kadar algılanabilirlik barındırdığı tartışılmaktadır. Dolayısıyla kavram; düzenli, sınırlı, kesin, tektip ya da görülebilir, açık, net ve sade olmak ile ifade edilememektedir. Çünkü mekân ve algılayıcı özne arasındaki ilişki, öznenin kişiselliğini de barındırmaktadır (Asar, 2013).

2.3.4.1. Algı Mekanizması

Algısal süreç Goldstein’in ya da Weiten’in de ifade ettiği gibi bir dizi nöral işlem, karmaşık bir ağ yapılanması, çeşitli süreçlerin çift yönlü ve eşzamanlı ilerlemesi gibi birçok işlemin anlık oluşumu ile gerçekleşmektedir (Asar, 2013).

Algının tüm bilinçli yapısına rağmen öznenin içinden geçtiği bu süreç, arka planında bilinçdışı etkilerin olduğu bir çeşit otomatik süreçler dizisini anlatmaktadır. Ortaya çıkan ürün, (söz gelimi sözel tepkiler ya da davranışlar) tamamen o kişiye özeldir. Çünkü bu noktada, otomatik olarak tanımlanan şey, algıda seçicilik, güdü, dikkat, gereksinim gibi kişisel olan harekete geçiricileri, tıpkı özduyum'da olduğu gibi, beden her yeni hareketinde en baştan bacağın varlığını hatırlayıp hareket ettirme eylemini bilinçli olarak düşünmenin gerekmediği bir kendiliğindenliğe dayanmaktadır (Köseoğlu, 2012).

Algılama süreci evreleri; dikkat ve seçim, bilgilerin organizasyonu, bilgilerin yorumu ve tekrar hatırlamadan oluşmaktadır. Algılamanın özellikle “yorumlama” kısmı çok önemlidir. Kişinin duyumsal girdileri alması ve bu bilgilerin zihinde işlenmesi beynin statik bir işlevi olmakla birlikte, algılamayı özel yapan, bu sürecin çeşitli filtrelere, içten ve dıştan gelen etkilere maruz kalmasıdır. Bu etkiler sonucunda kişi, duyumsal girdileri zihninde işlerken yorumlamaktadır. Algılama, bunun sonucunda ortaya çıkan sözlü, davranış yollu tepkileri oluşturmaktadır (Köseoğlu ve Erinsel Önder, 2010).

Algının normal süreci faydacıl ve tanımaya yönelimlidir. Bir sandalye görüldüğünde, ancak bu sandalyenin biçimi ve yapısal düzeni eskiden görülen ve kullanılan sandalye modeline uyuyorsa, görülen şeyin sandalye olduğuna kanaat getirilmektedir. Nitekim daha da dikkatli bakıldığında, sandalyenin kendine özgü biçimini, boyutunu, rengini, dokusunu ve malzemesini de algılanmaktadır (Ching, 2008).

2.3.4.2. Hareketle Algılama

Algılamada hareket büyük önem taşımaktadır. Çünkü hareket halindeki gözlemci, durağan bir gözlemciye oranla yapıların çok daha çeşitli özelliklerini algılamaktadır. Yapısal özellikler yanında, önemli olan yapıların değişik anlamsal fonksiyonlarının algılanmasıdır (Çolpan Erkan, 1996).

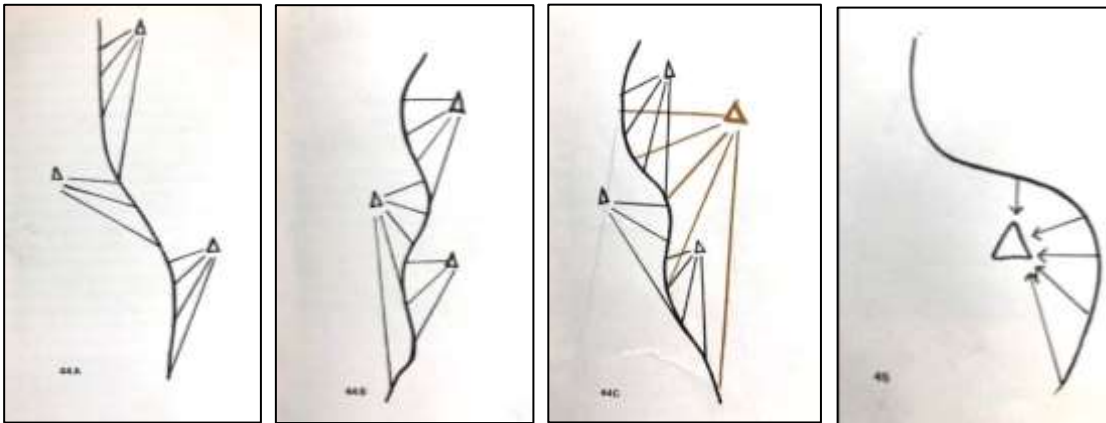
Kevin Lynch'in belirttiği gibi, üzerinde hareket edilebilen, gezilebilen kanallar olarak yollar bağlantıların imajın temel, başlıca öğeleri olduğu görülmektedir. İmajın oluşmasında algılamanın özellikle de hareketin katıldığı, hareketin ortaya çıkardığı algılama önemlidir ki bu da hareketle algılama (seri görünüm) olarak adlandırılmaktadır. Mekân algılanmasında hareket en önemli özellik olarak görülmektedir. Mekân tek noktadan kavranılamaz ve hissedilemez. Gerçek mekân algılanması ancak insanın mekân içinde dolaşımı sonucu ortaya çıkan parça parça mekân algılamalarının toplamı olarak

tanımlanmaktadır. Gerçek mekân imajı mekânların birbirini izleyen etkilerinin toplamı olarak kabul edilmektedir (Çevik, 1986; Yılmaz,2006).

Gordon Cullen (1961), “Townscape” adlı çalışmasında yaya olarak yolun ortasından yola paralel olacak biçimde hareket ederek farklı görüntüler, farklı bakış açılarıyla ilgili olarak, seri görüntüler elde ederek, hareketle mekânın iç içeliğini açıklamıştır (Cullen, 1961).

Appleyard, Lynch ve Myer ortak çalışması “The View of the Road” kitabında kentin yoğun olarak kullanılan taşıt yollarında araçla hareket ederek seri görünüm oluşturarak, görünüm çeşitli grafiksel anlatım teknikleriyle görülen alan, hareket, yönelim, uyum, ritim ve anlam ile açıklanmıştır (Appleyard, Lynch ve Myer, 1964).

Nesneler bir aks üzerinde ardışık olarak bulunabilmektedir. Nesnelerin birbirini ardına bulunduğu durumlarda, hareket boyunca birinin ayrıntısı diğerinin tanınmasını sağlayarak gözlemcide güçlü hisler uyandıracak bir birleşim haline gelebilmektedir. Tam aksine; karışık nesneler birbiri ardına gelerek bir öge grubu olup görünüm karmakarışık olabilmektedir. Önemli ayrıntılar, bireyin kent içindeki sıradan gezintilerinde belli hareketlerini tetiklemektedir. Bu tür ardışık olma durumlarında, dönüş yapılan noktalarda verilen kararları tetikleyen ve verilmiş kararların doğruluğunu ispatlayan işaretler olma özelliği kazanmaktadır. Keşif noktalarında ayrıntılar yoğunlaşsa da bu tür ardışık durumların aralarında uzun boşluklar bırakılmadan sıralanarak tam tamına bir süreklilik göstermesi, işlevsel olması kadar güvenlik hissi açısından da önemlidir. Süreklilik, tanınabilmeyi ve akılda tutmayı kolaylaştırmaktadır (Lynch,1973, Appleyard, Lynch ve Myer, 1964) (Şekil 4).

Şekil 4. Hareket esnasında nesnelerin algılanma sürekliliği (Appleyard, Lynch ve Myer, 1964)

Hareket esnasında nesnelerin yer aldığı akslarda aniden görünmesi, aksın konkav ve ya konveks olması, nesneye yönelen ve anlık açılan koridorlar, ani dönüşler gibi durumlar nesnenin işaret ögesi olma potansiyelini arttıran güçlü etkilerdendir. Bazen de görünümdeki dönüşlerin ve kapalılıkların giderilmesi, nesnenin açığa çıkarılması nesneyi güçlü duruma getirmektedir (Appleyard, Lynch ve Myer, 1964). Her nesne akılda kalıcı durumda olmamaktadır (Madran, 2001). Ancak; akılda kalıcı olabilen nesneler hareket esnasında dikkat toplayıcı güce sahip olmakta, kente dair zihinsel imgenin oluşmasını sağlamaktadır (Appleyard, Lynch ve Myer, 1964) (Şekil 4).

Hareket halinde bireyler her zaman her şeye dikkat edememektedir. Bazı şeylere odaklanırken bazılarını da görmezden gelmektedir. Fakat dikkat kesilmeyenler hafızanın bir yerinde farkında olmadan depolanmaktadır. Sonuç olarak bireyler 'seçici' davranmaktadır. Bu davranış biçiminin ilk adımı 'algılama sürecini ortaya koymaktadır (Asar, 2013).

Algı yalnızca farkında olduklarımız ile gerçekleşmemektedir. Her gözün bir görüş açısı bulunmaktadır. Bu görüş açısı içinde algılanan şey, o bağlamın içinde bulunan küçük bir bölümünden oluşmaktadır. İnsan gözü oval şeklinde, yatay olarak 178° - dikey olarak 135° bir alanı görmektedir. Ayrıca, dikey görüş açısının 60 derecesi yukarıya doğru, 75 derecesi ise aşağı doğrudur (URL 16) (Şekil 5).

Şekil 5. Gözün yatay ve dikeyde görme şekilleri ve görüş açısı (URL 16)

Aslında tek göz ile 125 derece, iki göz ile toplam 140 derecelik bir açı dahilindeki cisimleri görebilmemize rağmen tek bakışta (gözümüzü çevirmeden ve anlık olarak) bu alanın en fazla 45 derecelik bir alanı algılanmaktadır. Bu açı yaşla birlikte $25-30$ dereceye, karanlıkta ise $10-20$ dereceye kadar düşebilmektedir. Bu açının dışında kalan alanda ancak hareket algılanabilmektedir ki bu da beynin istemsiz olarak algı merkezini (45 derecelik açının merkezini) hareketli alana (bazen gözlerimizi çevirmeksizin) çevirmesini

sağlamaktadır. Dolayısıyla gözün “görüş açısı” yerine “anlamli algı açısını” dikkate almak gerekmektedir (Asar, 2013, URL 16).

2.4. Dini Yapılar

İnanma duygusu, insanlık tarihiyle paralel olarak ortaya çıkmakta ve gelişmektedir. Birey ve toplumların çevresinde bulunan kendilerine en yakın nesnelere tapması ile başlayan, sonrasında Çok Tanrılı ve Tek Tanrılı inançlarla gelişen bir olgu olarak din kavramı devamlı olarak var olmaktadır (URL 19, URL 20).

Din, insanın Tanrı ile ilişkilerinin yanı sıra hem diğer insanlarla, hem de evren ile ilişkilerini düzenlemek üzere, olması gerekeni öğreten, insana dair değerler dünyasıyla ilgili ilk bilgi kaynağı olan, Allah tarafından konulmuş kurallar ve değerler olarak tanımlanmaktadır. Din insana sadece ahlaken iyi veya kötünün, hukuken doğru ve yanlışın ne olduğunu göstermekle yetinmemekte; iyiyi eylem haline dönüştürebilmesi ve kötüden uzaklaşabilmesi için, insana manevi bir çevre de hazırlamaktadır (URL 2).

Din gereksinimlere göre ortaya çıkmaktadır ve ihtiyaca göre etkin olmaktadır. Yaradılışın bir gereği olarak insanlar, taptıkları nesne ve ya nesnelere, inandıkları Tanrı veya Tanrılarla bağ kurabilecekleri, dinin gerekliliklerini yerine getirebilecekleri, özelleşmiş mekânlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda, tapınakları, kiliseleri, camileri, sinagogları ve diğer birçok toplanma ve tapınma/ibadet mekânını inşa etmektedirler. Kutsal bir mekân olarak diğer mekânlardan ayrılan ve farklılaşan bu yapıların mimari özellikleri inanç sisteminin gereklilikleri ve inşa edildikleri zamanın ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri çerçevesinde şekillenmektedirler (Ülger,2013).

Dini eylemlerin gerçekleştiği kutsal mekanlar; kutsal kimliğini doğanın kendisinden aldığı doğal yerleşimler, sembolik bir anlatıma, “makrokozmosun bir mikrokozmosuna” dönüşen geniş çaplı yerler ve insan eli ile oluşturulmuş, biçim ve ölçüsü dikkate alındığında varlığı ile dini amaçlar için özel kılınmış yapılar olmak üzere üç tipe ayrılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre “ insan eli ile oluşturulmuş, biçim ve ölçüsü dikkate alındığında varlığı ile dini amaçlar için özel kılınmış yapılar” dini yapıları olarak tanımlanmaktadır (Swan, 1990).

Tarih boyunca inanılan varlıklar ve inanış anlayışı değişmiş olsa da tapınma amacıyla mekan üretme isteği değişmemektedir. Aynı amaçla üretilen her bir ibadet mekanı o dinin mensupları tarafından kutsal kabul edilmekte ve kilise, cami, sinagog vb.

gibi farklı isimler verilmektedir (URL 14, Sargın, 2012). Cami ve mescit kavramları Arapça cem kökünden türeyen, “toplayan, bir araya getiren” anlamındaki cami kelimesi, başlangıçta sadece cuma namazı kılınan büyük mescitler için kullanılan el-mescidü'l-câmi (cemaati toplayan mescit) tamlamasının kısaltılmış şeklidir (İslam Ansiklopedisi, 1993).

Cami; sözlük anlamında, içinde Cuma ve bayram namazları kılınan, gerektiğinde bazı dinsel törenlerin yapılabildiği büyük Müslüman mabedidir. Türkiye dışındaki İslam ülkelerinin çoğunluğunda, cuma ve bayram namazlarının kılındığı yer mescit olarak adlandırılırken, Türkiye’de mescit küçük camiler için kullanılmaktadır (ESA, 1997).

Bazı camiler, genellikle tek yapı değildir ve külliye kompleksi içinde yer almaktadır. Medrese, kütüphane, çeşme, sebil, hamam, imaret, sıbyan okulu, darüşşifa, hazire, tabhane vb. gibi yapıların bütünü ve ya bir bölümü ile çevrilidir (URL 22, URL 24).

Kilise, inananların teşkil ettiği, İsa Mesih tarafından havari Petrus’un otoritesi altında kurulan, havarilerin önderliğinde oluşturulan, Kutsal Ruh tarafından teyit edilen, görünmeyen lideri Mesih ile birleşmiş, üyelerini kurtarıcının doktrinini tasdikte, onun kanununu uygulamakta, sakramentlerini kullanmakta birleştiren görünür bir topluluğu ifade eden kilise kelimesi “birini dışarıya çağırmak, toplantıya davet etmek, toplamak” anlamındaki Grekçe ekkaleo fiilinden türetilen ve “topluluk” manasına gelen ekklesia tabirinden gelmektedir (İslam Ansiklopedisi, 2002)

Kiliseler önceleri demokratik halk toplantılarının, daha sonra cemaat toplantılarının olduğu yapıdır. Ayrıca, Hristiyan cemaati ibadet etmek için kiliseyi kullanmaktadır. Kısacası kilise, toplanma, ibadet etme, dinsel bayramları-ritüelleri kutlama, Tanrı uğruna ölen şehitleri anma mekanı olmaktadır (Diker, 2014).

Kilise ifadesi dini mekanlar için genel olarak kullanılan bir ifade şekli olmakla birlikte günümüzde Hristiyan mabetleri şapel, bazilika, katedral gibi çeşitli isimlerle ifade edilmektedir. Şapel; genellikle küçük, büyük bir kuruma bağlı olan kutsal mekan olarak tanımlanmaktadır. Bazilika; mimari açıdan genellikle ortada uzun ve yüksek bir koridora iki yanında daha alçak birer koridorun bulunduğu haç plan tipine sahip olan kiliselerdir. Katedral ise; genellikle şehrin en büyük kilisesine verilen isimdir. Büyüklüğün yanı sıra üst düzey dini liderler olan piskoposların görev aldığı ve papanın ziyarette bulunduğu hem kilise organizasyonunun yönetimi ile ilgili bölümlerin hem de ibadet bölümünün olduğu komplekstir (URL 25).

2.4.1. Dini Yapılarda Konumlanma/Yer İlişkisi

Her yapı gibi dini mekanlar da yer ile kurdukları ilişki kadar var olmaktadır. Dini mekanlarının üstlendikleri manevi değer sebebiyle bağlam üstü, yerden bağımsız objeler olarak görmek yüklenmek istenen değeri azaltmaktadır. Dini yapılar konumlandırılırken öncelikle ihtiyaç durumuna ve ulaşılabilirliğe göre konumları belirlenmektedir. İbadet yapıları kentin ve ya yerleşkenin ortasında konumlandırılmakta, insanların en kolay ulaşacağı yerlere yapılmaktadır. Dini yapılarının konumlarının özenle seçilmesi, konumun ve yerin gereklerine uygun uygulamaları özgünlüğü ortaya koymaktadır ve taklitlerden sıyrılmasını sağlamaktadır (Kuban, 2012).

Dini yapılar ile insan, kendisini çevreleyen yapılardan tamamen farklı bir mekana katılmaktadır. Bu mekan farklılığı ibadet yapıları diğer yapılar arasındaki egemenliğini ortaya koymaktadır. Egemenlik konusunda toplumların yerleşim düzenlerini incelediğinde, ibadet mekânları, konut dokusundan farklılıklar göstererek yerleşimler içinde egemen öğeler olarak yer almaktadır. Dini yapıların kent kimliği üzerindeki egemenlikleri 3 boyut ile de ölçülmektedir. 2. Boyutta plan düzlemi ile, 3. Boyutta silüetteki durumu ile ve 4. Boyutta zaman ile ölçülmektedir (URL 2, Tuztaşı, 2012, Türkantoz, 2006).

Dini yapılar plan düzleminde kent merkeziyle ilişkili durumda ve ya yerleşke içerisinde bir noktada bulunabilmektedirler. Yerleşke içerisinde bulunan dini yapılar genellikle günlük ihtiyacı karşılamak amacıyla inşa edilmektedir. Kent merkeziyle ilişkili durumda olan ibadet yapıları ise özel dini törenlerde inananları toplamak amacının yanı sıra çevresindeki dokunun çekirdeğini oluşturarak kamusal mekana dönüşmektedir. Bu özellikleriyle dini yapılar kent içerisinde işlevsel olarak konumlanabilmektedirler (URL 3, Tuluk ve Düzenli, 2010).

Dini yapılar, kentin topoğrafik özelliklerinin kullanılmasıyla 3. Boyutta etkili olarak konumlanabilmektedir. Kent dokusundan sıyrılarak kentin genelinden görülmekte ve kentin kimliğine etki etmektedir. Bu durum dini yapıların kentte simgesel amaçlı olarak inşa edilebileceğini göstermektedir. Simgesel amaçlı olarak yapılan başka bir durum ise dini yapıların dönüştürülmesidir. Özellikle Osmanlı'da fetih sonrası kentin dini mekanlarının, mescide ve ya camiye dönüştürme anlayışı bulunmaktadır. Bu durum fetheden devletin gücünü ve iktidarını temsil etmesi nedeniyle gerçekleştirilmektedir (Türkantoz, 2006, Tuluk ve Düzenli, 2010).

Dini yapıların kentteki konumlanması kadar, kendi içindeki yönelmesi de önemli olmaktadır. Mescit, cami ve kiliselerin konumu kadar yerleşim düzeni de önemli bir ölçüttür. Mescit ve camilerin yerleşim düzenini belirleyen kible, Kâbe' ye doğru yönelmektedir. Kâbe, İslam ibadethaneleri için manevi hayatın somut bir ifadesi olarak bir odak noktası durumundadır. Kiliseler ise doğu – batı doğrultusunda konumlandırılmaktadır ve ibadetlerini doğuya doğru yapmaktadırlar. Zamanla modern insanın belirli bir tarafa yönelme sembolizmini zayıf bulabileceği, ayrıca yer darlığı sebebiyle kentlerde geleneğe uygun kilise inşa etmenin zorluğu dikkate alınarak son zamanlarda kiliselerin pusulasız inşa edilmektedir (Diker, 2014, İslam Ansiklopedisi, 2002).

Tüm bu bilgiler ışığında dini yapılarının yerleşim kararları açısından etkili olan kriterler, kent topoğrafyası, odaklara olan uzaklık, kavşak noktalarına uzaklık, yerleşim yerinin büyüklüğü, erişim mesafesi, çevresindeki yapı yoğunluğu ve yükseklikleri, çevresindeki işlevlerdir.

2.4.2. Dini Yapılarda Biçimlenme

Dini yapıların düzenlenişi ve biçimlenişine dair kutsal herhangi bir referans olmamasına karşın, çeşitli fiziksel elemanlar simgesel hale gelmekte ve ibadet yapılarının ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Bu fiziksel elemanların formu rastlantısal olarak değil, temsil ettiği düşüncüyü aktarmak üzere biçimlenmektedir. Çalışmada İslamiyet ve Hristiyanlığın dini yapılarının kentte etkisi incelendiğinden bu bölümde özellikle dış mekan biçimlenmesine yer verilmektedir (Yüksel, 2014).

Cami ve mescitlerin biçimlenişini etkileyen faktörler namaz için temel olan ihtiyaçlar doğrultusundadır. Mescitler sadece vakit namazlarının eda edilmesi için kullanıldığından küçük mekanlardır. Tek kubbeli ve ya düz çatılı olarak yapılmaktadırlar. Bazı mescitlerde tek minare bulunurken bazılarında minare bulunmamaktadır. Ana mekana eklenen ikinci bir mekan giriş kısmı olarak kullanılmaktadır. Giriş kısmı kapalı ve ya yarı açık şekilde biçimlenmektedir (URL 107).

Camiler ise; esas cami ve dış avlu olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Camilere genellikle anıtsal kapılardan veya taç kapılardan girilmektedir. Caminin dış avlusuna açılan 3 veya 4 kapı şehrin farklı yönlerinden gelenlerin camiye girişlerini kolaylaştırmaktadır. Caminin Kâbe'ye yönelmesinden dolayı kent dokusuna açılı bir yerleşimi söz konusudur. Bu nedenle camilerin önünde genellikle genişleyen sokaklar

bulunmaktadır. Sokaktan, bir duvarla ayrılan camiinin avlusuna girilmektedir. Dış avlu genellikle, pencereleri demir parmaklıklarla süslü bir alçak duvarla çevrilidir. Avluda abdest alma ihtiyacını karşılayan şadırvan bulunmaktadır. Bazı camilerde, dış avluda imamlar için "meşruta" adı verilen konut bulunur. Caminin girişinde revak diye adlandırılan üstü kapalı yarı açık iç avlu olarak adlandırılan bir alan bulunmaktadır. Avlunun 4 kenarı revakla çevrili olabileceği gibi, sadece giriş cephesinde de revak kullanılabilir. Revaktan cami ibadet yapısına girilmektedir. Büyük bir cümle kapısıyla diğer yardımcı kapılardan girilen iç avlu, dış avlu ile ana yapı arasındadır ve sütunlar ile onları birbirine bağlayan revaklardan oluşmaktadır. Esas cami; mihrap, minber, vaiz kürsüsü ve dikdörtgen oylumun üzerini örten kubbe ve yan kubbelerden meydana gelmektedir. Minareler esas caminin dış duvarlarına ya da iç avlu duvarlarına bağlanmaktadır. Son cemaat yeri esas caminin giriş kapısı olan yüzünde bulunmaktadır (Diker, 2014, URL 2, URL 21, URL 23, URL 36).

İslam dünyasında caminin plandaki kurgusu kadar önemli olan başka bir özelliği de camiinin üçüncü boyuttaki etkisidir. Cami minaresi ile bulunduğu konumu belli etmektedir. Osmanlı uygarlığının cami mimarisine bu bağlamdaki katkısı ise caminin sadece minaresinin değil kendisinin de bir nirengi noktası olarak gerek yerleşmeye hâkim, gerekse uzak mesafeden itibaren görülebilir olmasıdır. Camiler kentin genel ufuk çizgisinde ve uzamsal yönelmesinde edindiği etkin rol ile öne çıkmaktadır. Bu da, topografyanın ustaca kullanımı sayesinde mümkün olmaktadır (Özel ,2011, Burelli 1987).

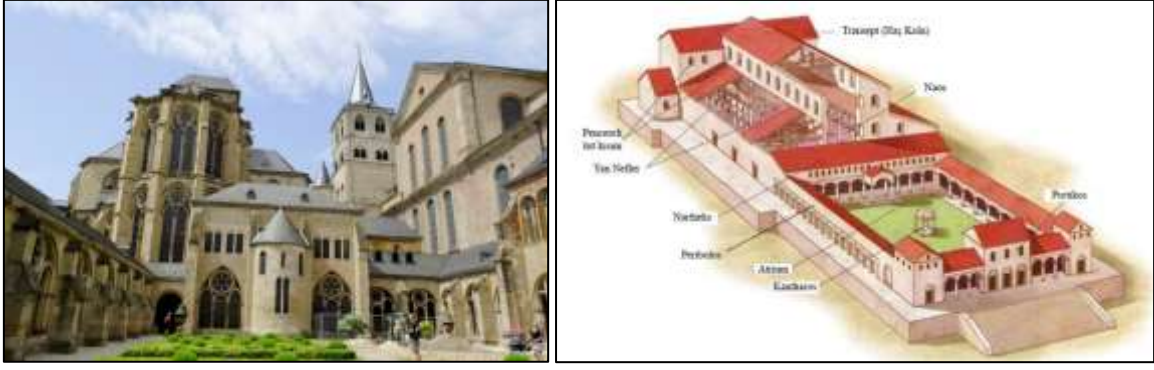
Camilerin dışsal elemanlarının biçimlenmesi de kent üzerinde etkili olması açısından önemlidir. Kubbeler ve gökyüzüne doğru uzanan minareler camileri ayırt edici kılan özelliklerdendir. Kubbe bütünleyen ve toparlayan manasını taşıyarak birleştirici bir unsur olarak sembolleştirilmektedir. Asıl olarak camilerde ezanı uzak yerlere duyurmak için yapılan minareler ise günümüzde elektronik sistemlerin varlığıyla asıl işlevini yitirse de camilerin vazgeçilmez unsuru olmaya devam etmektedir (URL 45, URL 46).

Şekil 6. Sultanahmet Camii biçimlenmesi (URL 37)

Kiliselerin, 4. Yy'in sonlarına doğru oluşan serbest ortamdan sonra Hristiyanların toplu ibadet için özel mimari birimler inşa ettiği bilinmektedir. Kiliselere giriş yapının batı ucundan yapılmakta ve doğuya doğru uzanmaktadır. Kiliselerin girişi yönünde büyük bir ön avlu (atriyum) bulunmaktadır. Daha çok anıtsallığı vurgulayıcı Antik Çağ uygulamalarından gelen bir mekândır. Bazı kiliselerde 3 ya da 4 tarafı arkad ile çevrili atriyumun ayinden önce cemaatin toplandığı açık mekân olduğu belirtilmektedir. Bu mekan peribolos adı verilen duvarlar ile kutsal alanı dünyevi çevreden ayırmaktadır. Atrium içerisinde inananların kiliseye girmeden önce temizlenmeleri için çeşmeler bulunmaktadır. Bu çeşmelere krene, phiale ve ya kantharos adı verilmektedir. Ana mekânın girişinin önünde kapalı bir hol düzenlenirse bu Nartheks adını almaktadır ve bu alandan kiliseye girilmektedir. Narteks bazen çift olarak bulunmakta; iç narteks ve dış narteks olarak adlandırılmaktadır. Narteksten naosa girişi sağlayan iki sütun ve üç kemerden oluşan anıtsal girişe trivelon adı verilmektedir (İslam Ansiklopedisi, 2002, ESA, 1997, URL 26-28, URL 49).

Kilise mimarisinin dış elemanlarındaki baskın öğeleri; çan kuleleri, kubbeler ve sivri kulelerdir. Kubbe ve sivri kuleler silüette kiliseleri belli eden yapı parçalarıdır. Çan kuleleri kilisenin yanında ve ya bitişik konumda bulunan içinde çanların yer aldığı konik ve ya piramit biçimli yapılardır. Sembolik olarak çan kulelerinin iki işlevi vardır; bunların ilki askeri gücün gösterilmesi, ikincisi ise gökyüzüne uzanmadır (Kostof, 1993, URL 53, URL 47).

Şekil 7. San Pedro Katedrali biçimlenmesi (URL 48)

2.5. Dini Yapıların Örnekleri

Dini yapılar gerek işlevsel gerekse anlamsal olarak diğer yapılardan daha özenli ve gösterişli inşa edilmektedir. Bazen kent silüetinde bazen ise kent dokusunda öne çıkmaktadırlar. Kent silüetinde baskın durumda bulunan dini yapılar, kentin kolay algılanmasına, kentte kolaylıkla yön ve yol bulmaya; kısaca, kentin okunaklı olma niteliğini kazanmasına destek olmakta ve kent kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır. Bir kent silüetini dikkat çekici hale getirmek için simgeselliği ve tarihselliği güçlü dini yapılar sıra dışı manzara özelliğine sahip noktalara konulmaktadır. Böylece kentte dönemleri yansıtan, kenti anlatan ve ayırt edilmesini sağlayan silüette yerlerini almaktadırlar. Ayrıca kent silüetinde baskın hale gelen bu öğeler kentin sembolü haline gelerek kenti cazip bir merkez konumuna getirmektedir (Erses, 1999, Tuztaşı, 2012, Kostof, 1993).

Dini yapılar kent içerisinde temsil edilen fikri, yapıldığı zamanda yapıyı yaptıran ve ya yapanların iktidarını ve gücünü, içinde yer aldıkları coğrafyanın teknolojik gelişmişlik düzeyini vb. durumları simgeleyen ve bunların fiziksel ifadesi olarak biçimlenen yapılar olarak da görülmektedir. Şekil, boyut, malzeme, konum ve düzenleri gibi fiziksel elemanlarıyla kent silüeti üzerinde uzak mesafeden tekliği ile belirgin bir işaret olmaktadır (Güzer, 2009, URL 3).

Uzakta yer alan ve kentin genelinde referans olan dini yapıların konumu gözlemciler tarafından tam olarak belirlenememekte, bu öğelere nasıl ulaşılacağı bilinmemektedir. Kentin silüetinde baskın durumda bulunan bu yapılar, buldukları noktaya gelindiğinde, konumları ve kimlikleri tepe noktalarının çok daha gerisinde kalmaktadır. Uzak noktalarda yer alan dini yapıları dikkate alan bireyler, genel olarak yön bulmanın yanı sıra bu yapıları sıklıkla sembolik anlamlarıyla değerlendirmektedirler (Lynch, 1973).

İşaret ögesi olma potansiyeli taşıyan dini yapılar kent dokusundaki diğer yapılardan farklı konumlanmaktadır. Boyut olarak dikkat çekmekte ve kubbeleri, minareleri, çan kuleleri, sembolleri ile kolay kavranmaktadır. İnsanları psikolojik olarak rahatlatmakta, sıkışık kent dokusu içerisinde nefes alma noktası oluşturmaktadır. Kent imajında dikkat çekip kavranan yapılar olduklarından hafızada kolayca kalmaktadırlar (Diker, 2014).

Dini yapılar, etrafında oluşturdukları dokunun merkezinde yer alarak hem kamusal mekan olmakta hem de odak noktası oluşturmaktadır. İslam kentlerinde, Avrupa kentleri gibi bir meydan kavramının olmayışı camilerin avlusunun, eklerinin ve ya yakın çevresinin bir kamusal mekan olarak sosyo – kültürel önemini arttırmaktadır. Avrupa kentlerinde yer alan dini yapıların sınırları belirleyen duvarlar olmasına karşın inananlar vaftiz, vaaz, cenaze törenleri, bağış toplayıcı organizasyonlar ve toplantılar vb. faaliyetler için insanlar bir araya gelmekte ve önemli birer kamusal mekan olmaktadır (Özel, 2011, Castex-Panerai, 2005).

Hıristiyanlık, Musevilik ve İslam dinlerinde insanlar ibadetlerini yaparlarken kutsal yöne yönelmektedirler. Bu durum, kentlerde yerleşim yerlerinin dini yapıların etrafında şekillenmesine neden olmaktadır. İlk yapıları çevre oluşumları, tapınma ve ibadet amaçlı yapılan birimlerden oluşmakta ve barınma amaçlı birimler onların etrafında konumlandırılmaktadır. Günümüzde bu durum yerleşme politikasının bir parçası olarak devam etmektedir (Sargın, 2012).

Sonuç olarak dini yapılar üç özel bağlam içinde anlaşılmaya ve tartışılmaya çalışılmaktadır. Bunlardan ilki, dini yapıların kaçınılmaz olarak barındırdıkları anıt, simge ya da işaret değerleridir. İşlevi gereği kent içinde bir buluşma ve merkez olma niteliği barındıran ibadet yapıları, bu işlevi ile süreklilik içinde yapısal dokuda farklılaşan, yakın çevresini ve içinde olduğu fiziksel ortamı temsil eden bir yapılar olmaktadır. Bu nedenle gelişen bir özellik olarak, bir kimlik ve toplumsal bellek aracı olmaktadır. Son olarak da toplumsal bir toplanma mekânı, bu anlamda kamusal bir yapı, kentsel bir merkezdir. Bu nedenlerle dini yapılar, kendi işlevini aşan toplumsal ve kentsel bir yapı türü olarak ele alınmakta; kültür, din ve kentin üzerinden temsil edildiği simgesel bir araç olarak algılanmaktadır (Güzer, 2009) (Tablo 3).

Tablo 3. Dini yapı örnekleri

Dini Yapı Örnekleri	
San Marco Katedrali, Venedik – İtalya (URL 120)	St. Paul Katedrali, Valletta – Malta (URL 108)
Kuzey Ankara Camii, Ankara – Türkiye (URL 122)	Floransa Katedrali, Floransa – İtalya (URL 117)
Notre Dame, Paris – Fransa (URL 111)	Kubbe't-üs Sahra, Kudüs – İsrail (URL 123)
La Sagrada Familia. Barselona – İspanya (URL 112)	Selimiye Camii, Edirne – Türkiye (URL 110)

Tablo 3'ün devamı

Swaminarayan Akshardham, Delhi Hindistan (URL 116)	Süleymaniye Camii ve Ayasofya, İstanbul – Türkiye (URL 119)
Aziz Vasil Katedrali, Moskova – Rusya (URL 113)	Birla Mantrı, Kolkata – Hindistan (URL 121)

3. YAPILAN ÇALIŞMALAR 2

3.1. Araştırmanın Amacı, Basamakları, Yöntemi ve Modeli

Dini yapılar, kent imajında etkili öğelerden biri olan işaret öğelerinin birçok niteliğini taşıması ve bu öğelerin oluşumunda etkili birçok kaliteye sahip olması nedeniyle işaret öğesi olma potansiyeli yüksek yapı gruplarından biri olmaktadır. Çalışmada Trabzon kent merkezindeki dini yapıların işaret öğesi olma potansiyelinin, dini yapıların kentle kurduğu ilişkiyi açıklayan fiziksel veriler ve hareketle algılanabilirlik temelinde tartışılması amaçlanmıştır. Çalışma alanı olarak Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri (2010)'nde yer alan kent içi / merkezi sınırları alınmıştır.

Çalışmanın ilk bölümü olan literatür kısmında kent kimliği; kent imajı, kentsel imaj öğeleri, işaret öğesi, dini yapılar, kentsel kimlikle ilişkili kavramlar olarak anlamsallık, simgesellik, okunabilirlik ve algılanabilirlik kavramları açıklanmıştır. Literatür çalışması sonucunda dini yapıların özellikleri ve işaret öğelerinin taşıdığı nitelikler ortaya konmuş, bunlar karşılaştırılarak dini yapının işaret öğesi olma durumu açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde çalışma alanı sınırları belirlenmiştir. Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri (2010)'nde bulunan kent içi cami dağılımını gösteren harita sınırları temel alınmıştır. Alana ait hâlihazır haritalar, çeşitli görseller elde edilmiş ve alan içerisinde yer alan dini yapılar tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde çalışma alanı içerisinde belirlenen dini yapılar için kimlik kartları oluşturulmuştur. Kimlik kartları dini yapının adı ve kodu, yeri, yapım yılı, türü, konumunu ifade eden vaziyet planı ve uydu görüntüsü, zamanda sürekliliği ve ya kalıcılığı gösteren eski – yeni fotoğraflarıyla oluşturulmuştur. Vaziyet planı, Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS) üzerinden ArcMap 10.3 programı kullanılarak, uydu görüntüsü ise YandexMap ile oluşturulmuştur. Kente ait eski fotoğraflar, çeşitli albümler ve çalışmalar taranarak elde edilmiştir.

Dördüncü bölümde hareket halinde dini yapıların algılanabilirliği üzerine analizler yapılmıştır. Bölümde çalışma alanı sınırları içinde kentin yoğunlukla kullanılan 4 yaya ve/veya taşıt yolu incelenmiştir. Bu yollar; Tanjant Yolu ve Devlet Sahil Yolu taşıt yolları, Uzunsokak İnönü Yolu yaya ve taşıt yolu, Kunduracılar Kemeraltı Yolu ise yaya yoludur.

Çalışmada öncelikle bu yollarla ilişkisi olan dini yapıların kentle ilişkisini açıklayan fiziksel ve işlevsel açıdan açıklayan konum analizleri yapılmıştır.

- Fiziksel analizlerde ilk olarak dini yapıların kentteki ilişkisini açıklayan fiziksel analizler yapılmıştır. Bunlar; dini yapının konumlandığı yerin topoğrafik analizi, doluluk-boşluk analizi, yoğunluk ve kat adedi analizi, kentin odak noktalarına uzaklık analizlerinden oluşmaktadır. Topoğrafik analizde, doluluk-boşluk analizinde, yoğunluk ve kat adedi analizinde GIS üzerinden ArcMap 10.3 ve ArcScene 10.3 kullanılmıştır. Kentin odak noktalarına uzaklık analizinde ArcMap 10.3 ve Autocad 2010 kullanılmıştır.

İkinci olarak dini yapının yol ile ilişkisini açıklayan fiziksel analizler yapılmıştır. Bunlar dini yapının yol üzerinde olma durumunu ifade eden konum analizi, yol kotuna göre durumunu ifade eden kot analizi, yolun kavşak noktalarına uzaklığı analizi ve yolun biçimi gereği değişen yönelmelere göre durumunu açıklayan biçim analizi yapılmıştır. Konum analizinde, kot analizinde, kavşaklara uzaklık analizinde ve biçim analizinde Autocad 2010 kullanılmış ve fotoğraflarla desteklenmiştir.

- İşlevsel analizlerde ise; dini yapının mahalle ölçeğinde hizmet alanı analizi, erişilebilirlik analizi ve yakın çevresindeki işlev dağılımına ilişkin analizlerden oluşturulmuştur. Hizmet alanı analizinde, erişilebilirlik analizinde ve yakın çevre işlev dağılımı analizinde GIS üzerinden ArcMap 10.3 kullanılmıştır.

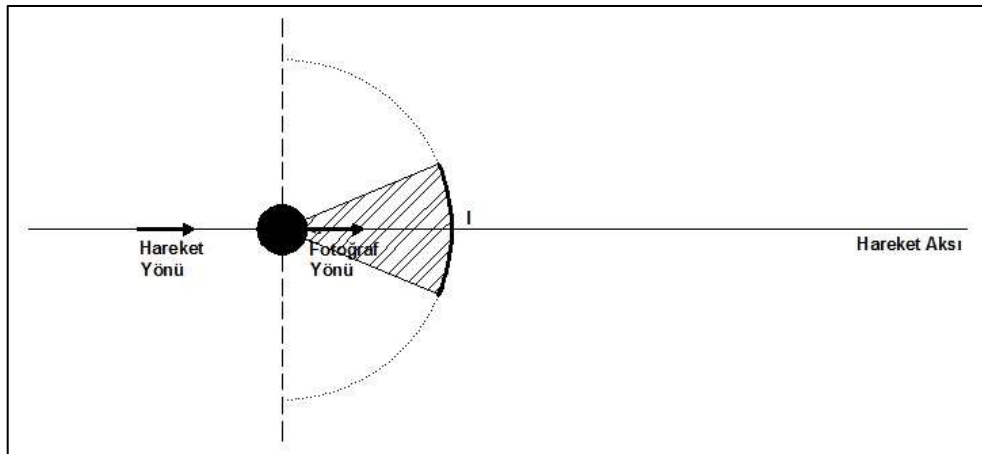
Son bölümde hareketle algılama temelinde belirlenen hareket aksları üzerinde farklı yön ve bakış açılarıyla çekilen fotoğraflar üzerinden dini yapıların görülebilirlik analizi yapılmıştır. Çalışma alanı olarak Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri (2010)'nde bulunan kent içi cami dağılımını gösteren harita sınırları temel alınmıştır. Çalışma alanı sınırları içerisinde kentte yoğunlukla kullanılan toplam 4 yaya ve/veya taşıt yolu incelenmiştir. Bu yollar; taşıt yolu olarak Tanjant Yolu ve Devlet Sahil Yolu, yaya ve taşıt yolu olarak Uzunsokak İnönü Yolu ve yaya yolu olan Kunduracılar Kemeraltı Yolu akslarıdır.

Tanjant Yolu'nda, Şehit Asteğmen Yılmaz Erdemiroğlu Sokak ile Tanjant Yolu'nun kesiştiği kavşak noktasından başlayarak Trabzon Barosu'nun bulunduğu yere kadar olan kısım ele alınmıştır. Devlet Sahil Yolu'nda, Hasan Saka Caddesi ile Devlet Sahil Yolu'nun kesiştiği noktadan başlayarak Değirmendere Tüneli batı tarafına kadar olan kısım ele alınmıştır. Kunduracılar Kemeraltı Yolu'nda, Sakız Meydanı ile Kunduracılar Caddesi'nin doğusuna kadar olan kısım ele alınmıştır. Uzunsokak İnönü Yolu'nda ise, Şehit Asteğmen

Yılmaz Erdemiroğlu Sokak ile Trabzonspor Bulvarı'nın kesiştiği noktadan başlayarak İskender Paşa Camii'ne kadar olan kısım ele alınmıştır.

Belirlenen bu yollar üzerinde farklı yön ve bakış açılarıyla hareket boyunca fotoğraflar çekilmiştir. Tanjant Yolu ve Devlet Sahil Yolu tamamı taşıt yolu olduğu için yolun her iki kaldırımında (kuzey ve güney) ve her iki yönde (doğu ve batı) ayrı ayrı yaya hareketi yapılarak dört farklı veri elde edilmiştir. Kunduracılar Kemeraltı yolunda yolun tamamında yaya hareketi olduğundan her iki yönde (doğu ve batı) yolun ortasından hareket edilerek iki farklı veri elde edilmiştir. Uzun sokak – İnönü Yolunun bir bölümü (Uzun sokak) yaya yolu olup diğer bölüm taşıt yolu olmaktadır. Bütünlük bozulmaması için bu yolda da Tanjant Yolu ve Devlet Sahil Yolunda olduğu gibi yolun her iki kaldırımında (kuzey ve güney) ve her iki yönde (doğu ve batı) ayrı ayrı yaya hareketi yapılarak dört farklı veri elde edilmiştir.

Çalışmada Cullen (1961), yaya olarak yolun ortasından yola paralel biçimde hareket ederek oluşturduğu seri görünümeler çalışması olan “Townscape” referans alınmıştır. Cullen çalışmasında hareket ederken görülen her görüntüyü tanımlamaya çalışmış ve görüntü serileri oluşturmuştur (şekil 8).

şekil 8. Cullen, Kalın ve Yılmaz fotoğraflama tekniği

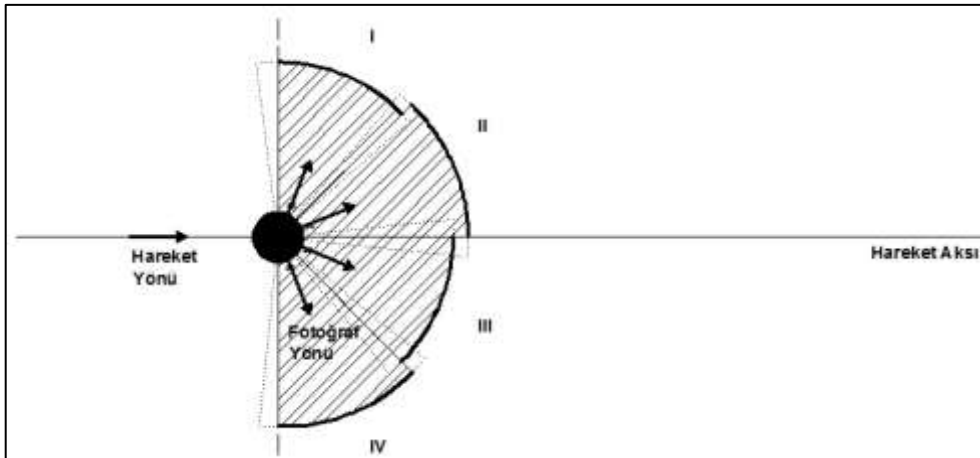
Referans alınan bir diğer çalışma Appleyard, Lynch ve Myer (1964) yaptığı “The View of The Road” çalışmasıdır. Kentin yoğun olarak kullanılan taşıt yollarında araçla hareket ederek seri görünümeler oluşturmuştur. Çalışmada taşıt üzerine yerleştirilen bir fotoğraflama aracı ile sürekli fotoğraf çekilmiştir. Çekilen fotoğraflar arasından hareketi belli edecek şekilde seçimler yapılarak görüntü serileri oluşturulmuştur. Bu veriler çeşitli

grafiksel anlatım teknikleri kullanılarak görülen alan, hareket, yönelim, uyum, ritm ve anlamları ifade eden diyagramlara dönüştürerek yorumlanmıştır (Şekil 8).

Yine Appleyard, Lynch ve Myer (1964) yaptığı “The View of The Road” çalışmasını temel alan Kalın ve Yılmaz (2012)’ın “A Study on Visibility Analysis of Urban Landmarks” çalışması incelenmiştir. Çalışmada kent içinde yer alan Ayasofya Kilisesi’ ne yaya olarak farklı yollardan yaklaşarak seri görünümler oluşturulmuştur. Görüntü serileri, Ayasofya’nın görünümüne girdiği noktadan başlatılmış ve yaklaşık 20 metre aralıklarla kaybolana kadar devam etmiştir. (Şekil 8).

İncelenen çalışmalarda kullanılan teknikler açısından özellikle de insan gözü ve fotoğrafçılık cihazları ile elde edilen görünümeler açısından önemli farklar olmaktadır. Fotoğrafçılık cihazları ile çekilen fotoğrafta bakış açısı içerisindeki her detay net olarak görünmekte iken insan gözü bakış açısı içerisinde yalnızca 45° ’lik açıyı net olarak görüp algılamakta geri kalan kısmı bulanık görmektedir (Asar, 2013, URL 16).

Ayrıca insan hareket esnasında sadece tek bir yöne bakmayıp çevresini sürekli gözlemlemektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde, hareket halindeki bireyin etrafına bakarken herhangi bir anda farklı bir açıdan bir dini yapı görebilme olasılığı bulunmaktadır. Çalışmada yol boyunca yapılan harekette dini yapıların görülebilir olduğu tüm perspektifler olabildiğince yakalamaya çalışılmıştır. Bu nedenle, çalışmada bütün yollarda yaklaşık 10 metrede bir durularak, hareket yönünde bakış açısı yaklaşık 180° ‘yi tamamlayacak şekilde 4 fotoğraf çekilmiştir (Şekil 9).

Şekil 9. Çalışmada kullanılan fotoğrafçılık tekniği

Çalışmada Appleyard, Lynch ve Myer (1964) yaptığı “The View of The Road” çalışmasında kullandığı görsel analiz teknikleri kullanılmış grafiklere dönüştürülmüştür. Her yol için ayrı ayrı görülebilirlik analizi yapılmış bu analizlerde yolun fiziksel özellikleri, dini yapının görünüm derecesi, görünme durumu ve görüldüğü yer başlıklarında tartışılmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Görülebilirlik analizinde kullanılan başlıklar

Yolun Fiziksel Özellikleri		Dini Yapının Görünüm Derecesi	
	Yolun Sola Ayrılması		Az Görünüm
	Yolun Sağa Ayrılması		Orta Görünüm
	Odak Noktaları		İyi Görünüm
	Vadi Bölgesi		
Dini Yapının Görünme Durumu		Dini Yapının Görünüm Yeri	
	Yol aksından Görünmeyen İşaret Ögesi		İlerde Sağda Görünüm
	Yol Aksı Üzerinde Bulunan ve Görünen İşaret Ögesi		İlerde Solda Görünüm
	Yol Aksında Bulunmayan ve Görünen İşaret Ögesi		Geride Solda Görünüm
			Geride Sağda Görünüm
			Görüntünün Kaybolması

Görülebilirlik analizi sonucu dini yapının görünüm derecesi, görünüm süresi ve görülebilirlik süresi ve bütündeki etkisi üzerine değerlendirmeler yapılmıştır; Görünüm derecesi; dini yapının fotoğrafta ne kadar görüldüğünü ifade etmiştir. Az görünüm yapı kütesinin %50’den az, orta görünüm yapı kütesinin %50 sinin ve çok görünüm ise yapı kütesinin %50’den fazla bölümünün görünmesi şeklinde derecelendirilmiştir. Görünüm süresi; az, orta ve çok görünümün toplamını ifade etmektedir. Görülebilirlik süresi ise; ilk görünümünden son görünüme kadar geçen süreyi ifade etmiştir. Görünme süresi ile görülebilirlik süresi değerleri birbirine eşit olması durumunda dini yapının görünümünde süreklilik gösterdiği anlamı çıkarılmıştır. Son bölümde ise görünüm sürekliliği analizi yapılarak dini yapıların hem tek başına sürekliliği ve hem de bütündeki süreklilik etkisi tartışılmış, çalışma görsellerle desteklenmiştir.

Bu analizde elde edilen dini yapıların yol üzerinde hangi noktada başlayıp hangi noktada kaybolduğunu, görünüm derecesini ve görülebilirlik sürelerini ifade eden görülebilirlik analizleri yapılmıştır. Ayrıca; dini yapıların tekil değil bütün içinde, yol aksı

üzerindeki bir süreklilikte nasıl algılandığını ifade eden süreklilik analizleri yapılmıştır. Çalışmada taşıt hareketini inceleyen Appleyard, Lynch ve Myer (1964)'ın ortak çalışması olan "The View of Road" isimli çalışma, Cullen'ın yaya hareketini temel alan "Townspace" isimli çalışması, Kalın ve Yılmaz (2012)'in ortak çalışması olan "A Study on Visibility Analysis of Urban Landmarks" isimli çalışma temel alınmıştır (Şekil 8).

ARAŞTIRMA MODELİ

SAPTAMA ANALİZ 1	LİTERATÜR TARAMASI	
	Kent kimliği, kent imajı, kentsel imaj öğeleri, işaret öğeleri özellikleri ve ya nitelikleri, dini yapıların özellikleri, anlamsallık, simgesellik, okunabilirlik ve algılanabilirlik kavramları açıklanması	
ANALİZ 2	ÇALIŞMA ALANININ BELİRLENMESİ	
	Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri (2010)' nde yer alan "kent içi cami dağılımı" harita sınırları temel alınarak çalışma sınırları belirlenmesi	
	KİMLİK KARTLARININ OLUŞTURULMASI	
Dini yapıların adı ve kodu, yılı, türü, konumunu ifade eden vaziyet planı ve uydu görüntüsü, zamanda sürekliliği / kalıcılığı ifade eden eski-yeni fotoğraflar		
ANALİZ 3	HAREKET HALİNDE DİNİ YAPILARIN ALGILANABİLİRLİĞİ	
	A	Aksların Belirlenmesi (Tanjant Yolu, Devlet Sahil Yolu, Uzunsokak – İnönü Yolu, Kunduracılar – Kemeraltı Yolu)
	B	Fiziksel Analizler; Dini yapıların kentle ilişkisini açıklayan analizler; topoğrafik analiz, doluluk-boşluk analizi, yoğunluk ve kat adedi analizi ve odaklara uzaklık analizi Dini yapıların yolla ilişkisini açıklayan analizler; konum analizi, kot analizi, kavşaklara uzaklık analizi, biçim analizi
		İşlevsel Analizler; hizmet alanı analizi, erişilebilirlik analizi, işlev dağılımı analizi
C	Görülebilirlik Analizi; görülebilirlik analizi ve süreklilik analizi	
DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇLAR ANALİZ 4	İRDELEMELER VE SONUÇLAR	
	Trabzon kent merkezindeki dini yapıların işaret öğesi olma potansiyelini dini yapının kentle kurduğu fiziksel ilişki ve hareketle algılanabilirlik temelinde tartışılması amaçlanmıştır.	

Şekil 10. Araştırma modeli

3.2. Çalışma Alanının Belirlenmesi

Trabzon, Zağnos ve Tabakhane Vadisi arasındaki tepeye kurulmuş ve günümüzde kent içinde tarihi bir merkez oluşturmaktadır. Trabzon kentinde, Karadeniz Bölgesi'ni iç

bölgelere bağlayan coğrafi konumu nedeniyle tarihin her döneminde farklı topluluk ve medeniyetlerin egemenlik kurduğu stratejik bir liman kenti olmuştur (Özen ve diğerleri, 2010).

Trabzon coğrafi olarak, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz bölümünde yer almakta ve Karadeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Gümüşhane ve Bayburt, batısında Giresun ve doğusunda Rize bulunmaktadır. Kent yerleşimi ilçeleriyle beraber 46 km'lik genişliği ve doğu – batı doğrultusunda 114 kilometrelik sahil kesimi boyunca lineer olarak uzanmaktadır. Tamamen dağlık ve volkanik bir yapıya sahip topoğrafyası nedeniyle hemen deniz kenarından başlayarak içeriye doğru birden yükselen bir kıyı çizgisine sahiptir. Kıyı çizgisi boyunca uzanan dağlık alanda, akarsu ve ya akarsu kollarının denize dökülmesiyle derin vadiler oluşmuş ve doğrusal olan kenti düşey doğrultuda bölgelere ayırmaktadır (Kalin, 2004, URL 56) (Şekil 11).

Şekil 11. Trabzon kent merkezinin konumu (URL 58)

Kent içi ulaşım; yatayda Tanjant Yolu, Devlet Sahil Yolu ve 2. Sahil Yolu ile sağlanırken kentin iç kesimlerine vadiler boyunca uzanan yollar ile ulaşılmaktadır. Tabakhane, Uzunsokak, Kunduracılar Caddesi, Kemeraltı ve Kahramanmaraş Caddesi kent merkezine yakın olması nedeniyle en çok kullanılan yollar arasında bulunmaktadır. Kentte; Kavak Meydanı, Sakız Meydanı, Atapark, Atatürk Alanı ve Güzelhisar Meydanı olmak üzere toplamda 5 odak noktası bulunmasına rağmen en yoğun Atatürk Alanı kullanılmakta ve kentin merkezi olarak bilinmektedir (Doğan, 2016, URL 57).

Tablo 5. Dini yapıların kodları

Dini Yapıların Kodları			
Kod	Yapı Adı	Kod	Yapı Adı
H0	Askeri Camii	H17	Müftü Camii
H1	Hatuncuk Hatun Camii	H18	Hacı Salih Camii
H2	Hamza Paşa Camii	H19	Semerciler Camii
H3	Erdoğdu Merkez Camii	H20	Kemer kaya Camii
H4	Gülbahar Hatun Camii	H21	Santa Maria Katolik Kilisesi
H5	Ortahisar Büyük Fatih Camii	H22	Hoca Halil Camii
H6	Musa Paşa Camii	H23	Hızır bey Camii
H7	Tabakhane Camii	H24	Yeni Hal Camii
H8	Çarşı Camii	H25	Yalı Camii
H9	Hacı Kasım Camii	H26	İncirlik Camii
H10	Mehmet Akif Ersoy Camii	H27	Yeni Cuma Camii
H11	Pazarkapı Camii	H28	Tavanlı Camii
H12	İçkale Camii	H29	Tekke Camii
H13	İskender Paşa Camii	H30	Molla Siyah Camii
H14	Konak Camii	H31	Sarmaşıklı Camii
H15	Hasan Ağa Camii	H32	Küçük Ayvasıl Kilisesi
H16	Hacı Yahya Camii		

Dini yapının türü kısmında mescit, cami, kilise, tekke vb. gibi türleri ifade edilmiştir. Böylece dini yapının yapılma hedefini ortaya koymaya çalışılmıştır.

Ayrıca kimlik kartlarında, belirlenen hareket akslarından yapının görülebilirlik durumuna ve dini yapının eski-yeni fotoğraflarına yer verilmiştir. Bu fotoğraflar zaman içerisinde dini yapının ve ya yakın çevresindeki değişimi gösteren zamanda yapının kalıcılık durumunu açıklayan fotoğraflardan oluşturulmuştur (Şekil 13).

DİNİ YAPININ ADI VE KODU	
Dini Yapının Uydu Görüntüsü	Dini Yapının Konumu
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu:	
Yeri:	
Yapım Yılı:	
Türü:	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐	
Devlet Sahil Yolu ☐	
Uzunsokak – İnönü Yolu ☐	
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

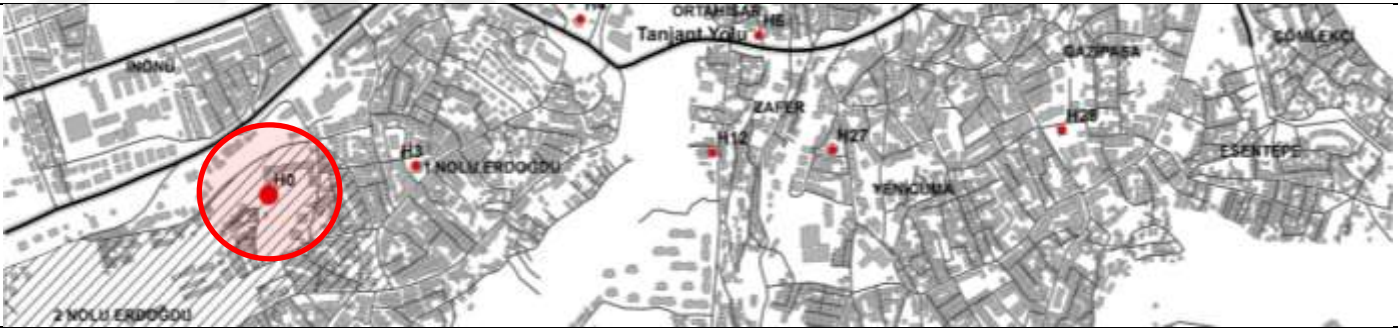

Şekil 13. Örnek kimlik kartı

3.3.1. Kimlik kartları

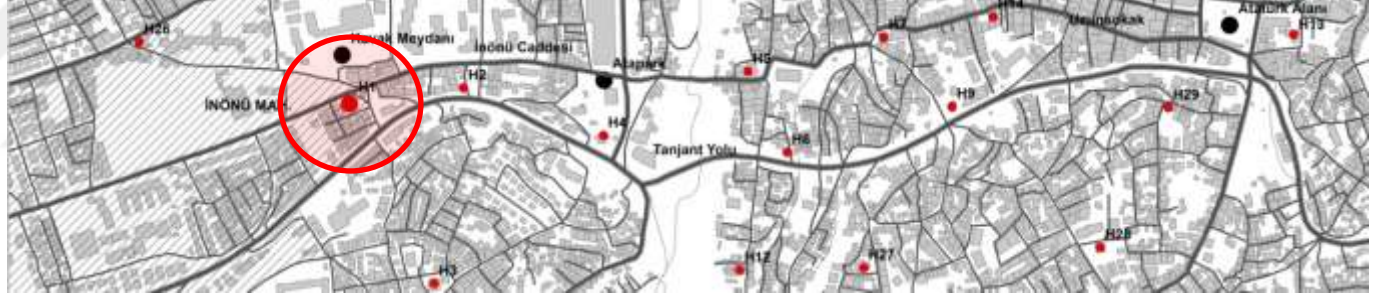

Çalışma alanı içerisinde belirlenen 33 dini yapının kimlik kartları tablolar şeklinde sunulmaktadır (Tablo 6 – 38).

Tablo 6. Askeri Camii kimlik kartı

ASKERİ CAMİ (H0)	
Askeri Bölge içerisinde bulunduğundan uydu görüntüsü bulunmamaktadır.	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık
Kodu:	H0
Yeri:	2. Nolu Erdoğan Mahallesi
Yapım Yılı:	H.930
Türü:	Mescitten camiye dönüştürülmüş
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

Tablo 7. Hatuncuk Hatun Camii kimlik kartı

HATUNCUK HATUN CAMİ (H1)	
Yapı Bilgileri	
Kodu:	H1
Yeri:	İnönü Mahallesi
Yapım Yılı:	H.930
Türü:	Tekkeden camiye dönüştürülmüş (1923)
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☒ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	Zamanda Süreklilik / Kalcılık

Tablo 8. Hamza Paşa Camii kimlik kartı

HAMZA PAŞA CAMİ (H2)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık
Kodu:	H2
Yeri:	Gülbahar Hatun Mahallesi
Yapım Yılı:	18. Yy. ilk yarısı
Türü:	Mescitten camiye dönüştürülmüştür.
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒	
Devlet Sahil Yolu ☐	
Uzunsokak – İnönü Yolu ☒	
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	
2008	2010
2013	2013
2013	2016
2018	

Tablo 9. Erdoğan Merkez Camii kimlik kartı

ERDOĞDU MERKEZ CAMİ (H3)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu:	H3
Yeri:	Erdoğan Mahallesi
Yapım Yılı:	M.1577 yılında inşa edilmiş, M.2003 yılında mevcut cami yanına yeni cami inşa edilmiştir.
Türü:	Cami
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu	☒
Devlet Sahil Yolu	☐
Uzunsokak – İnönü Yolu	☐
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐

Tablo 10. Gülbahar Hatun Camii kimlik kartı

G Ü L B A H A R H A T U N C A M İ (H 4)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık
Kodu: H4	
Yeri: Gülbahar Hatun Mahallesi	
Yapım Yılı: M.1514	
Türü: Cami	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☒ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

Tablo 10'un devamı

Tablo 11. Ortahisar Büyük Fatih Camii kimlik kartı

ORTAHİSAR BÜYÜK FATİH CAMİ (H5)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H5	
Yeri: Ortahisar Mahallesi	
Yapım Yılı: 914	
Türü: Türü: Kiliseden camiye dönüştürülmüş (1461)	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☒ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

Tablo 11'in devamı

Tablo 12. Musa Paşa Camii kimlik kartı

MUSA PAŞA CAMİ (H6)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H6	
Yeri: Ortahisar Mahallesi	
Yapım Yılı: 1668	
Türü: Cami	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

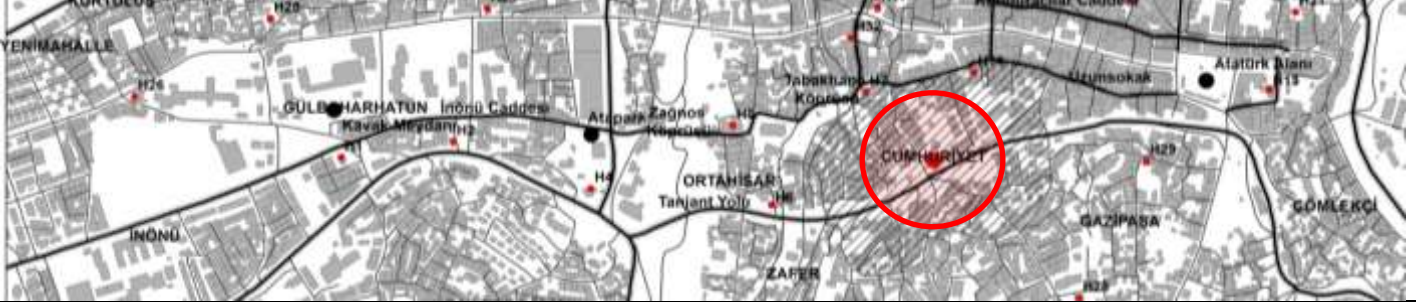

Tablo 13. Tabakhane Camii kimlik kartı

T A B A K H A N E C A M İ (H 7)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu:	H7
Yeri:	Çarşı Mahallesi
Yapım Yılı:	1650
Türü:	Mescit yıkılıp yerine başka cami inşa edilmiştir
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☒ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	1970 2009 2015 2015 2017 2018

Tablo 14. Çarşı Camii kimlik kartı

ÇARŞI CAMİ (H8)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık
Kodu: H8	
Yeri: Çarşı Mahallesi	
Yapım Yılı: 1839	
Türü: Cami	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☒ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☒	

Tablo 15. Hacı Kasım Camii kimlik kartı

H A C I K A S I M C A M İ (H 9)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H9	
Yeri: Cumhuriyet Mahallesi	
Yapım Yılı: 1821-22	
Tür: Mescitten camiye dönüştürülmüş	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

Tablo 16. Mehmet Akif Ersoy Camii kimlik kartı

M E H M E T A K İ F E R S O Y C A M İ (H 1 0)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık
Kodu: H10	
Yeri: Bahçecik Mahallesi	
Yapım Yılı: 2005	
Türü: Cami	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒	
Devlet Sahil Yolu ☐	
Uzunsokak – İnönü Yolu ☒	
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

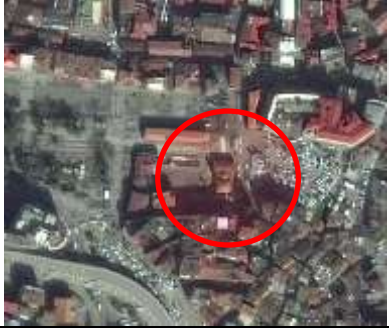
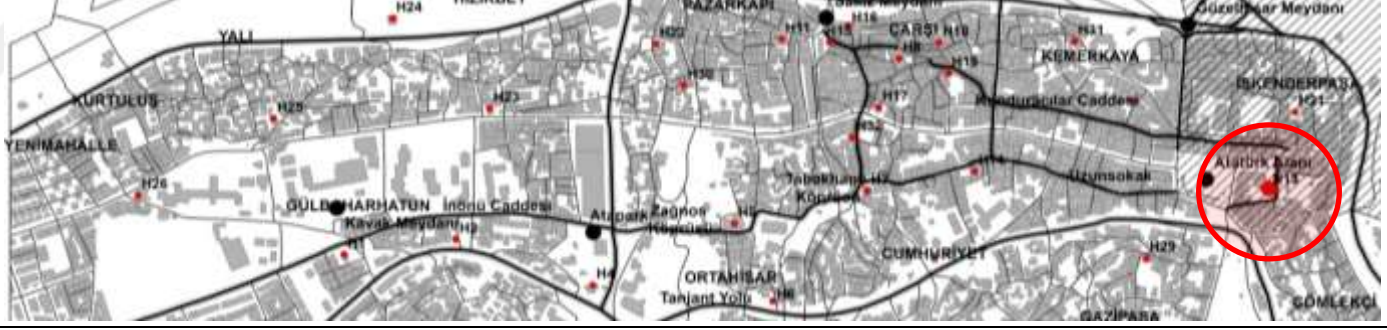

Tablo 17. Pazarkapı Camii kimlik kartı

PAZARKAPICAMI (H11)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu:	H11
Yeri:	Pazarkapı Mahallesi
Yapım Yılı:	1611
Türü:	Mescit yıkılıp yerine başka cami inşa edilmiştir (19. yy. ortaları).
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☒ Uzunsokak – İnönü Yolu ☒ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

Tablo 18. İçkale Camii kimlik kartı

İÇKALE CAMİ (H12)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H12	
Yeri: Ortahisar Mahallesi	
Yapım Yılı: 470	
Türü: Mescitten camiye dönüştürülmüş	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

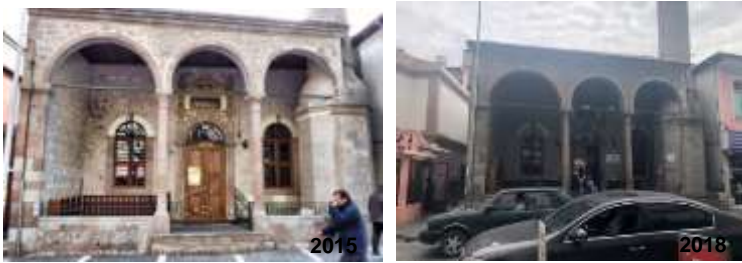
Tablo 19. İskender Paşa Camii kimlik kartı

İSKENDER PAŞA CAMİ (H13)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık
Kodu: H13	
Yeri: İskender Paşa Mahallesi	
Yapım Yılı: 1529	
Türü: Cami	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☒ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

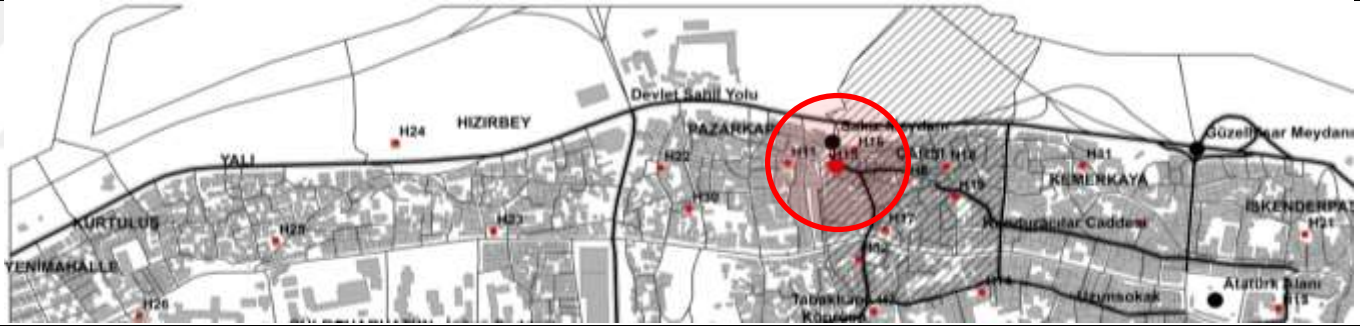

Tablo 19'un devamı

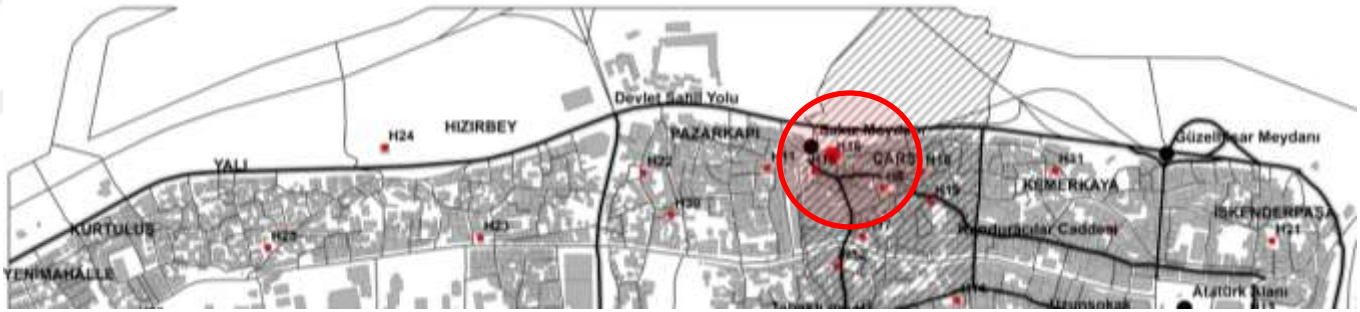

Tablo 20. Konak Camii kimlik kartı

K O N A K C A M İ (H 1 4)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H14	
Yeri: Cumhuriyet Mahallesi	
Yapım Yılı: 18.yy.	
Türü: Mescitten camiye dönüştürülmüş	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☒ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

Tablo 21. Hasan Ağa Camii kimlik kartı

H A S A N A Ğ A C A M İ (H 1 5)									
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık								
<table border="1"> <tr> <td>Kodu:</td> <td>H15</td> </tr> <tr> <td>Yeri:</td> <td>Çarşı Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Yapım Yılı:</td> <td>1548</td> </tr> <tr> <td>Türü:</td> <td>Mescitten camiye dönüştürülmüş</td> </tr> </table>	Kodu:	H15	Yeri:	Çarşı Mahallesi	Yapım Yılı:	1548	Türü:	Mescitten camiye dönüştürülmüş	
Kodu:	H15								
Yeri:	Çarşı Mahallesi								
Yapım Yılı:	1548								
Türü:	Mescitten camiye dönüştürülmüş								
Görülebilirlik/Algılanabilirlik Tanjant Yolu ☐ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐									

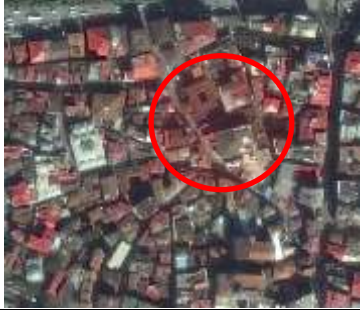

Tablo 22. Hacı Yahya Camii kimlik kartı

H A C I Y A H Y A C A M İ (H 1 6)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık
Kodu:	H16
Yeri:	Çarşı Mahallesi
Yapım Yılı:	1781-82
Türü:	Mescitten camiye dönüştürülmüş
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu	☐
Devlet Sahil Yolu	☐
Uzunsokak – İnönü Yolu	☐
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐

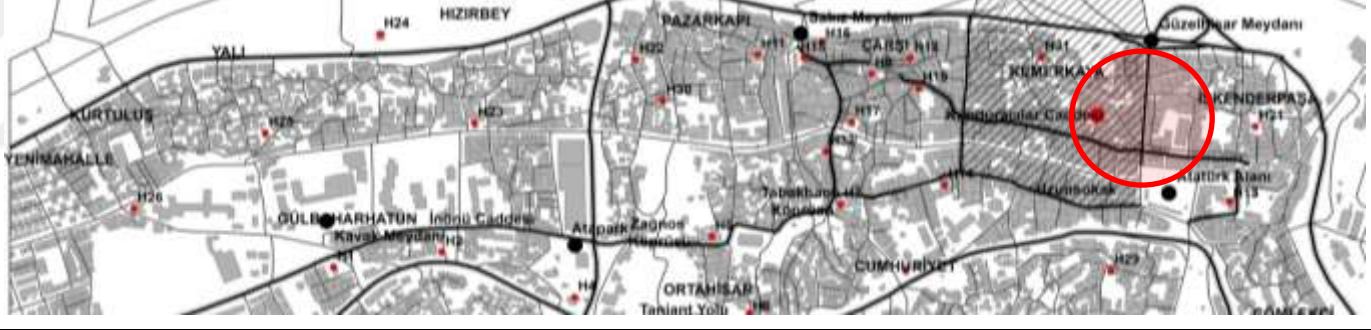

Tablo 23. Müftü Camii kimlik kartı

M Ü F T Ü C A M İ (H 1 7)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H17	
Yeri: Çarşı Mahallesi	
Yapım Yılı: 18.yy.	
Türü: Mescit yıkılıp yerine başka cami inşa edilmiş	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐	
Devlet Sahil Yolu ☐	
Uzunsokak – İnönü Yolu ☐	
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

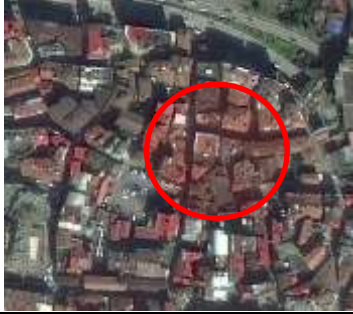
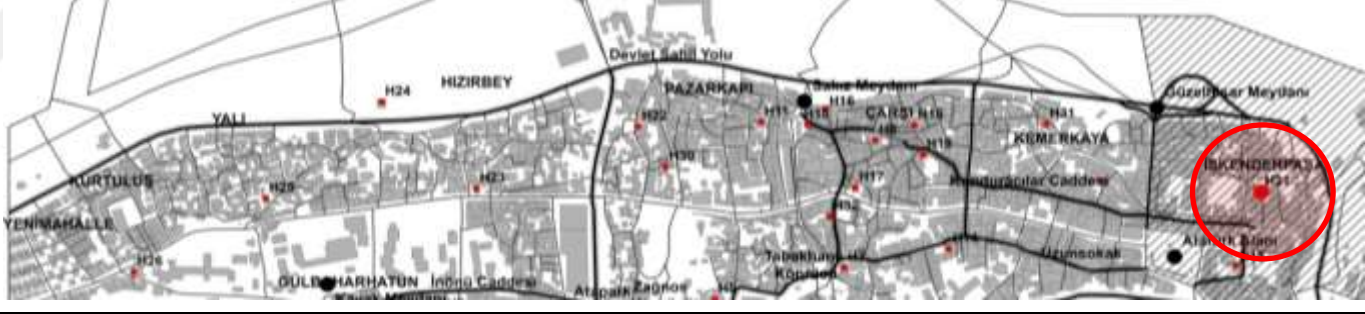

Tablo 24. Hacı Salih Camii kimlik kartı

HACI SALİH CAMİ (H18)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H18	
Yeri: Çarşı Mahallesi	
Yapım Yılı: 1860	
Türü: Mescitten camiye dönüştürülmüş	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐	
Devlet Sahil Yolu ☐	
Uzunsokak – İnönü Yolu ☐	
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☒	

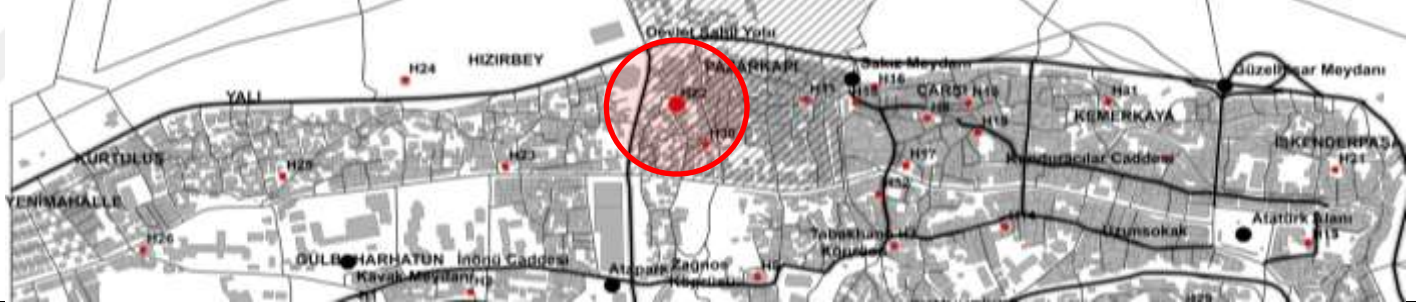

Tablo 26. Kemer kaya Camii kimlik kartı

K E M E R K A Y A C A M İ (H 2 0)											
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık										
<table border="1"> <tr> <td>Kodu:</td> <td>H20</td> </tr> <tr> <td>Yeri:</td> <td>Kemer kaya Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Yapım Yılı:</td> <td>19.yy</td> </tr> <tr> <td>Türü:</td> <td>Kiliseden camiye dönüştürülmüş (1965)</td> </tr> </table>	Kodu:	H20	Yeri:	Kemer kaya Mahallesi	Yapım Yılı:	19.yy	Türü:	Kiliseden camiye dönüştürülmüş (1965)			
Kodu:	H20										
Yeri:	Kemer kaya Mahallesi										
Yapım Yılı:	19.yy										
Türü:	Kiliseden camiye dönüştürülmüş (1965)										
<table border="1"> <tr> <td colspan="2">Görülebilirlik/Algılanabilirlik</td> </tr> <tr> <td>Tanjant Yolu</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Devlet Sahil Yolu</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Uzunsokak – İnönü Yolu</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Kunduracılar – Kemeraltı Yolu</td> <td>☐</td> </tr> </table>		Görülebilirlik/Algılanabilirlik		Tanjant Yolu	☐	Devlet Sahil Yolu	☐	Uzunsokak – İnönü Yolu	☐	Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐
Görülebilirlik/Algılanabilirlik											
Tanjant Yolu	☐										
Devlet Sahil Yolu	☐										
Uzunsokak – İnönü Yolu	☐										
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐										

Tablo 27. Santa Maria Katolik Kilisesi kimlik kartı

SANTA MARIA KATOLİK KİLİSESİ (H21)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H21	
Yeri: İskender Paşa Mahallesi	
Yapım Yılı: 1852-1874	
Türü: Kilise	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

Tablo 28. Hoca Halil Camii kimlik kartı

H O C A H A L İ L C A M İ (H 2 2)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu:	H22
Yeri:	Pazarkapı Mahallesi
Yapım Yılı:	1896
Türü:	Mescitten camiye dönüştürülmüş
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu	☐
Devlet Sahil Yolu	☐
Uzunsokak – İnönü Yolu	☐
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐
	2013 2018 2018

Tablo 29. Hızırbey Camii kimlik kartı

H I Z I R B E Y C A M İ (H 2 3)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H23	
Yeri: Hızırbey Mahallesi	
Yapım Yılı: 1798	
Türü: Mescitten camiye dönüştürülmüş	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

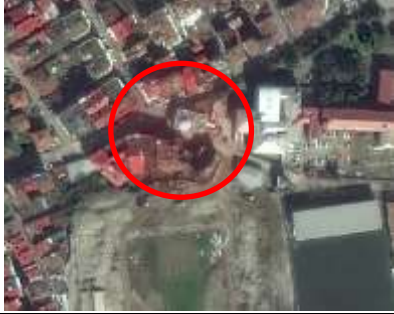

Tablo 30. Yeni Hal Camii kimlik kartı

YENİ HAL CAMİ (H 2 4)									
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık								
<table border="1"> <tr> <td>Kodu:</td> <td>H24</td> </tr> <tr> <td>Yeri:</td> <td>Yalı Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Yapım Yılı:</td> <td>21.yy</td> </tr> <tr> <td>Türü:</td> <td>Cami</td> </tr> </table>	Kodu:	H24	Yeri:	Yalı Mahallesi	Yapım Yılı:	21.yy	Türü:	Cami	
Kodu:	H24								
Yeri:	Yalı Mahallesi								
Yapım Yılı:	21.yy								
Türü:	Cami								
Görülebilirlik/Algılanabilirlik <table> <tr> <td>Tanjant Yolu</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Devlet Sahil Yolu</td> <td>☒</td> </tr> <tr> <td>Uzunsokak – İnönü Yolu</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Kunduracılar – Kemeraltı Yolu</td> <td>☐</td> </tr> </table>	Tanjant Yolu	☐	Devlet Sahil Yolu	☒	Uzunsokak – İnönü Yolu	☐	Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐	
Tanjant Yolu	☐								
Devlet Sahil Yolu	☒								
Uzunsokak – İnönü Yolu	☐								
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐								

Tablo 31. Yalı Camii kimlik kartı

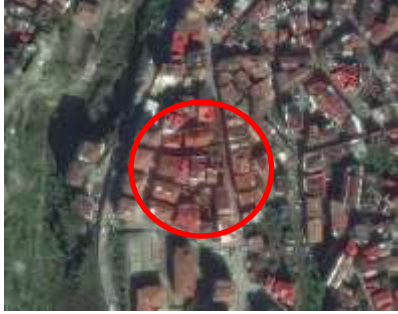

Y A L I C A M İ (H 2 5)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık
Kodu: H25	
Yeri: Yalı Mahallesi	
Yapım Yılı: 1874	
Türü: Mescit yıkılıp yerine başka cami inşa edilmiş	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐	
Devlet Sahil Yolu ☒	
Uzunsokak – İnönü Yolu ☐	
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

Tablo 32. İncirlik Camii kimlik kartı

İNCİRLİK CAMİ (H26)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu:	H26
Yeri:	İnönü Mahallesi
Yapım Yılı:	20. Yy başı
Türü:	Mescit yıkılıp yerine başka cami inşa edilmiştir.
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu	☐
Devlet Sahil Yolu	☐
Uzunsokak – İnönü Yolu	☐
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐

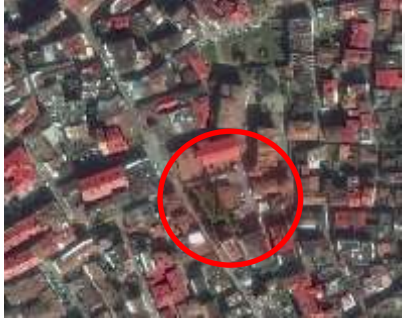

Tablo 33. Yenicuma Camii kimlik kartı

YENİCUMA CAMİ (H27)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H27	
Yeri: Yenicuma Mahallesi	
Yapım Yılı: 13.yy	
Türü: Kiliseden camiye dönüştürülmüş (1486-1523)	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☒ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

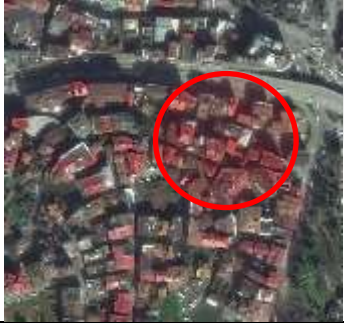
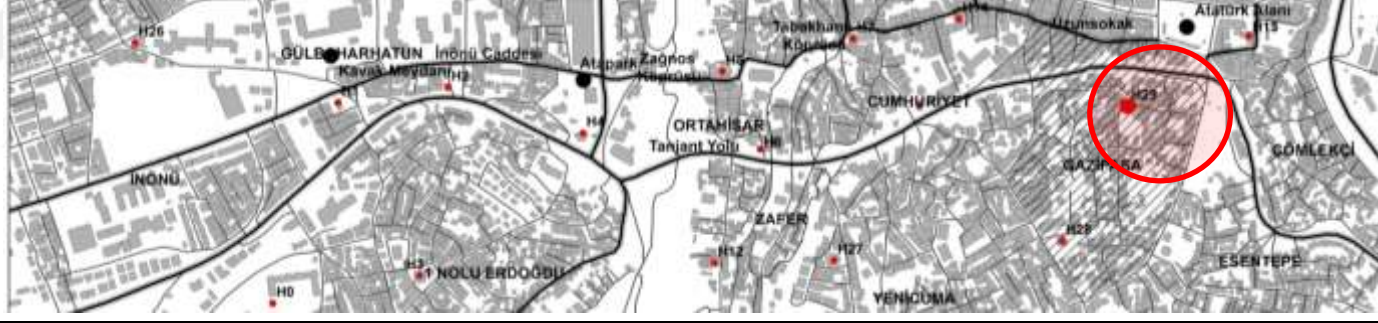

Tablo 33'ün devamı

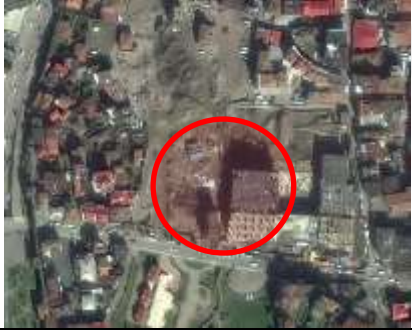
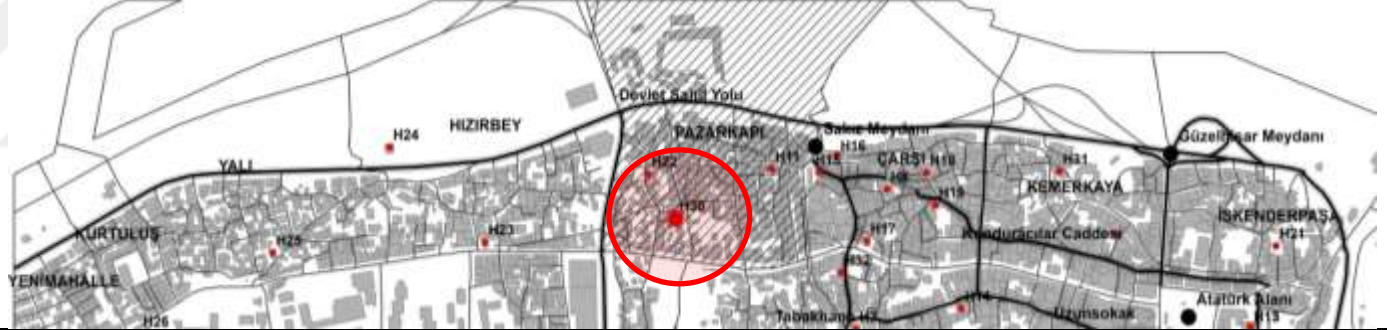

Tablo 34. Tavanlı Camii kimlik kartı

TAVANLI CAMİ (H 2 8)									
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalkıcılık								
<table border="1"> <tr> <td>Kodu:</td> <td>H28</td> </tr> <tr> <td>Yeri:</td> <td>Boztepe Mahallesi</td> </tr> <tr> <td>Yapım Yılı:</td> <td>1874</td> </tr> <tr> <td>Türü:</td> <td>Cami</td> </tr> </table>	Kodu:	H28	Yeri:	Boztepe Mahallesi	Yapım Yılı:	1874	Türü:	Cami	
Kodu:	H28								
Yeri:	Boztepe Mahallesi								
Yapım Yılı:	1874								
Türü:	Cami								
Görülebilirlik/Algılanabilirlik Tanjant Yolu ☐ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐									

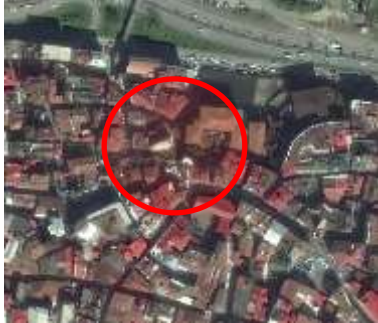

Tablo 35. Tekke Camii kimlik kartı

TEKKE CAMİ (H 2 9)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu:	H29
Yeri:	Gazi Paşa Mahallesi
Yapım Yılı:	19. Yy sonu
Türü:	Cami
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu	☐
Devlet Sahil Yolu	☐
Uzunsokak – İnönü Yolu	☐
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐

Tablo 36. Molla Siyah Camii kimlik kartı

MOLLASIYAH CAMİ (H30)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H30	
Yeri: Pazarkapi Mahallesi	
Yapım Yılı: 11. yy	
Türü: Kiliseden camiye dönüştürülmüş (1557 öncesi)	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

Tablo 37. Sarmaşıklı Camii kimlik kartı

SARMAŞIKLI CAMİ (H31)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalcılık
Kodu:	H31
Yeri:	Kemerkaya Mahallesi
Yapım Yılı:	-
Türü:	Kiliseden camiye dönüştürülmüş (1523-53)
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu	☐
Devlet Sahil Yolu	☐
Uzunsokak – İnönü Yolu	☐
Kunduracılar – Kemeraltı Yolu	☐

Tablo 38. Küçük Ayvasıl Kilisesi kimlik kartı

K Ü Ç Ü K A Y V A S I L K İ L İ S E S İ (H 3 2)	
Yapı Bilgileri	Zamanda Süreklilik / Kalıcılık
Kodu: H32	
Yeri: Çarşı Mahallesi	
Yapım Yılı: 184-885	
Türü: Kilise	
Görülebilirlik/Algılanabilirlik	
Tanjant Yolu ☐ Devlet Sahil Yolu ☐ Uzunsokak – İnönü Yolu ☐ Kunduracılar – Kemeraltı Yolu ☐	

3.3.2. Kimlik Kartlarının Değerlendirilmesi

Kimlik kartlarından elde edilen verilerle dini yapıların bulunduğu yer/mahallesi, yapının ilk yapılma amacını gösteren yapı türü, yapının görüldüğü yol aksları ve zamanda geçirdiği değişimi gösteren zamanda kalıcılık üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Günümüz mahalle sınırları dikkate alınarak çalışma alanı sınırları içinde Yeni Mahalle, Kurtuluş Mahallesi, Yahı Mahallesi, İnönü Mahallesi, 1, 2 ve 3 Nolu Erdoğan Mahallesi, Bahçecik Mahallesi, Gülbahar Hatun Mahallesi, Ortahisar Mahallesi, Zafer Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi, Yeni Cuma Mahallesi, Gazi Paşa Mahallesi, Esentepe Mahallesi, Çömlekçi Mahallesi, İskender Paşa Mahallesi, Kemer kaya Mahallesi, Çarşı Mahallesi, Hızır bey Mahallesi, Pazarkapı Mahallesi ve Boztepe Mahallesi olmak üzere 22 mahalle tespit edilmiştir. Bu mahalleler içinde de toplam 33 dini yapı bulunmaktadır.

7 dini yapı ile en çok dini yapının bulunduğu mahalle Çarşı Mahallesi olmuştur. Çarşı Mahallesi'ni, 3 dini yapı ile Ortahisar Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi ve Pazarkapı Mahallesi, 2 dini yapı ile İnönü Mahallesi, Gülbahar Hatun Mahallesi, Gazipaşa Mahallesi, İskender Paşa Mahallesi, Kemer kaya Mahallesi ve Hızır bey Mahallesi, 1 dini yapı ile 1 Nolu ve 2 Nolu Erdoğan Mahalleleri, Yeni Cuma Mahallesi takip etmektedir. Diğer mahallelerde çalışma alanı sınırları içinde hiçbir dini yapı bulunmamaktadır (Tablo 39).

Tablo 39. Dini yapıların buldukları mahalleler

Mahalle Adı	Dini Yapılar	Toplam Dini Yapı Sayısı
Yenimahalle Mahallesi	-	-
Kurtuluş Mahallesi	-	-
Yalı Mahallesi	Yalı Camii (H25)	1
İnönü Mahallesi	Hatuncuk Hatun Camii (H1) İncirlik Camii (H26)	2
1 Nolu Erdoğan Mahallesi	Erdoğan Merkez Camii (H3)	1
2 Nolu Erdoğan Mahallesi	Askeri Camii (H0)	1
3 Nolu Erdoğan Mahallesi	-	-
Bahçecik Mahallesi	Mehmet Akif Ersoy Camii (H10)	1
Gülbahar Hatun Mahallesi	Hamza Paşa Camii (H2) Gülbahar Hatun Camii (H4)	2
Ortahisar Mahallesi	Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) Musa Paşa Camii (H6) İçkale Camii (H12)	3
Zafer Mahallesi	-	-
Cumhuriyet Mahallesi	Tabakhane Camii (H7) Hacı Kasım Camii (H9) Konak Camii (H14)	3
Yenicuma Mahallesi	Yeni Cuma Camii (H27)	1
Gazipaşa Mahallesi	Tavanlı Camii (H28) Tekke Camii (H29)	2
Esentepe Mahallesi	-	-
Çömlekçi Mahallesi	-	-
İskenderpaşa Mahallesi	İskender Paşa Camii (H13) Santa Maria Katolik Kilisesi (H21)	2
Kemer kaya Mahallesi	Kemer kaya Camii (H20) Sarmaşıklı Camii (H31)	2
Çarşı Mahallesi	Çarşı Camii (H8) Hasan Ağa Camii (H15) Hacı Yahya Camii (H16) Müftü Camii (H17) Hacı Salih Camii (H18) Semerciler Camii (H19) Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32)	7
Hızır bey Mahallesi	Hızır bey Camii (H23) Yeni Hal Camii (H24)	2
Pazarkapı Mahallesi	Pazarkapı Camii (H11) Hoca Halil Camii (H22) Molla Siyah Camii (H30)	3
Boztepe Mahallesi	-	-

Dini yapıların türü açısından cami, mescit ve kilisenin yanı sıra mescitten camiye, tekkeden camiye ve kiliseden camiye olmak üzere dönüşüm geçiren ve yıkılmış dini yapı yerine başka bir dini yapı inşa edilen yapılara rastlanmıştır. Çalışma alanı içinde bulunan 33 dini yapıdan 9'u cami ve 2'si kilise olarak inşa edilmiş ve günümüzde özgün işlevini

sürdürmektedir. Dini yapılardan 11'i mescitten camiye, 1'i tekmeden camiye ve 5'i kiliseden camiye olmak üzere toplam 17 dini yapı dönüştürülmüştür. 5 dini yapı ise yıkılan dini yapıların yerlerine yapılmıştır (Tablo 40).

Tablo 40. Dini yapıların türü

Dini Yapıların Türü							
Dini Yapının Adı	İşlevini koruyan			Dönüştürülmüş			Diğer
	Kilise	Camii	Mescit	Kiliseden Camiye	Mescitten Camiye	Tekmeden Camiye	Yeniden Yapım
Askeri Camii (H0)					*		
Hatuncuk Hatun Camii (H1)						*	
Hamza Paşa Camii (H2)					*		
Erdoğdu Merkez Camii (H3)		*					
Gülbahar Hatun Camii (H4)		*					
Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5)				*			
Musa Paşa Camii (H6)		*					
Tabakhane Camii (H7)							*
Çarşı Camii (H8)		*					
Hacı Kasım Camii (H9)					*		
Mehmet Akif Ersoy Camii (H10)		*					
Pazarkapı Camii (H11)							*
İçkale Camii (H12)					*		
İskender Paşa Camii (H13)		*					
Konak Camii (H14)					*		
Hasan Ağa Camii(H15)					*		
Hacı Yahya Camii (H16)					*		
Müftü Camii (H17)							*
Hacı Salih Camii (H18)					*		
Semerciler Camii (H19)					*		
Kemerkaya Camii (H20)				*			
Santa Maria Katolik Kilisesi (H21)	*						
Hoca Halil Camii (H22)					*		
Hızırbey Camii (H23)					*		
Yeni Hal Camii (H24)		*					
Yalı Camii (H25)							*
İncirlik Camii (H26)							*
Yeni Cuma Camii (H27)				*			
Tavanlı Camii (H28)		*					
Tekke Camii (H29)		*					
Molla Siyah Camii (H30)				*			
Sarmaşıklı Camii (H31)				*			
Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32)	*						

Tüm dini yapılardan 13'ü (H1, H2, H3, H4, H5, H6, H7, H8, H9, H10, H11, H12, H27) Tanjant Yolundan, 4'ü (H8, H11, H24, H25) Devlet Sahil Yolundan, 10'u Uzunsokak İnönü Yolundan (H1, H2, H4, H5, H7, H10, H11, H13, H14, H26) ve 3'ü (H8, H18, H19) Kunduracılar Kemeraltı yolundan görülebilmektedir. Hareket aksları arasında dini yapıların en çok görüldüğü aks, Tanjant Yolu olmuştur. Özellikle kentin silüetini oluşturan Devlet Sahil yolundan sadece 4 dini yapı görülebilmektedir. Dini yapılardan hiçbiri ele alınan Tanjant Yolu, Uzunsokak İnönü Yolu, Kunduracılar Kemeraltı Yolu ve Devlet Sahil Yollarının tümünden görülememiştir. 3 yoldan görünebilen 2 dini yapı (H8, H11), 2 yoldan görünebilen 6 dini yapı (H1, H2, H4, H5, H7, H10) ve sadece bir yoldan görünebilen 12 dini yapı (H3, H6, H9, H12, H13, H14, H18, H19, H24, H25, H26, H27) ve hiçbir yoldan görünmeyen 12 dini yapı (H0, H15, H16, H17, H20, H21, H22, H23, H28, H29, H30, H31, H32) tespit edilmiştir.

Dini yapıların zamanda geçirdiği değişimi ifade eden zamanda kalıcılığı belirlemek için dini yapıların eski – yeni fotoğrafları üzerinden değerlendirme yapılabilmektedir. Bazı dini yapılara (Semerciler Camii (H19), Yeni Hal Camii (H24), Yalı Camii (H25)) ilişkin karşılaştırma yapılacak fotoğraflar bulunamadığından bu yapılar kalıcılık bağlamında değerlendirilememiştir. Ayrıca değerlendirmeler elde edilen fotoğrafların verileriyle sınırlı olup mevcut yapılarda yapı cephesi, yapı dış mekanı ve yakın çevresi ölçeklerinde incelenmiştir;

Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2) Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) Hacı Kasım Camii (H9) ve Hacı Yahya Camii (H16) cephede değişimler olmuştur. Hatuncuk Hatun Camii (H1)'nin pencere formu köşeliyken üst kısmı oval hale dönüştürülmüştür. Hamza Paşa Camii (H2)'nin sıvalı ve tek renk cephelerinin kuzey cephesi boyanmış diğer cephelerin yapı malzemesi ortaya çıkarılmıştır. Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) cepheleri temizlenerek yapı malzemesi ortaya çıkarılmıştır. Hacı Kasım Camii (H9) kubbe kasnağının rengi değiştirilmiştir. Hacı Yahya Camii (H16) yapısal olarak var olan minaresi yıkılmıştır. Günümüzde minaresi bulunmamaktadır.

Gülbahar Hatun Camii (H4) Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Hasan Ağa Camii (H15), Hoca Halil Camii (H22) ve Yeni Cuma Camii (H27) dış mekân ve yakın çevresinde değişimler olmuştur. Gülbahar Hatun Camii (H4) çevresi tamamen mezarlıkla çevriliyken sonrasında kuzey kısmında bir park inşa edilmiş ve güney kısmındaki mezarlık korunmuştur. Zaman içerisinde dini yapının doğu kısmında çift yönlü kara yolu yapılmıştır. Daha sonra bu kara yolu kaldırılarak aynı alana taşıt alt geçidi inşa edilmiştir.

Bunun dışında dini yapının güney kısmında olan mezarlık kaldırılarak yeşil alana dönüştürülmüştür. Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) çevre düzenlemesi ile çevresindeki yapılar yıkılmıştır. Dini yapı çevresi tamamen açılarak avlu, bahçe ve otopark olarak kullanılmıştır. Hasan Ağa Cami (H15) çevresindeki yollarda değişim yapılırken güney kısmında bir boşluk oluşturulmuştur. Hoca Halil Camii (H22) doğu kısmı inşaat nedeniyle bu kısım atıl duruma gelmiştir. Yeni Cuma Camii (H27) çevresi ise tamamen yeşil alan iken zamanla yapılaşmalar başlamıştır. Yakın zamanda kadar alçak katlı yapıların yerine yüksek katlı yapılarla çevrelenmiş ve yoğun yapılaşma içinde kalmıştır.

Musa Paşa Camii (H6), İçkale Camii (H12) ve Konak Camii (H14) yapılarının hem cephe hem de dış mekanında değişimler olmuştur. Giriş cephelerinde duvar geri çekilerek giriş kısmında yarı açık mekan oluşturulmuştur. Ayrıca İçkale Camii (H12)'nin sarı boyalı ve sıvalı cepheleri sökülerek yapı malzemesi ön plana çıkarılmıştır. Konak Camii (H14)'nde renk ve malzemelerde değişiklik yapılmıştır. Bunun dışında çevresel değişim bulunmamaktadır.

Sarmaşıklı Camii (H31) hem cephede hem de yakın çevresinde değişimler olmuştur. Sarmaşıklı Cami (H31) yakın çevresinde atıl durumda bulunan alan temizlenmiştir. Cephede ise yenileme çalışması ile yapı malzemesi ön olana çıkarılmıştır. Merdiven kısmı eklenmiştir.

Erdoğdu Merkez Camii (H3), İskender Paşa Camii (H13), Hacı Salih Camii (H18), ve Molla Siyah Camii (H30) yapılarının hem cephe hem de dış mekan, yakın çevresinde değişimler olmuştur. Erdoğdu Merkez Camii (H3) mescit kısmının giriş cephesindeki duvar yıkılıp geri çekilerek yarı açık mekân oluşturulmuştur. Ayrıca bu cepheye pencereler eklenmiştir. Cephelerde yapılan yenileme çalışması sonucunda yapı malzemesi ön plana çıkarılmıştır. Mescit çevresinde atıl durumda bulunan alan ise yükseltilerek mescit için bir avluya dönüştürülmüştür. İskender Paşa Camii (H13) zaman içinde yapıya eklemeler yapılmıştır. Tek gözlü ve giriş kısmında yarı açık mekanlı bir dini yapı iken zamanla yarı açık mekan kapatılmış ve yapı kuzeyine bir mekan daha eklenmiştir. Yapı çevresi ilk zamanlarda boş iken daha sonra yapılan ek binalar ile kapatılmıştır. Daha sonra ek binalar yıkılarak yapı avlusunun Atatürk Meydanı ile birleşmesi sağlanmıştır. Hacı Salih Camii (H18) cephede renk ve malzeme değişimi gözlemlenmiştir. Bunun dışında zemin katında bulunan mağazalar için saçaklar ilave edilmiştir. Molla Siyah Camii (H30) giriş cephesinde bulunan pencereler sökülerek girişte yarı açık mekan oluşturulmuştur. Yapı çevresi günümüzde inşaat alanı içerisinde atıl durumda bulunmaktadır.

Tabakhane Camii (H7), Pazarkapı Camii (H11), Müftü Camii (H17) ve İncirlik Camii (H26) tek gözlü bir mescitten yıkılarak yerine cami inşa edilmiştir. Bu yapıların inşasından sonra sadece Tabakhane Camii (H7)'nin karşısında bulunan köşe yapısının yıkılmıştır. Askeri Cami (H0), Çarşı Camii (H8), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32)'nde hiçbir değişim tespit edilmemiştir.

Semerciler Camii (H19), Yeni Hal Camii (H24) ve Yalı Camii (H25) dini yapıya ilişkin karşılaştırma yapılacak fotoğraf bulunamamıştır. Tüm dini yapılardan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2) Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) Hacı Kasım Camii (H9) ve Hacı Yahya Camii (H16) cephede, Gülbahar Hatun Camii (H4) Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Hasan Ağa Camii (H15), Hoca Halil Camii (H22) ve Yeni Cuma Camii (H27) hem dış mekan hem de yakın çevrede, Musa Paşa Camii (H6), İçkale Camii (H12) ve Konak Camii (H14) hem cephe hem dış mekanında, Sarmaşıklı Camii (H31) hem cephede hem de yakın çevresinde, Erdoğan Merkez Camii (H3), İskender Paşa Camii (H13), Molla Siyah Camii (H30) ve Hacı Salih Camii (H18) cephe, dış mekan ve yakın çevresinde değişim görülürken Tabakhane Camii (H7), Pazarkapı Camii (H11), Müftü Camii (H17) ve İncirlik Camii (H26) tamamen yıkılıp yerine yeni yapı yapılmıştır. Askeri Cami (H0), Çarşı Camii (H8), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) ise herhangi bir değişim gözlemlenmemiştir.

3.4. Hareket Halinde Dini Yapılarının Algılanabilirliği

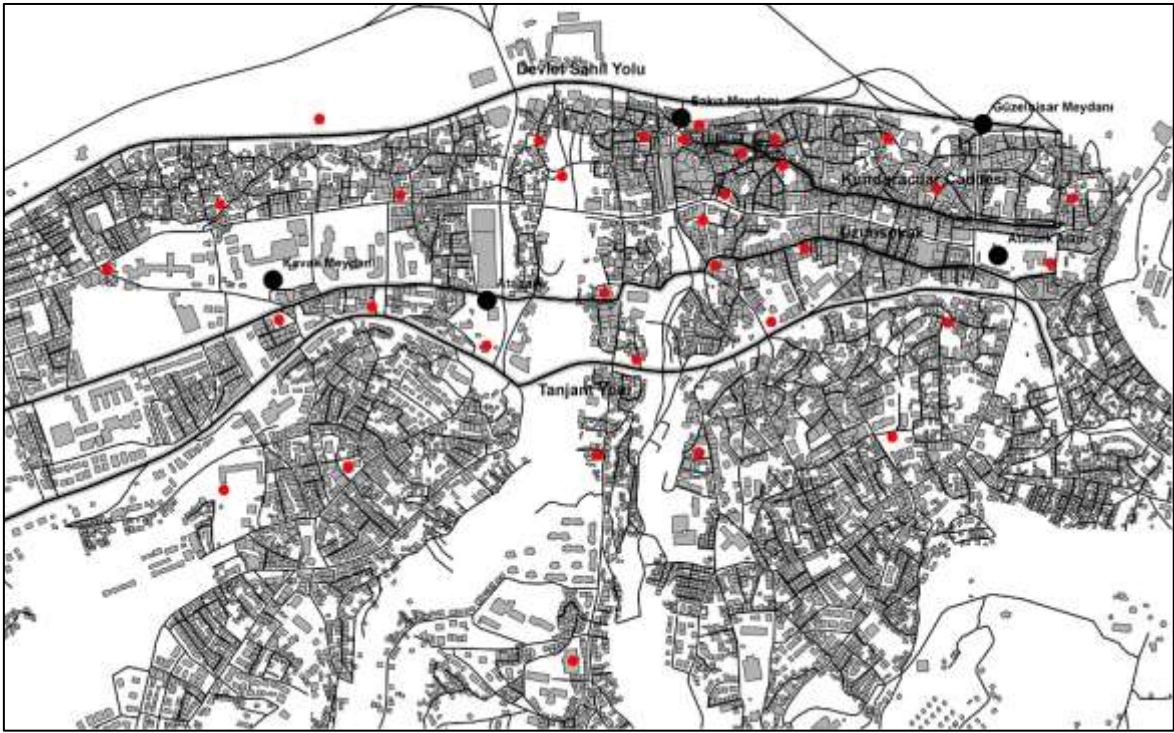
Bir nesnenin kent imajında etkili öğelerden biri olan işaret öğesi olabilmesi için mekânsal konumu çok önemlidir. Mekansal konumunun çarpıcı olması dini yapıların işaret öğesi olma potansiyelini yükseltmektedir (Lynch, 1973).

Bu bölümde hareket halinde dini yapıların algılanabilirliği üzerine çeşitli analizler yapılmıştır. İlk olarak fiziksel analizler yapılmıştır. Bunlar dini yapı-kent ilişkisini açıklayan fiziksel analizler ve dini yapı-yol ilişkisini açıklayan fiziksel analizler olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Ardından işlevsel analizler yapılmış, son bölümde ise dini yapıların görülebilirlik analizi yapılmıştır.

3.4.1. Hareket Akslarının Belirlenmesi

Çalışma alanı olarak Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri (2010)'nde bulunan kent içi cami dağılımını gösteren harita sınırları temel alınmıştır. Çalışma alanı sınırları içerisinde kente yoğunlukla kullanılan toplam 4 yaya ve/veya taşıt yolu incelenmiştir. Bu yollar; taşıt yolu olan Tanjant Yolu ve Devlet Sahil Yolu, hem taşıt hem de yaya yolu olan Uzunsokak İnönü Yolu ve yaya yolu olan Kunduracılar Kemeraltı Yolları olmaktadır.

Tanjant Yolu'nda, Şehit Asteğmen Yılmaz Erdemiroğlu Sokak ile Tanjant Yolu'nun kesiştiği kavşak noktasından başlayarak Trabzon Barosu'na kadar olan kısım Devlet Sahil Yolu'nda, Hasan Saka Caddesi ile Devlet Sahil Yolu'nun kesiştiği noktadan başlayarak Değirmendere Tüneli batı tarafına kadar olan bölüm ele alınmıştır. Kunduracılar Kemeraltı Yolu'nda, Sakız Meydanı ile Kunduracılar Caddesi'nin doğusuna kadar olan kısım Uzunsokak İnönü Yolu'nda ise, Şehit Asteğmen Yılmaz Erdemiroğlu Sokak ile Trabzonspor Bulvarı'nın kesiştiği noktadan başlayarak İskender Paşa Camii'ne kadar olan kısım ele alınmıştır (Şekil 14).

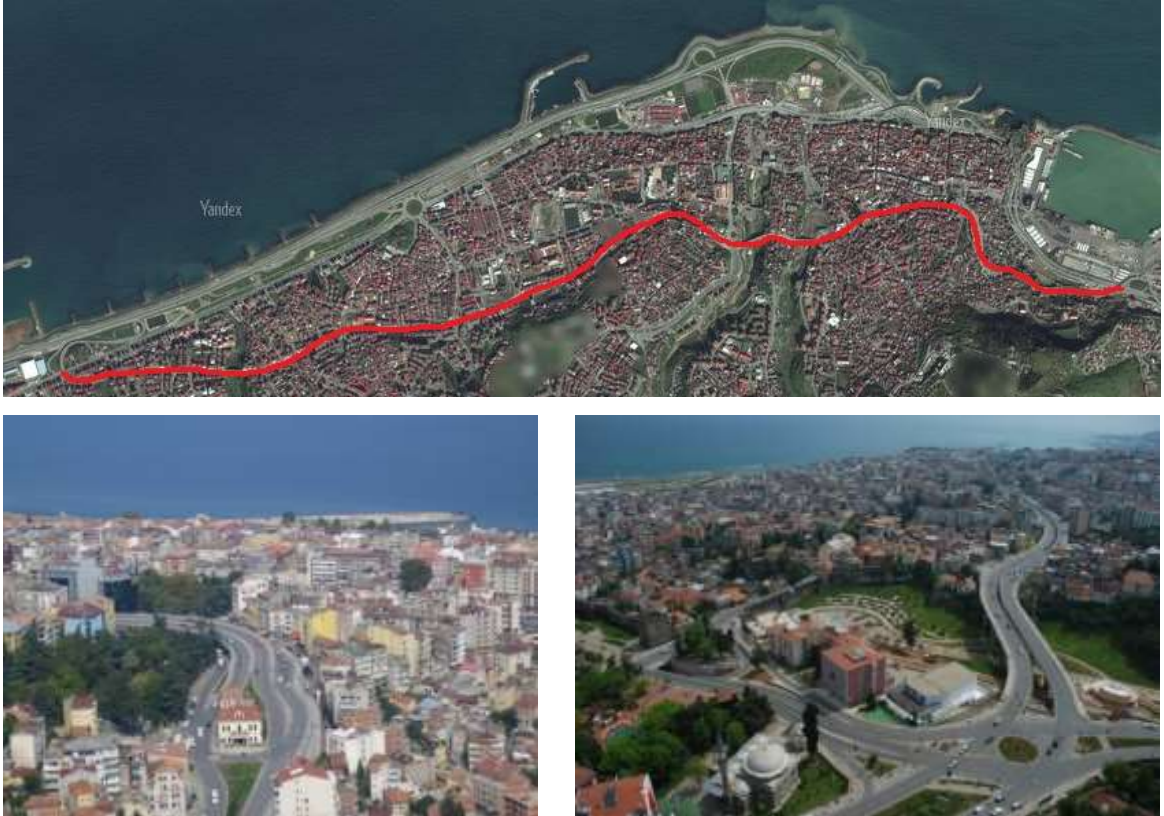

Şekil 14. Hareket aksları

- Tanjant Yolu

Tanjant Yolu, resmi olarak Yavuz Selim Bulvarı adıyla geçmektedir. Fakat yaşayanlar tarafından “Tanjant” adıyla anılmaktadır. Trabzon’a paralel olarak uzanan, kentin tam ortasından geçen ve kenti bir ucundan diğer ucuna bağlayan tek yol olma özelliği taşımaktadır. Toplamda 11 km uzunluğunda ve 37,5m genişliğinde olup, üzerinde 8 kavşak noktası bulunmaktadır. Tanjant Yolu kentin odak noktalarından biri olan Atapark’ın güney kısmından geçmektedir. Ayrıca Kavak Meydanı ve Atatürk Alanı’na da yakın bir konumda bulunmaktadır (Zorlu, Aydıntan ve Engin, 2010)

Tanjant Yolu ilk kez 1970 yılında onaylanan imar planı ile gündeme gelmiştir. 1970 planında Tanjant Yolu, Ortahisar bölgesinde Atapark-Erdoğdu bağlantısı bir kavşakla sağlandıktan sonra Bahçecik yan bağlantısı tahsis edilip tünel geçişin ardından Hacıkasım’a kadar herhangi bir bağlantı yapmadan geçecek şekilde tasarlanmıştır. Ancak, çeşitli nedenlerle bu plan askıya alınmış ve yapımına ara verilmiştir. 1984 yılında plan üzerinde değişiklikler yapılarak tekrardan yapımına başlanan Tanjant yolu, Uzunkum Atapark ve Atapark Değirmendere arası olacak şekilde iki kısımda yapılarak 2005 yılında tamamlanmıştır (URL 61-62) (Şekil 15).

Şekil 15. Tanjant Yolu (URL 73-74)

- Devlet Sahil Yolu

Devlet Sahil Yolu, Trabzon'un sahil kısmında kente paralel olarak uzanmaktadır. Kenti, doğusundan ve batısına kentlere bağlanan transit ulaşım ağı olma özelliği taşımaktadır. Samsun'dan Hopa'ya kadar 542 km'lik bir şeridin 23,7 km'si Trabzon kentinden geçmekte ve üzerinde 10 kavşak noktası bulunmaktadır. Kentin odak noktalarından olan Güzelhisar Meydanı'nın güney kısmı ve Sakız Meydanı'nın kuzey kısmı Devlet Sahil Yolu'na bağlanmaktadır (Başkaya, URL 63) (Şekil 16) . İlk kez 1874 yılında Akçaabat-Trabzon sahil yolu olarak yapımına başlanmıştır. 1960 yılında planlanan Samsun-Hopa Karadeniz Sahil Yolu, 1987 yılında yapımına başlanmış ve 1971 yılında tamamlanmıştır (URL 64).

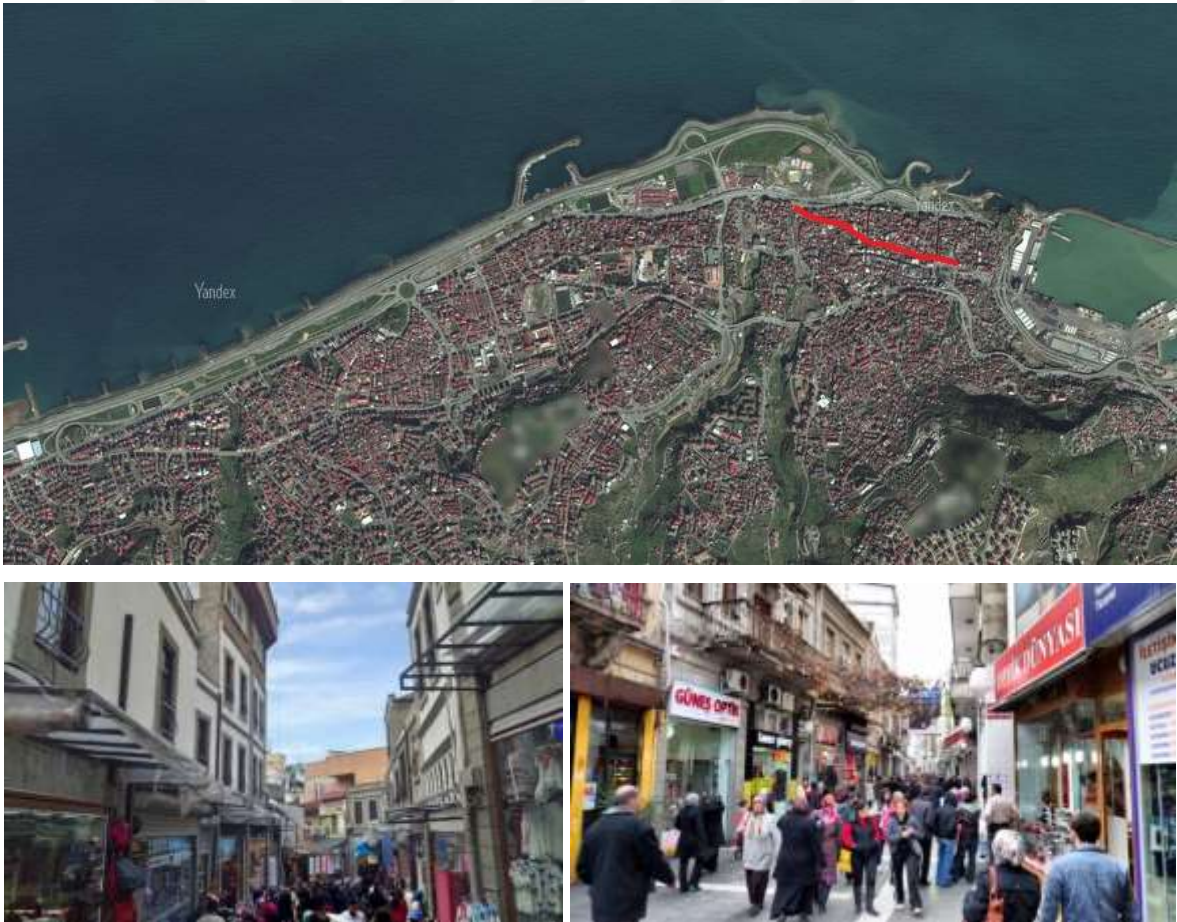
Şekil 16. Devlet Sahil Yolu (URL 76-77)

- Kunduracılar Kemeraltı Yolu

Kunduracılar Kemeraltı aksı daha çok ticari amaçlı olarak kullanılmaktadır. Kemeraltı, Trabzon'un en eski çarşısı olma özelliği taşıırken; Kunduracılar Caddesi ise yoğun kullanım ve hizmet alanı olarak Trabzon'un kent merkezinin ana omurgalarından

biri olma özelliği taşımaktadır. Kentin merkezinde yer alan bu alanın yaya kullanımı yoğun olmaktadır. Yolun uzunluğu yaklaşık 700 m olup, genişliği 5m ile 8,90m arasında değişmektedir. Yolun doğu kısmı Atatürk Alanı, batı kısmı ise Sakız Meydanı ile sonlanmaktadır (Candaş, 2002, Özkan, 2017, URL 65), (Şekil 17).

Günümüzde III Nolu kentsel sit alanı içerisinde bulunan Kemeraltı'nın oluşumu MS.50-395 yıllarına dayanmaktadır. Ancak günümüze gelen şeklinin tamamlanması 1800-1900 yılları arasında olmuştur. Kunduracılar Caddesi ise 1985 yılına kadar trafiğe açık durumda iken 1985 yılında kentin merkezinde bulunması ve önemli bir ticaret aksı olmasından dolayı araç trafiğine kapatılmıştır. Trabzon'da ilk yayalaştırılan cadde olma özelliği de taşımaktadır (Kutlufan, 1994, Emiralioglu, 1998; Çevik vd. 2008, Çevik vd. 2008, Yavuz ve Kuloğlu, 2012, URL 66-68).

Şekil 17. Kunduracılar Kemeraltı Yolu (URL 78, URL 81)

- Uzunsokak İnönü Yolu

Uzunsokak İnönü Yolu kent içi ulaşımında batı-doğu yönünde taşıt ulaşımını sağlamanın yanında yaya ulaşımı içinde yoğun kullanılan bir aks olmaktadır. Uzunsokak kısmı Trabzon'un kent merkezinde yer alan en eski sokaklarından biri olma özelliği taşımaktadır. Yaklaşık uzunluğu 6 km, genişliği ise 10m ile 25m arasında değişmektedir. Atatürk Alanı ve Atapark'ın kuzey kısmı, Kavak Meydanı'nın güney kısmı bu yola açılmaktadır (Albayrak, 1998, Gerçek, 1990, Erol, 2015) (Şekil 18). Uzunsokak 2008 yılında trafiğe kapatılarak yeniden düzenlenmiştir. Yolun Tabakhane kısmının ilk kuruluşu ise Roma dönemine kadar I. yüzyıla kadar inmektedir (URL 69, URL 70).

Şekil 18. Uzunsokak İnönü Yolu (URL 84-85)

3.4.2. Fiziksel Analizler ve Analizlere İlişkin Bulgular

Fiziksel analizler, dini yapı-kent ilişkisini açıklayan fiziksel analizler; topoğrafik analiz, doluluk boşluk analizi, yoğunluk ve kat adedi analizi, odaklara uzaklık

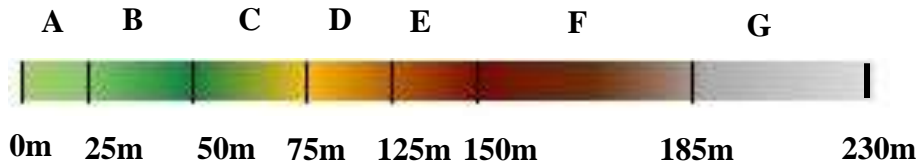
analizi ve dini yapı-yol ilişkisini açıklayan fiziksel analizler; konum analizi, kot analizi, kavşaklara uzaklık analizi, biçim analizi olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Ardından işlevsel analizler; mahalle ölçeğinde hizmet alanı analizi, erişilebilirlik analizi, işlev dağılımı analizi incelenerek son bölümde dini yapıların görülebilirlik analizi yapılmıştır.

3.4.2.1. Dini Yapı-Kent İlişkisini Açıklayan Fiziksel Analizler ve Analizlere İlişkin Bulgular

3.4.2.1.1. Topoğrafya Analizi

Kentin yüksek noktalarında yer alan dini yapıların görülebilirlikleri fazla olmaktadır. Ayrıca, güçlü bağlam yapıya çarpıcılık da sağlamaktadır. Görülebilirliği fazla olan nesnelere sürekli göz önünde bulunduğundan akılda daha kalıcı olmaktadır (Lynch, 1960, URL 4). Ayrıca kentin yüksek kesimlerinde bulunan dini yapılar, konum açısından kent yapıyla ilişki kurmaya ihtiyacı olmadan kendi başına işlevinin dışında hem kent içinden hem de kent silüetinden işaret ögesi olma işlevini üstlenmektedir (Özel, 2011).

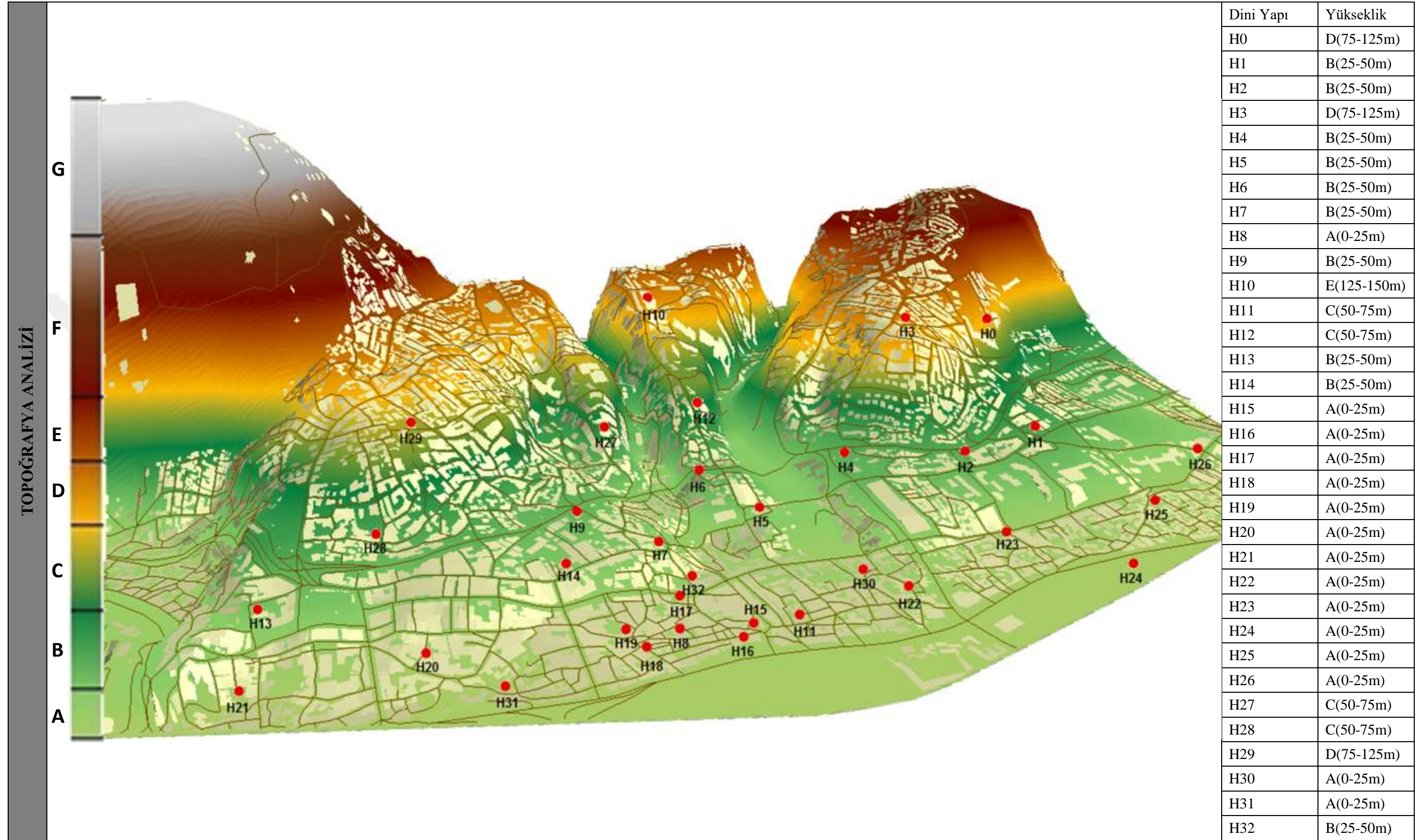
Dini yapılarının bulunduğu yerin yüksekliklerini tespit etmek için, GIS üzerinden ArcScene10.3 programı kullanılmıştır. İlk olarak programda çalışma alanının topoğrafyası çıkarılmış, yollar ve binalar gösterilmiştir. Çalışma altlığını oluşturulurken “Base Heights” başlığında katman yükseklik değerlerini gösterme birimlerine dönüştürme faktörü 4.0000, gösterme birimleri için sabit yükseklik offseti ise 100 olarak girilmiştir. Ayrıca dini yapıların doku içerisindeki konumu noktasal olarak gösterilmiş ve kodlarıyla ifade edilmiştir. Her bir dini yapının deniz seviyesine göre yüksekliği tespit edilmiştir. Analizde yükseklik değerlerini ifade etmek için metre cinsinden 8 farklı değer girilmiştir ve 7 farklı aralık (0-25m, 25-50m, 50-75m, 75-125m, 125-150m, 150-185 m, 185-230m) oluşturulmuştur (Şekil 19).

Şekil 19. Yükseklik skalası

Topoğrafya analizinden elde edilen verilerle 0-25m yüksekliğinde 16 ibadet yapısı, 25-50m yüksekliğinde 10 ibadet yapısı, 50-75m ve 75-125m yüksekliklerinde 3'er ibadet yapısı ve 125-150m yüksekliğinde 1 ibadet yapısı konumlanmaktadır. Çalışma sınırları içerisinde 150m üzerinde hiçbir dini yapıya rastlanmamıştır.

Çalışma sınırları içerisinde deniz seviyesinden en yüksek noktada 125 -150m yüksekliğinde Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) konumlanmıştır. Mehmet Akif Ersoy Camiisini (H10), 75 -125m yüksekte Askeri Camii (H0), Erdoğan Merkez Camii (H3) ve Tekke Camii (H29), 50 – 75m yükseklikte İçkale Camii (H12), Yeni Cuma Camii (H27) ve Tavanlı Camii (H28) 25-50m yükseklikte Hatuncuk Hatun Camii, Hamza Paşa Camii, Gülbahar Hatun Camii, Ortahisar Büyük Fatih Camii, Musa Paşa Camii, Tabakhane Camii, Hacı Kasım Camii, İskender Paşa Camii, Konak Camii ve Küçük Ayvasıl Kilisesi izlemektedir. Diğer dini yapılar ise 0-25m yüksekliğinde konumlanmıştır (Şekil 20).

Şekil 20. Topografya analizi

3.4.2.1.2. Doluluk Boşluk Analizi

Dini yapılardan cami şadırvanın bulunduğu dış avlu, son cemaat yeri olarak adlandırılan iç avlu ve oluşan esas cami bölümlerinden oluşmaktadır. Kilise ise çeşmelerin bulunduğu atrium, dış avlu ile naos arasındaki geçişi sağlayan iç ve dış narteks, naos olarak adlandırılan iç mekandan oluşmaktadır. Dolayısıyla dini yapılar biçimsel açıdan kapalı, açık ve yarı açık mekânlardan oluşmaktadır. Dini yapıların bu kademeli yapısı boşluktan yaklaşılarak geniş bir perspektif oluşturması yapının algısını güçlendirmektedir (Diker, 2014, Güzer, 2009).

Dini yapılar boyut olarak küçük olsa bile çevreleri açık olduğundan kent dokusunda belirgin işaret noktası oluşturmaktadırlar (Arnheim, 1974). Ayrıca dini yapılar işlevsel açıdan sıkışık kent dokusu içinde rahatlatma ve toplanma mekanı olarak önemli açık mekan oluşumları sağlamaktadır (Diker, 2014, Güzer, 2009).

Etkisi güçlü sınırlar, görsel olarak etkili olmalarının yanında sürekli bir forma sahiptir (Lynch, 1973). Ayrıca; bir binanın görsel olarak etkili olması; bu binanın etrafında bulunan diğer biçimlere, kendine fon teşkil eden doğa parçasına, ağaçlara ya da çevredeki yapılaşmaya göre daha aktif öne çıkar ve üç boyutlu etkisi verir tarzda düzenlenmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2006). Dolayısıyla; avlu ile çevrelenmiş dini yapılar hem keskin sınırlara sahip olmakta hem de yoğun kent dokusunda boşluk oluşturarak şekil zemin etkisine olmaktadır.

Doluluk boşluk analizinde GIS üzerinden ArcMap 10.3 ve Autocad 2010 birlikte kullanılmıştır. İlk olarak çalışma alanı sınırları içerisindeki binalar ve dini yapılar tespit edilmiştir. Her bir dini yapının giriş yönleri belirtilerek avlusu bulunanların avlu sınırları gösterilmiştir.

Dini yapıların kent dokusunda oluşturduğu doluluk boşluk etkisi yapının yakın çevresindeki yoğun yapılaşma içinde olma, odakla ilişkili olma, kentin vadilerine yakın olma ve avlulu diğer yapı gruplarına yakın konumlanmayla farklılık göstermektedir. Kent dokusunda Çarşı Camii (H8) ve Erdoğan Merkez Camii (H3) yoğun yapılaşma içinde Gülbahar Hatun Camii (H4) ve İskender Paşa Camii (H13) ise avlularının odaklar ile bütünleşmesiyle etkili boşluk oluşturmuştur. Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Yeni Cuma Camii (H27) vadilere yakın konumlanması Askeri Camii (H0), Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Hızırbey Camii (H23),

Yalı Camii (H25) ve İncirlik Camii (H26) ise yakın çevresinde geniş avlulu resmi kurum, eğitim ve sağlık yapıları olması nedeniyle boşluk etkisi daha zayıf olmuştur.

Dini yapıların avlulu biçimlenmelerinin oluşturduğu doluluk-boşluk etkisi Hatuncuk Hatun Camii (H1), Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Hacı Kasım Camii (H9), İskender Paşa Camii (H13), Müftü Camii (H17), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21)'lerinin de geniş perspektifler sağlayarak yapıların algılanabilirliğini güçlendirmiştir. Ancak; Askeri Camii (H0), Hamza Paşa Camii (H2), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), İçkale Camii (H12), Konak Camii (H14), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19), Kemer kaya Camii (H20), Hoca Halil Camii (H22), Hızır bey Camii (H23), Yeni Hal Camii (H24), Yalı Camii (H25), İncirlik Camii (H26), Yenicuma Camii (H27), Tavanlı Camii (H28), Tekke Camii (H29), Molla Siyah Camii (H30), Sarmaşıklı Camii (H31) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) avlulu yapıya sahip olmadığından algılanabilirlikleri olumsuz olarak etkilenmiştir (Şekil 21).

Şekil 21. Doluluk boşluk analizi

3.4.2.1.3. Yoğunluk ve Kat Adedi Analizi

Dini yapılar, kentsel dokuda özgün biçimleri, boyutsal farklılıkları ile çevresinden farklılaşarak öne çıkmaktadır. Ancak dini yapıların yoğun yapılaşma içerisinde olması ve/veya çevresindeki yapı yüksekliklerinin kendisinden fazla olması dini yapının görülebilirliğini azalmakta dolayısıyla algılanamamasına neden olmaktadır.

Mahalle ölçeğinde yapı yoğunluğunun belirlenmesinde özellikler çalışma alanında yer alan mevcut mahalle sınırları ele alınmıştır. Bu mahalleler; Yeni Mahalle, Kurtuluş Mahallesi, Yalı Mahallesi, İnönü Mahallesi, 1, 2, ve 3 Nolu Erdoğan Mahallesi, Bahçecik Mahallesi, Gülbahar Hatun Mahallesi, Ortahisar Mahallesi, Zafer Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi, Yeni Cuma Mahallesi, Gazi Paşa Mahallesi, Esentepe Mahallesi, Çömlekçi Mahallesi, İskender Paşa Mahallesi, Kemer kaya Mahallesi, Çarşı Mahallesi, Hızır bey Mahallesi, Pazarkapı Mahallesi ve Boztepe Mahallesi olarak sıralanmıştır.

Mahalle ölçeğinde yapı yoğunluğu değerlendirildiğinde ise en yoğun yapılaşmanın olduğu Cumhuriyet Mahallesinde Tabakhane Camii(H7), Hacı Kasım Camii(H9), Konak Camii(H14) Çarşı Mahallesinde Çarşı Camii (H8), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Müftü Camii (H17), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19), Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) 1 Nolu Erdoğan Mahallesinde Erdoğan Merkez Camii(H3) ve Gazipaşa Mahallesinde Tavanlı Camii (H28), Tekke Camii (H29) dini yapıları yer almıştır (Tablo 41).

Tablo 41. Mahalle ölçeğinde yoğunluk analizi

Mahalle Ölçeğinde Yoğunluk Analizi				
Mahalle Adı	Yüzölçümü (hektar)	Bina Sayısı(adet)	Yapı Yoğunluğu (adet/1 hektar)	Dini Yapılar
Yenimahalle Mahallesi	5,78	147	25,43	-
Kurtuluş Mahallesi	4,56	128	28,07	-
Yalı Mahallesi	21,58	419	19,41	H25
İnönü Mahallesi	36,82	413	11,21	H1, H26
1 Nolu Erdoğan Mahallesi	35,54	1035	29,12	H3
2 Nolu Erdoğan Mahallesi	28,29	247	8,73	H0
3 Nolu Erdoğan Mahallesi	14,73	368	24,98	-
Bahçecik Mahallesi	29,47	430	14,59	H10
Ortahisar Mahallesi	15,57	321	20,61	H5, H6, H12
Gülbahar Hatun Mahallesi	26,00	342	13,15	H2, H4
Zafer Mahallesi	5,67	227	40,03	-
Cumhuriyet Mahallesi	15,02	453	30,15	H7, H9, H14
Yenicuma Mahallesi	21,27	624	29,33	H27
Gazipaşa Mahallesi	15,68	446	28,44	H28, H29
Esentepe Mahallesi	13,54	507	37,44	-
Çömlekçi Mahallesi	10,85	404	37,23	-
İskender Paşa Mahallesi	25,50	331	12,98	H13, H21
Kemer kaya Mahallesi	18,88	374	19,80	H20, H31
Çarşı Mahallesi	20,73	615	29,66	H8, H15, H16, H17, H18, H19, H32
Hızır bey Mahallesi	24,18	272	11,24	H23, H24
Pazarkapı Mahallesi	22,56	418	18,52	H11, H22, H30
Boztepe Mahallesi	60,67	995	16,40	-

Çalışma alanı içerisinde dini yapıların yakın çevrelerinde en fazla 13 katlı yapı rastlanırken 2 dini yapı yakın çevresinde yapılaşma bulunmamıştır, Çevre yapıların yüksekliklerinin dini yapıya göre yüksek veya alçak olması değerlendirildiğinde; 13 dini yapı kendinden daha yüksek yapılarla çevrili iken 15 dini yapı daha alçak yapılarla çevrenmiştir. 3 dini yapı ise çevre yapılarla yaklaşık aynı yükseklikte olmaktadır.

Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Tabakhane Camii (H7), İçkale Camii (H12), İskender Paşa Camii (H13), Kemer kaya Camii (H20), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22), Yalı Camii (H25), İncirlik Camii (H26), Tavanlı Camii (H28), Sarmaşıklı Camii (H31) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) yakın çevresinde kendi yüksekliğinden daha yüksek olan yapılarla çevrelenmiştir. Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Müftü Camii (H17), Semerciler Camii (H19), Hızır bey Camii (H23), Yeni Cuma Camii (H27), Tekke Camii (H29) ve Molla Siyah Camii (H30) yakın çevresinde kendi yüksekliğinden daha alçak olan yapılar ile çevrelenmiştir. Askeri Camii (H0), Konak Camii (H14) ve Hacı Salih Camii (H18) yakın çevresinde kendi yüksekliği ile yaklaşık olarak aynı olan yapılar ile çevrelenmiş olup Yeni Hal Camii (H24) ve Molla Siyah Camii (H30) çevresinde hiçbir yapılaşma bulunmamıştır (Şekil 22) (Tablo 42).

Zemin Kat

Zemin Kat+1

Zemin Kat+2

Zemin Kat+3

Zemin Kat+4

Zemin Kat+5

Zemin Kat+6

Zemin Kat+7

Zemin Kat+8 üzeri

Şekil 22. Yoğunluk ve kat adedi analizi

Tablo 42. Dini yapı – yakın çevre yükseklik ilişkisi

Dini Yapı – Yakın Çevre Yükseklik İlişkisi				
Dini Yapı Adı	Yapılaşma yok	Yüksek yapılarla çevrelenmiş	Alçak yapılarla çevrelenmiş	Yaklaşık aynı
Askeri Camii (H0)				*
Hatuncuk Hatun Camii(H1)		*		
Hamza Paşa Camii(H2)		*		
Erdoğdu Merkez Camii(H3)			*	
Gülbahar Hatun Camii(H4)			*	
Ortahisar Büyük Fatih Camii(H5)			*	
Musa Paşa Camii(H6)			*	
Tabakhane Camii(H7)		*		
Çarşı Camii(H8)			*	
Hacı Kasım Camii(H9)			*	
Mehmet Akif Ersoy Camii(H10)			*	
Pazarkapı Camii(H11)			*	
İçkale Camii(H12)	*			
İskender Paşa Camii(H13)	*			
Konak Camii(H14)				*
Hasan Ağa Camii(H15)			*	
Hacı Yahya Camii(H16)			*	
Müftü Camii(H17)			*	
Hacı Salih Camii(H18)				*
Semerciler Camii(H19)			*	
Kemerkaya Camii(H20)		*		
Santa Maria Katolik Kilisesi(H21)		*		
Hoca Halil Camii(H22)		*		
Hızırbey Camii(H23)			*	
Yeni Hal Camii(H24)	*			
Yalı Camii(H25)		*		
İncirlik Camii(H26)		*		
Yeni Cuma Camii(H27)			*	
Tavanlı Camii(H28)		*		
Tekke Camii(H29)			*	
Molla Siyah Camii(H30)	*		*	
Sarmaşıklı Camii(H31)		*		
Küçük Ayvasıl Kilisesi(H32)		*		

Bu dini yapılardan 22'si dört taraftan, 2'si üç taraftan, 4'ü iki taraftan, 3'ü tek taraftan yapılarla çevrelenmiştir. 2 dini yapı yakın çevresinde ise yapılaşma yoktur. Erdoğdu Merkez Camii (H3), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Pazarkapı Camii (H11), İçkale Camii (H12), Konak Camii (H14), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Müftü Camii (H17), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19), Kemerkaya Camii (H20), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22), Hızırbey Camii (H23), Yalı Camii (H25), İncirlik Camii (H26),

Yeni Cuma Camii (H27), Tavanlı Camii (H28), Sarmaşıklı Camii (H31) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32)'nin dört taraftan yapılarla çevrelenmiştir.

Hacı Kasım Camii (H9) ve Tekke Camii (H29) 3 taraftan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Musa Paşa Camii (H6) ve İskender Paşa Camii (H13) 2 taraftan, Askeri Camii (H0), Gülbahar Hatun Camii (H4) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) tek taraftan yapılarla çevrelenmiştir. Ayrıca; Yeni Hal Camii (H24) ve Molla Siyah Camii (H30) ise çevresinde hiçbir yapılaşma bulunmamıştır (Tablo 43).

Tablo 43. Dini yapıların çevresindeki yapılaşma

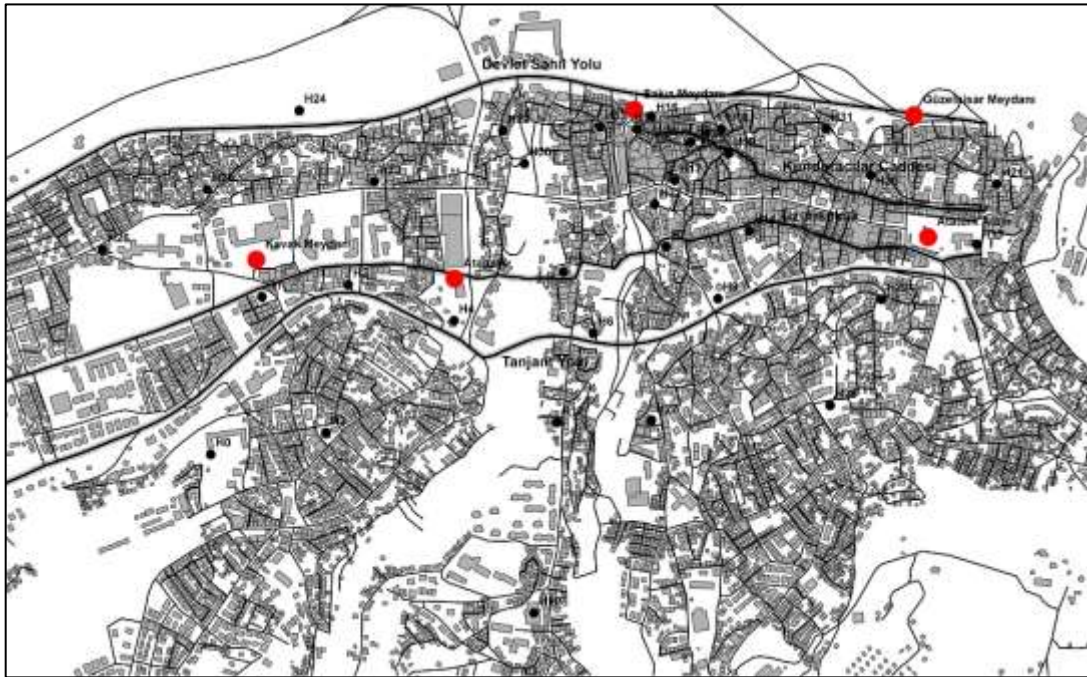
Dini yapıların çevresindeki yapılaşma					
Dini Yapı Adı	Yapılaşma yok	Tek taraf	İki taraf	Üç taraf	Dört taraf
Askeri Camii (H0)		*			
Hatuncuk Hatun Camii(H1)			*		
Hamza Paşa Camii(H2)			*		
Erdoğan Merkez Camii(H3)					*
Gülbahar Hatun Camii(H4)		*			
Ortahisar Büyük Fatih Camii(H5)					*
Musa Paşa Camii(H6)			*		
Tabakhane Camii(H7)					*
Çarşı Camii(H8)					*
Hacı Kasım Camii(H9)				*	
Mehmet Akif Ersoy Camii(H10)		*			
Pazarkapı Camii(H11)					*
İçkale Camii(H12)					*
İskender Paşa Camii(H13)			*		
Konak Camii(H14)					*
Hasan Ağa Camii(H15)					*
Hacı Yahya Camii(H16)					*
Müftü Camii(H17)					*
Hacı Salih Camii(H18)					*
Semerciler Camii(H19)					*
Kemer kaya Camii(H20)					*
Santa Maria Katolik Kilisesi(H21)					*
Hoca Halil Camii(H22)					*
Hızırbey Camii(H23)					*
Yeni Hal Camii(H24)	*				
Yalı Camii(H25)					*
İncirlik Camii(H26)					*
Yeni Cuma Camii(H27)					*
Tavanlı Camii(H28)					*
Tekke Camii(H29)				*	
Molla Siyah Camii(H30)	*				
Sarmaşıklı Camii(H31)					*
Küçük Ayvasıl Kilisesi(H32)					*

3.4.2.1.4. Odaklara Uzaklık Analizi

Kentsel odaklar, kentliler tarafından sosyal, kültürel, siyasal mekanlar olarak yoğun kullanılan kentsel yaşamın geçtiği önemli toplanma alanları olmaktadır. Ayrıca yoğun yapılaşma dokusu içinde kent boşluğu olmasıyla da kentin fiziksel yapısında önemli yerler olmaktadır (Appleyard, Lynch ve Myer, 1964). Sosyal hayatın aktığı ve kentin yoğun kullanılan kent meydanlarında ya da yakın çevresinde bulunan dini yapılar sürekli göz önünde olduğundan akılda daha kalıcı olmaktadır. Ayrıca, dini yapıların kent odaklarının bir parçası olarak kullanılması dini yapının kullanım yoğunluğunu da arttırmaktadır (Lynch, 1973, Aktepe, 1994). Dolayısıyla kent odaklarında veya yakın çevresinde yer alan dini yapıların işaret ögesi olma potansiyeli daha yüksek olmaktadır.

Odaklara uzaklık analizinde GIS üzerinden ArcScene 10.3 kullanılmıştır. Her dini yapının odaklara olan uzaklığı, her odak noktasına yakın ve en yakın olan dini yapılar, odak noktasının bir parçası olan dini yapılar tespit edilmiştir.

Çalışma alanı içinde Kavak Meydanı, Atapark, Sakız Meydanı, Atatürk Alanı ve Güzelhisar Meydanı olmak üzere 5 kent odak belirlenmiştir. Fakat günümüzde Kavak Meydanı, Sakız Meydanı ve Güzelhisar Meydanı eski yoğunluğuyla kullanılmamaktadır (Doğan, 2016) (Şekil 23).

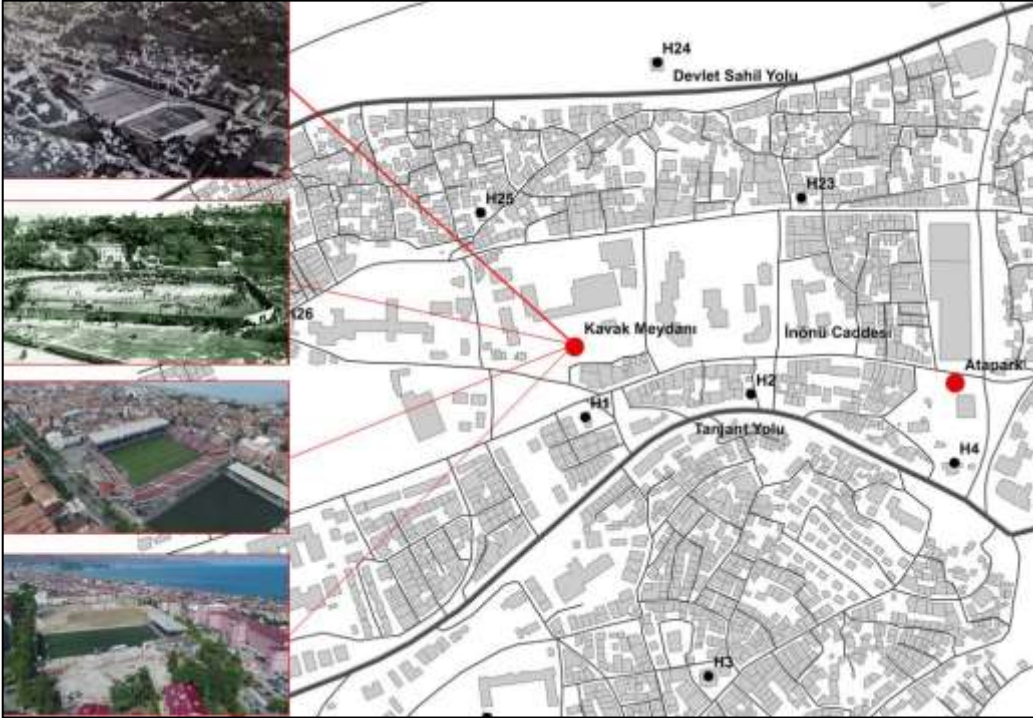

Şekil 23. Trabzon'daki meydanlar

- Kavak Meydanı

Kavak Meydanı, Trabzon'un İnönü Mahallesi'nde yer almaktadır. Kuzeyde Kahramanmaraş Caddesi, güneyde Trabzonspor Bulvarı, doğuda Faik Dranaz Caddesi ve batıda Gişe Sokak ile sınırlanmaktadır. Çevresinde konut yapılarının yanı sıra sağlık yapıları, eğitim yapıları ve askeri bölge bulunmaktadır. Meydanın büyük bir kısmı boş olmasına rağmen, alan içerisinde halı saha ve kurum lojmanları yer almaktadır.

Kavak Meydanı, 1900'lü yılların başından 1930'lu yıllara kadar askeri birliklerin talim yeri ve futbol maçlarının oynandığı alan olarak kullanılmıştır. Sonrasında ise bayram törenlerinin kutlandığı, dönme dolapların kurulduğu bir panayır alanı ve futbol maçlarının oynandığı alan olmuştur. 1950 sonrası Kavak Meydanı'nda sadece futbol maçları oynanmıştır. Ancak günümüzde yapılan yeni bir proje ile Kavak Meydanı'nın bir kısmı yıkılarak Şehir Park ve Kongre Merkezi yapılmak üzere inşaat halinde olmaktadır (URL 55, Doğan, 2016) (Şekil 24).

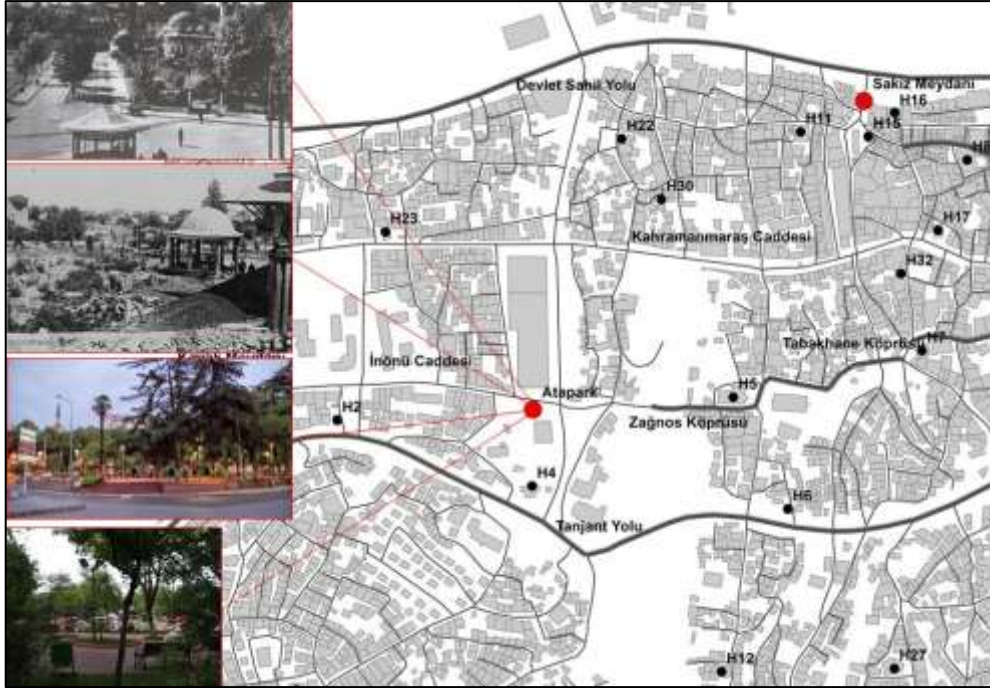
Şekil 24. Kavak Meydanı (URL 87-90)

- Atapark

Atapark, Trabzon'un Gülbahar Hatun Mahallesi'nde yer almaktadır. Kuzeyde İnönü Caddesi, güneyde Yavuz Selim Bulvarı (Tanjant Yolu), doğuda Şenol Güneş Caddesi ve

batıda Soğukçeşme Sokak ile sınırlanmaktadır. Çevresinde konut yapılarının yanı sıra eğitim yapıları, tiyatro binası, belediye binası ve AVM bulunmaktadır. Meydan içerisinde halk kütüphanesi, çocuk oyun alanı ve ibadet yapısı yer almaktadır.

Atapark, 1930'lu yılların sonuna kadar Hatuniye külliyesi olarak işlev görmüştür. Zağanos Meydanı olarak da anılan Atapark, 1937' den sonra bir park alanına dönüştürülmüştür. Günümüzde parkın karşısında yer alan AVM 1940'lı yıllarda Tütün Farikası olarak işlev görmüştür ve park alanı çalışanlar tarafından yoğun olarak kullanılmıştır. Aynı yıllarda günümüzde devlet tiyatro binasının bulunduğu alanda mitingler düzenlenmekte, bayramlarda cambazlar gösteri yapmaktaydı. 1950'li yıllarda Zağanos Burcu'nun karşısında otobüs durağı yapılmış burası insanların toplanma ve dağılma noktası haline gelmiş ve günümüzde de bu işlevi sürdürmektedir (Tuluk ve Düzenli, 2010, Doğan, 2016) (Şekil 25).

Şekil 25. Atapark (URL 91-94)

- Sakız Meydanı

Sakız Meydanı, Trabzon'un Pazarkapı Mahallesi ve Çarşı Mahallesi sınırında yer almaktadır. Kuzeyde Devlet Sahil Yolu, güneyde Kalkanoğlu Caddesi, doğuda ve batıda

yapılar ile sınırlanmaktadır. Çevresinde başta Kadınlar Pazarı olmak üzere birçok ticaret yapısı bulunmaktadır.

Sakız Meydanı 1900'lü yıllarda duvara yaslanma, oturma, çay, kahve, nargile içme, damla sakızı satma, sohbet etme etkinliklerinin olduğu küçük bir meydan işlevi görmüştür. Ancak; günümüzde ticaret alanı ile ilişkili olarak daha çok geçiş alanı işlevini sürdürmektedir (Doğan, 2016) (Şekil 26).

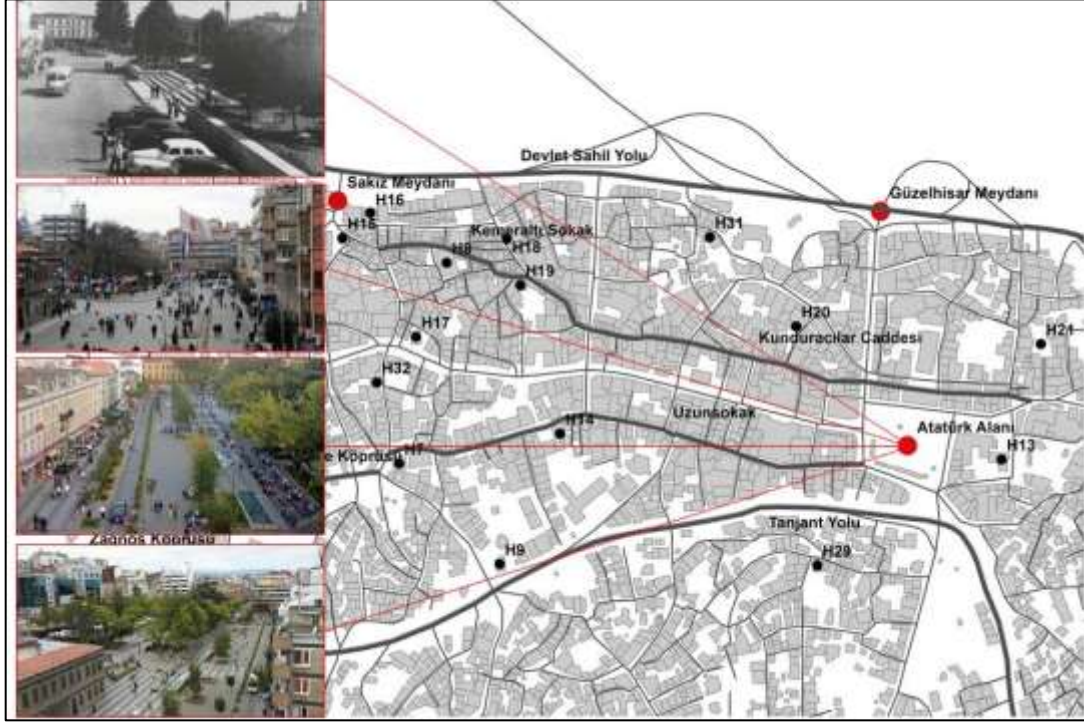
Şekil 26. Sakız Meydanı (URL 95-97)

- Atatürk Alanı

Atatürk Alanı, Trabzon'un İskender Paşa Mahallesi'nde yer almaktadır. Kuzeyde İskele Caddesi, güneyde ve batıda Atatürk Caddesi ve doğuda Meydan Cami Sokak ile sınırlanmaktadır. Çevresinde yoğun olarak ticaret yapıları bulunmaktadır. Meydan içerisinde eski belediye binası, tarihi yapılar ve İskender Paşa Camii yer almaktadır.

Atatürk Alanı, 1900'lü yılların başında sadece geçiş alanı ve kervanların dinlenme alanı olarak işlev görmüştür. 1920'li yıllarda sinema ve tiyatrunun etkisiyle insanların buluşma, sohbet etme mekanı haline gelmiş, konserlerin dinlendiği bir alan olmuştur. Meydanın kuzeydoğu köşesinde Sümer sineması yer almıştır. 1930'lu yıllarda meydan, insanların toplanıp radyo haberlerini bir arada dinledikleri ve gündemi takip ettikleri bir alan olmuştur. Ayrıca, askeri fener alayının bando eşliğinde yürüyüş yaptığı ve bayram

törenlerinin günlerce horon oynanarak kutlandığı bir alan olmuştur ve 1950'li yılların sonuna kadar bu etkinlik devam etmiştir. Günümüzde ise sosyal, kültürel, siyasal amaçlar için kullanılmasının yanında kentli tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır (Doğan, 2016) (Şekil 27).

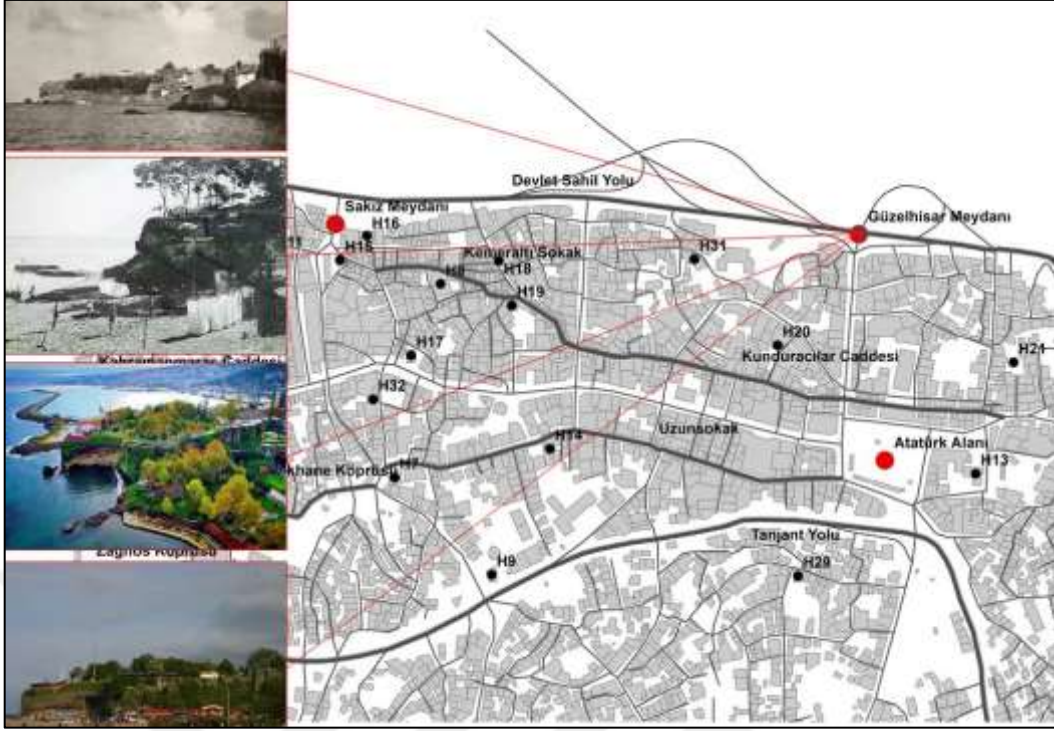

Şekil 27. Atatürk Alanı (URL 98-101)

- Güzelhisar Meydanı

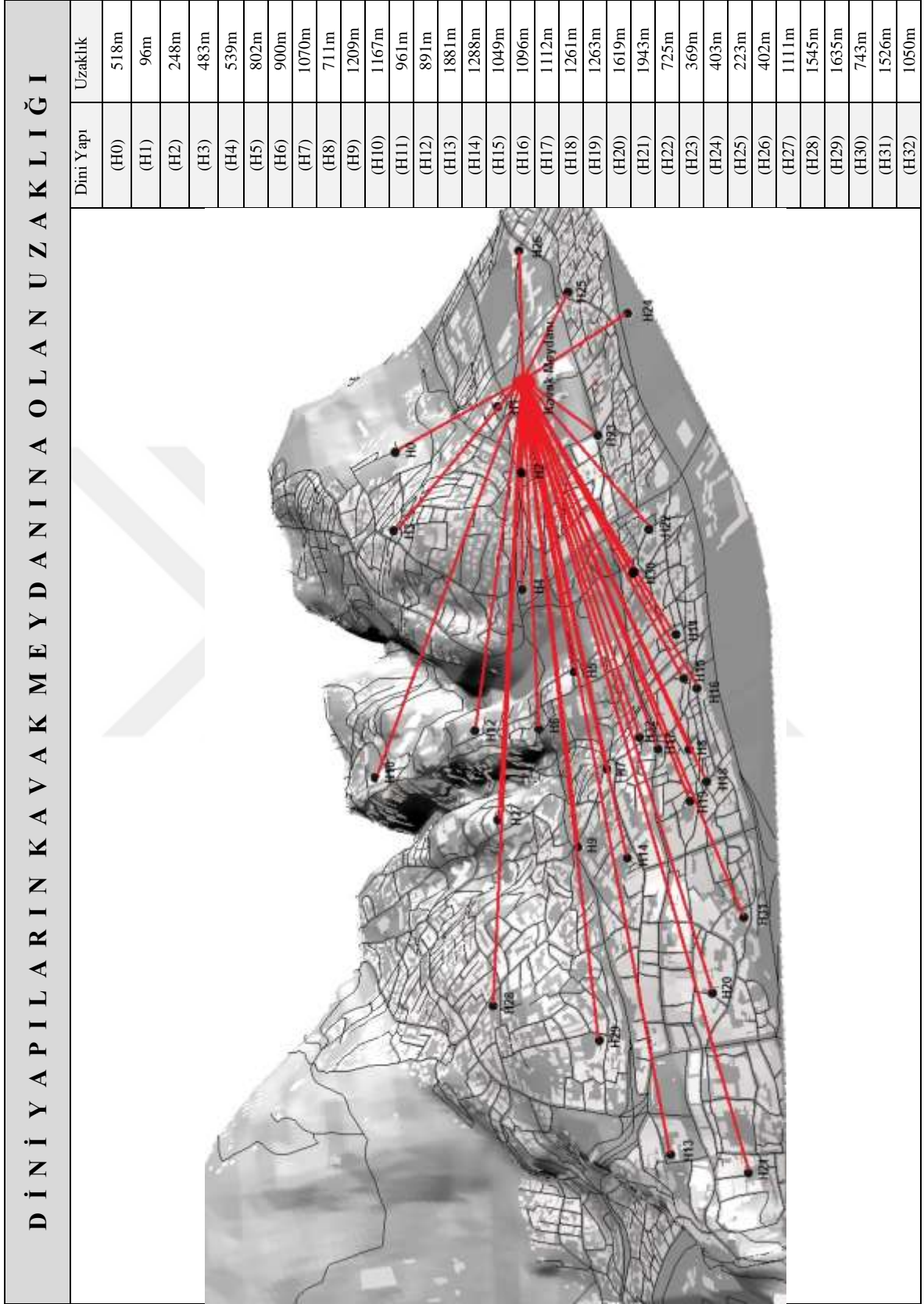
Güzelhisar Meydanı, Trabzon'un İskender Paşa Mahallesi'nde yer almaktadır. Kuzeyde Karadeniz, güneyde Devlet Sahil Yolu, doğuda Ganita ve batıda sahil dolgu alanı ile sınırlanmaktadır. Çevresinde ticaret ve konut yapıları bulunmaktadır. Meydan içerisinde sadece yeme-içme birimleri bulunmaktadır.

Güzelhisar meydanına ait 1930'lu yıllara kadar yapılan etkinlikler hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamış, 1930'lu yıllarda yakın çevresinde kayıkla gezinti, balık tutma, yüzmeye, bot yarışı düzenleme ve meydanda ise sohbet etme, Kırkpınar yağlı güreşlerini izleme, konser dinleme, balo düzenleme etkinliklerinin yapıldığı bilinmektedir. 1940'lı yıllarda bu etkinliklere gemi karşılama ve uğurlama eklenmiştir. Tüm bu etkinlikler 50'li yıllarda da devam etmiştir. Ancak günümüzde bu etkinliklerden sadece sohbet etme ve bir araya gelme etkinlikleri devam etmektedir (Doğan, 2016) (Şekil 28).

Şekil 28. Güzelhisar Meydanı (URL 102-105)

Çalışmada her bir dini yapının Kavak Meydanı'na, Atapark'a, Sakız Meydanı'na, Atatürk Alanı'na ve Güzelhisar Meydanı'na olan uzaklığı belirlenmiştir. Kavak Meydanı'na en yakın ibadet yapısı 96m uzaklığı ile Hatuncuk Hatun Camii (H1)'dir. Kavak Meydanı'na en yakından en uzağa doğru dini yapılar Hatuncuk Hatun Camii (H1), 223m ile Yalı Camii (H25), 248m ile Hamza Paşa Camii (H2), 369m ile Hızırbey Camii (H23), 403m ile Yeni Hal Camii (H24), 402m ile İncirlik Camii (H26) ve 483m ile Erdoğan Merkez Camii (H3) şeklinde sıralanmıştır (Şekil 29).

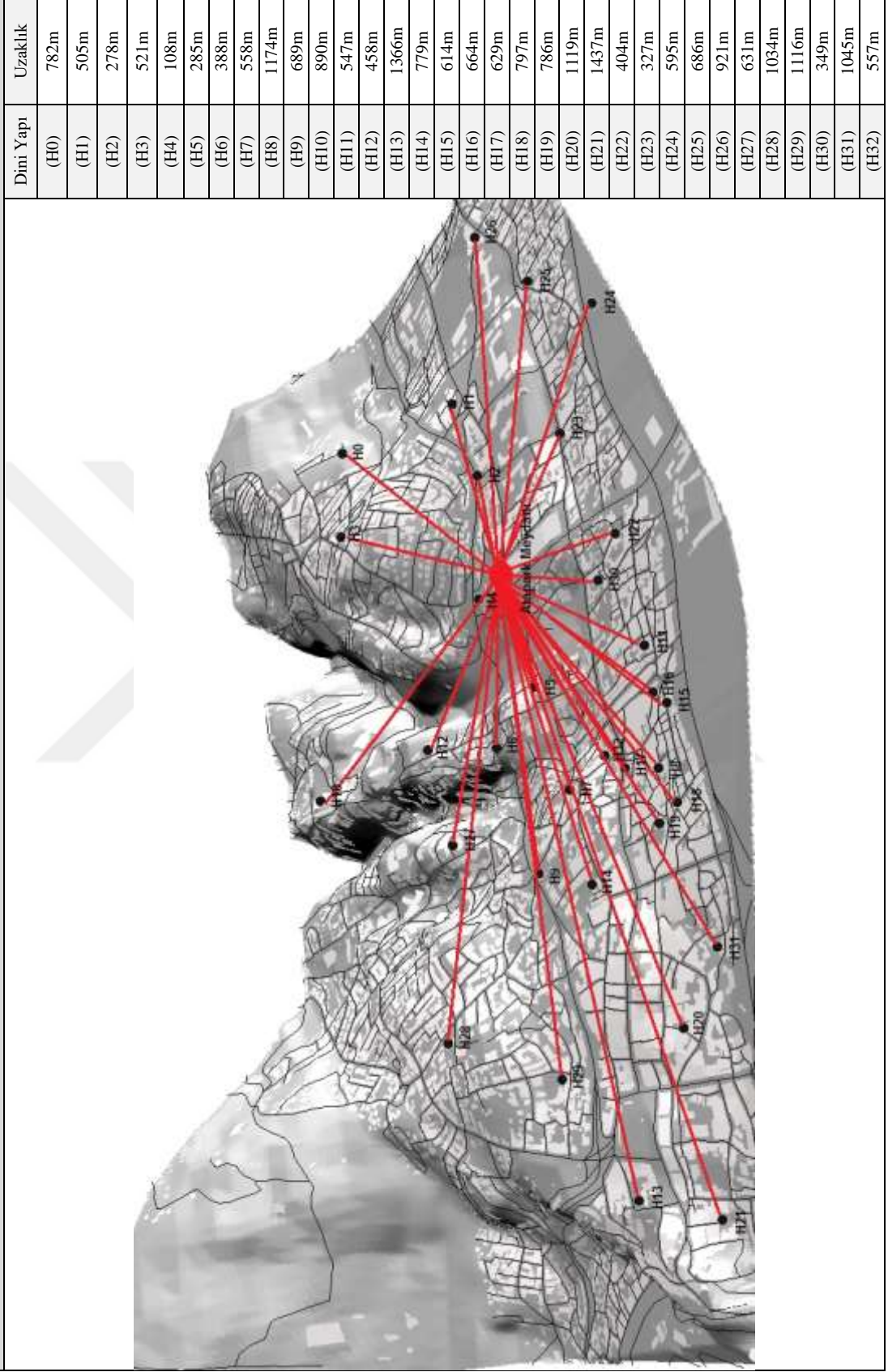

Şekil 29. Dini yapıların Kavak Meydanı'na uzaklığı

Atapark'a en yakın dini yapı 108m uzaklığı ile Gülbahar Hatun Camiidir. Atapark'a en yakından en uzağa doğru dini yapılar Gülbahar Hatun Camii (H4) 278m ile Hamza Paşa Camii (H2), 285m ile Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), 327m ile Hızırbey Camii (H23), 349m ile Mola Siyah Camii (H30), 388m ile Musa Paşa Camii (H6), 404m ile Hoca Halil Camii (H22) ve 458m ile İçkale Camii (H12) şeklinde sıralanmıştır (Şekil 30).

D İ N İ Y A P I L A R I N A T A P A R K A O L A N U Z A K L I Ğ I

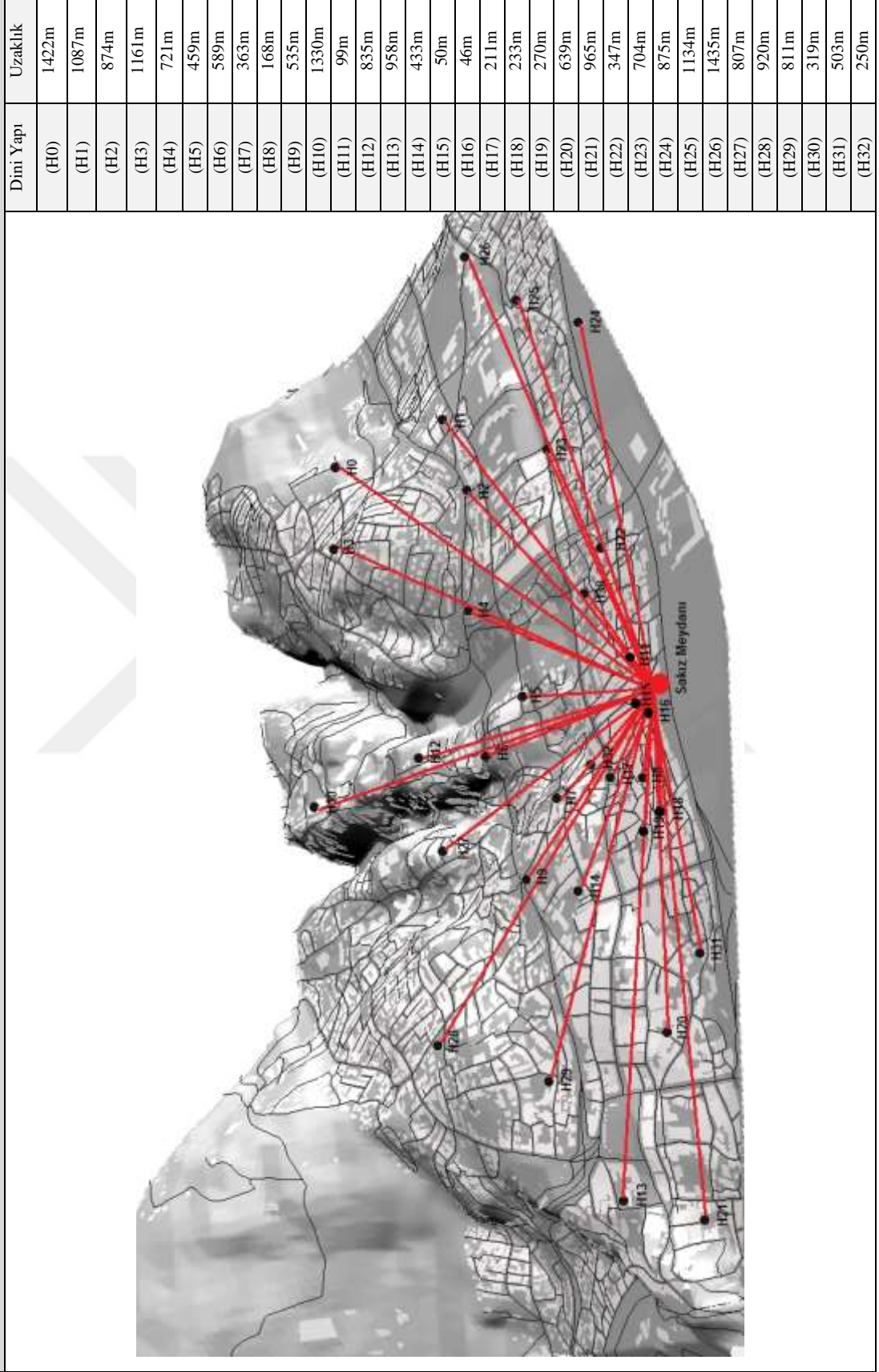

Şekil 30. Dini yapıların Atapark'a uzaklığı

Sakız Meydanı'na en yakın dini yapı 46m uzaklığı ile Hacı Yahya Camii (H16)' dir. Sakız Meydanı'na en yakından en uzağa doğru dini yapılar; Hacı Yahya Camii (H16), 50m ile Hasan Ağa Camii (H15), 99m ile Pazarkapı Camii (H11), 168m ile Çarşı Camii (H8), 211m ile Müftü Camii (H17), 233m ile Hacı Salih Camii (H18), 250m ile Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32), 270m ile Semerciler Camii (H19), 319m ile Molla Siyah Camii (H30), 363m ile Tabakhane Camii (H7), 347m ile Hoca Halil Camii (H22), 433m ile Konak Camii (H14) ve 459m ile Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) şeklinde sıralanmıştır (Şekil 31).

D İ N İ Y A P I L A R I N S A K I Z M E Y D A N I N A O L A N U Z A K L I Ğ I

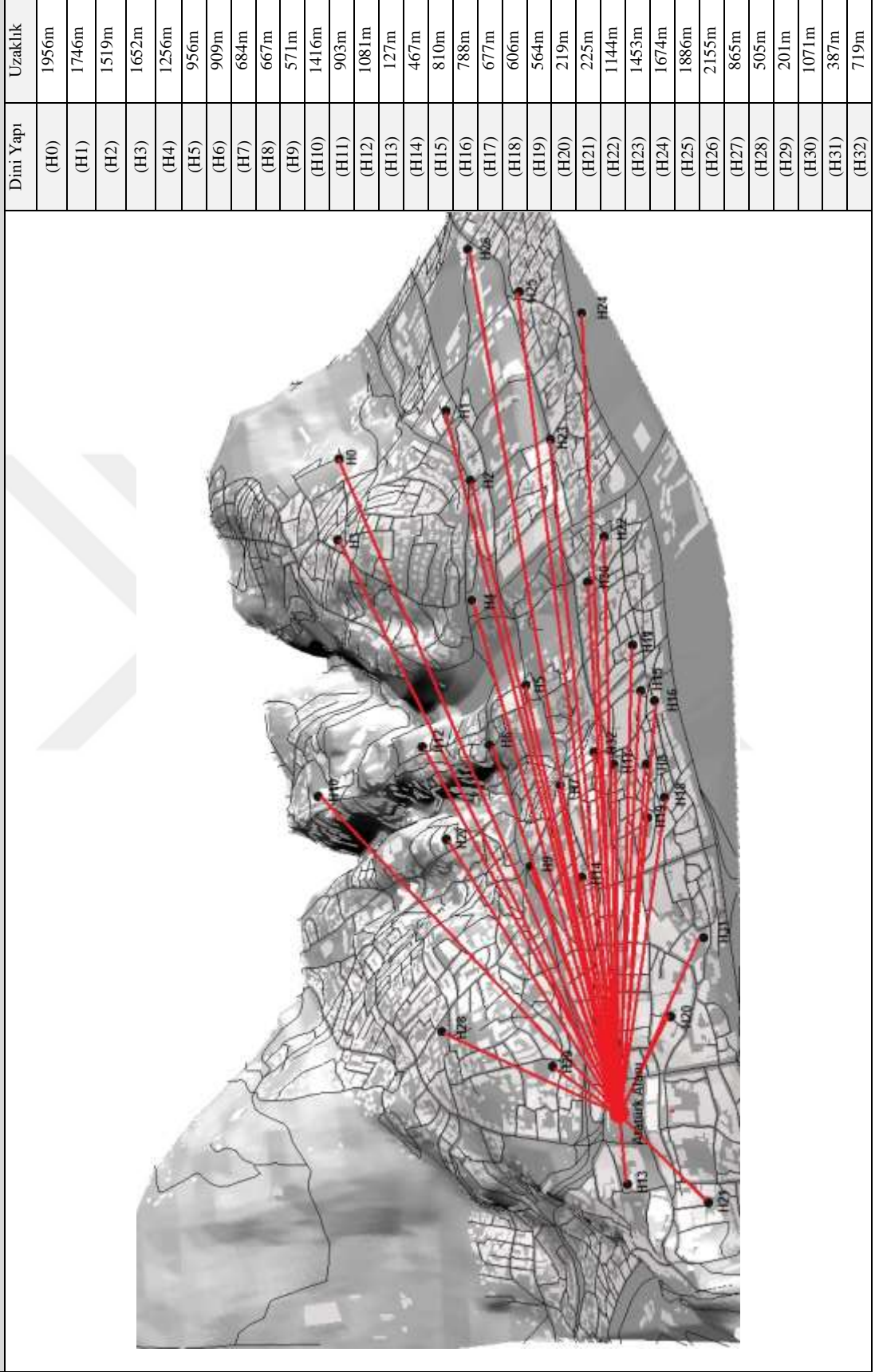

Şekil 31. Dini yapıların Sakız Meydanı'na uzaklığı

Atatürk Alanı'na en yakın dini yapı 127m uzaklığı ile İskender Paşa Camii (H13)'dir. Atatürk Alanı'na en yakından en uzağa doğru dini yapılar İskender Paşa Camii (H13), 201m ile Tekke Camii (H29), 219m ile Kemer kaya Camii (H20), 225m ile Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), 387m ile Sarmaşıklı Camii (H31) ve 467m ile Konak Camii (H14) şeklinde sıralanmıştır (Şekil 32).

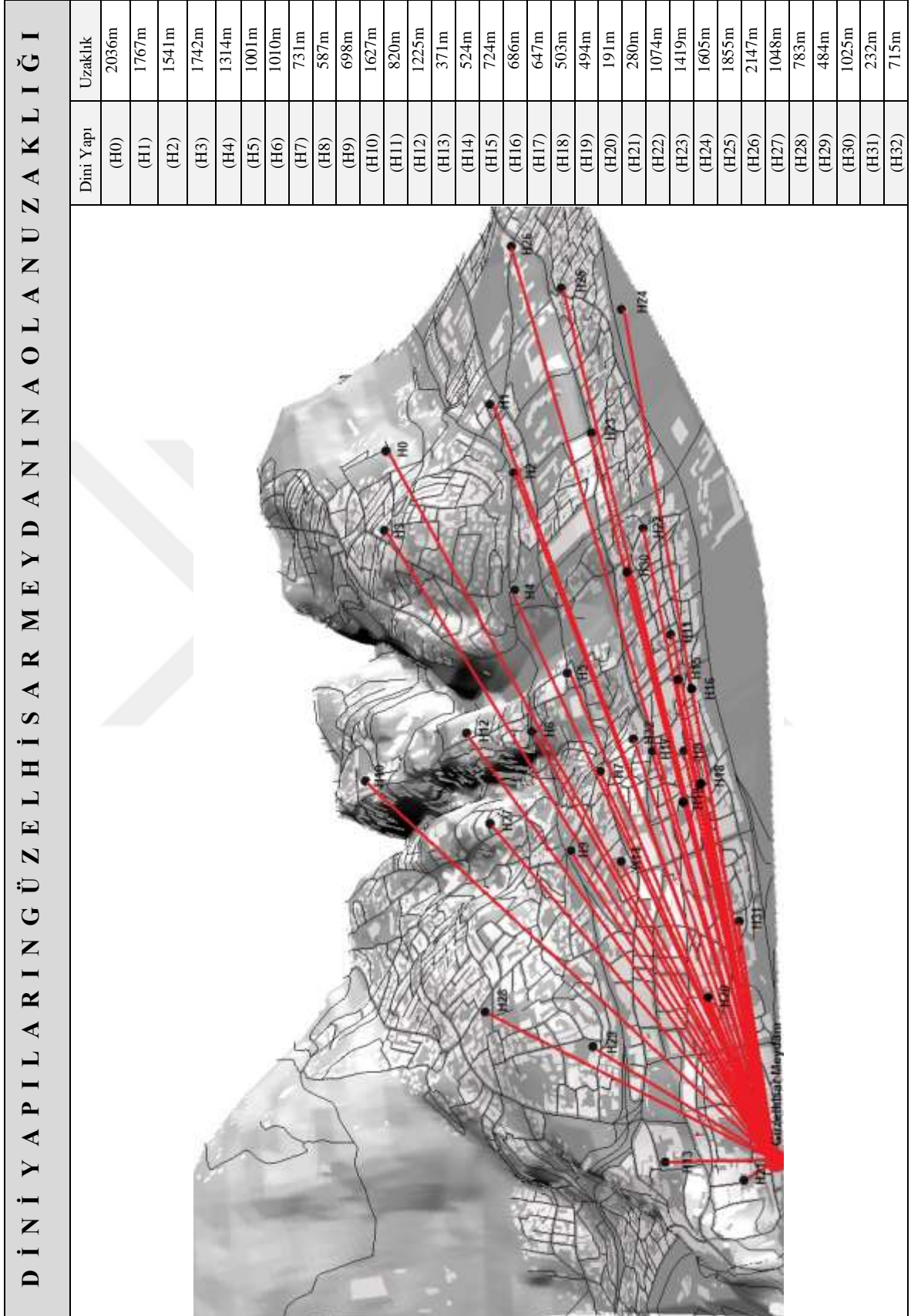
D İ N İ Y A P I L A R I N A T A T Ü R K A L A N I N A O L A N U Z A K L I Ğ I

Şekil 32. Dini yapıların Atatürk Alanına uzaklığı

Güzelhisar Meydanı'na en yakın dini yapı 191m uzaklığı ile Kemer kaya Camii (H20)'dir. Güzelhisar Meydanı'na en yakından en uzağa doğru dini yapılar Kemer kaya Camii (H20), 232m ile Sarmaşıklı Camii (H31), 280m ile Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), 371m ile İskender Paşa Camii (H13) ve 484m ile Tekke Camii (H29) şeklinde sıralanmıştır (Şekil 33).

Şekil 33. Dini yapıların Güzelhisar Meydanı'na uzaklığı

3.4.2.2. Dini Yapı-Yol İlişkisini Açıklayan Fiziksel Analizler ve Analizlere İlişkin Bulgular

Bu bölümde dini yapı-yol ilişkisini açıklayan yapının yol üzerinde olup olmadığını gösteren konum analizi, yola göre durumunu ifade eden kot analizi, yol kavşaklarına uzaklığını gösteren kavşaklara uzaklık analizi ve yolun biçimlenmesinden kaynaklı dönüş noktalarını gösteren yolun biçim analizi yapılmıştır.

3.4.2.2.1. Konum Analizi

Belirlenen yollar; Tanjant Yolu ve Devlet Sahil Yolu taşıt yolu, Uzunsokak İnönü Yolu ve Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerinde bulunan dini yapılar hareket esnasında görülebilir olduklarından algılanabilirlikleri diğer dini yapılara göre daha yüksektir dolayısıyla işaret ögesi olma potansiyeli daha fazla olduğu varsayılmıştır.

Yollarla ilişkili dini yapılar; yollar yakın çevresinde yer alan ve/veya yoldan görünen dini yapılar olmaktadır. Tanjant Yolu ile ilişkili durumda bulunan toplam 17 dini yapı tespit edilmiştir. Bu dini yapılardan Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9) doğrudan yol üzerinde bulunmaktadır. Devlet Sahil Yolu ile ilişkili durumda bulunan toplam 14 dini yapı tespit edilmiştir. Bu dini yapılardan sadece Yeni Hal Camii (H24) doğrudan yol üzerinde bulunmaktadır.

Uzunsokak İnönü Yolu ile ilişkili durumda bulunan toplam 11 dini yapı tespit edilmiştir. Bu dini yapılardan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), İskender Paşa Camii (H13) ve Konak Camii (H14) yol üzerinde bulunmaktadır.

Kunduracılar Kemeraltı Yolu ile ilişkili durumda bulunan toplam 9 dini yapı tespit edilmiştir. Bu dini yapılardan Çarşı Camii (H8) ve Semerciler Camii (H19) doğrudan yol üzerinde bulunmaktadır (Tablo 43).

Tablo 44. Dini yapıların yola göre konumu

Dini Yapıların Konumu				
Dini yapı	Tanjant Yolu	Devlet Sahil Yolu	Uzunsokak-İnönü Yolu	Kunduracılar-Kemeraltı
Askeri Camii (H0)	-			
Hatuncuk Hatun Camii (H1)	-		*	
Hamza Paşa Camii (H2)	*		-	
Erdoğan Merkez Camii (H3)	-			
Gülbahar Hatun Camii (H4)	*		-	
Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5)	-		*	
Musa Paşa Camii (H6)	*			
Tabakhane Camii (H7)	-		*	
Çarşı Camii (H8)	-	-	-	*
Hacı Kasım Camii (H9)	*			
Mehmet Akif Ersoy Camii (H10)	-		-	
Pazarkapı Camii (H11)	-	-	-	
İçkale Camii (H12)	-			
İskender Paşa Camii (H13)	-		*	
Konak Camii (H14)			*	
Hasan Ağa Camii (H15)		-		-
Hacı Yahya Camii (H16)		-		-
Müftü Camii (H17)				-
Hacı Salih Camii (H18)		-		-
Semerciler Camii (H19)		-		*
Kemer kaya Camii (H20)		-		-
Santa Maria Katolik Kilisesi (H21)		-		
Hoca Halil Camii (H22)		-		
Hızır bey Camii (H23)		-		
Yeni Hal Camii (H24)		-		
Yalı Camii (H25)		*		
İncirlik Camii (H26)		-		
Yeni Cuma Camii (H27)		-	-	
Tavanlı Camii (H28)	-			
Tekke Camii (H29)	-			
Molla Siyah Camii (H30)	-			
Sarmaşıklı Camii (H31)				
Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32)		-		-
-İlişkili * yol üzerinde				

3.4.2.2.2. Kot Analizi

Bu bölümde Tanjant Yolu ve Devlet Sahil Yolu, Uzunsokak İnönü Yolu ve Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerinde bulunan dini yapıların yol kotuna göre durumu yapının belirlenmiştir. Dini yapının kot kotuyla aynı seviyede, yol kotunun üstünde ve yol kotunun altında olması yapının algılanabilirliğini etkilemektedir.

Tanjant Yolu üzerinde Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9) bulunmaktadır. Bu dini yapıların tümü yol kotunun altında yer almıştır. Devlet Sahil Yolu üzerinde sadece Yeni Hal Camii (H24) bulunmakta ve yol kotu ile aynı seviyede bulunmaktadır.

Uzunsokak İnönü Yolu'nda Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), İskender Paşa Camii (H13) ve Konak Camii (H14) bulunmaktadır. Hatuncuk Hatun Camii (H1) yol kotunun altında olup diğer dini yapılar yol kotuyla aynı seviyede bulunmaktadır. Kunduracılar Kemeraltı Yolu'nda Çarşı Camii (H8) ve Semerciler Camii (H19) bulunmakta ve yol kotuyla aynı seviyede konumlanmıştır (Tablo 45).

Tablo 45. Dini yapıların yol kotuna göre durumu

Dini Yapıların Yol Kotuna Göre Durumu												
Dini yapı	Tanjant Yolu			Devlet Sahil Yolu			Uzunsokak- İnönü Yolu			Kunduracılar-Kemeraltı Yolu		
	altında	üstünde	aynı	altında	üstünde	aynı	altında	üstünde	aynı	altında	üstünde	aynı
H1									*			
H2	*											
H4	*											
H5									*			
H6	*											
H7									*			
H8												*
H9	*											
H13							*					
H14									*			
H19											*	
H24						*						

3.4.2.2.3. Kavşaklara Uzaklık Analizi

Yolların kesişim noktaları ve ya kavşak noktaları beklenmedik yön değişimlerinin ve duraklamaların yapıldığı yerler olarak dikkatin arttığı noktalar olmaktadır. Dini yapıların yolların kesiştiği yerlere olan yakınlığı kentin önemli bir dini yapısı olduğunu vurgulamaktadır (Lynch, 1973, Appleyard, Lynch ve Myer, 1964, Aktepe, 1994).

Kavşaklara uzaklık analizinde GIS üzerinden ArcMap 10.3 ve Autocad 2010 birlikte kullanılmıştır. Ele alınan yollar üzerindeki kavşak noktaları belirlenerek bu yollar ile ilişkili olan dini yapıların her bir kavşak noktasına olan uzaklığı tespit edilmiştir.

Çalışmada Tanjant Yolu, Devlet Sahil Yolu, Uzunsokak İnönü Yolu ve Kemeraltı Kunduracılar Yolu üzerinde yer alan dini yapıların kavşak noktalarına olan uzaklıkları analiz edilmiştir. Tanjant Yolu üzerinde A kavşağı, B kavşağı, C kavşağı, D kavşağı ve E kavşağı olmak üzere 5 ana kavşak noktası bulunmaktadır. Tanjant Yolu üzerinde ise Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9) bulunmaktadır (Şekil 34).

Şekil 34. Tanjant Yolu üzerinde yer alan kavşakların konumu

- Devlet Sahil Yolu

Devlet Sahil Yolu üzerinde A kavşağı, B kavşağı, C kavşağı ve D kavşağı olmak üzere 4 ana kavşak noktası bulunmaktadır. Devlet Sahil Yolu üzerinde ise sadece Yeni Hal Camii (H24) bulunmaktadır (Şekil 35).

Şekil 35. Devlet Sahil Yolu üzerinde yer alan kavşakların konumu

- Uzunsokak İnönü Yolu

Uzunsokak İnönü Yolu üzerinde A kavşağı, B kavşağı, C kavşağı, D kavşağı E kavşağı ve F kavşağı olmak üzere 6 ana kavşak noktası bulunmaktadır. Uzunsokak İnönü Yolu üzerinde ise Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), İskender Paşa Camii (H13) ve Konak Camii (H14) bulunmaktadır (Şekil 36).

Şekil 36. Uzunsokak İnönü Yolu üzerinde yer alan kavşakların konumu

- Kunduracılar Kemeraltı Yolu

Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerinde A kavşağı, B kavşağı, C kavşağı, D kavşağı ve E kavşağı olmak üzere 5 ana kavşak noktası bulunmaktadır. Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerinde ise Çarşı Camii (H8), Hasan Ağa Camii (H15) ve Semerciler Camii (H16) bulunmaktadır (Şekil 37).

Şekil 37. Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerinde yer alan kavşakların konumu

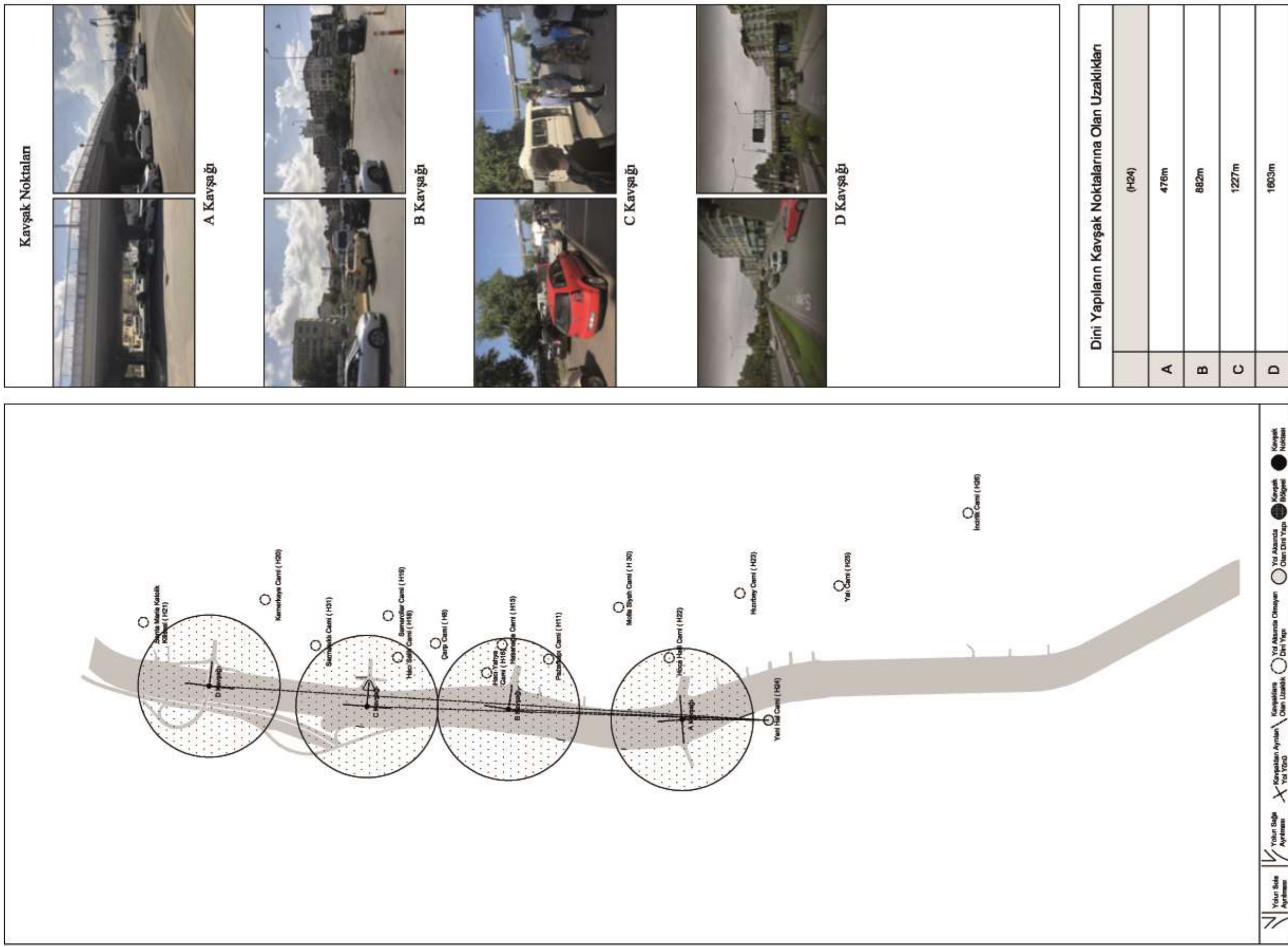
Dikkatin arttığı noktalardan biri olarak kavşaklarla dini yapıların ilişkisi ortaya koymak amacıyla dini yapıların kavşaklara yakınlık uzaklık ilişkisi incelenmiştir.

Tanjant Yolu üzerinde yer alan Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9) yapılarının kavşak noktalarına olan uzaklığı değerlendirdiğinde; A kavşağına en yakın dini yapı 345m mesafe ile Hamza Paşa Camii (H2), B kavşağına en yakın dini yapı 174m mesafe ile Gülbahar Hatun Camii (H4), C kavşağına en yakın dini yapı 74m mesafe ile Musa Paşa Camii (H6), D kavşağına en yakın dini yapı 150m mesafe ile Hacı Kasım Camii (H9) ve E kavşağına en yakın dini yapı 653m mesafe ile Hacı Kasım Camii (H9)'si olmaktadır. Kavşaklarla yakınlık ilişkisi açısından kavşağına en yakın dini yapı C kavşağına 74m mesafe ile konumlanan Musa Paşa Camii (H6)'dir (Şekil 38).

Devlet Sahil Yolu üzerinde yer alan Yeni Hal Camii (H24)'nin A kavşağına mesafesi 476m, B kavşağına 882m, C kavşağına 1227m ve D kavşağına 1603m olmaktadır (Şekil 39).

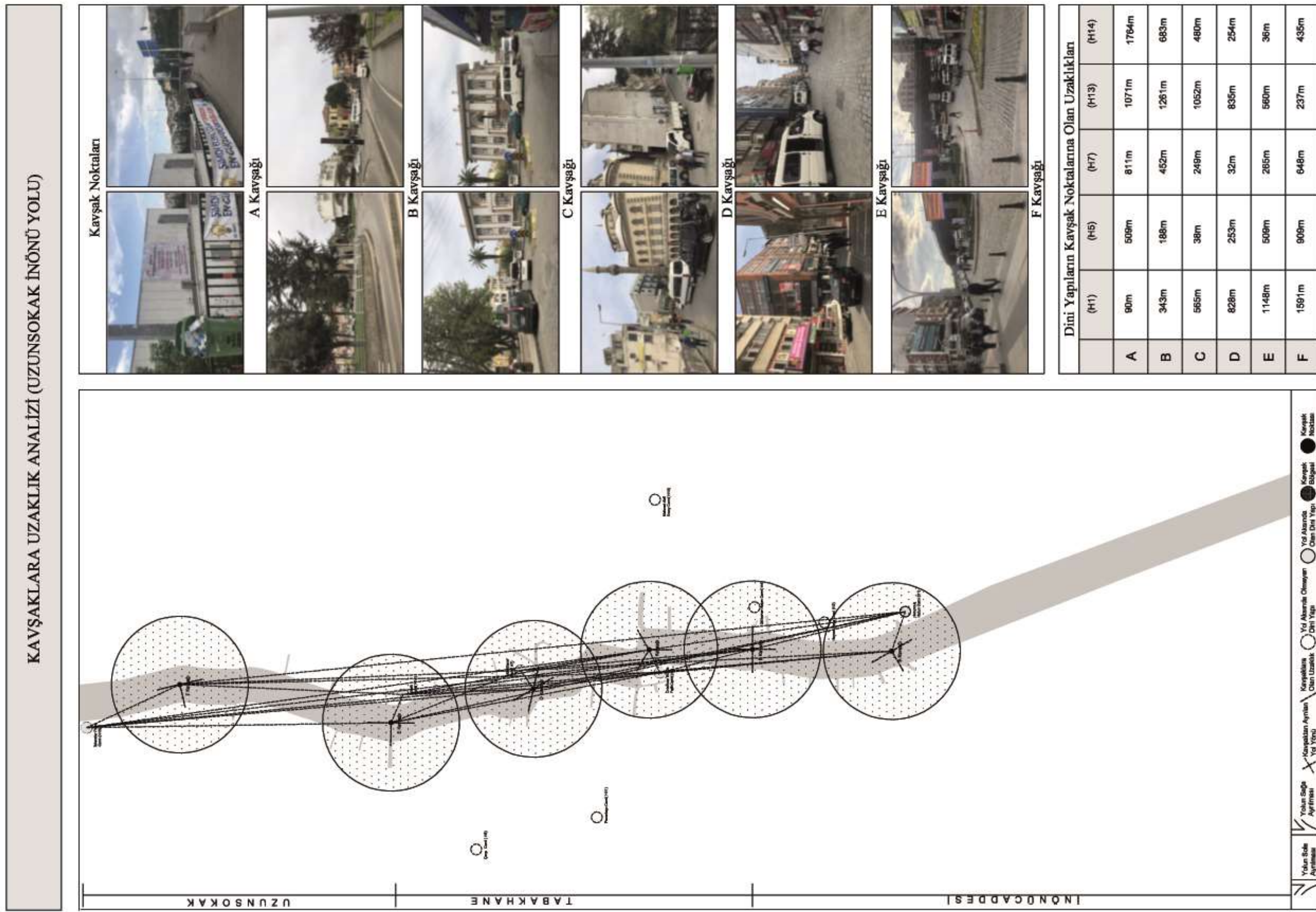
KAVŞAKLARA UZAKLIK ANALİZİ (DEVLET SAHİLYOLU)

Şekil 39. Kavşaklara uzaklık analizi (Devlet Sahil Yolu)

Uzunsokak İnönü Yolu üzerinde yer alan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), İskender Paşa Camii (H13) ve Konak Camii (H14) yapılarının kavşak noktalarına olan uzaklığı değerlendirdiğinde; A kavşağına en yakın dini yapı 96m mesafe ile Hatuncuk Hatun Camii (H1), B kavşağına en yakın dini yapı 452m mesafe ile Tabakhane Camii (H7), C kavşağına en yakın dini yapı 38m mesafe ile Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), D kavşağına en yakın dini yapı 32m mesafe ile Tabakhane Camii (H7), E kavşağına en yakın dini yapı 36m mesafe ile Konak Camii (H14) ve F kavşağına en yakın dini yapı 237m mesafe ile İskender Paşa Camii (H13) olmaktadır. Kavşaklara ilişki açısından kavşağına en yakın dini yapı, D kavşağına 32m mesafe ile konumlanan Tabakhane Camii (H7)'dir (Şekil 40).

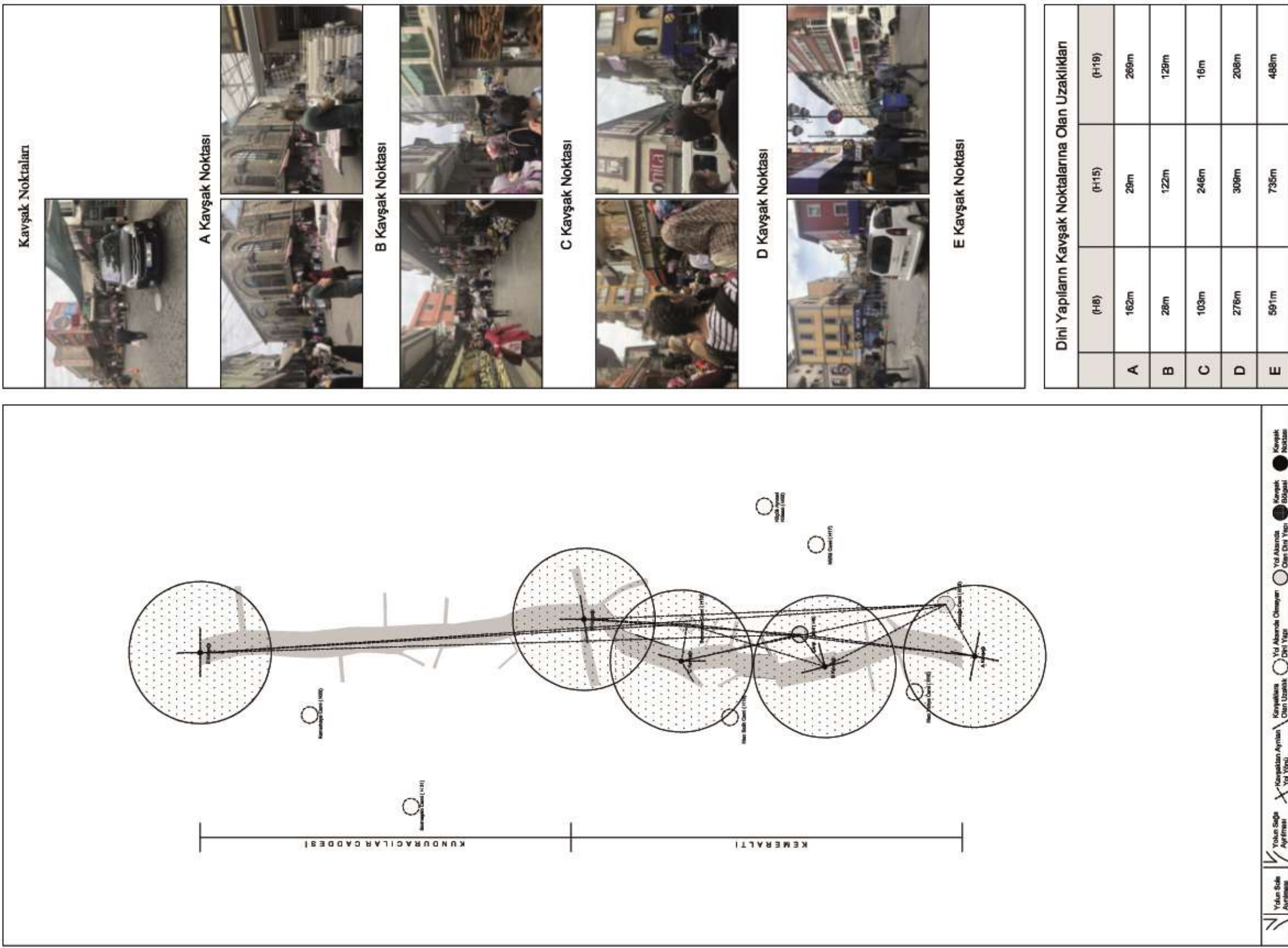

Şekil 40. Kavşaklara uzaklık analizi (Uzun sokak İnönü Yolu)

Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerinde yer alan arşı Camii (H8), Semerciler Camii (H19) ve Hasan Ağa Camii (H15) yapılarının kavşak noktalarına olan uzaklığı değerlendirdiğinde; A kavşağına en yakın dini yapı 29m mesafe ile Hasan Ağa Camii (H15), B kavşağına en yakın dini yapı 28m mesafe ile arşı Camii (H8), C kavşağına en yakın dini yapı 16m mesafe ile Semerciler Camii (H19), D kavşağına en yakın dini yapı 208m mesafe ile Semerciler Camii (H19) ve E kavşağına en yakın dini yapı ise 488m mesafe ile Semerciler Camii (H19) olmaktadır. Kavşaklara ilişki açısından kavşaa en yakın ilişkin en yakın dini yapı, C kavşağına 16m mesafe ile konumlanan Semerciler Camii (H19)'dir (şekil 41).

KAVŞAKLARA UZAKLIK ANALİZİ (KUNDURACILAR KEMERALTI YOLU)

Şekil 41. Kavşaklara uzaklık analizi (Kunduracılar Kemeraltı Yolu)

3.4.2.2.4. Biçim Analizi

Yolun biçimi ve bu biçimdeki konkavlık ve ya konvekslikler kullanıcıya hareket boyunca kendiliğinden farklı bakış yönleri sağlamaktadır. Konkav ve konveksliğin açısı arttıkça daha yumuşak dönüşler gerçekleşirken, açı azaldıkça ani dönüşler yapılmaktadır. Dönüşün keskin olduğu durumlarda gözlemcinin dikkati artmakta çevreyi algılaması güçlenmektedir (Lynch, 1973, Appleyard, Lynch ve Myer, 1964). Dolayısıyla dönüşler yapılan yerlerdeki dini yapılar diğer yapılara göre algılanabilirlikleri daha yüksek olmaktadır.

Çalışmada hareket boyunca dönüşleri tespit etmek amacıyla yolun biçimindeki konkavlık ve konveksliklerin oluşturduğu yayların birbirlerine teğet olduğu noktalar belirlenmiştir. Konkavlık ve konveksliklerin oluşturduğu bu yayların açıları ortaya konarak etkili dönüşler belirlenmiş ve bunlarla ilişkili yapılar tespit edilmiştir.

Çalışmada yol biçimi ile dini yapıların ilişkisi ortaya koymak amacıyla Tanjant Yolu, Devlet Sahil Yolu, Uzunsokak İnönü Yolu, Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerindeki dini yapıların yol dönüşleriyle dönüşlere yakınlık ve dönüşlerden görülüp görünmeme durumu incelenmiştir.

Tanjant Yolu 7 farklı konkav ve ya konveks biçimlenme ve 6 dönüş noktasından oluşmuştur. Dönüşler D1, D2, D3, D4, D5, D6 ve D7 olarak adlandırılmıştır. D1 dönüşü 36 derece, D2 dönüşü 107 derece, D3 dönüşü 96 derece, D4 dönüşü 64 derece, D5 dönüşü 63 derece, D6 dönüşü 63 derece ve D7 dönüşü 53 derecelik bir yaydan oluşmuştur.

Tanjant Yolu üzerinde A dönüş noktasına en yakın Hatuncuk Hatun Camii (H1), B dönüş noktasına Gülbahar Hatun Camii (H4), D dönüş noktasına Musa Paşa Camii (H6), E dönüş noktasına ise Hacı Kasım Camii (H9) bulunurken C ve F dönüş noktalarının yakınında hiçbir dini yapı konumlanmamıştır.

Dini yapıların dönüş noktalarından görülüp görülmedikleri incelendiğinde; A ve F dönüş noktalarından hiçbir dini yapı görülememektedir. B dönüş noktasından Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2) ve Gülbahar Hatun Camii (H4), C dönüş noktasından Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), D dönüş noktasından Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve Musa Paşa Camii (H6) ve E dönüş noktasından Gülbahar Hatun Camii (H4), Tabakhane Camii (H7) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) görülebilen dini yapılar olmuştur. En keskin/güçlü dönüşte (B dönüşü)

Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2) ve Gülbahar Hatun Camii (H4) görülmüştür. Ayrıca; tüm dönüşler dikkate alındığında en fazla Gülbahar Hatun Camii (H4) görülmüştür (Şekil 42) (Tablo 46).

Tablo 46. Tanjant Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar

Tanjant Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar						
	A Dönüşü (143°)	B Dönüşü (203°)	C Dönüşü (159°)	D Dönüşü (126°)	E Dönüşü (126°)	F Dönüşü (10°)
Hatuncuk Hatun Camii (H1)		*				
Hamza Paşa Camii (H2)		*	*			
Gülbahar Hatun Camii (H4)		*	*	*	*	
Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5)			*	*		
Musa Paşa Camii (H6)				*		
Tabakhane Camii (H7)					*	
Mehmet Akif Ersoy Camii (H10)			*		*	

Devlet Sahil Yolu 5 farklı konkav ve konveks biçimlenme ve 4 dönüş noktasından oluşmuştur. Dönüşler D1, D2, D3, D4 ve D5 olarak adlandırılmıştır. D1 dönüşü 53 derece, D2 dönüşü 56 derece, D3 dönüşü 34 derece, D4 dönüşü 18 derece ve D5 dönüşü 5 derecelik bir yaydan oluşmuştur.

Devlet Sahil Yolu üzerinde B dönüş noktasına en yakın Hoca Halil Camii (H22), C dönüş noktasına Pazarkapı Camii (H11) ve D dönüş noktasına ise Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19) ve Sarmaşıklı Camii (H31) bulunurken A dönüş noktasının yakınında hiçbir dini yapı konumlanmamıştır.

Dini yapıların dönüş noktalarından görülüp görülmedikleri incelendiğinde; A, B ve C dönüş noktalarından hiçbir dini yapı görülememektedir. D dönüş noktasından Çarşı Camii (H8) görülebilen dini yapı olmuştur. En keskin/güçlü dönüşte (A dönüşü) hiçbir dini yapı görülemezken tüm dönüşler dikkate alındığında en fazla Çarşı Camii (H8) görülmüştür (Şekil 43) (Tablo 47).

Tablo 47. Devlet Sahil Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar

Devlet Sahil Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar				
	A Dönüşü (109°)	B Dönüşü (90°)	C Dönüşü (52°)	D Dönüşü (13°)
H8				*

Uzunsokak İnönü Yolu 14 farklı konkav ve konveks biçimlenme ve 12 dönüş noktasından oluşmuştur. Dönüş yayları; D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8, D9, D10, D11, D12, D13 ve D14 olarak adlandırılmıştır. D1 dönüşü yayı 54 derece, D2 dönüşü 18 derece, D3 dönüşü 124 derece, D4 dönüşü 144 derece, D5 dönüşü 108 derece, D6 dönüşü 91 derece, D7 dönüşü 72 derece, D8 dönüşü 112 derece, D9 dönüşü 72 derece, D10 dönüşü 36 derece, D11 dönüşü 108 derece, D12 dönüşü 18 derece, D13 dönüşü 36 derece ve D14 dönüşü 18 derecelik bir yaydan oluşmuştur.

Uzunsokak İnönü Yolu üzerinde A dönüş noktasına en yakın Hamza Paşa Camii (H2) ve Gülbahar Hatun Camii (H4), B dönüş noktasına en yakın Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), C dönüş noktasına en yakın Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), D dönüş noktasına en yakın Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), E dönüş noktasına en yakın Tabakhane Camii (H7), F dönüş noktasına en yakın Tabakhane Camii (H7), G dönüş noktasına en yakın Tabakhane Camii (H7), H dönüş noktasına en yakın Konak Camii (H14), I dönüş noktasına en yakın Konak Camii (H14) bulunurken J, K ve L dönüş noktalarının yakınında hiçbir dini yapı konumlanmamıştır.

Dini yapıların dönüş noktalarından görülüp görülmedikleri incelendiğinde; B, I, J, K ve L dönüş noktalarından hiçbir dini yapı görülememektedir. A dönüş noktasından Gülbahar Hatun Camii (H4), C dönüş noktasından Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7) ve Pazarkapı Camii (H11), D dönüş noktasından Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7) ve Pazarkapı Camii (H11), E dönüş noktasından Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), ve Pazarkapı Camii (H11), F dönüş noktasından Tabakhane Camii (H7), G ve H dönüş noktasından Konak Camii (H14) görülebilen dini yapılar olmuştur. En keskin/güçlü dönüşte (C dönüşü) Tabakhane Camii (H7), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Pazarkapı Camii (H11) görülmüştür. Ayrıca, tüm dönüşler dikkate alındığında en fazla Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7) ve Pazarkapı Camii (H11) görülmüştür (Şekil 44) (Tablo 48).

Tablo 48. Uzunsokak İönü Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar

Uzunsokak İönü Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar												
	A dönüşü (72°)	B dönüşü (148°)	C dönüşü (268°)	D dönüşü (252°)	E dönüşü (199°)	F dönüşü (163°)	G dönüşü (184°)	H dönüşü (36°)	I dönüşü (54°)	J dönüşü (90°)	K dönüşü (144°)	L dönüşü (18°)
H4	*											
H5			*	*	*							
H7			*	*		*						
H11			*	*	*							
H14							*	*				

Kunduracılar Kemeraltı Yolu 9 farklı konkav ve konveks biçimlenme ve 7 dönüş noktasından oluşmuştur. Dönüşler D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8 ve D9 olarak adlandırılmıştır. D1 dönüşü 72 derece, D2 dönüşü 36 derece, D3 dönüşü 54 derece, D4 dönüşü 54 derece, D5 dönüşü 126 derece, D6 dönüşü 54 derece, D7 dönüşü 18 derece, D8 dönüşü 36 derece ve D9 dönüşü 18 derecelik bir yaydan oluşmuştur.

Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerinde A dönüş noktasına en yakın Hacı Yahya Camii (H16), B dönüş noktasına en yakın Hacı Salih Camii (H18) ve Semerciler Camii (H19) bulunurken C, D, E, F ve G dönüş noktalarının yakınında hiçbir dini yapı konumlanmamıştır.

Dini yapıların dönüş noktalarından görülüp görülmedikleri incelendiğinde; A, B, C, E, F ve G dönüş noktalarından hiçbir dini yapı görülememektedir. D dönüş noktasından Hacı Salih Camii (H18) görülebilen dini yapılar olmuştur. En keskin/güçlü dönüşte (B dönüşü) hiçbir dini yapı görülmezken tüm dönüşler dikkate alındığında en fazla Hacı Salih Camii (H18) görülmüştür (Şekil 45) (Tablo 49).

Tablo 49. Kunduracılar Kemeraltı Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar

Kunduracılar Kemeraltı Yolundaki dönüşlerde görünen dini yapılar							
	A Dönüşü (108°)	B Dönüşü (198°)	C Dönüşü (180°)	D Dönüşü (72°)	E Dönüşü (72°)	F Dönüşü (18°)	G Dönüşü (54°)
Hacı Salih Camii (H18)				*			

3.4.3. İşlevsel Analizler ve Analizlere İlişkin Bulgular

İşlevsel analizler kısmında, dini yapının hizmet ettiği mahallelerin büyüklükleri, dini yapıların türüne göre belirlenen erişim mesafelerindeki durumu ve dini yapıların yakın çevresinin kullanım yoğunluğunu ortaya koyan işlev dağılımı analizleri yapılmıştır.

3.4.3.1. Hizmet Alanı Analizi

Türk-İslam mahalleleri açısından mescit veya cami temel mekânların başında yer almıştır. Kentin karakteristik yapısını belirleyen en önemli mekân olarak, her mahallede cami yer almamakta birlikte mahalle hayatının ana unsurlarından birini oluşturmaktadır (Ergenç, 1984; Bayartan, 2005). Mahallede cami veya mescit bulunması mahallenin büyüklüğüne ve önemine göre değişmektedir (Bayartan, 2005).

Mahalle ölçeğinde dini yapının tek olma durumu ve hizmet alanı değerlendirildiğinde; 1 Nolu Erdoğan Mahallesi, Bahçecik Mahallesi'nde, 2 Nolu Erdoğan Mahallesi'nde, Yalı Mahallesi'nde, Yenicuma Mahallesi'nde tek, Gülbahar Hatun Mahallesi'nde, İskender Paşa Mahallesi'nde, Hızırbey Mahallesi'nde, İnönü Mahallesi'nde, Gazipaşa Mahallesi'nde iki, Pazarkapı Mahallesi'nde, Kemer kaya Mahallesi'nde, Ortahisar Mahallesi'nde, Cumhuriyet Mahallesi'nde üç ve Çarşı Mahallesi'nde ise yedi dini yapı bulunmaktadır. Yenimahalle Mahallesi'nde, Kurtuluş Mahallesi'nde, 3 Nolu Erdoğan Mahallesi'nde, Zafer Mahallesi'nde, Esentepe Mahallesi'nde, Çömlekçi Mahallesi'nde ve Boztepe Mahallesi'nde çalışma alanı sınırları içerisinde hiçbir dini yapıya rastlanmamıştır.

35,35 hektar 1 Nolu Erdoğan Mahallesi'ne hizmet eden Erdoğan Merkez Camii (H3), 29,47 hektar olan Bahçecik Mahallesi'ne hizmet eden Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), 28,29 hektar olan 2 Nolu Erdoğan Mahallesi'ne hizmet eden Askeri Camii (H0), 21,58 hektar olan Yalı Mahallesi'ne hizmet eden Yalı Camii (H25), 21,27 hektar olan Yenicuma Mahallesi'ne hizmet eden Yenicuma Camii (H27) yer aldıkları mahallede tek dini yapı olmuşlardır.

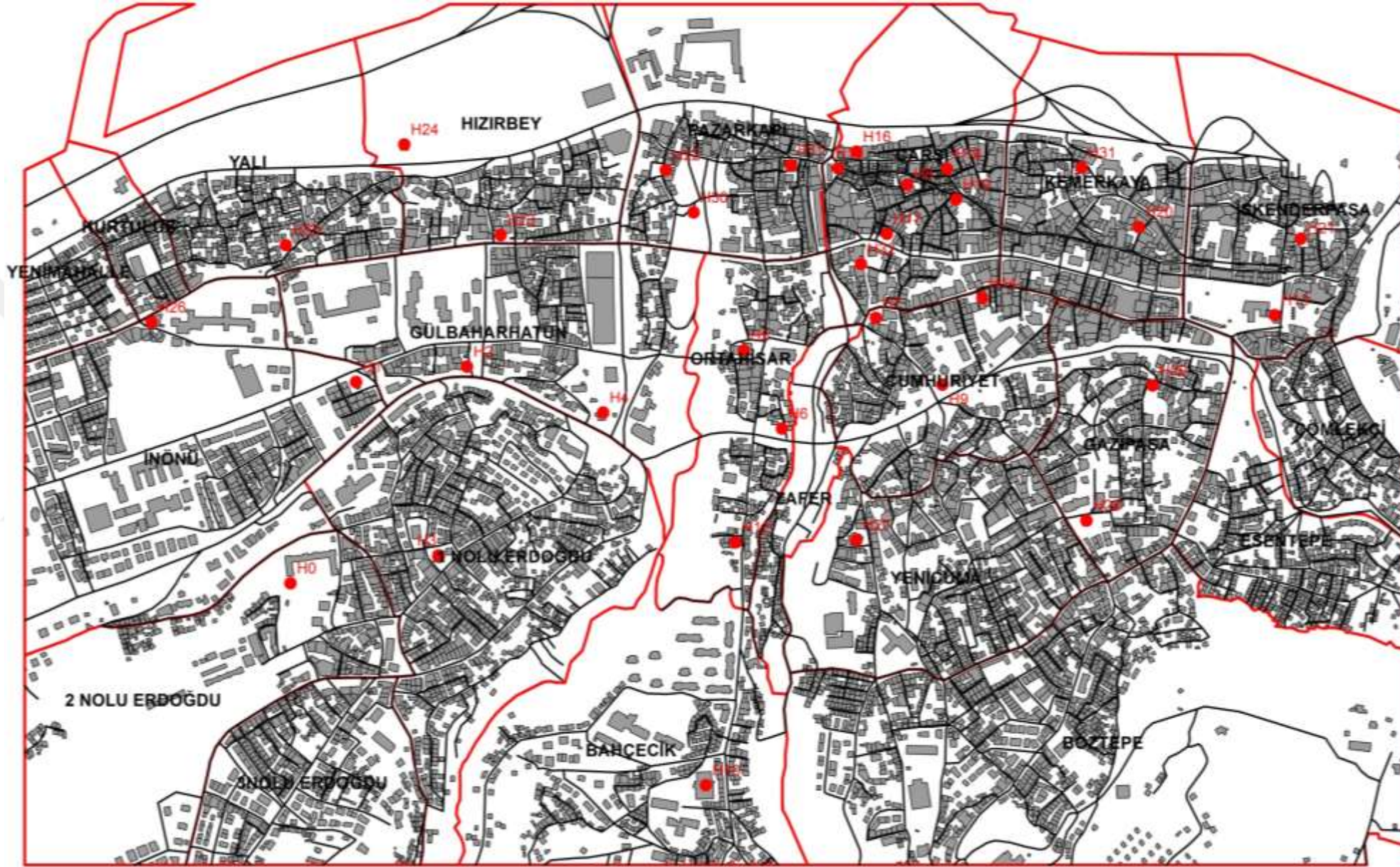
26 hektar Gülbahar Hatun Mahallesi'ne Hamza Paşa Camii (H2) ve Gülbahar Hatun Camii (H4) hizmet etmektedir. 25,50 hektar İskender Paşa Mahallesi'ne İskender Paşa Camii (H13) ve Santa Maria Katolik Kilisesi (H21) hizmet etmektedir. 24,18 hektar Hızırbey Mahallesi'ne Hızırbey Camii (H23) ve Yeni Hal Camii (H24) hizmet etmektedir.

21,58 hektar İnönü Mahallesi'ne Hatuncuk Hatun Camii (H1) ve İncirlik Camii (H26) hizmet etmektedir. 15,68 Gazipaşa Mahallesi'ne Tavanlı Camii (H28) ve Tekke Camii (H29) hizmet etmektedir.

22,56 hektar Pazarkapı Mahallesi'ne Pazarkapı Camii (H11), Hoca Halil Camii (H22) ve Molla Siyah Camii (H30) hizmet etmektedir. 18,88 hektar Kemerkaya Mahallesi'ne Kemerkaya Camii (H20) ve Sarmaşıklı Camii (H31), hizmet etmektedir. 15,75 hektar Ortahisar Mahallesi'ne Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6) ve İçkale Camii (H12) hizmet etmektedir. 15,02 hektar Cumhuriyet Mahallesi'ne Tabakhane Camii (H7), Hacı Kasım Camii (H9) ve Konak Camii (H14) hizmet etmektedir.

20,73 hektar Çarşı Mahallesi'ne Çarşı Camii (H8), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Müftü Camii (H17), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) hizmet etmektedir (Şekil 46).

Mahalle Adı	Yüzölçümü	Bulunan Dini Yapılar
Yenimahalle	5,78	-
Kurtuluş	4,56	-
Yalı	21,58	H25
İnönü	36,82	H1-H26
1 Nolu Erdoğan	35,54	H3
2 Nolu Erdoğan	28,29	H0
3 Nolu Erdoğan	14,73	-
Bahçecik	29,47	H10
Ortakışar	15,57	H5-H6-H12
Gülbahar Hatun	26,00	H2-H4
Zafer	5,67	-
Cumhuriyet	15,02	H7-H9-H14
Yenicuma	21,27	H27
Gazipaşa	15,68	H28-H29
Esentepe	13,54	-
Çömlekçi	10,85	-
İskender Paşa	25,50	H13-H21
Kemer kaya	18,88	H20-H31
Çarşı	20,73	H8-H15-H16-H17-H18-H19-H32
Hızır bey	24,18	H23-H24
Pazarkapı	22,56	H11-H22-H30
Boztepe	60,67	-

Şekil 46. Hizmet alanı analizi / mahalleler

3.4.3.2. Erişilebilirlik Analizi

Dini yapılar erişim mesafesi içerisinde tek öge olmalıdır. Erişim mesafesinde tek olan dini yapının kullanımı daha yoğun olmaktadır. Başlıca bu dini yapı kolektif bellekte özel bir yer edinmektedir. Ayrıca, erişim mesafesi içinde birden çok dini yapının olması insanın sürekli uyarılmasına neden olacağından dikkati azaltmaktadır. Bu durum dini yapının bellekteki kalıcılığını da olumsuz yönde etkilemektedir (Lynch, 1973).

Erişim mesafesi analizde; dini yapıların erişilebilirlik mesafesine göre oluşturulan hizmet alanı halkaları oluşturulmuştur. Erişim mesafeleri, dini yapıların türüne göre çeşitlilik göstermektedir. Küçük dini yapılarda 250m ve büyük dini yapılarda 400m olarak belirlenmiştir (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği, Dördüncü Bölüm, Madde 12). Çalışmada mescit ve tekke olan dini yapılar küçük dini yapılar, cami ve kilise olan dini yapı ise büyük dini yapı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca; dönüştürülen ve ya yıkılıp yerine başka dini yapı yapılan dini yapılarda dönüşümden ve ya yıkımdan önceki yapı türü dikkate alınmıştır (Tablo 49).

Erişim mesafesi içerisinde Askeri Camii (H0), Erdoğan Merkez Camii (H3), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Hızırbey Camii (H23), Yalı Camii (H25) ve İncirlik Camii (H26) tek dini yapı olmuştur. Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), İçkale Camii (H12), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22) ve Tavanlı Camii (H28)'lerinin erişim mesafeleri içinde iki dini yapı bulunmaktadır. Hacı Kasım Camii (H9), Pazarkapı Camii (H11), Yeni Hal Camii (H24) ve Yenicuma Camii (H27)'lerinin erişim mesafeleri içinde ise üç dini yapı bulunmaktadır.

Gülbahar Hatun Camii (H4), Tabakhane Camii (H7), Konak Camii (H14) ve Tekke Camii (H29)'lerinin erişim mesafeleri içinde dört dini yapı bulunmaktadır. Hacı Salih Camii (H18) ve Sarmaşıklı Camii (H31)'lerin erişim mesafeleri içinde beş dini yapı bulunmaktadır. Kemer kaya Camii (H20)'lerin erişim mesafesi içinde altı dini yapı bulunmaktadır. Musa Paşa Camii (H6), Çarşı Camii (H8), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16) ve Semerciler Camii (H19)'lerin erişim mesafeleri içinde yedi dini yapı bulunmaktadır. Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Müftü Camii (H17) ve Molla Siyah Camii (H30)'lerin erişim mesafeleri içinde dokuz dini yapı bulunmaktadır. Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32)'nin erişim mesafesi içinde ise 13 dini yapı bulunmaktadır (Şekil 47) (Tablo 50).

Şekil 47. Erişilebilirlik Analizi

Tablo 50. Dini yapıların erişim mesafesinde bulunan diğer dini yapılar

Dini Yapıların Adı Ve Kodu	Türü	Erişim Mesafesinde Bulunan Diğer Dini Yapılar
Askeri Camii (H0)	Mescit (250m)	-
Hatuncuk Hatun Camii (H1)	Tekke (250m)	(H2)
Hamza Paşa Camii (H2)	Mescit (250m)	(H1)
Erdoğan Merkez Camii (H3)	Cami (400m)	-
Gülbahar Hatun Camii (H4)	Cami (400m)	(H2), (H5), (H6), (H12)
Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5)	Kilise (400m)	(H4), (H6), (H7), (H11), (H12), (H17), (H22), (H30), (H32)
Musa Paşa Camii (H6)	Cami (400m)	(H4), (H5), (H7), (H9), (H12), (H27), (H32)
Tabakhane Camii (H7)	Mescit(250m)	(H9), (H14), (H17), (H32)
Çarşı Camii (H8)	Cami(400m)	(H11), (H15), (H16), (H17), (H18), (H19) (H32)
Hacı Kasım Camii (H9)	Mescit(250m)	(H7), (H14)
Mehmet Akif Ersoy Camii (H10)	Cami(400m)	-
Pazarkapı Camii (H11)	Mescit (250m)	(H22), (H30)
İçkale Camii (H12)	Mescit (250m)	(H27)
İskender Paşa Camii (H13)	Cami (400m)	(H20), (H21), (H29)
Konak Camii (H14)	Mescit (250m)	(H7), (H9), (H17), (H19)
Hasan Ağa Camii (H15)	Mescit (250m)	(H8), (H11), (H16), (H17), (H18), (H19) (H32)
Hacı Yahya Camii (H16)	Mescit (250m)	(H8), (H11), (H15), (H17), (H18), (H19) (H32)
Müftü Camii (H17)	Mescit (250m)	(H7), (H8), (H11), (H14), (H15), (H16), (H18), (H19), (H32)
Hacı Salih Camii (H18)	Mescit (250m)	(H8), (H15), (H16), (H17), (H19)
Semerciler Camii (H19)	Mescit (250m)	(H8), (H14), (H15), (H16), (H17), (H18), (H32)
Kemer kaya Camii (H20)	Kilise (400m)	(H13), (H14), (H19), (H21), (H29), (H31)
Santa Maria Katolik Kilisesi (H21)	Kilise (400m)	(H13), (H20)
Hoca Halil Camii (H22)	Mescit (250m)	(H11), (H30)
Hızırbey Camii (H23)	Mescit (250m)	-
Yeni Hal Camii (H24)	Cami (400m)	(H23), (H25)
Yalı Camii (H25)	Mescit (250m)	-
İncirlik Camii (H26)	Mescit (250m)	-
Yeni Cuma Camii (H27)	Kilise (400m)	(H6), (H9), (H12)
Tavanlı Camii (H28)	Cami (400m)	(H9), (H29)
Tekke Camii (H29)	Cami (400m)	(H13), (H14), (H20), (H28)
Molla Siyah Camii (H30)	Kilise (400m)	(H5), (H8), (H11), (H15), (H16), (H17), (H22), (H23), (H32)
Sarmaşıklı Camii (H31)	Kilise (400m)	(H8), (H14), (H18), (H19), (H20)
Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32)	Kilise (400m)	(H5), (H6), (H7), (H8), (H9), (H11), (H14), (H15), (H16), (H17), (H18), (H19), (H30)

3.4.3.3. İşlev Dağılımı Analizi

Dini yapılarının çevresinde bulunan işlevlerin neler olduğu ve çevresindeki işlev çeşitliliği alanın kullanım yoğunluğunu arttırmakta dolayısıyla daha fazla bilinmesine neden olmaktadır. Çalışma alanı içerisinde bulunan bütün yapılar dini yapılar, eğitim yapıları, resmi kurum yapıları, konut yapıları ve sağlık yapıları olmak üzere 6 işlev grubuna ayrılmıştır.

Dini yapıların çevresinde yer alan işlevler analiz edildiğinde Erdoğdu Merkez Camii (H3), Musa Paşa Camii (H6), İçkale Camii (H12), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22), Tekke Camii (H29) ve Molla Siyah Camii (H30) çevresinde sadece konut yapıları yer almaktadır. Çarşı Camii (H8), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Hacı Salih Camii (H18) ve Semerciler Camii (H19) çevresinde ise sadece ticaret yapıları yer almaktadır.

Askeri Camii (H0), Hamza Paşa Camii (H2) ve Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) çevresinde hizmet ve konut yapıları, Tabakhane Camii (H7), Pazarkapı Camii (H11), Müftü Camii (H17), Kemer kaya Camii (H20), Yeni Hal Camii (H24) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) çevresinde ticaret ve konut yapıları, Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Tavanlı Camii (H28) çevresinde eğitim ve konut yapıları, İncirlik Camii (H26) çevresinde sağlık ve konut yapıları yer almaktadır.

Hatuncuk Hatun Camii (H1), Yalı Camii (H25) ve Yeni Cuma Camii (H27) çevresinde eğitim, konut ve sağlık yapıları, İskender Paşa Camii (H13) çevresinde resmi kurum, konut ve ticaret yapıları, Konak Camii (H14) çevresinde eğitim, konut ve ticaret yapıları, Hızır bey Camii (H23), eğitim, konut ve resmi kurum yapıları, Sarmaşıklı Camii (H31) eğitim, ticaret ve sağlık yapıları yer almaktadır. Gülbahar Hatun Camii (H4) çevresinde ise eğitim, resmi kurum, ticaret ve konut yapıları yer almaktadır.

İşlev çeşitliliği en fazla Hatuncuk Hatun Camii (H1), Gülbahar Hatun Camii (H4), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Hızır bey Camii (H23), Yalı Camii (H25), Yeni Cuma Camii (H27) ve Sarmaşıklı Camii (H31)'lerin yakın çevresinde görülmüştür (Şekil 48, Tablo 51).

Şekil 48. İşlev dağılımı analizi

Tablo 51. Dini yapının yakın çevresinde yer alan işlevler

Dini Yapının Adı Ve Kodu	Yakın Çevresinde Yer Alan İşlevler
Askeri Camii (H0)	Hizmet Yapısı - Konut Yapısı
Hatuncuk Hatun Camii(H1)	Eğitim Yapısı - Konut Yapısı -Sağlık Yapısı
Hamza Paşa Camii(H2)	Hizmet Yapısı - Konut Yapısı
Erdoğan Merkez Camii(H3)	Konut Yapısı
Gülbahar Hatun Camii (H4)	Eğitim Yapısı - Hizmet Yapısı - Ticaret Yapısı - Konut Yapısı
Ortahisar Büyük Fatih Camii(H5)	Hizmet Yapısı - Konut Yapısı
Musa Paşa Camii(H6)	Konut Yapısı
Tabakhane Camii(H7)	Konut Yapısı - Ticaret Yapısı
Çarşı Camii(H8)	Ticaret Yapısı
Hacı Kasım Camii(H9)	Konut Yapısı - Eğitim Yapısı
Mehmet Akif Ersoy Camii(H10)	Konut Yapısı - Eğitim Yapısı
Pazarkapı Camii(H11)	Konut Yapısı - Ticaret Yapısı
İçkale Camii(H12)	Konut Yapısı
İskender Paşa Camii(H13)	Hizmet Yapısı - Konut Yapısı - Ticaret Yapısı
Konak Camii(H14)	Ticaret Yapısı - Konut Yapısı - Eğitim Yapısı
Hasan Ağa Camii (H15)	Ticaret Yapısı
Hacı Yahya Camii (H16)	Ticaret Yapısı
Müftü Camii (H17)	Konut Yapısı - Ticaret Yapısı
Hacı Salih Camii(H18)	Ticaret Yapısı
Semerciler Camii(H19)	Ticaret Yapısı
Kemer kaya Camii(H20)	Ticaret Yapısı - Konut Yapısı
Santa Maria Katolik Kilisesi(H21)	Konut Yapısı
Hoca Halil Camii(H22)	Konut Yapısı
Hızır bey Camii(H23)	Konut Yapısı - Eğitim Yapısı - Hizmet Yapısı
Yeni Hal Camii(H24)	Konut Yapısı - Ticaret Yapısı
Yalı Camii(H25)	Konut Yapısı - Sağlık Yapısı - Eğitim Yapısı
İncirlik Camii(H26)	Konut Yapısı - Sağlık Yapısı
Yeni Cuma Camii(H27)	Konut Yapısı - Eğitim Yapısı – Sağlık Yapısı
Tavanlı Camii(H28)	Eğitim Yapısı - Konut Yapısı
Tekke Camii(H29)	Konut Yapısı
Molla Siyah Camii(H30)	Konut Yapısı
Sarmaşıklı Camii(H31)	Ticaret Yapısı - Eğitim Yapısı - Sağlık Yapısı
Küçük Ayvasıl Kilisesi(H32)	Konut Yapısı - Ticaret Yapısı

3.4.4. Görülebilirlik Analizi ve Analize İlişkin Bulgular

İşaret öğelerinin niteliklerinden biri de görülebilir olmasıdır (Appleyard, 1969, Lynch, 1973). Görünüm süresi fazla olan işaret öğeleri akılda daha kalıcı olmaktadır.

Ayrıca; bir işaret ögesinin hareket esnasında ilk görünümünden gözden kaybolana kadar sürekli görünmesi gerekmektedir (Appleyard, Lynch ve Myer, 1964). Dolayısıyla işaret ögesi olan bir dini yapının, hareket esnasında görülebilir ve görünümü boyunca görüntü kesintiye uğramadan sürekli olması gerekmektedir.

3.4.4.1.Tanjant Yolu Görülebilirlik Analizi

Tanjant Yolu tamamı taşıt aksı olduğu için yolun her iki kaldırımında (kuzey ve güney) ve her iki yönde (doğu ve batı) ayrı ayrı yaya hareketi yapılarak dört farklı veri elde edilmiştir. Çalışma alanı sınırları içerisinde öncelikli olarak Tanjant Yolu yakın çevresindeki dini yapılar ele alınmıştır. Bu dini yapılara, harekette görünüme giren diğer dini yapılar da eklenmiştir. Sonuç olarak 17 dini yapı (H0, H1, H2, H3, H4, H5, H6, H7, H8, H9, H10, H11, H12, H13, H27, H28, H29) tespit edilmiştir (Tablo 52).

Tablo 52. Tanjant Yolu'nda ele alınan dini yapılar

Kod	Dini Yapının Adı
H0	Askeri Camii
H1	Hatuncuk Hatun Camii
H2	Hamza Paşa Camii
H3	Erdoğan Merkez Camii
H4	Gülbahar Hatun Camii
H5	Büyük Fatih Camii
H6	Musa Paşa Camii
H7	Tabakhane Camii
H9	Hacı Kasım Camii
H8	Çarşı Camii
H10	Mehmet Akif Ersoy Camii
H11	Pazarkapı Camii
H12	İçkale Camii
H13	İskender Paşa Camii
H27	Yeni Cuma Camii
H28	Tavanlı Camii
H29	Tekke Camii

Tanjant Yolu'nda tek bir doğrultuda hareket boyunca 154 noktada durularak 616 fotoğraf çekilmiştir. Tanjant yolu üzerinde toplam 2464 fotoğraf çekilmiştir.

- Doğu-Batı Doğrultusu Kuzey Kaldırımı

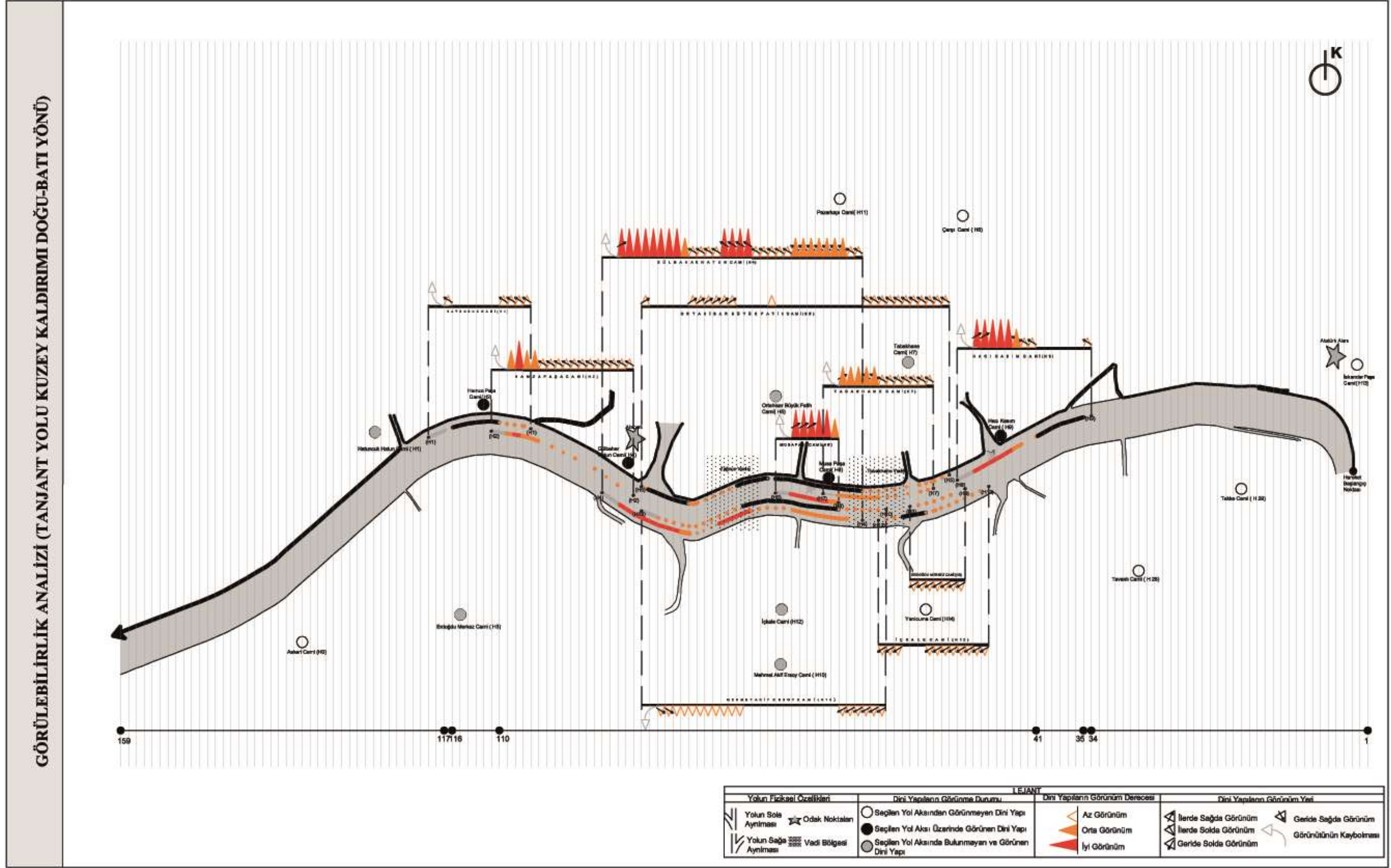
Toplamda 17 dini yapıdan 12 dini yapı hareket boyunca görünüm vermiş ve 5'i görünüm vermemiştir. Bu hareket boyunca Askeri Camii (H0), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13), Yeni Cuma Camii (H27), Tavanlı Camii(H28) ve Tekke Camii (H29) hiçbir noktadan görünmemiştir. Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), İçkale Camii (H12) ve Yeni Cuma Camii (H27) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Hatuncuk Hatun Camii (H1), toplam 5 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünüm ile son görünüm arasında kesinti olmuştur.
- Hamza Paşa Camii (H2), toplam 16 görünüm süresi boyunca 12 az görünüm, 3 orta görünüm ve 1 çok görünüm vermiştir. İlk görünüm ile son görünüm arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Erdoğan Merkez Camii (H3), toplam 7 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Gülbahar Hatun Camii (H4), toplam 31 görünüm süresi boyunca 11 az görünüm, 8 orta görünüm ve 12 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), toplam 19 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Musa Paşa Camii (H6), toplam 6 görünümünden 1 orta görünüm ve 5 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Tabakhane Camii (H7), toplam 12 görünüm süresi boyunca 7 az görünüm ve 5 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hacı Kasım Camii (H9), toplam 9 görünüm süresinde 3 az görünüm, 1 orta görünüm ve 5 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), toplam 17 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.

- İçkale Camii (H12), toplam 11 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.

Tanjant Yolu Doğu - Batı doğrultusu kuzey kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar sırasıyla; 12 çok görünüm ile Gülbahar Hatun Camii (H4), 5 çok görünüm ile Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9)'dir. Görünüm süresi en fazla olan dini yapılar 31 görünüm ile Gülbahar Hatun Camii (H4), 19 görünüm ile Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve 17 görünüm ile Mehmet Akif Ersoy Camii (H10)'dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Hamza Paşa Camii (H2), Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6) ve Tabakhane Camii (H7) olduğu görülmüştür (Şekil 49).

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 3 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında sadece Hacı Kasım Camii (H9) yer almıştır. B aralığında Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve İçkale Camii (H12) yer almıştır. C aralığında ise sadece Hatuncuk Hatun Camii (H1) yer almıştır. A ve C aralıklarında sadece tek bir dini yapı görünüme girerken B aralığında toplam 68 görünüm boyunca 10 farklı dini yapı görünüme girmiştir (Şekil 50).

- Doğu-Batı Doğrultusu Güney Kaldırımı

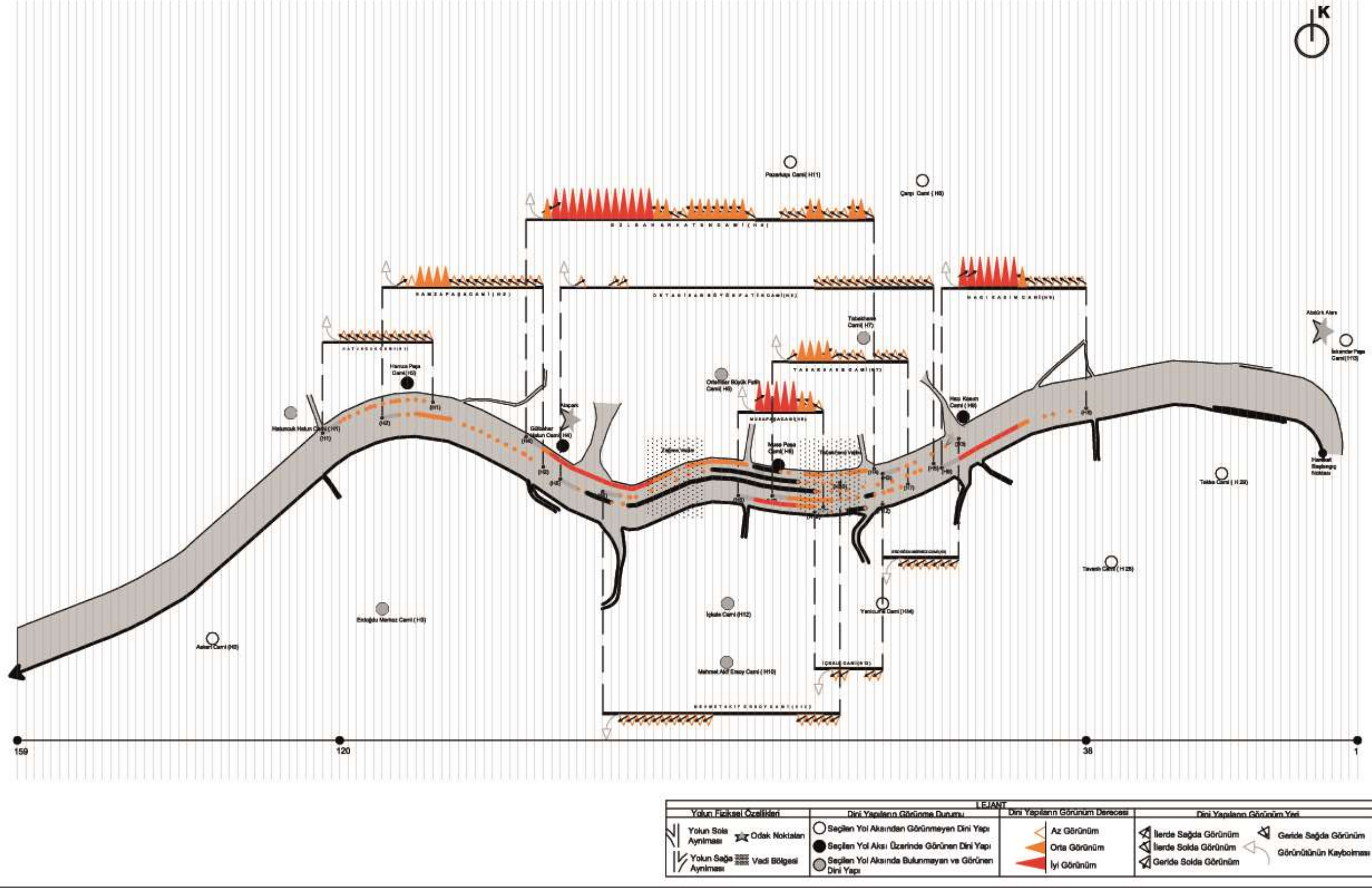
Toplamda 17 dini yapıdan 10 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 7'i görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Askeri Camii (H0), Çarşı Camii (H8), Pazarkapı Camii (H11), Yeni Cuma Camii (H27), Tavanlı Camii (H28) ve Tekke Camii (H29) bu rota üzerinden hiçbir görünüm vermemiştir. Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Yeni Cuma Camii (H27) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Hatuncuk Hatun Camii (H1), toplam 11 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hamza Paşa Camii (H2), toplam 17 görünüm süresi boyunca 13 az görünüm ve 4 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Erdoğan Merkez Camii (H3), toplam 7 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Gülbahar Hatun Camii (H4), toplam 35 görünüm süresi boyunca 10 az görünüm, 13 orta görünüm ve 12 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), toplam 17 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Musa Paşa Camii (H6), toplam 8 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm, 2 orta görünüm ve 5 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Tabakhane Camii (H7), toplam 13 görünüm süresi boyunca 9 az görünüm ve 4 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Hacı Kasım Camii (H9), toplam 15 görünüm süresi boyunca 7 az görünüm, 1 orta görünüm ve 7 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

- Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), toplam 16 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- İçkale Camii (H12), toplam 4 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.

Tanjant Yolu Doğu - Batı doğrultusu güney kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 12 çok görünüm ile Musa Gülbahar Hatun Camii (H4), 7 çok görünüm ile Hacı Kasım Camii (H9) ve 5 çok görünüm ile Musa Paşa Camii (H6)' dir. Görünüm süresi en fazla olan dini yapılar; 35 görünüm ile Gülbahar Hatun Camii (H4), 17 görünüm ile Hamza Paşa Camii (H2) ve Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5)'dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Erdoğan Merkez Camii (H3), Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9) olduğu görülmüştür (Şekil 51).

GÖRÜLEBİLİRLİK ANALİZİ TANJANT YOLU GÜNEY KALDIRIMI DOĞU-BATI YÖNÜ

Şekil 51. Görülebilirlik analizi Tanjant Yolu güney kaldırımı doğu-batı yönü

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 1 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve İçkale Camii (H12) yer almıştır. A aralığında toplam 88 görünüm boyunca 10 farklı dini yapı görünümüne girmiştir (Şekil 52).

Şekil 52. Görünüm Sürekliliği Analizi (Tanjant Yolu Güney Kaldırımı Doğu-Batı Yönü)

- Batı-Doğu Doğrultusu Kuzey Kaldırımı

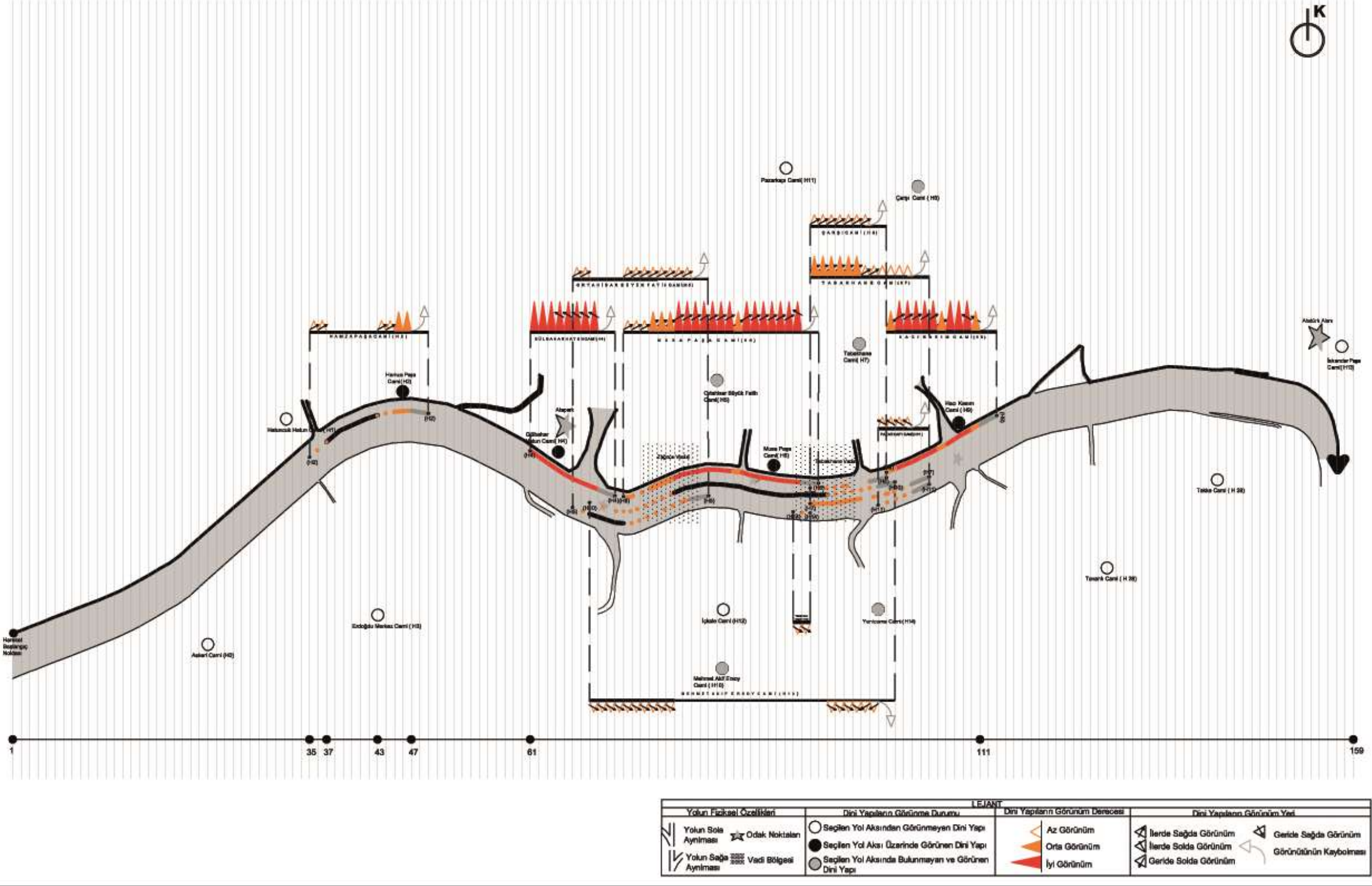
Toplamda 17 dini yapıdan 10 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 7'i görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Askeri Camii (H0), Hatuncuk Hatun Camii (H1), Erdoğan Merkez Camii (H3), İçkale Camii(H12), İskender Paşa Camii(H13), Tavanlı Camii(H28) ve Tekke Camii(H29) hiçbir noktadan görünmemektedir. Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11) ve Yeni Cuma Camii (H27) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Hamza Paşa Camii (H2), toplam 6 görünüm süresi boyunca 4 az görünüm ve 2 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Gülbahar Hatun Camii (H4), toplam 8 görünüm süresi boyunca sadece çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), toplam 10 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Musa Paşa Camii (H6), toplam 21 görünüm süresi boyunca 3 az görünüm, 4 orta görünüm ve 14 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Tabakhane Camii (H7), toplam 12 görünüm süresi boyunca 6 az görünüm ve 6 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Çarşı Camii (H8), toplam 7 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hacı Kasım Camii (H9), toplam 11 görünüm süresi boyunca 3 orta görünüm ve 8 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), toplam 16 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.

- Yeni Cuma Camii (H27), toplam 2 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

Tanjant Yolu Batı – Doğu doğrultusu kuzey kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar; 14 çok görünüm ile Musa Paşa Camii (H6), 8 çok görünüm ile Gülbahar Hatun Camii (H4) ve Hacı Kasım Camii (H9)'dir. Görünüm süresi en fazla olan dini yapılar 21 görünüm ile Musa Paşa Camii (H6), 16 görünüm ile Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve 12 görünüm ile Tabakhane Camii (H7)'dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), Pazarkapı Camii (H11) ve Yeni Cuma Camii (H27) olduğu görülmüştür (Şekil 53).

GÖRÜLEBİLİRLİK ANALİZİ (TANJANT YOLU KUZAY KALDIRIMI BATI-DOĞU YÖNÜ)

Şekil 53. Görülebilirlik analizi (Tanjant Yolu kuzey kaldırımı batı-doğu yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 3 kırımım noktası belirlenmiştir. A aralığında sadece Hamza Paşa Camii (H2) yer almıştır. B aralığında yine sadece Hamza Paşa Camii (H2) yer almıştır. C aralığında ise Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11) ve Yeni Cuma Camii (H27) yer almıştır. A ve B aralıklarında sadece tek bir dini yapı görünüme girerken C aralığında toplam 53 görünüm boyunca 9 farklı dini yapı görünüme girmiştir (Şekil 54).

- Batı- Doğu Doğrultusu Güney Kaldırımı

Toplamda 17 dini yapıdan 9 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 8'i görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Askeri Camii (H0), Erdoğan Merkez Camii (H3), İçkale Camii(H12), Pazarkapı Camii(H11), İskender Paşa Camii(H13), Yeni Cuma Camii(H27), Tavanlı Camii(H28) ve Tekke Camii(H29) hiçbir noktadan görünmemektedir. Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) farklı derecelerde görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Hatuncuk Hatun Camii (H1), toplam 2 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hamza Paşa Camii (H2), 11 görünüm süresi boyunca 6 az görünüm ve 5 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Gülbahar Hatun Camii (H4), 15 görünüm süresi boyunca 2 az görünüm, 6 orta görünüm ve 7 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), 15 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Musa Paşa Camii (H6), 13 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm, 4 orta görünüm ve 8 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Tabakhane Camii(H7), 7 görünüm süresi boyunca 3 az görünüm ve 4 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Çarşı Camii (H8), 6 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hacı Kasım Camii (H9), 16 görünüm süresi boyunca 2 az görünüm, 4 orta görünüm ve 10 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

- Mehmet Akif Ersoy Camii(H10), 2 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

Tanjant Yolu Batı – Doğu doğrultusu güney kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar 10 çok görünüm ile Hacı Kasım Camii (H9), 8 çok görünüm ile Musa Paşa Camii (H6) ve 7 çok görünüm ile Gülbahar Hatun Camii (H4)'dir. Görünüm süresi en fazla olan 3 dini yapı sırasıyla; 16 görünüm ile Hacı Kasım Camii (H9), 15 görünüm ile Gülbahar Hatun Camii (H4) ve Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5)'dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) olduğu görülmüştür (Şekil 55).

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 3 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında Hatuncuk Hatun Camii (H1) ve Hamza Paşa Camii (H2) yer almıştır. B aralığında Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) yer almıştır. C aralığında ise sadece Hacı Kasım Camii (H9) yer almıştır. C aralığında sadece tek bir dini yapı görünüme girerken B aralığında toplam 44 görünüm boyunca 5 dini yapılar görünüme girmiştir (Şekil 56).

3.4.4.2. Devlet Sahil Yolu Görülebilirlik Analizi

Devlet Sahil Yolu tamamı taşıt aksı olduğu için yolun her iki kaldırımında (kuzey ve güney) ve her iki yönde (doğu ve batı) ayrı ayrı yaya hareketi yapılarak dört farklı veri elde edilmiştir. Çalışma alanı sınırları içerisinde öncelikli olarak Devlet Sahil Yolu yakın çevresindeki dini yapılar ele alınmıştır. Bu dini yapılara, yapılan harekette görünüme giren diğer dini yapılar da eklenmiştir. Sonuç olarak 14 dini yapı (H8, H11, H15, H16, H18, H19, H20, H21, H22, H23, H24, H25, H26, H31) tespit edilmiştir (Tablo 53).

Tablo 53. Devlet Sahil Yolu'nda bulunan dini yapılar

Kod	Dini Yapının Adı
H8	Çarşı Camii
H11	Pazarkapı Camii
H15	Hasan Ağa Camii
H16	Hacı Yahya Camii
H18	Hacı Salih Camii
H19	Semerciler Camii
H20	Kemerkaya Camii
H21	Santa Maria Katolik Kilisesi
H22	Hoca Halil Camii
H23	Hızırbey Camii
H24	Yeni Hal Camii
H25	Yalı Camii
H26	İncirlik Camii
H31	Sarmaşıklı Camii

Devlet Sahil Yolu'nda hareket boyunca 160 noktada durularak 640 fotoğraf çekilmiştir. Devlet Sahil Yolu üzerinde 4 güzergâhta toplam 2560 fotoğraf çekilmiştir.

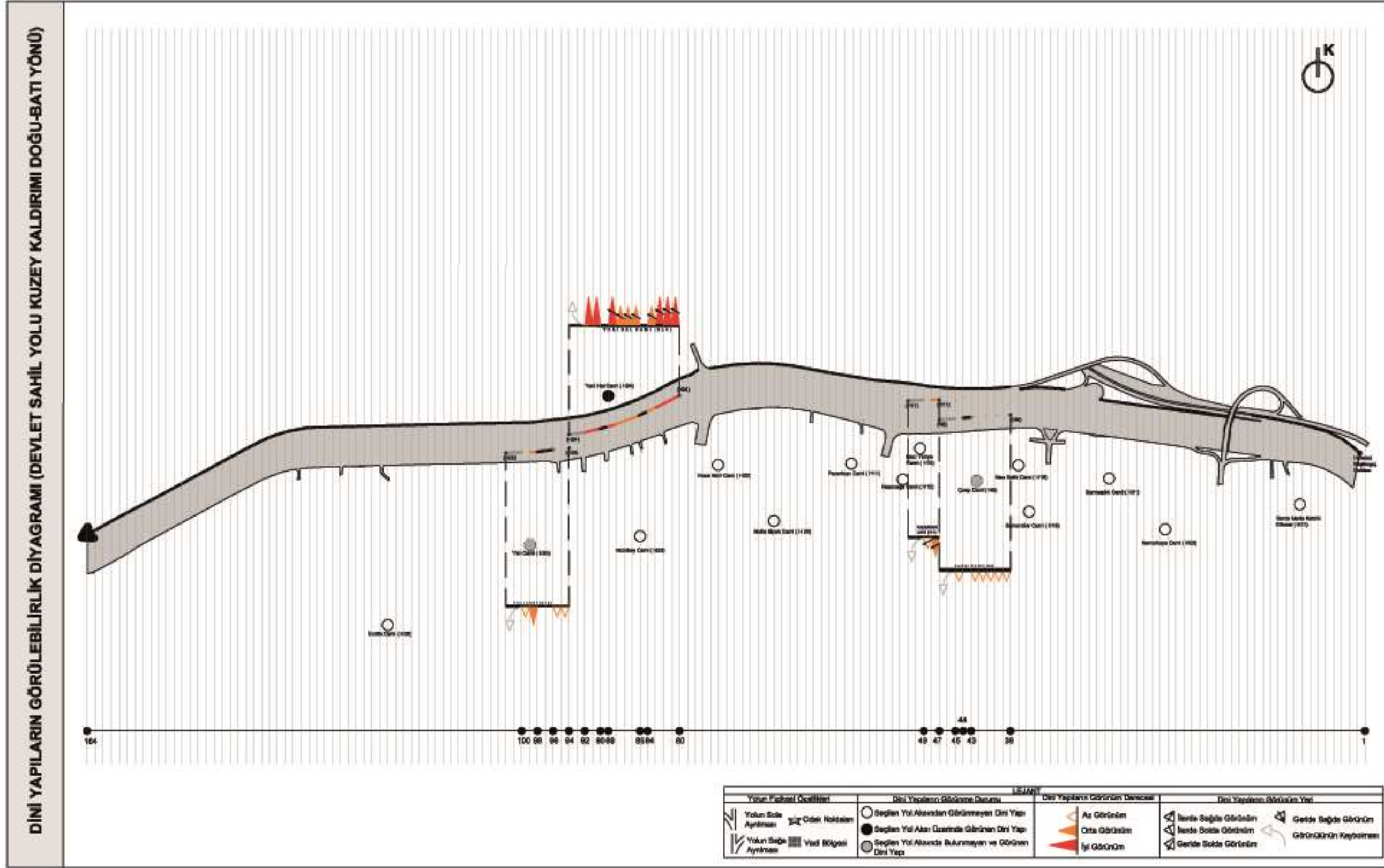
- Doğu-Batı Doğrultusu Kuzey Kaldırımı

Toplamda 14 dini yapıdan 4 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 10'u görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19), Kemerkaya Camii (H20), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22), Hızırbey Camii (H23), İncirlik Camii (H26) ve Sarmaşıklı Camii (H31) hiçbir noktadan görünmemiştir. Çarşı Camii (H8),

Pazarkapı Camii (H11), Yeni Hal Camii (H24) ve Yalı Camii (H25) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Çarşı Camii (H8), toplam 6 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Pazarkapı Camii (H11), toplam 2 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm ve 1 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Yeni Hal Camii (H24), toplam 10 görünüm süresi boyunca 4 orta görünüm ve 6 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Yalı Camii (H25), toplam 4 görünüm süresi boyunca 3 az görünüm ve 1 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.

Devlet Sahil Yolu Doğu-Batı doğrultusu kuzey kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 6 çok görünüm ile Yeni Hal Camii (H24)'dir. Görünüm süresi en fazla olan 3 dini yapı; 10 görünüm süresi ile Yeni Hal Camii (H24), 6 görünüm süresi ile Çarşı Camii (H8) ve 4 görünüm süresi ile Yalı Camii (H25)'dir. Yapılan harekette hiçbir dini yapı görünümleri boyunca süreklilik göstermemiştir (Şekil 57).

Şekil 57. Görülebilirlik analizi (Devlet Sahil Yolu kuzey kaldırımı doğu-batı yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 8 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında sadece Yalı Camii (H25), B aralığında Yalı Camii (H25), C aralığında Yeni Hal Camii (H24), D aralığında Yeni Hal Camii (H24), E aralığında Yeni Hal Camii (H24), F aralığında Pazarkapı Camii (H11), G aralığında Çarşı Camii (H8) ve H aralığında Çarşı Camii (H8) yer almıştır. A, B, C, D, E, F, G ve H aralıklarında sadece tek bir dini yapı görünüme girerken B aralığında toplam 5 görünüm boyunca dini yapılar görünüme girmiştir (Şekil 58).

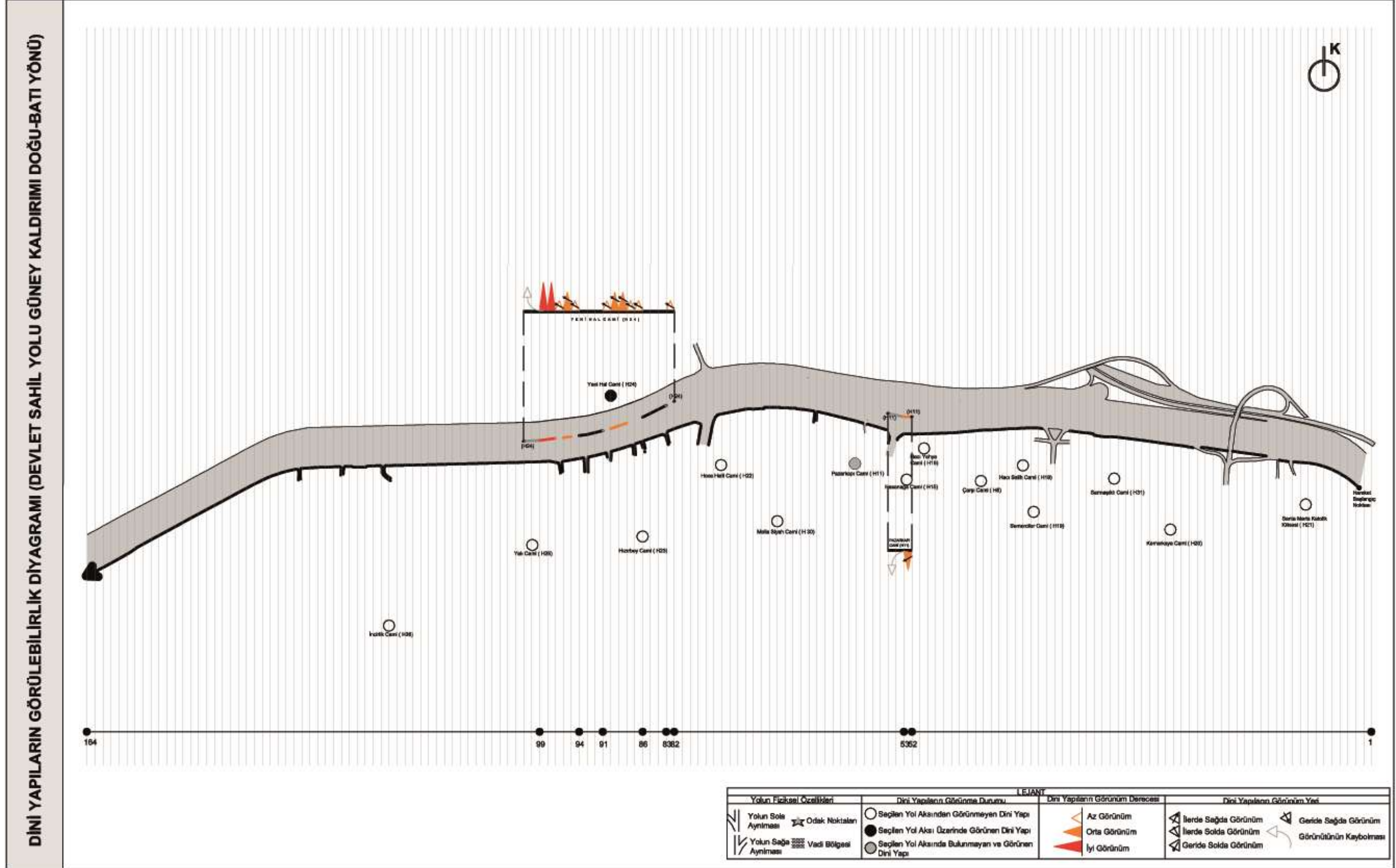

- Doğu-Batı Doğrultusu Güney Kaldırımı

Toplamda 14 dini yapıdan 2 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 12'si görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Çarşı Camii (H8), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19), Kemer kaya Camii (H20), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22), Hızır bey Camii (H23), Yalı Camii (H25), İncirlik Camii (H26) ve Sarmaşıklı Camii (H31) hiçbir noktadan görünmemiştir. Pazarkapı Camii (H11) ve Yeni Hal Camii (H24) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Pazarkapı Camii (H11), toplam 1 görünüm süresi boyunca sadece orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Yeni Hal Camii (H24), toplam 11 görünüm süresi boyunca 6 az görünüm, 3 orta görünüm ve 2 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.

Devlet Sahil Yolu Doğu-Batı doğrultusu güney kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 2 çok görünüm ile Yeni Hal Camii (H24)'dir. Görünüm süresi en fazla olan 2 dini yapı; 11 görünüm süresi ile Yeni Hal Camii (H24) ve 1 görünüm süresi ile Pazarkapı Camii (H11)'dir. Yapılan harekette hiçbir dini yapı görünümüleri boyunca süreklilik göstermemiştir (Şekil 59).

Şekil 59. Görülebilirlik analizi (Devlet Sahil Yolu güney kaldırımı doğu-batı yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 4 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında sadece Yeni Hal Camii (H24), B aralığında Yeni Hal Camii (H24), C aralığında Yeni Hal Camii (H24) ve D aralığında Pazarkapı Camii (H11) yer almıştır. A, B, C ve D aralıklarında sadece tek bir dini yapı görünümüne girerken A ve B aralığında toplam 5 görünüm boyunca dini yapılar görünümüne girmiştir (Şekil 60).

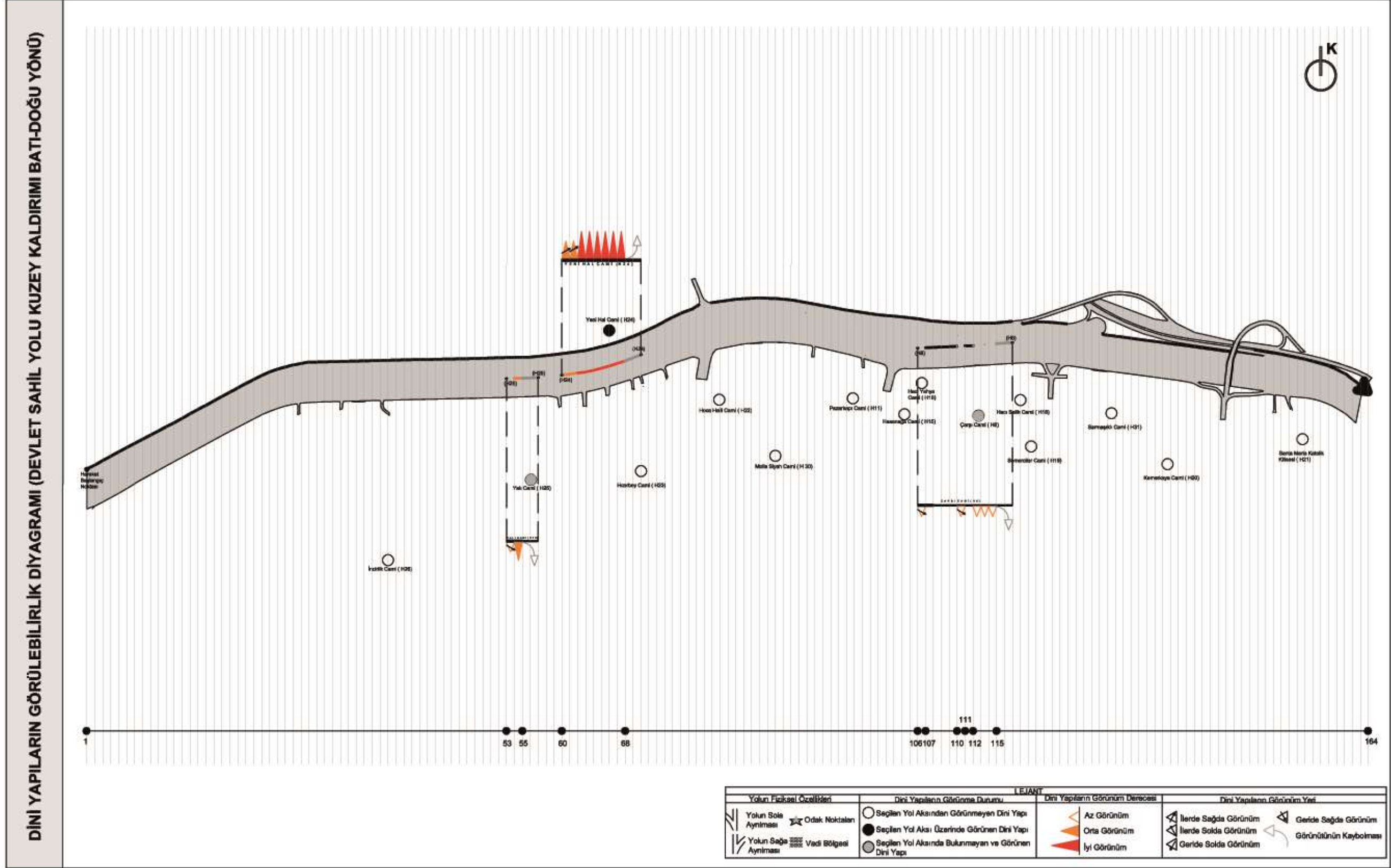

- Batı-Doğu Doğrultusu Kuzey Kaldırımı

Toplamda 14 dini yapıdan 3 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 11'i görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Pazarkapı Camii (H11), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19), Kemer kaya Camii (H20), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22), Hızır bey Camii (H23), İncirlik Camii (H26) ve Sarmaşıklı Camii (H31) hiçbir noktadan görünmemiştir. Çarşı Camii (H8), Yeni Hal Camii (H24) ve Yalı Camii (H25) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Çarşı Camii (H8), toplam 5 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Yeni Hal Camii (H24), toplam 8 görünüm süresi boyunca 2 orta görünüm ve 6 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Yalı Camii (H25), toplam 2 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm ve 1 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.

Devlet Sahil Yolu Batı – Doğu doğrultusu kuzey kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 6 çok görünüm ile Yeni Hal Camii (H24) ve 5 çok görünüm ile Çarşı Camii (H8)'dir. Görünüm süresi en fazla olan 3 dini yapı; 8 görünüm süresi ile Yeni Hal Camii (H24), 5 görünüm süresi ile Çarşı Camii (H8) ve 2 görünüm süresi ile Yalı Camii (H25)'dir. Yapılan harekette hiçbir dini yapı görünümünü boyunca süreklilik göstermemiştir (Şekil 61).

Şekil 61. Görülebilirlik analizi (Devlet Sahil Yolu kuzey kaldırımı batı-doğu yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 5 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında sadece Yalı Camii (H25), B aralığında Yalı Camii (H25), C aralığında Çarşı Camii (H8), D aralığında Çarşı Camii (H8) ve E aralığında Çarşı Camii (H8) yer almıştır. A, B, C, D ve E aralıklarında sadece tek bir dini yapı görünüme girerken B aralığında toplam 8 görünüm boyunca dini yapılar görünüme girmiştir (Şekil 62).

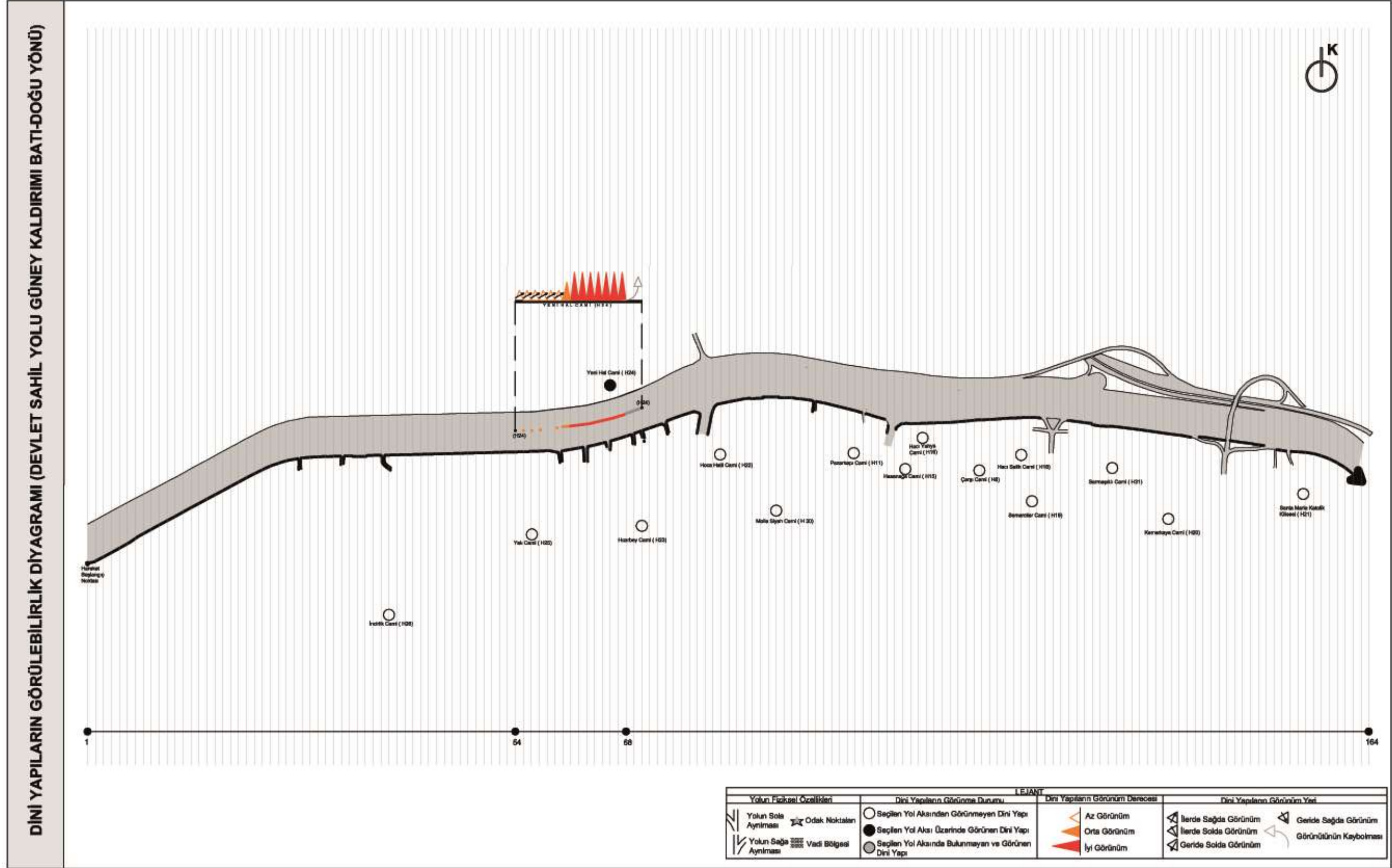

- Batı-Doğu Doğrultusu Güney Kaldırımı

Toplamda 14 dini yapıdan 1 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 13'ü görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Çarşı Camii (H8), Pazarkapı Camii (H11), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19), Kemer kaya Camii (H20), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22), Hızır bey Camii (H23), Yalı Camii (H25), İncirlik Camii (H26) ve Sarmaşıklı Camii (H31) hiçbir noktadan görünmemiştir. Sadece Yeni Hal Camii (H24) farklı derecede görünüm vermiştir.

- Yeni Hal Camii (H24), toplam 14 görünüm süresi boyunca 6 az görünüm, 1 orta görünüm ve 7 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

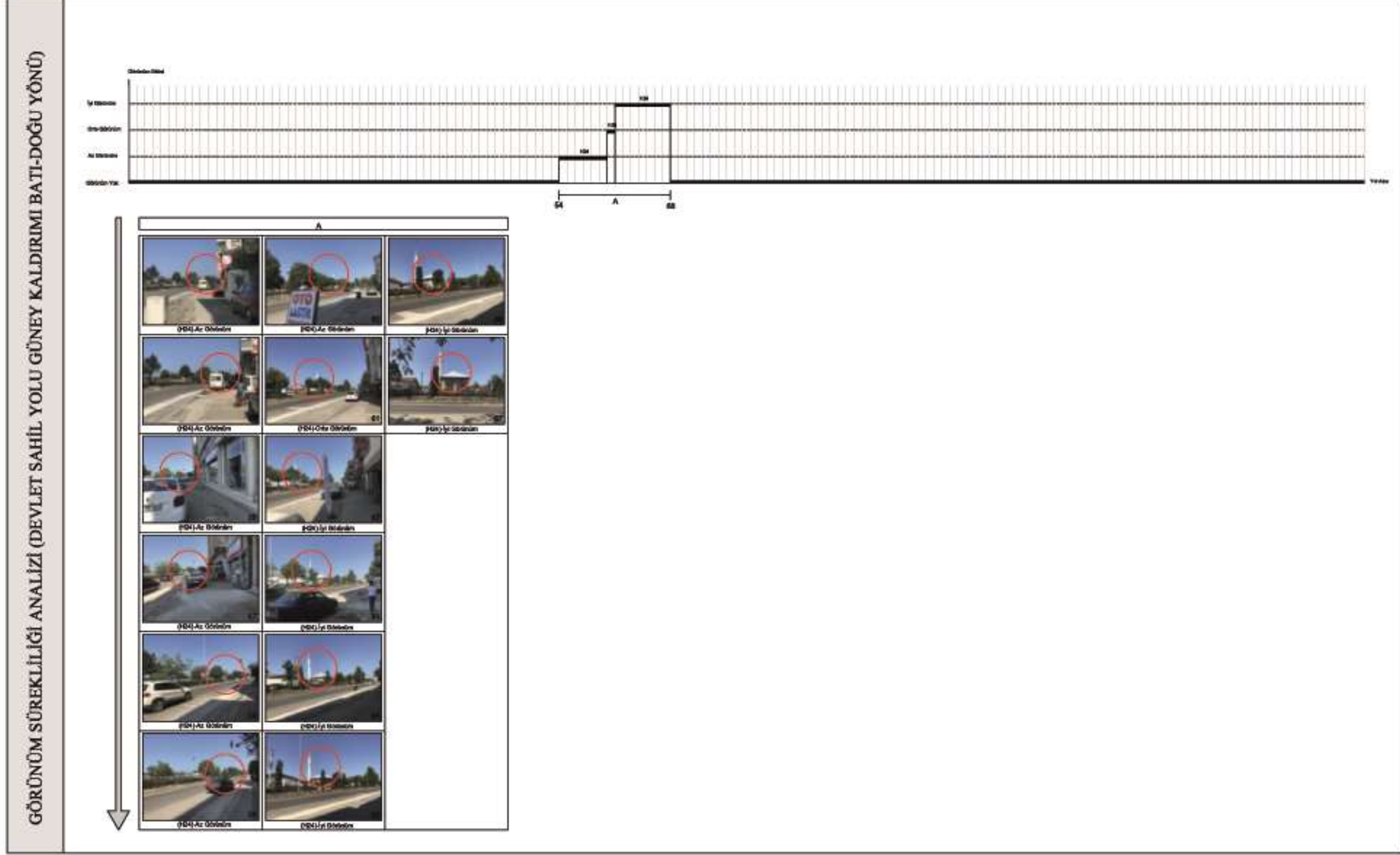
Devlet Sahil Yolu Batı – Doğu doğrultusu güney kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 7 çok görünüm ile Yeni Hal Camii (H24)' dir. Görünüm süresi en fazla olan dini yapı; 14 görünüm süresi ile Yeni Hal Camii (H24)' dir. Yapılan harekette her dini yapı görünümleri boyunca süreklilik göstermiştir (Şekil 63).

Şekil 63. Görülebilirlik analizi (Devlet Sahil Yolu güney kaldırımı batı-doğu yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 1 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında Yeni Hal Camii (H24) yer almıştır. A aralığında sadece tek bir dini yapı görünüme girerken yine A aralığında toplam 14 görünüm boyunca dini yapılar görünüme girmiştir (Şekil 64).

3.4.4.3. Uzunsokak – İnönü Yolu Görülebilirlik Analizi

Uzunsokak İnönü Yolu bir kısmı taşıt aksı bir kısmı yaya aksı olduğundan yolun bütünlüğünü bozmamak için her iki kaldırımında (kuzey ve güney) ve her iki yönde (doğu ve batı) ayrı ayrı yaya hareketi yapılarak dört farklı veri elde edilmiştir. Çalışma alanı sınırları içerisinde öncelikli olarak Uzunsokak İnönü Yolu yakın çevresindeki dini yapılar ele alınmıştır. Bu dini yapılara, yapılan harekette görünümüne giren diğer dini yapılar da eklenmiştir. Sonuç olarak 11 dini yapı (H1, H2, H4, H5, H7, H8, H10, H11, H13, H14, H26) tespit edilmiştir (Tablo 54).

Tablo 54. Uzunsokak - İnönü Yolu'nda bulunan dini yapılar

Kod	Dini Yapının Adı
H1	Hatuncuk Hatun Camii
H2	Hamza Paşa Camii
H4	Gülbahar Hatun Camii
H5	Ortahisar Büyük Fatih Camii
H7	Tabakhane Camii
H8	Çarşı Camii
H10	Mehmet Akif Ersoy Camii
H11	Pazarkapı Camii
H13	İskender Paşa Camii
H14	Konak Camii
H26	İncirlik Camii

Uzunsokak – İnönü Yolu'nda hareket boyunca 159 noktada durularak 636 fotoğraf çekilmiştir. Uzunsokak – İnönü Yolu üzerinde 4 güzergahta toplam 2544 fotoğraf çekilmiştir.

- Doğu-Batı Doğrultusu Kuzey Kaldırımı

Toplamda 11 dini yapıdan 10 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 1'i görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Çarşı Camii (H8) hiçbir noktadan görünmemiştir. Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14) ve İncirlik Camii (H26) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

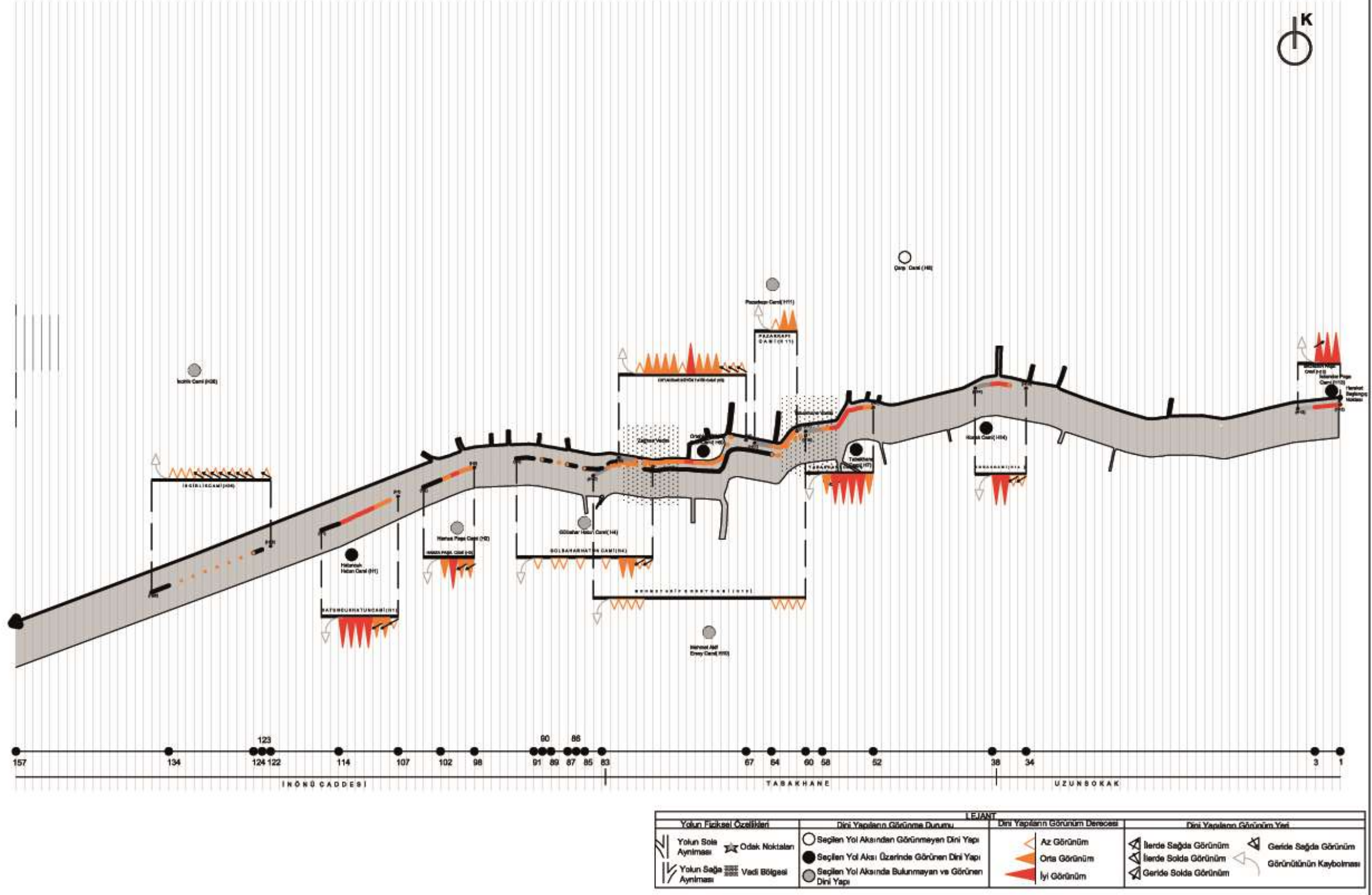
- Hatuncuk Hatun Camii (H1), toplam 7 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm, 2 orta görünüm ve 4 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hamza Paşa Camii (H2), toplam 4 görünüm süresi boyunca 3 orta görünüm ve 1 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Gülbahar Hatun Camii (H4), toplam 9 görünüm süresi boyunca 7 az görünüm ve 2 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), toplam 13 görünüm süresi boyunca 5 az görünüm, 7 orta görünüm ve 1 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Tabakhane Camii (H7), toplam 6 görünüm süresi boyunca 2 orta görünüm ve 4 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), toplam 8 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Pazarkapı Camii (H11), toplam 3 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm ve 2 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- İskender Paşa Camii (H13), toplam 3 görünüm süresi boyunca sadece çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Konak Camii (H14), toplam 4 görünüm süresi boyunca 2 az görünüm ve 2 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- İncirlik Camii (H26), toplam 11 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır.

Uzunsokak - İnönü Doğu - Batı doğrultusu kuzey kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 4 çok görünüm ile Hatuncuk Hatun Camii (H1), 4 çok görünüm ile Tabakhane Camii (H7) ve 3 çok görünüm ile İskender Paşa Camii (H13)' dir. Görünüm süresi en fazla olan 3 dini yapı sırasıyla; 13 görünüm ile Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), 11 görünüm ile İncirlik Camii (H26) ve 9 görünüm ile

Gülbahar Hatun Camii (H4)' dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13) ve Konak Camii (H14) olduğu görülmüştür (Şekil 65).

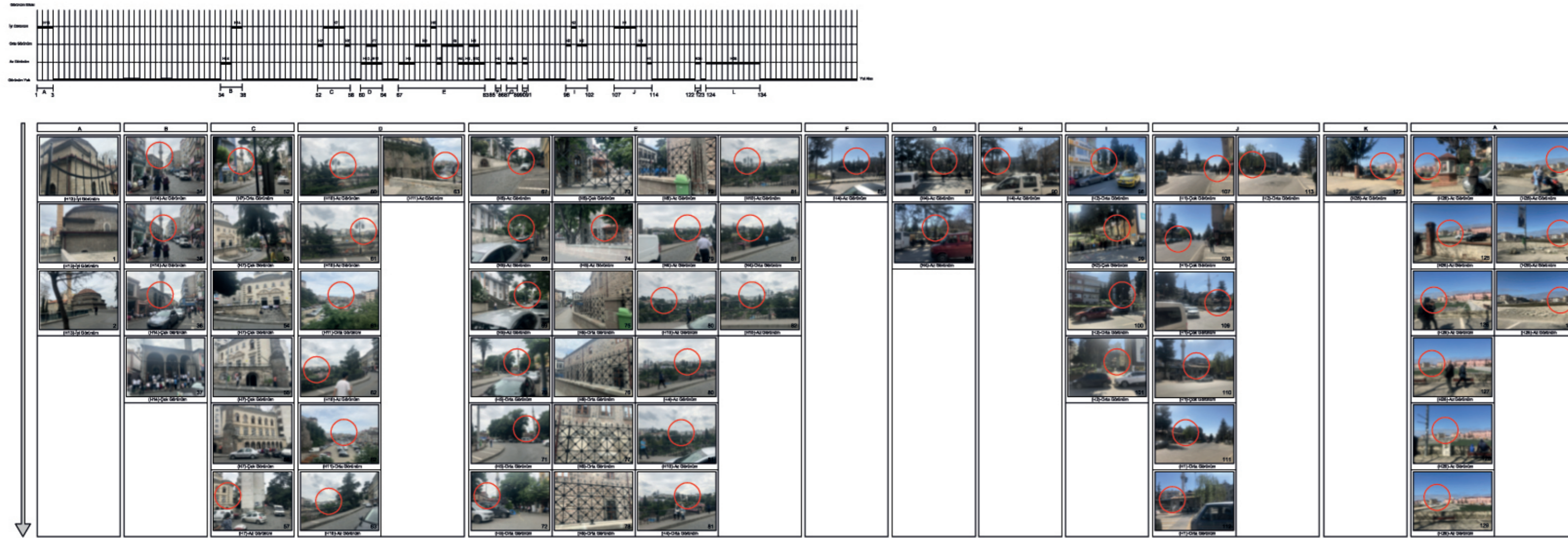
DİNİ YAPILARIN GÖRÜLEBİLİRLİK DİYAGRAMI (UZUNSOKAK-İNÖNÜ YOLU KUZAY KALDIRIMI DOĞU-BATI YÖNÜ)

Şekil 65. Görülebilirlik analizi (Uzunsokak İnönü kuzey kaldırımı doğu-batı yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 12 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında İncirlik Camii (H26), B aralığında İncirlik Camii (H26), C aralığında Hatuncuk Hatun Camii (H1), D aralığında Hamza Paşa Camii (H2), E aralığında Gülbahar Hatun Camii (H4), F aralığında Gülbahar Hatun Camii (H4), G aralığında Gülbahar Hatun Camii (H4), H aralığında Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), I aralığında Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Pazarkapı Camii (H11), J aralığında Tabakhane Camii (H7), K aralığında Konak Camii (H14) , L aralığında İskender Paşa Camii (H13) yer almıştır. A, B, C, D, E, F, G, J, K ve L aralıklarında sadece tek bir dini yapı görünümüne girerken H aralığında toplam 17 görünüm boyunca 3 farklı dini yapı görünümüne girmiştir (Şekil 66).

Şekil 66. Görünüm Sürekliliği Analizi (Uzun Sokak-İnönü Yolu Kuzey Kaldırımı Doğu-Batı Yönü)

- Doğu-Batı Doğrultusu Güney Kaldırımı

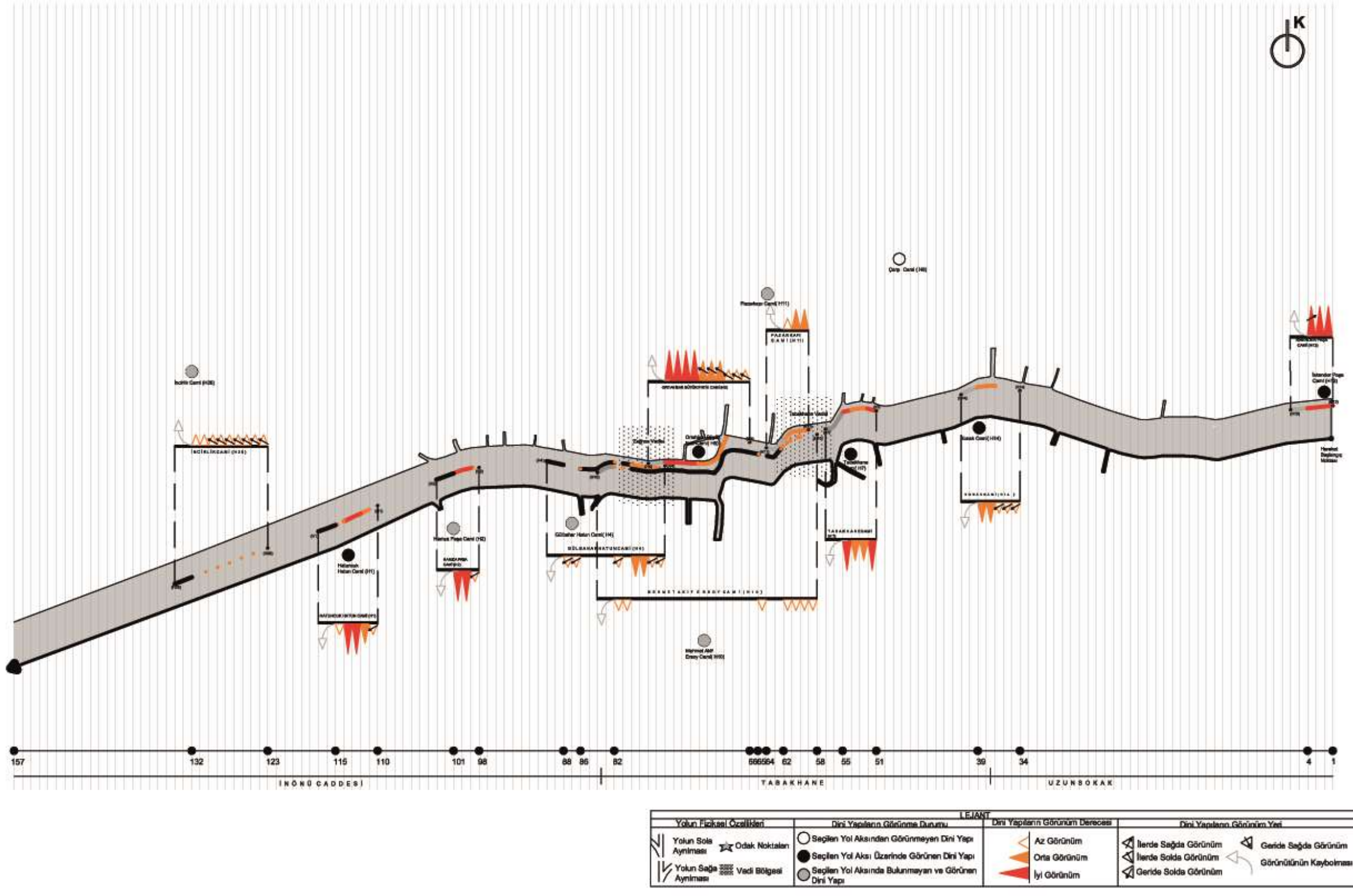
Toplamda 11 dini yapıdan 10 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 1'i görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Çarşı Camii (H8) hiçbir noktadan görünmemiştir. Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14) ve İncirlik Camii (H26) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Hatuncuk Hatun Camii (H1), toplam 3 görünüm süresi boyunca 1 orta görünüm ve 2 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hamza Paşa Camii (H2), toplam 2 görünüm süresi boyunca 1 orta görünüm ve 1 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Gülbahar Hatun Camii (H4), toplam 3 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), toplam 10 görünüm süresi boyunca 4 az görünüm, 4 orta görünüm ve 3 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Tabakhane Camii (H7), toplam 7 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm, 2 orta görünüm ve 4 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), toplam 4 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Pazarkapı Camii (H11), toplam 2 görünüm süresi boyunca sadece orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- İskender Paşa Camii (H13), toplam 5 görünüm süresi boyunca 2 az görünüm ve 3 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Konak Camii (H14), toplam 8 görünüm süresi boyunca 7 az görünüm ve 1 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.

- İncirlik Camii (H26), toplam 9 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

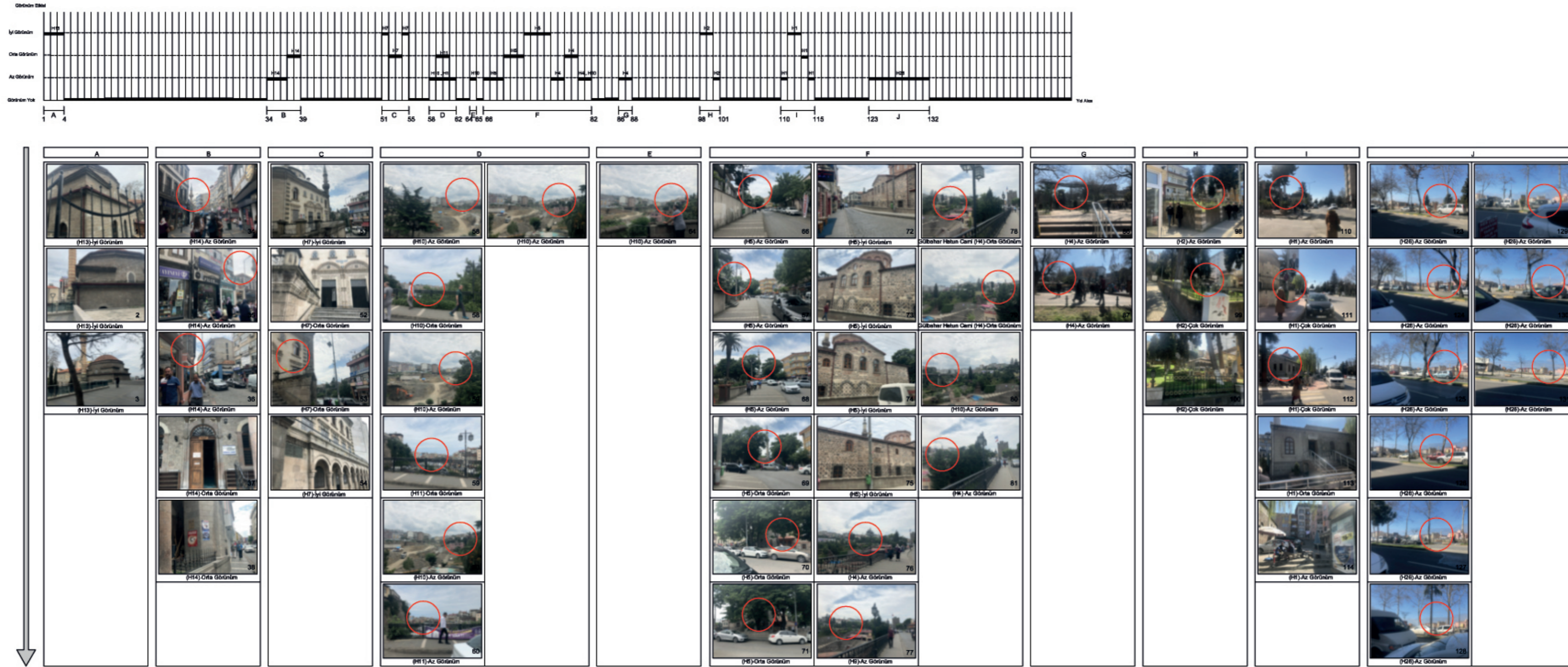
Uzunsokak - İnönü Doğu - Batı doğrultusu güney kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 11 çok görünüm ile Tabakhane Camii (H7), 3 çok görünüm ile Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve 3 çok görünüm ile İskender Paşa Camii (H13)'dir. Görünüm süresi en fazla olan 3 dini yapı sırasıyla; 10 görünüm ile Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), 9 görünüm ile İncirlik Camii (H26) ve 8 görünüm ile Konak Camii (H14)'dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Pazarkapı Camii (H11) ve İncirlik Camii (H26) olduğu görülmüştür (Şekil 67).

DİNİ YAPILARIN GÖRÜLEBİLİRLİK DİYAGRAMI (UZUNSOKAK-İNÖNÜ YOLU GÜNEY KALDIRIMI DOĞU-BATI YÖNÜ)

Şekil 67. Görülebilirlik analizi (Uzunsokak İnönü Yolu güney kaldırımı doğu-batı yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 13 kırım noktası belirlenmiştir. A aralığında İncirlik Camii (H26), B aralığında Hatuncuk Hatun Camii (H1), C aralığında Hamza Paşa Camii (H2), D aralığında Gülbahar Hatun Camii (H4), E aralığında Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), F aralığında Ortahisar Büyük Fatih Camii (H10), G aralığında Tabakhane Camii (H7), H aralığında Tabakhane Camii (H7), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Pazarkapı Camii (H11), I aralığında Konak Camii (H14), J aralığında Konak Camii (H14), K aralığında İskender Paşa Camii (H13), L aralığında İskender Paşa Camii (H13) ve M aralığında İskender Paşa Camii (H13) yer almıştır. A, B, C, D, F, G, I, J, K, L, M aralıklarında sadece tek bir dini yapı görünümüne girerken A aralığında toplam 9 görünüm boyunca dini yapılar görünümüne girmiştir (Şekil 68).

Şekil 68. Görünüm Sürekliliği Analizi (Uzunsokak-İnönü Yolu Güney Kaldırımı Doğu-Batı Yönü)

- Batı-Doğu Doğrultusu Kuzey Kaldırımı

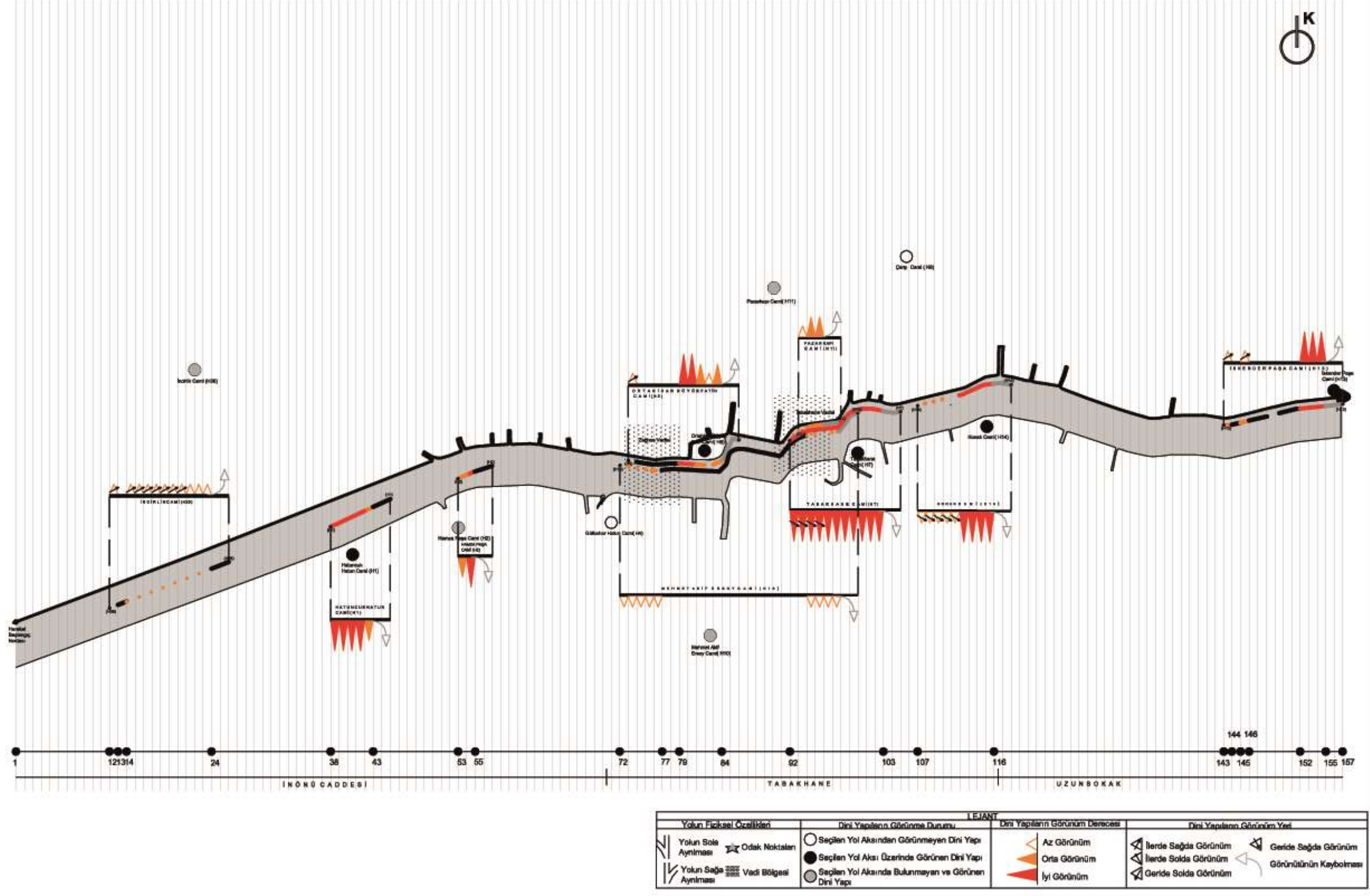
Toplamda 11 dini yapıdan 9 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 2'si görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Çarşı Camii (H8) ve Gülbahar Hatun Camii (H4) hiçbir noktadan görünmemiştir. Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14) ve İncirlik Camii (H26) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Hatuncuk Hatun Camii (H1), toplam 5 görünüm süresi boyunca 1 orta görünüm ve 4 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hamza Paşa Camii (H2), toplam 2 görünüm süresi boyunca 1 orta görünüm ve 1 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), toplam 6 görünüm süresi boyunca 2 az görünüm, 2 orta görünüm ve 2 çok görünüm vermiştir. İlk görünüm ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Tabakhane Camii (H7), toplam 11 görünüm süresi boyunca sadece çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), toplam 9 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünüm ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Pazarkapı Camii (H11), toplam 3 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm ve 2 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- İskender Paşa Camii (H13), toplam 5 görünüm süresi boyunca 2 az görünüm ve 3 çok görünüm vermiştir. İlk görünüm ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Konak Camii (H14), toplam 9 görünüm boyunca 5 az görünüm ve 4 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- İncirlik Camii (H26), toplam 11 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

Uzunsokak - İnönü Batı – Doğu doğrultusu kuzey kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 11 çok görünüm ile Tabakhane Camii (H7), 4 çok görünüm ile Hatuncuk Hatun Camii (H1) ve 4 çok görünüm ile Konak Camii (H14)'dir. Görünüm süresi en fazla olan 3 dini yapı sırasıyla; 11 görünüm ile Tabakhane Camii (H7), 11 görünüm ile İncirlik Camii (H26), 9 görünüm ile Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve 9 görünüm ile Konak Camii (H14)'dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Tabakhane Camii (H7), Pazarkapı Camii (H11), Konak Camii (H14) ve İncirlik Camii (H26) olduğu görülmüştür (Şekil 69).

DİNİ YAPILARIN GÖRÜLEBİLİRLİK DİYAGRAMI (UZUNSOKAK-İNÖNÜ YOLU KUZEY KALDIRIMI BATI-DOĞU YÖNÜ)

Şekil 69. Görülebilirlik analizi (Uzun Sokak İnönü Yolu kuzey kaldırımı batı-doğu yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 11 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında İncirlik Camii (H26), B aralığında İncirlik Camii (H26), C aralığında Hatuncuk Hatun Camii (H1), D aralığında Hamza Paşa Camii (H2), E aralığında Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), F aralığında Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), G aralığında Tabakhane Camii (H7), Mehmet Akif Ersoy (H10) ve Pazarkapı Camii (H11), H aralığında Konak Camii (H14), I aralığında İskender Paşa Camii (H13), J aralığında İskender Paşa Camii (H13), K aralığında İskender Paşa Camii (H13) yer almıştır. A, B, C, D, F, H, I, J ve K aralıklarında sadece tek bir dini yapı görünüme girerken G aralığında toplam 11 görünüm boyunca 3 farklı dini yapı görünüme girmiştir (Şekil 70).

Şekil 70. Görünüm Sürekliliği Analizi (Uzunsokak-İnönü Yolu Kuzey Kaldırımı Batı-Doğu Yönü)

- Batı- Doğu Doğrultusu Güney Kaldırımı

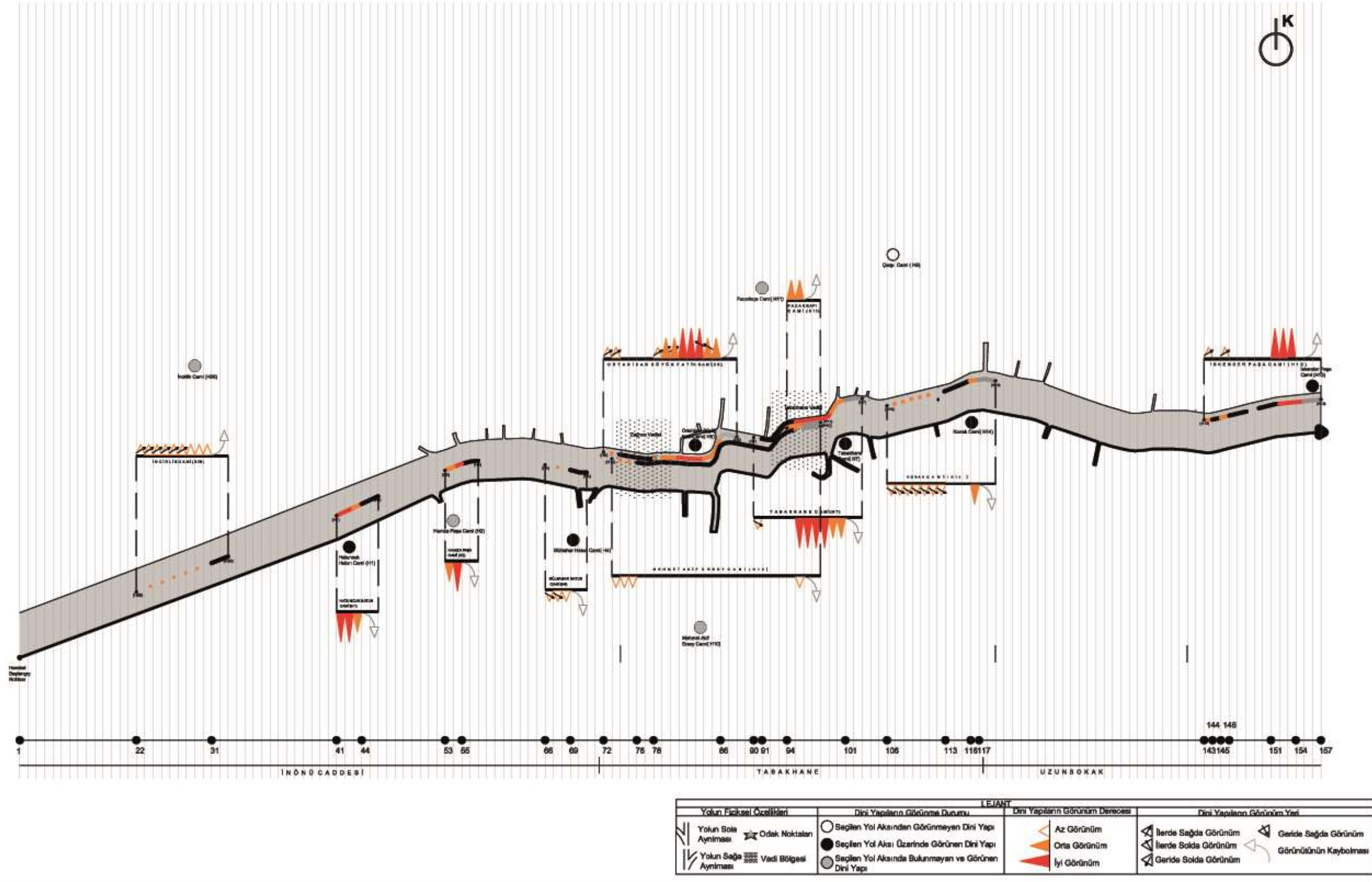
Toplamda 11 dini yapıdan 10 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 1'i görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Çarşı Camii (H8) hiçbir noktadan görünmemiştir. Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14) ve İncirlik Camii (H26) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Hatuncuk Hatun Camii (H1), toplam 5 görünüm süresi boyunca 2 az görünüm, 1 orta görünüm ve 2 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hamza Paşa Camii (H2), toplam 3 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm ve 2 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Gülbahar Hatun Camii (H4), toplam 7 görünüm süresi boyunca 5 az görünüm ve 2 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), toplam 10 görünüm süresi boyunca 3 az görünüm, 3 orta görünüm ve 4 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Tabakhane Camii (H7), toplam 7 görünüm süresi boyunca 1 az görünüm, 2 orta görünüm ve 4 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), toplam 4 görünüm süresi boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Pazarkapı Camii (H11), toplam 2 görünüm süresi boyunca sadece orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- İskender Paşa Camii (H13), toplam 5 görünüm süresi boyunca 2 az görünüm ve 3 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.
- Konak Camii (H14), toplam 8 görünüm süresi boyunca 7 az görünüm ve 1 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmuştur.

Uzunsokak - İnönü Batı – Doğu doğrultusu güney kaldırımı boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 4 çok görünüm ile Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), 4 çok görünüm ile Tabakhane Camii (H7) ve 3 çok görünüm ile İskender Paşa Camii (H13)'dir. Görünüm süresi en fazla olan 3 dini yapı sırasıyla; 10 görünüm ile Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), 8 görünüm ile Konak Camii (H14) ve 7 görünüm ile Gülbahar Hatun Camii (H4) ve Tabakhane Camii (H7)'dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve Pazarkapı Camii (H11) olduğu görülmüştür (Şekil 71).

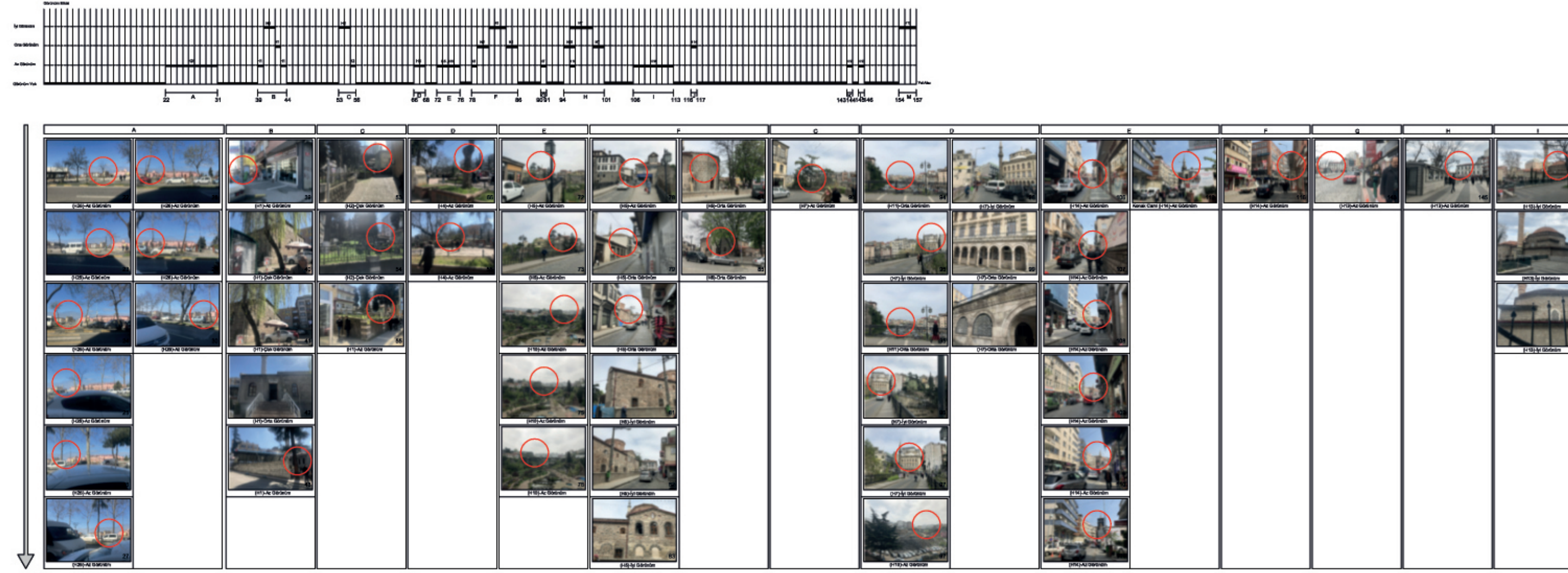
DİNİ YAPILARIN GÖRÜLEBİLİRLİK DİYAGRAMI (UZUNSOKAK-İNÖNÜ YOLU GÜNEY KALDIRIMI BATI-DOĞU YÖNÜ)

Şekil 71. Görülebilirlik analizi (Uzunsokak İnönü Yolu güney kaldırımı batı-doğu yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 10 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında İncirlik Camii (H26), B aralığında Hatuncuk Hatun Camii (H1), C aralığında Hamza Paşa Camii (H2), D aralığında Gülbahar Hatun Camii (H4), E aralığında Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), F aralığında sadece Mehmet Akif Ersoy (H10), G aralığında Mehmet Akif Ersoy (H10) ve Pazarkapı Camii (H11), H aralığında sadece Tabakhane Camii (H7), I aralığında Konak Camii (H14), J aralığında İskender Paşa Camii (H13) yer almıştır. A, B, C, D, F, H, I ve J aralıklarında sadece tek bir dini yapı görünümüne girerken E aralığında toplam 16 görünüm boyunca farklı dini yapılar görünümüne girmiştir (Şekil 72).

Şekil 72. Görünümü Sürekliliği Analizi (Uzunsokak-İnönü Yolu Güney Kaldırımı Batı-Doğu Yönü)

3.4.4.4. Kunduracılar Kemeraltı Yolu Görülebilirlik Analizi

Kunduracılar Kemeraltı Yolu tamamı yaya aksı olduğu için her iki yönde (doğu ve batı) ayrı ayrı yaya hareketi yapılarak iki farklı veri elde edilmiştir. Çalışma alanı sınırları içerisinde öncelikli olarak Kunduracılar Kemeraltı Yolu yakın çevresindeki dini yapılar ele alınmıştır. Bu dini yapılara, yapılan harekette görünüme giren diğer dini yapılar da eklenmiştir. Sonuç olarak 9 dini yapı (H8, H15, H16, H17, H18, H19, H20, H31, H32) tespit edilmiştir (Tablo 55).

Tablo 55. Kunduracılar - Kemeraltı Yolu'nda bulunan dini yapılar

Kod	Dini Yapının Adı
H8	Çarşı Camii
H15	Hasan Ağa Camii
H16	Hacı Yahya Camii
H17	Müftü Camii
H18	Hacı Salih Camii
H19	Semerciler Camii
H20	Kemerkaya Camii
H31	Sarmaşıklı Camii
H32	Küçük Ayvasıl Kilisesi

Kunduracılar Kemeraltı Yolu'nda hareket boyunca 50 noktada durularak 200 fotoğraf çekilmiştir. Uzunsokak İnönü Yolu üzerinde 2 güzergâhta toplam 400 fotoğraf çekilmiştir.

- Doğu – Batı Doğrultusu

Toplamda 9 dini yapıdan 3 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 6' sı görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Müftü Camii (H17), Kemerkaya Camii (H20), Sarmaşıklı Camii (H31) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) hiçbir noktadan görünmemiştir. Çarşı Camii (H8), Hacı Salih Camii (H18) ve Semerciler Camii (H19) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

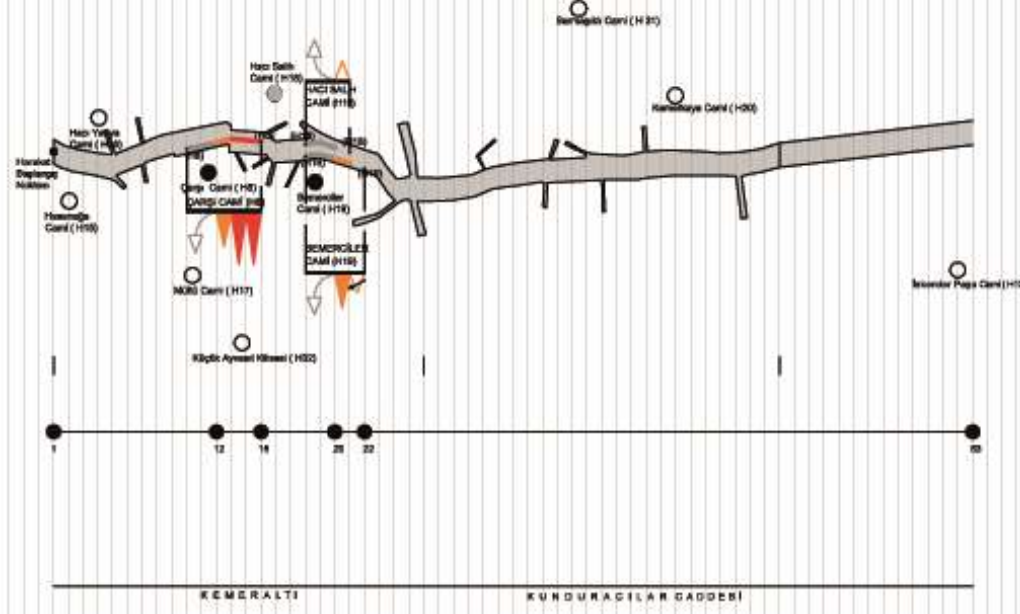
- Çarşı Camii (H8), toplam 3 görünüm süresi boyunca 1 orta görünüm ve 2 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

- Hacı Salih Camii (H18), toplam 1 görünüm boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Semerciler Camii (H19), toplam 2 görünüm boyunca 1 az görünüm ve 1 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

Kunduracılar - Kemeraltı Doğu - Batı doğrultusu boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 2 çok görünüm ile Çarşı Camii (H8)'dir. Görünüm süresi en fazla olan 3 dini yapı sırasıyla; 3 görünüm ile Çarşı Camii (H8), 2 görünüm ile Semerciler Camii (H19) ve 1 görünüm ile Hacı Salih Camii (H18)'dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Çarşı Camii (H8), Hacı Salih Camii (H18) ve Semerciler Camii (H19) olduğu görülmüştür (Şekil 73).

GÖRÜLEBİLİRLİK ANALİZİ (KUNDURACILAR KEMERALTI YOLU DOĞU-BATI YÖNÜ)

LEJANT			
Yolun Fiziksel Özellikleri	Dini Yapıların Görünme Durumu	Dini Yapıların Görünüm Derecesi	Dini Yapıların Görünüm Yeri
Yolun Sola Ayrılması Yolun Sağa Ayrılması Vadi Bölgesi	Odak Noktası Seçilen Yol Aksından Görünmeyen Dini Yapı Seçilen Yol Akarı Üzerinde Görünen Dini Yapı Seçilen Yol Aksında Bulunmayan ve Görünen Dini Yapı	Az Görünüm Orta Görünüm İyi Görünüm	İleride Sağda Görünüm İleride Solda Görünüm Geride Sağda Görünüm Geride Solda Görünüm Görünümlünün Kaybolması

Şekil 73. Görülebilirlik analizi (Kunduracılar Kemeraltı Yolu Doğu-Batı yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 2 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında Çarşı Camii (H8) yer almıştır. B aralığında Hacı Salih Camii (H18) ve Semerciler Camii (H19) yer almıştır. A aralığında sadece tek bir dini yapı görünüme girerken B aralığında toplam 2 görünüm boyunca 2 farklı dini yapı görünüme girmiştir (Şekil 74).

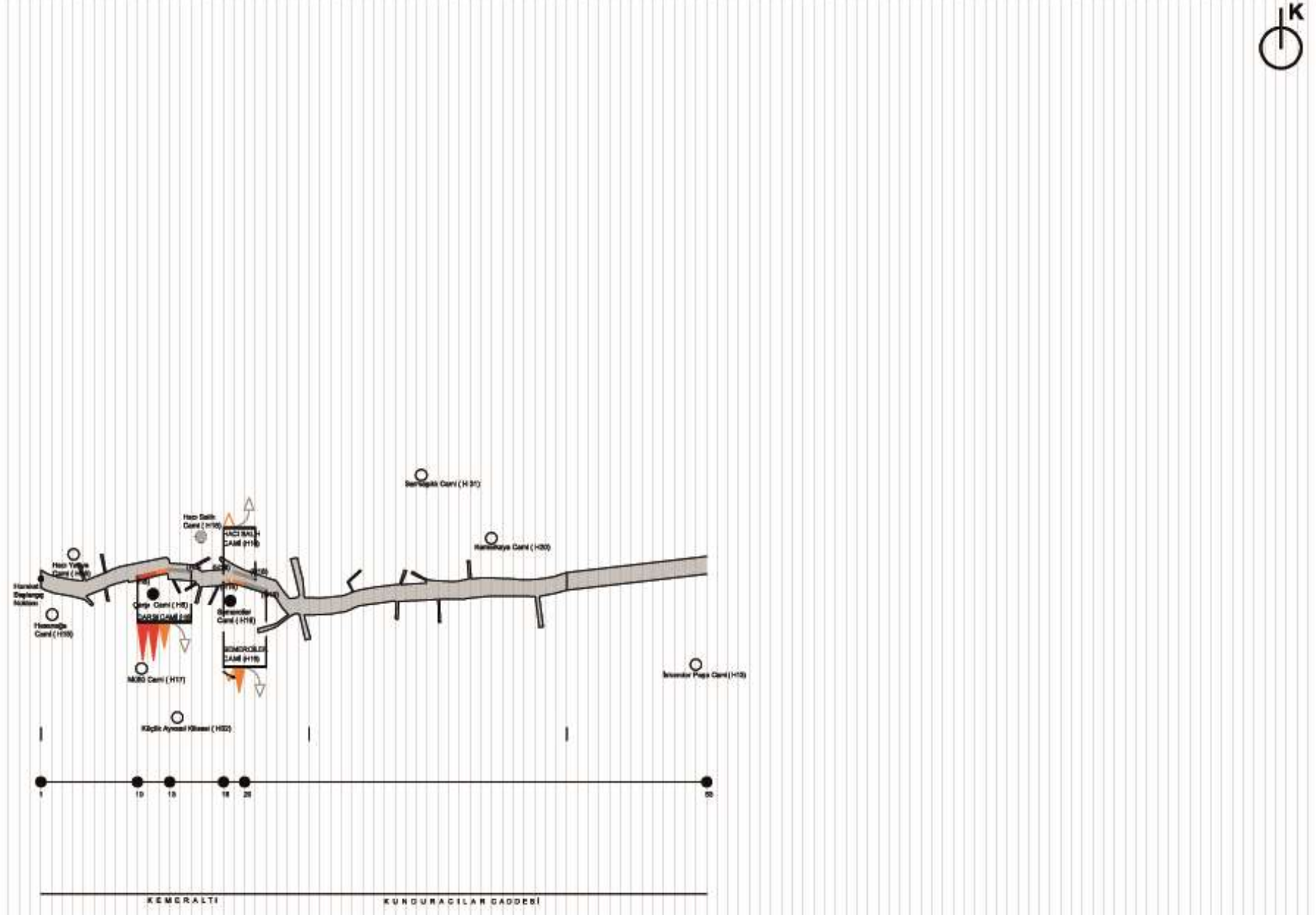
- **Batı – Doğu Doğrultusu**

Toplamda 9 dini yapıdan 3 dini yapı hareket boyunca görünüm vermekte ve 6'sı görünüm vermemektedir. Bu hareket boyunca Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Müftü Camii (H17), Kemer kaya Camii (H20), Sarmaşıklı Camii (H31) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) hiçbir noktadan görünmemiştir. Çarşı Camii (H8), Hacı Salih Camii (H18) ve Semerciler Camii (H19) farklı derecede görünüm vermiştir. Sırasıyla;

- Çarşı Camii (H8), toplam 3 görünüm süresi boyunca 1 orta görünüm ve 2 çok görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Hacı Salih Camii (H18), toplam 1 görünüm boyunca sadece az görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.
- Semerciler Camii (H19), toplam 2 görünüm boyunca 1 az görünüm ve 1 orta görünüm vermiştir. İlk görünümü ile son görünümü arasında kesinti olmamıştır. Görünümde süreklilik vardır.

Kunduracılar Kemeraltı Doğu - Batı doğrultusu boyunca yapılan harekette en fazla çok görünüm veren dini yapılar, 2 çok görünüm ile Çarşı Camii (H8)'dir. Görünüm süresi en fazla olan 3 dini yapı sırasıyla; 3 görünüm ile Çarşı Camii (H8), 2 görünüm ile Semerciler Camii (H19) ve 1 görünüm ile Hacı Salih Camii (H18)'dir. Görünümü sürekli olan dini yapılar ise Çarşı Camii (H8), Hacı Salih Camii (H18) ve Semerciler Camii (H19) olduğu görülmüştür (Şekil 75).

GÖRÜLEBİLİRLİK ANALİZİ (KUNDURACILAR KEMERALTI YOLU BATI-DOĞU YÖNÜ)

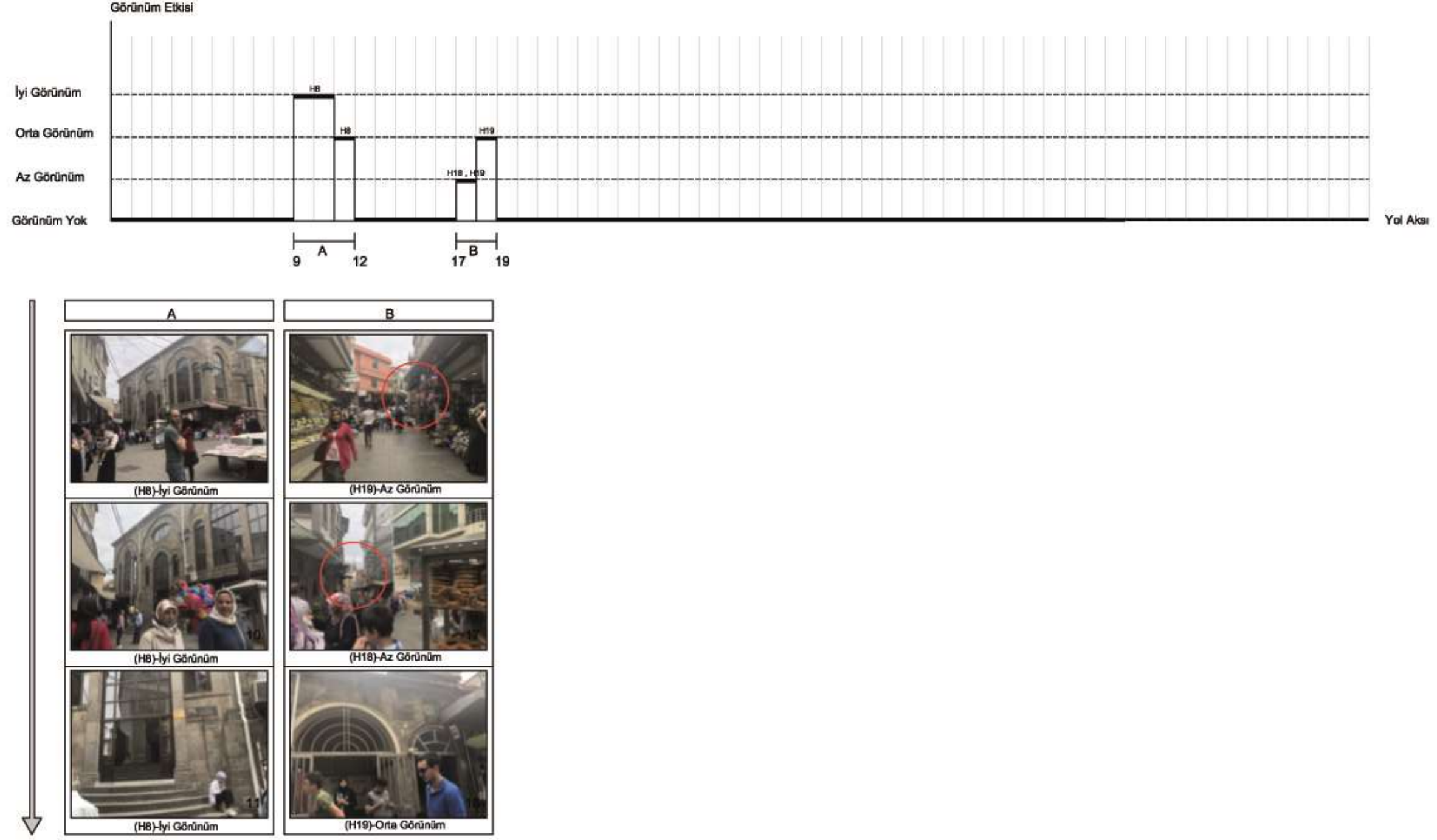

LEJANT			
Yolun Fiziksel Özellikleri	Dini Yapıların Görünme Durumu	Dini Yapıların Görünüm Derecesi	Dini Yapıların Görünüm Yeri
Yolun Sola Ayrılması	Seçilen Yol Aksından Görünmeyen Dini Yapı	Az Görünüm	İlerde Sağda Görünüm
Yolun Sağa Ayrılması	Seçilen Yol Aksı Üzerinde Görünen Dini Yapı	Orta Görünüm	İlerde Solda Görünüm
	Seçilen Yol Aksında Bulunmayan ve Görünen Dini Yapı	İyi Görünüm	Geride Sağda Görünüm
	Odak Noktaları		Geride Solda Görünüm
	Vadi Bölgesi		Görünümlünün Kaybolması

Şekil 75. Görülebilirlik analizi (Kunderacılar Kemeraltı Yolu batı-doğu yönü)

Görünüm sürekliliği açısından yapılan hareket boyunca 2 kırınım noktası belirlenmiştir. A aralığında Çarşı Camii (H8) yer almıştır. B aralığında Hacı Salih Camii (H18) ve Semerciler Camii (H19) yer almıştır. A aralığında sadece tek bir dini yapı görünüme girerken B aralığında toplam 2 görünüm boyunca 2 farklı dini yapı görünüme girmiştir (Şekil 76).

Şekil 76. Görünüm sürekliliği analizi (Kunduracılar Kemeraltı Yolu batı-doğu yönü)

3.5. İrdelemeler

Dini yapılar, işaret ögesi olma niteliklerini taşıma, görülebilir olma ve etkili görünüm verme başlıklarında incelenmiştir. Tüm bu başlıklarda öne çıkan dini yapılar ortaya konulmuştur.

İşaret öğeleri öncelikle biçimsel öğeler olmasına rağmen simgesellik, anlamsallık, kalıcılık kavramlarını da bulundurmaktadır. Tüm bu kavramlar dini yapıların işaret ögesi olma potansiyelini artırmaktadır.

- Simgesellik; bazı dini yapıların (mescit gibi) hedefi sadece işlevsel olurken bazıları (camii gibi) işlevselliğin yanı sıra simgesel amaçlı olabilmektedir. Bu açıdan cami olarak yapılan sadece Gülbahar Hatun Camii (H4) hem işlevsel hem de simgesel dini yapı olmaktadır. Bu dini yapının yapılış hedefi doğrudan kentin işaret ögesi olabilmesidir.
- Anlamsallık; Fetihle birlikte bazı dini yapılarda işlev değişikliği yapılabilmektedir. Küçük kiliselerin mescide dönüştürülmesi işlevsel bir amacı varken büyük kiliselerin camiye dönüştürülmesi anlamsal bir hedefi olmaktadır. Bu açıdan kiliseden camiye dönüştürülen yapılar olarak sadece Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) anlamsal amaçlı olarak dönüştürülürken diğer dini yapılar pragmatik gerekçe ile dönüştürülmüştür. Anlamsallık taşımaları işaret ögesi olmalarını güçlendirmektedir.
- Kalıcılık; anıtsal yapılar hem yapım malzemesi hem de tekniği açısından yapıldığı zamanı, yaptıranı, yapanı, yapılma sebebini simgeleyen kalıcı yapılar olmaktadır. Erdoğan Merkez Camii (H3), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Yeni Hal Camii (H24) dışındaki dini yapılar koruma altına alınmış birinci derece anıtsal yapılar olarak kalıcı yapılar olmaktadır.
- Süreklilik; kalıcılık bir yapının işaret ögesi olması için sahip olması gereken önemli bir özellik olmaktadır. Yani bir işaret ögesinin kullanıcının belleğinde yer edinmesi için zamanda süreklilik göstermesi gerekmektedir. Çalışmada elde edilen eski fotoğraflardan sadece %9'unda Askeri Cami (H0), Çarşı Cami (H8), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) değişim olmamıştır.
- Kent silüetinde etkili olma; kent silüetinde yer alan ve egemen olan dini yapılar kent imajında yerini alarak işaret ögesi olma potansiyeline sahip olmaktadır. Devlet Sahil Yolu kent silüetinin algılandığı yer olarak bu yoldan algılanan dini

yapıların işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır. Bu açıdan Devlet Sahil Yolu boyunca yapılan harekette görülebilen dini yapılar Çarşı Camii (H8), Pazarkapı Camii (H11), Yeni Hal Camii (H24) ve Yalı Camii (H25) işaret ögesi olma potansiyeli taşımaktadır.

- Yerleşim ölçeğinde tek olma; mahalle ölçeğinde 1 Nolu Erdoğan Mahallesi'nde Erdoğan Merkez Camii (H3), 2 Nolu Erdoğan Mahallesi'nde Askeri Camii (H0), Bahçecik Mahallesi'nde Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Yalı Mahallesi'nde Yalı Camii (H25) ve Yeni Cuma Mahallesi'nde Yeni Cuma Camii (H27) tek camii olarak hizmet vermektedir. Tek olmaları algılanmalarını güçlendirerek işaret ögesi olma potansiyellerini artırmaktadır.

Dini yapı-kent ilişkisi sonucu dini yapı işaret ögesi olabilmektedir. Bu ilişki topografya, doluluk/boşluk, yoğunluk-kat adedi ve odaklara uzaklık açısından değerlendirilmiştir.

- Topografya; Kentin yüksek yerlerine konumlanan dini yapıların konumu gereği hem görülebilirliğinin yüksek hem de kent silüetinde etkili olması beklenmektedir. Dolayısıyla bu dini yapıların işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.

Kentin en yüksek noktasında 125 -150m yüksekliğinde Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) konumlanmıştır. Konumu gereği kente görülebilirliğinin yüksek ve kent silüetinde etkili olması beklenirken kent silüetinde görülememektedir. Ele alınan yollardan sadece Tanjant Yolu ve Uzunsokak İnönü Yolu'ndan görülebilmektedir. Ayrıca Mehmet Akif Ersoy Camii (H10)'den sonra kentin 75 - 125m yüksekte konumlanan Askeri Camii (H0), Erdoğan Merkez Camii (H3) ve Tekke Camii (H29) de silüette görülememektedir.

- Doluluk-boşluk etkisi; Kent dokusu içerisinde yoğun yapılaşmada yer alan dini yapılar çevrelerine göre tek boşluk oluşturmaları sonucu bellekte özel bir yer edinmektedir. Yani kent dokusunda farklılıkları ile egemenlik sağlamaktadırlar. Bu durum işaret ögesi olma potansiyellerini arttırmaktadır. Fakat, görülebilirliği engelleyen yoğun yapılaşma tam tersi işaret ögesi olma potansiyelini azaltmaktadır. Ayrıca dini yapının kentteki konumu gereği çevresinde boşluk olması geniş perspektiflerden algılanabilmesine neden olmaktadır. Bina ölçeğinde de dini yapının açık, yarı açık ve kapalı mekânlardan oluşan biçimlenmesi yine yapının geniş perspektiflerden algılanabilmesine olanak

sağlamaktadır. Tüm bunlar güçlü algılama sonucu dini yapının işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.

- Kent dokusunda egemen-tek olma; Kent dokusu içerisinde yoğun yapılaşma içinde Erdoğan Merkez Camii (H3) ve Çarşı Camii (H8) dini yapıları etkili boşluklar oluşturmuştur. Bu açıdan çevresine göre açık mekân olarak tektir ve işaret ögesi olma potansiyelleri yüksek olmaktadır.
- Kent ölçeğinde boşluktan yaklaşma; Gülbahar Hatun Camii (H4) ve İskender Paşa Camii (H13) meydanla buluşmaları, Askeri Camii (H0), Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Hızırbey Camii (H23), Yalı Camii (H25) ve İncirlik Camii (H26) yakın çevresinde geniş avlulu yapıların bulunması ve Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Yeni Cuma Camii (H27) vadilerin bulunması, boşluk etkisiyle geniş bir perspektiften algılanmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla bu yapıların algılanabilirlikleri güçlü, işaret ögesi olma potansiyelleri de yüksek olmaktadır.
- Bina ölçeğinde boşluktan yaklaşma; Hatuncuk Hatun Camii (H1), Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Hacı Kasım Camii (H9) ve İskender Paşa Camii (H13) yapıları ise avlulu olmaları ve açık, yarı açık ve kapalı mekânlardan oluşan biçimlenmeleri açısından geniş bir perspektiften algılanabilmekte dolayısıyla güçlü algılanabilirlikleri sonucu işaret ögesi olma potansiyelleri yüksek olmaktadır.
- Kapalılık ve yükseklik; dini yapılar gerek biçimlenme gerekse büyüklük açısından egemen yapılar olmaktadır. Bu durum algılanabilirliklerini güçlendirirken işaret ögesi olma potansiyellerini arttırmaktadır. Fakat bazen dini yapılar yoğun yapılaşma içerisinde yapılarla çevrelenmiş veya yüksek yapılar arasında kalması sonucu görülememekte ve algılanamamaktadırlar.
 - Yükseklik; Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Müftü Camii (H17), Semerciler Camii (H19), Hızırbey Camii (H23), Yenicuma Camii (H27) ve Tekke Camii (H29) çevresinden daha yüksek olmasıyla hem boyutsal olarak egemen hem de görülebilir olması nedeniyle işaret ögesi olma potansiyelleri yüksek olmaktadır.

- Kapalılık; Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Yeni Hal Camii (H24) yakın çevresi her yönden açık olduğundan görülebilirliğinin yüksek olması açısından işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.
- **Odaklara uzaklık;** sosyal hayatın aktığı ve kentte yoğun olarak kullanılan kent odaklarında konumlanan dini yapılar odağın simgesi olmaları nedeniyle işaret ögesi olma potansiyelleri yüksek yapılar olmaktadır. Ayrıca, odağın bir parçası olmayıp odağa yakın konumlanan dini yapılar da yoğun kullanılan alanlarla ilişkili olarak göz önünde bulunmaktadır. Bu durum işaret ögesi olma potansiyellerini arttırmaktadır.

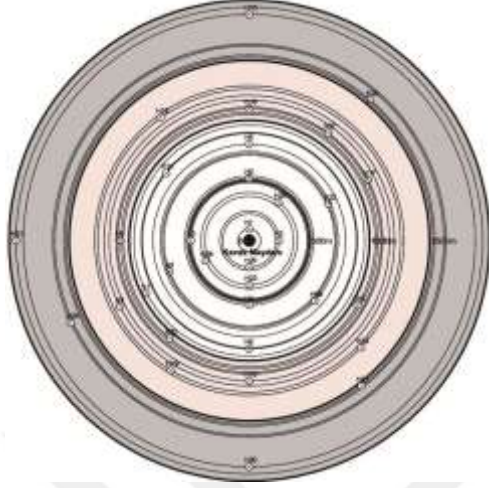
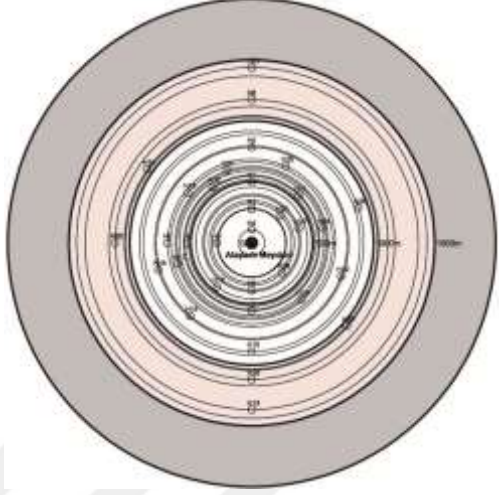
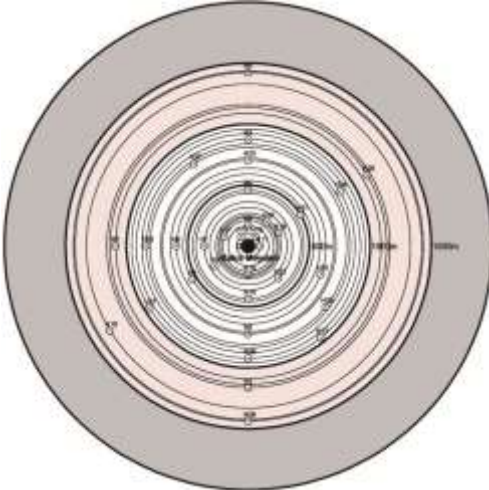
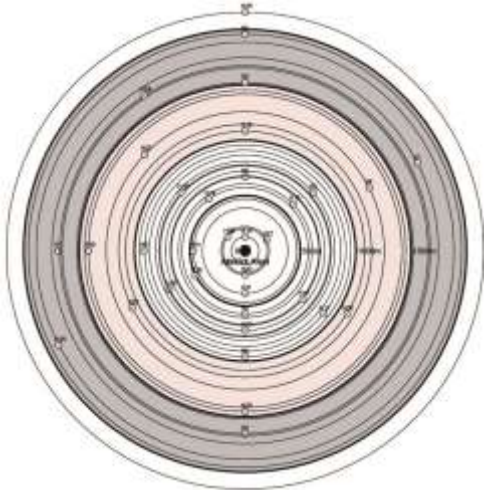
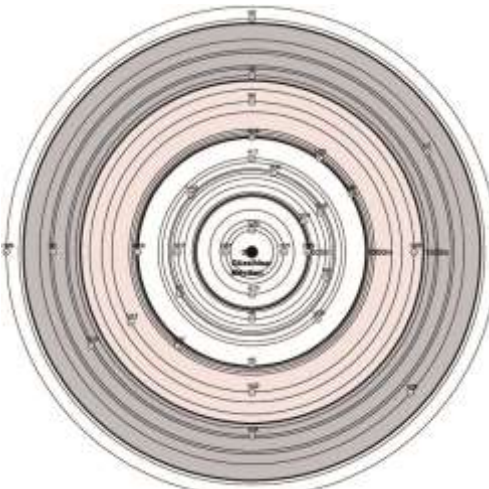
Bir taraftan, odaklara yakın olmak ve ya odakta olmak dini yapının yoğun kullanılan bir yerde olması sonucu daha çok algılanmasına dolayısıyla kolektif bellekte yer edinmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan dini yapıların odağın oluşturduğu boşluktan yani, geniş bir perspektiften algılanması algılanabilirliği güçlendirmekte ve işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.

- Odakta konumlanma; kentin yoğun olarak kullanılan kent odaklarında yer alan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Gülbahar Hatun Camii (H4) ve İskender Paşa Camii (H13) işaret ögesi olma potansiyeli yüksek yapılar olmaktadır (Tablo 56).
- Odak yakınında konumlanma; dini yapıların işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.
- Kavak Meydanı'nda konumlanan Hatuncuk Hatun Camii (H1)'den sonra Yalı Camii(H25), Hamza Paşa Camii(H2), Hızırbey Camii(H23), Yeni Hal Camii(H24), İncirlik Camii(H26) ve Erdoğan Merkez Camii(H3) yoğun kullanılan erişim mesafesi içinde bulunmaktadır.
- Atapark'ta konumlanan Gülbahar Hatun Camii (H4)'den sonra Hamza Paşa Camii(H2), Ortahisar Büyük Fatih Camii(H5), Hızırbey Camii(H23), Mola Siyah Camii(H30), Musa Paşa Camii(H6), Hoca Halil Camii(H22) ve İçkale Camii(H12) yoğun kullanılan erişim mesafesi içinde bulunmaktadır.
- Sakız Meydanı'na en yakın konumda Hacı Yahya Camii (H16) bulunmaktadır. Ayrıca; Hacı Yahya Camii (H16)'den sonra Hamza Paşa Camii (H2), Ortahisar Büyük Fatih Camii(H5), Hızırbey Camii(H23), Mola Siyah Camii(H30), Musa Paşa Camii(H6), Hoca Halil Camii(H22) ve İçkale Camii(H12) yoğun kullanılan erişim mesafesi içinde bulunmaktadır.

- Atatürk Alanı'nda konumlanan İskender Paşa Camii (H13)'den sonra, Tekke Camii (H29), Kemer kaya Camii(H20), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Sarmaşıklı Camii (H31) ve Konak Camii (H14) yoğun kullanılan erişim mesafesi içinde bulunmaktadır.
- Güzelhisar Meydanı'na en yakın konumda Kemer kaya Camii (H20) bulunmaktadır. Ayrıca; Kemer kaya Camii (H20)'den sonra Sarmaşıklı Camii (H31), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), İskender Paşa Camii (H13) ve Tekke Camii(H29) yoğun kullanılan erişim mesafesi içinde bulunmaktadır.

Tablo 56. Dini yapıların odaklara uzaklığı

DİNİ YAPILARIN ODAKLARA UZAKLIĞI	
Kavak Meydanı	Atapark
Sakız Meydanı	Atatürk Alanı
Güzelhisar Meydanı	

Dini yapı- yol ilişkisi sonucu dini yapı işaret ögesi olabilmektedir. Bu ilişki konum ve kot, kavşaklara uzaklık ve biçim açısından irdelenmiştir;

- Konum ve kot; yol üzerinde konumlanan ve yol kotu ile aynı ve ya daha yüksekte bulunan dini yapılarının görülebilirliği yüksek olması nedeniyle işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.
 - Konum; Tanjant Yolu üzerinde konumlanan Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9)'leri, Devlet Sahil Yolu üzerinde konumlanan Yeni Hal Camii (H24), Uzunsokak İnönü Yolu üzerinde konumlanan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), İskender Paşa Camii (H13) ve Konak Camii (H14)'leri ve Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerinde konumlanan Çarşı Camii (H8) ve Semerciler Camii (H19)'lerinin işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.
 - Kot; Yol üzerinde bulunan dini yapılardan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Konak Camii (H14), Semerciler Camii (H19) ve Yeni Hal Camii (H24) yol kotu ile aynı seviyede ve ya yol kotundan yüksekte bulunması nedeniyle görülebilir olmakta ve işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.
- Kavşaklara uzaklık; yolların keşişim noktaları yani kavşaklar, beklenmedik yön değişimlerinin ve duraklamaların olduğu noktalar olarak dikkatin arttığı yerlerdir. Dolayısıyla kavşak noktalarında veya yakınlarında konumlanan ve bu noktalardan algılanan dini yapının işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.
 - Tanjant Yolu'ndaki kavşak noktalarına yakın konumlanan Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9), Devlet Sahil Yolu'nun kavşak noktalarına yakın konumlanan Yeni Hal Camii (H24), Uzunsokak Kemeraltı Yolu'nun kavşak noktalarına yakın konumlanan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), İskender Paşa Camii (H13) ve Konak Camii (H14), ve Kunduracılar-Kemeraltı Yolu'nun kavşak noktalarına yakın konumlanan Çarşı Camii (H8), Semerciler Camii (H19) ve Hasan Ağa Camii (H15)'lerinin işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.
- Biçim; yolun biçimi nedeniyle yapılan keskin dönüşlerde dikkat artmakta algılanabilirlik güçlenmektedir. Dolayısıyla keskin dönüşlerde veya yakın

çevresinde konumlanan ve görülen dini yapıların işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.

- Tanjant Yolu üzerinde en keskin (203°) B dönüş noktasına en yakın Gülbahar Hatun Camii (H4) konumlanırken bu noktadan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4) görünüm vermektedir.
- Devlet Sahil Yolu üzerinde en keskin (203°) A dönüş noktasına noktasının yakınında hiçbir dini yapı konumlanmamıştır. Bu dönüşte hiçbir dini yapı görülememektedir.
- Uzunsokak – İnönü Yolu üzerinde en keskin (268°) C dönüş noktasına en yakın Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), konumlanmaktadır. Uzunsokak – İnönü Yolu üzerinde C dönüş noktasına noktadan Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7) ve Pazarkapı Camii (H11) görünüm vermiştir.
- Kunduracılar - Kemeraltı Yolu'nda en keskin (198°) B dönüş noktasına noktasının yakınında hiçbir dini yapı konumlanmamıştır. Bu dönüşte hiçbir dini yapı görülmemektedir. Kunduracılar - Kemeraltı Yolu'nda Hacı Yahya Camii (H16), Hacı Salih Camii (H18) ve Semerciler Camii (H19) dönüş noktalarına yakın konumda bulunmasına rağmen sadece Hacı Salih Camii (H18) görünüm vermektedir.
- Tanjant Yolu üzerinde tüm dönüşler dikkate alındığında en fazla Gülbahar Hatun Camii (H4) görülmektedir. Devlet Sahil Yolu üzerinde tüm dönüşler dikkate alındığında en fazla Çarşı Camii (H8) görülmektedir. Uzunsokak – İnönü Yolu üzerinde tüm dönüşler dikkate alındığında en fazla Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7) ve Pazarkapı Camii (H11)leri görülmektedir. Kunduracılar - Kemeraltı Yolu'nda tüm dönüşler dikkate alındığında en fazla Hacı Salih Camii (H18) görülmektedir.

Dini yapı kent ve yol ilişkisini açıklayan fiziksel analizlerin yanında işlevsel analizler de yapılmıştır. İşlevsel analizler erişim mesafesi, hizmet alanı ve işlev başlıklarında irdelenmiştir;

- Erişim mesafesi; erişim mesafesi içerisinde tek olan dini yapılar yoğun kullanımı sonucu kolektif bellekte özel bir yer edinerek işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır. Dolayısıyla Askeri Camii (H0), Erdoğan Merkez Camii (H3), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Hızır Bey Camii (H23), Yalı Camii (H25),

İncirlik Camii (H26) erişim mesafesi içinde tek dini yapı olduğundan işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır.

- Hizmet alanı; mahalle ölçeğinde hem tek olan hem de daha çok alana hizmet veren dini yapılar yoğun kullanımı sonucu kolektif bellekte özel bir yer edinerek işaret ögesi olma potansiyeli yüksek yapılar olmaktadır. Dolayısıyla 35,35 hektar 1 Nolu Erdoğan Mahallesi hizmet eden Erdoğan Merkez Camii (H3), 29,47 hektar olan Bahçecik Mahallesi hizmet eden Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), 28,29 hektar olan 2 Nolu Erdoğan Mahallesi hizmet eden Askeri Camii (H0), 21,58 hektar olan Yalı Mahallesi hizmet eden Yalı Camii (H25), 21,27 hektar olan Yeni Cuma Mahallesi hizmet eden Yeni Cuma Camii (H27) yer aldıkları mahallede hem tek dini yapı hem de hizmet alanı açısından işaret ögesi olma potansiyelleri yüksek olmaktadır.
- İşlev; dini yapıların yakın çevrede işlev çeşitliliğinin olması veya yoğun kullanılacak işlevlerin olması yapının yoğun kullanımı sonucu bellekte yer edinmesini sağlayarak işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
 - Hatuncuk Hatun Camii (H1), Gülbahar Hatun Camii (H4), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Hızırbey Camii (H23), Yalı Camii (H25), Yeni Cuma Camii (H27) ve Sarmaşıklı Camii (H31) çevresinde farklı işlevler bulunduğu için işaret ögesi potansiyeli yüksek dini yapılar olmaktadır.
 - Askeri Camii (H0), Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Müftü Camii (H17), Kemer kaya Camii (H20), Hızırbey Camii (H23), Yeni Hal Camii (H24), Yalı Camii (H25), İncirlik Camii (H26), Yeni Cuma Camii (H27), Tavanlı Camii (H28), Sarmaşıklı Camii (H31) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) ise yoğun kullanılan eğitim, sağlık, resmi kurum, ticaret yapılarının yakınında konumlandığı için işaret ögesi potansiyeli yüksek olan dini yapılar olmaktadır.
- Görülebilirlik; dini yapının görünüm derecesinin fazla olması, görünümü boyunca süreklilik göstermesi ve/veya yol boyunca yapılan harekette dini yapılarının tümünün oluşturduğu bütün içinde tek olması, bu yapıların işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.

- Tüm yollardan görülebilen dini yapıya rastlanmamıştır. Çarşı Camii (H8) ve Pazarkapı Camii (H11) kent içinde yoğun kullanılan 3 yoldan görülebilmektedir. Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) 2 yoldan, Erdoğan Merkez Camii (H3), Musa Paşa Camii (H6), Hacı Kasım Camii (H9), İçkale Camii (H12), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19), Yeni Hal Camii (H24), Yalı Camii (H25) ve Yeni Cuma Camii (H27) 1 yoldan görülebilen dini yapılar olmaktadır. Ayrıca; Askeri Camii (H0), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Müftü Camii (H17), Kemer kaya Camii (H20), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22), Hızır bey Camii (H23), Tavanlı Camii (H28), Tekke Camii (H29), Molla Siyah Camii (H30) ve Sarmaşıklı Camii (H31) hiçbir yoldan görülmemektedir.
- Hatuncuk Hatun Camii (H1), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Hacı Kasım Camii (H9), İskender Paşa Camii (H13) ve Yeni Hal Camii (H24) toplamda en fazla güçlü görünümüne sahip dini yapılar olmasıyla işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır (Tablo 57).

Tablo 57. Görünüm Derecesi

Görünüm Derecesi												
	Tanjant Yolu			Devlet Sahil Yolu			Uzunsokak İnönü Yolu			Kunduracılar Kemeraltı Yolu		
	Az görünüm	Orta görünüm	Çok görünüm	Az görünüm	Orta görünüm	Çok görünüm	Az görünüm	Orta görünüm	Çok görünüm	Az görünüm	Orta görünüm	Çok görünüm
H0	0	0	0									
H1	18	0	0				3	5	12			
H2	35	14	1				3	5	5			
H3	14	0	0									
H4	23	20	39				15	4	10			
H5	61	0	0				13	16	10			
H6	4	11	32									
H7	18	19	0				1	6	21			
H8	13	0	0	11	0	0	0	0	0	0	2	4
H9	12	9	30									
H10	34	0	0				28	0	0			
H11	0	0	0	1	2	0	3	8	0			
H12	15	0	0									
H13	0	0	0				4	0	12			
H14							17	3	6			
H15				0	0	0				0	0	0
H16										0	0	0
H17										0	0	0

Tablo 57'nin devamı

H18				0	0	0				2	0	2
H19				0	0	0				2	2	0
H20				0	0	0				0	0	0
H21				0	0	0						
H22				0	0	0						
H23				0	0	0						
H24				12	10	21						
H25				4	2	0						
H26				0	0	0	40	0	0			
H27	2	0	0									
H28	0	0	0									
H29	0	0	0									
H30				0	0	0				0	0	0
H31										0	0	0

- Hatuncuk Hatun Camii (H1), Erdoğdu Merkez Camii (H3), Musa Paşa Camii (H6), Pazarkapı Camii (H11), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19) ve Yeni Cuma Camii (H27) görünümde kesinti olmadan görünüm sürekliliği olan yapılar olarak işaret öğesi olma potansiyeli yüksek dini yapılar olmaktadır (Tablo 55).
- Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), İçkale Camii (H12), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Yeni Hal Camii (H24), Yalı Camii (H25) ve İncirlik Camii (H26) görünüm süreleri boyunca süreklilik göstermemektedir (Tablo 55).
- Özellikle Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) uzun süre görünüm vermesine rağmen sık sık görünüme girip kaybolmaktadır.

Tablo 58. Görünüm Sürekliliği

Görünüm Sürekliliği												
	Tanjant Yolu			Devlet Sahil Yolu			Uzunsokak İnönü Yolu			Kunduracılar Kemeraltı Yolu		
	Görünüm süresi	Görülebilirlik süresi	Fark	Görünüm süresi	Görülebilirlik süresi	Fark	Görünüm süresi	Görülebilirlik süresi	Fark	Görünüm süresi	Görülebilirlik süresi	Fark
H0	0	0	0									
H1	18	18	0				20	20	0			
H2	50	56	6				11	11	0			
H3	14	14	0									
H4	82	85	3				19	29	10			
H5	61	111	50				39	48	9			
H6	47	47	0									
H7	37	38	1				28	32	4			
H8	13	13	0	11	17	6	0	0	0	6	6	0
H9	51	58	7									
H10	34	74	74				28	96	68			
H11	0	0	0	3	3	0	11	11	0			
H12	15	20	5									
H13	0	0	0				16	29	13			
H14							26	29	3			
H15				0	0					0	0	0
H16				0	0					0	0	0
H17										0	0	0
H18				0	0	0				2	2	0

Tablo 58'in devamı

H19				0	0	0				4	4	0
H20				0	0	0				0	0	0
H21				0	0	0						
H22				0	0	0						
H23				0	0	0						
H24				43	51	8						
H25				6	8	2						
H26				0	0	0	40	42	2			
H27	2	2	0									
H28	0	0	0									
H29	0	0	0									
H30				0	0	0				0	0	0
H31										0	0	0

- İskender Paşa Camii (H13) ve Yeni Hal Camii (H24) görünümleri boyunca 8 yerde, Hamza Paşa Camii (H2) ve Çarşı Camii (H8) görünümleri boyunca 7 yerde Gülbahar Hatun Camii (H4), Yeni Hal Camii (H24) ve Yalı Camii (H25) görünümleri boyunca 6 yerde, Konak Camii (H14) görünümleri boyunca 5 yerde, Hatuncuk Hatun Camii (H1) ve Tabakhane Camii (H7) görünümleri boyunca 3 yerde, Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Hacı Kasım Camii (H9) ve Pazarkapı Camii (H11) görünümleri boyunca 2 yerde tek başına etkili görünümler vermektedir (Tablo 59).
- Bütündeki etki açısından yapılan hareketteki süreklilikte en fazla tek algılanan İskender Paşa Camii (H13) ve Yeni Hal Camii (H24) işaret ögesi olma potansiyeli yüksek dini yapılar olmaktadır (Tablo 59).

Tablo 59. Bütündeki Etki

BÜTÜNDEKİ ETKİ																
			A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	
Tanjant Yolu	Kuzey kaldırımı	Doğu-batı	H9	H1, H2, H4, H5, H6, H7, H9, H10												
		Batı-doğu	H2	H2	H4, H5, H6, H7, H8, H9, H11											
	Güney kaldırımı	Doğu-batı	H1, H2, H4, H5, H6, H7, H9													
		Batı-doğu	H1, H2	H4, H5, H6, H7, H8	H9											
Devlet Sahil Yolu	Kuzey kaldırımı	Doğu-batı	H8	H8	H11	H24	H24	H24	H25	H25						
		Batı-doğu	H25	H24	H8	H8	H8									
	Güney kaldırımı	Doğu-batı	H11	H24	H24	H24										
		Batı-doğu	H24													

Tablo 59' un devamı

Uzunsokak İnönü Yolu	Kuzey kaldırımı	Doğu- batı	H13	H14	H7	H10, H11	H4, H5, H10	H4	H4	H4	H4	H2	H2	H26	H26	
		Batı- doğu	H26	H26	H1	H2	H5, H10	H5	H7, H10, H11	H14	H13	H13	H13			
	Güney kaldırımı	Doğu- batı	H13	H14	H7	H10, H11		H4, H5, H10	H4	H2	H1	H26				
		Batı- doğu	H26	H1	H2	H4		H5	H7	H7, H10, H11	H14	H14	H13	H13	H13	
Kunduracılar Kemeraltı Yolu		Doğu- batı	H18, H19	H8												
		Batı- doğu	H8	H18, H19												

Yapılan topoğrafya, doluluk-boşluk, yoğunluk ve kat adedi, odaklara uzaklık, konum, kot, kavşaklara uzaklık, biçim, erişilebilirlik, hizmet alanı ve işlev analizleri sonucu öne çıkan dini yapıların işaret ögesi olma potansiyeli yüksek olmaktadır. Fakat bu dini yapıların görülememesi işaret ögesi olma potansiyellerini azaltmaktadır. Çünkü işaret ögesi olma potansiyellerinin öne çıkan özelliklerinin biri de görülebilir olmasıdır. Dolayısıyla, çalışmada yapılan analizler sonucunda öne çıkan dini yapıların ele alınan yollar boyunca görünüm verip vermediği irdelenmiştir.

- Simgesel olarak öne çıkan dini yapılardan Gülbahar Hatun Cami (H4) ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.
- Anlamsal olarak öne çıkan dini yapılardan Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ele alınan kentin yoğun olarak kullanılan yollarından görünmektedir.
- Kalıcılık ve anıtsallık olarak öne çıkan dini yapılardan Erdoğan Merkez Camii (H3), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Yeni Hal Camii (H24) dışındaki dini yapılardan Hatuncuk Hatun Cami (H1), Hamza Paşa Cami (H2), Erdoğan Merkez Cami (H3), Gülbahar Hatun Cami (H4), Ortahisar Büyük Fatih Cami (H5), Musa Paşa Cami (H6), Tabakhane Cami (H7), Çarşı Cami (H8), Hacı Kasım Cami (H9), Mehmet Akif Ersoy Cami (H10), Pazarkapı Cami (H11), İskender Paşa Cami (H13), Konak Cami (H14), Hacı Salih Cami (H18), Semerciler Cami (H19) ve İncirlik Cami (H26) ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.
- Zaman içerisinde hiçbir değişim geçirmediği için süreklilik gösteren Askeri Camii (H0), Çarşı Camii (H8), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) sadece Çarşı Camii (H8) ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.
- Kent silüetinde etkili olan Çarşı Camii (H8), Pazarkapı Camii (H11), Yeni Hal Camii (H24) ve Yalı Camii (H25)'lerinin tümü ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.
- Kent topoğrafyasında öne çıkan Askeri Camii (H0), Erdoğan Merkez Camii (H3), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Tekke Camii (H29)'lerinden sadece Erdoğan Merkez Camii (H3) ve Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.
- Yoğun kent dokusu içinde etkili boşluklar oluşturarak egemenlik sağlayan Erdoğan Merkez Camii (H3) ve Çarşı Camii (H8) ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.

- Kent ölçeğinde boşluktan yaklaşıma açısından öne çıkan Askeri Camii (H0), Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), İskender Paşa Camii (H13), Yalı Camii (H25), İncirlik Camii (H26) ve Yeni Cuma Camii (H27)' lerinden H0 ve H23 haricindeki dini yapılar ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.
- Bina ölçeğinde boşluktan yaklaşıma açısından öne çıkan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Hacı Kasım Camii (H9) ve İskender Paşa Camii (H13)'lerinin tümü ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.
- Çevresine göre daha yükseklikte olan Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), Hasan Ağa Camii (H15), Hacı Yahya Camii (H16), Semerciler Camii (H19), Hızırbey Camii (H23), Yeni Cuma Camii (H27) ve Tekke Camii (H29)'lerinden H3, H4, H5, H6, H8, H9, H10, H11, H19 ve H27 ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.
- Çevresinde yapılaşma olmaması nedeniyle hiçbir yönde kapalılık bulunmayan Mehmet Akif Ersoy Camii (H10) ve Yeni Hal Camii (H24) ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.
- Kentin odak noktalarının bir parçası olan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Gülbahar Hatun Camii (H4) ve İskender Paşa Camii (H13) ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından birinden ve ya bir kaçından görünmektedir.
- Kentin odak noktalarına yakın konumda bulunan Hamza Paşa Camii (H2), Erdoğan Merkez Camii (H3), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), İçkale Camii (H12), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Kemerkaya Camii (H20), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Hoca Halil Camii (H22), Hızırbey Camii (H23), Yeni Hal Camii (H24), Yalı Camii (H25), İncirlik Camii (H26), Tekke Camii (H29), Molla Siyah Camii (H30) ve Sarmaşıklı Camii (H31)'lerinden Hamza Paşa Camii (H2), Erdoğan Merkez Camii (H3), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), İçkale Camii (H12), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Kemerkaya Camii (H20) ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.

- Tanjant Yolu üzerinde konumlanan Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9)'leri, Devlet Sahil Yolu üzerinde konumlanan Yeni Hal Camii (H24), Uzunsokak İnönü Yolu üzerinde konumlanan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), İskender Paşa Camii (H13) ve Konak Camii (H14)'leri ve Kunduracılar Kemeraltı Yolu üzerinde konumlanan Çarşı Camii (H8) ve Semerciler Camii (H19)'lerinin tümü buldukları yol üzerinde görünmektedir.
- Yol kotuyla aynı seviyede ve ya daha yüksekte bulunan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Konak Camii (H14), Semerciler Camii (H19) ve Yeni Hal Camii (H24) yapılarının tümü buldukları yol üzerinde görünmektedir.
- Kavşaklara yakın konumda bulunan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Hasan Ağa Camii (H15), Semerciler Camii (H19) ve Yeni Hal Camii (H24)'lerinin tümü ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından birinden ve ya bir kaçından görünmektedir.
- Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7) ve Pazarkapı Camii (H11) olun fiziksel yapısında bulunan keskin dönüş noktalarından görünmektedir.
- Erişim mesafesi içerisinde tek olan Askeri Camii (H0), Erdoğan Merkez Camii (H3), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Hızırbey Camii (H23), Yalı Camii (H25) ve İncirlik Camii (H26)'lerinden Erdoğan Merkez Camii (H3), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Yalı Camii (H25) ve İncirlik Camii (H26) ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından birinden ve ya bir kaçından görünmektedir.
- Yerleşim yeri içerisinde tek olan Askeri Camii (H0), Erdoğan Merkez Camii (H3), Yalı Camii (H25) ve Yeni Cuma Camii (H27)'lerinden Askeri Camii (H0) haricindeki dini yapılar ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından birinden ve ya bir kaçından görünmektedir.
- Çevresinde çeşitli işlevler bulunan Hatuncuk Hatun Camii (H1), Gülbahar Hatun Camii (H4), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Hızırbey Camii

(H23), Yalı Camii (H25), Yeni Cuma Camii (H27) ve Sarmaşıklı Camii (H31)'lerinden Hızırbey Camii (H23) ve Sarmaşıklı Camii (H31) haricindeki dini yapılar haricindeki dini yapılar ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.

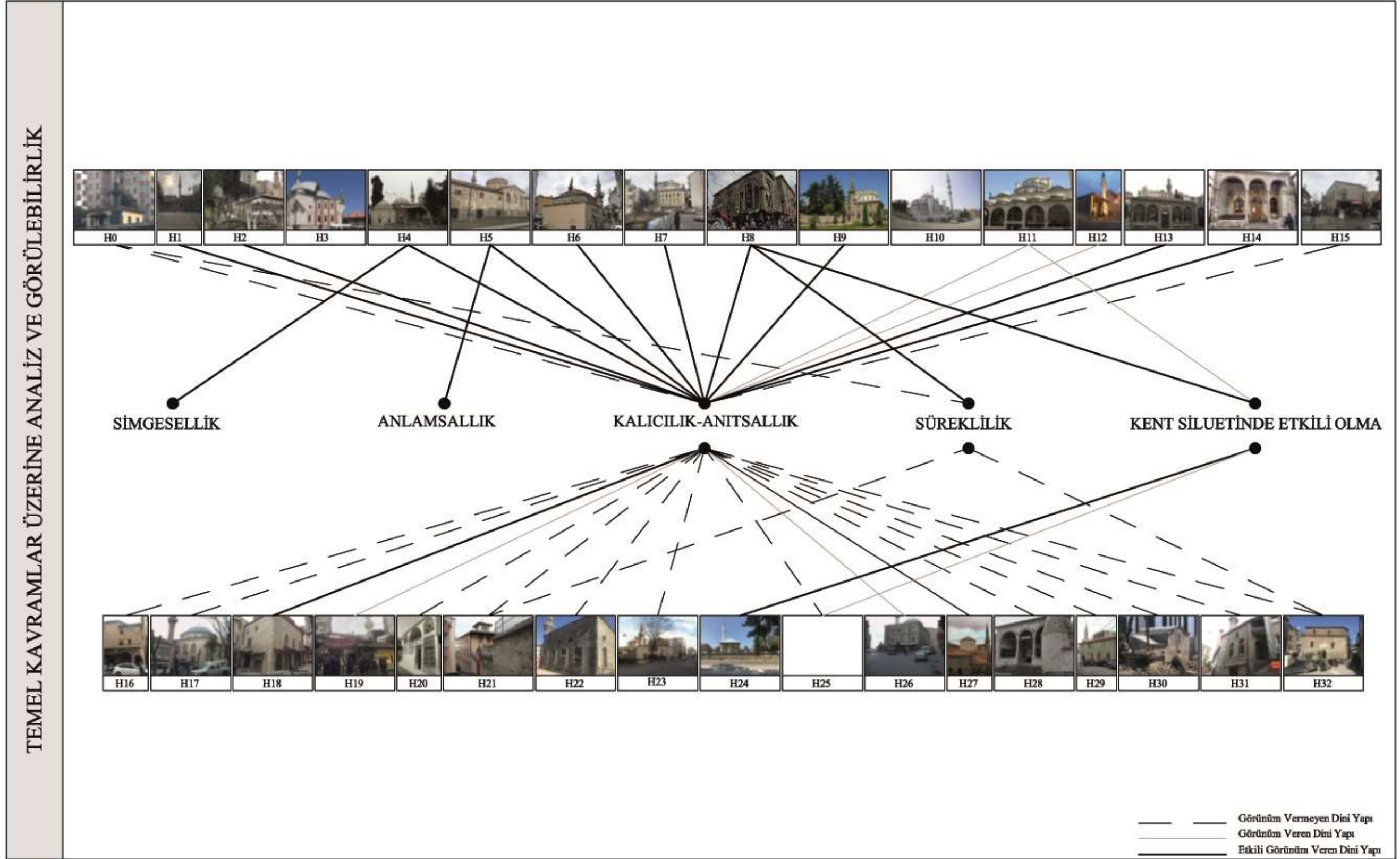
- Çevresinde yoğun kullanılan işlevler bulunan Askeri Camii (H0), Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Hacı Kasım Camii (H9), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14), Müftü Camii (H17), Kemer kaya Camii (H20), Hızırbey Camii (H23), Yeni Hal Camii (H24), Yalı Camii (H25), İncirlik Camii (H26), Yeni Cuma Camii (H27), Tavanlı Camii (H28), Sarmaşıklı Camii (H31) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) arasından H1, H2, H4, H5, H7, H9, H10, H11, H13, H14, H24, H25, H26 ve H27 ele alınan kentin yoğun kullanılan yollarından görünmektedir.

Görülebilir işaret ögesi yüksek olan dini yapılar, etkili görünüm verme açısından irdelendiğinde,

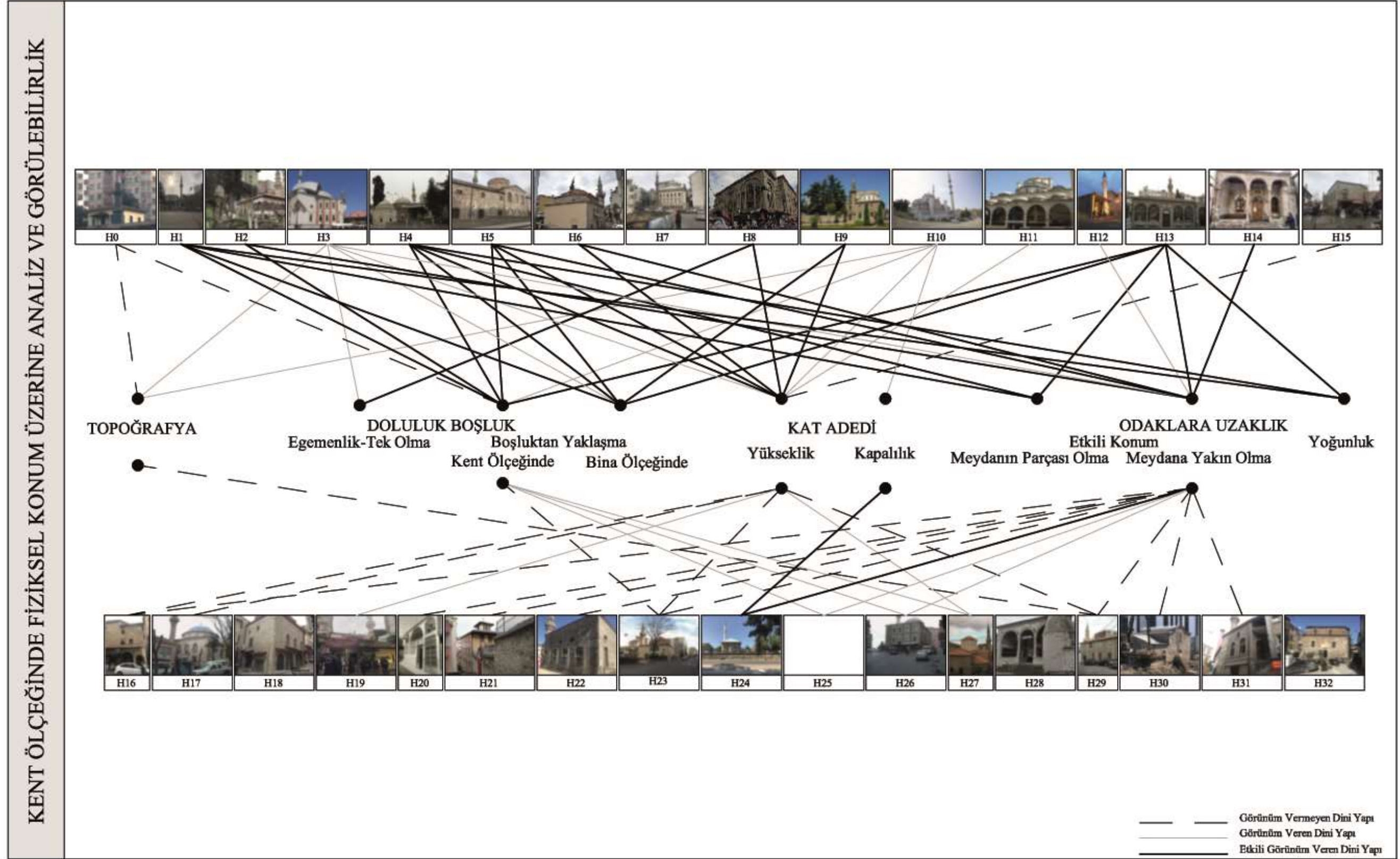
- Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Tabakhane Camii (H7), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13) ve Konak Camii (H14) ele alınan kentin yoğun kullanılan yolların görülebilmesinin yanı sıra Uzunsokak İnönü Yolu'ndan etkili görünüm vermektedir.
- Musa Paşa Camii (H6) ve Hacı Kasım Camii (H9) ele alınan kentin yoğun kullanılan yolların görülebilmesinin yanı sıra Tanjant Yolu'ndan etkili görünüm vermektedir.
- Çarşı Camii (H8) ele alınan kentin yoğun kullanılan yolların görülebilmesinin yanı sıra Kunduracılar Kemeraltı Yolu'ndan etkili görünüm vermektedir.
- Yeni Hal Camii (H24) ele alınan kentin yoğun kullanılan yolların görülebilmesinin yanı sıra Devlet Sahil Yolu'ndan etkili görünüm vermektedir.
- Hamza Paşa Camii (H2) ve Gülbahar Hatun Camii (H4) ele alınan kentin yoğun kullanılan yolların görülebilmesinin yanı sıra Uzunsokak İnönü Yolu ve Tanjant Yolu'ndan etkili görünüm vermektedir.
- Erdoğan Merkez Camii (H3), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), İçkale Camii (H12), Hasan Ağa Camii (H15), Semerciler Camii (H19), Kemer kaya Camii (H20), Yeni Hal Camii (H25), İncirlik Camii (H26) ve Yeni Cuma Camii (H27)

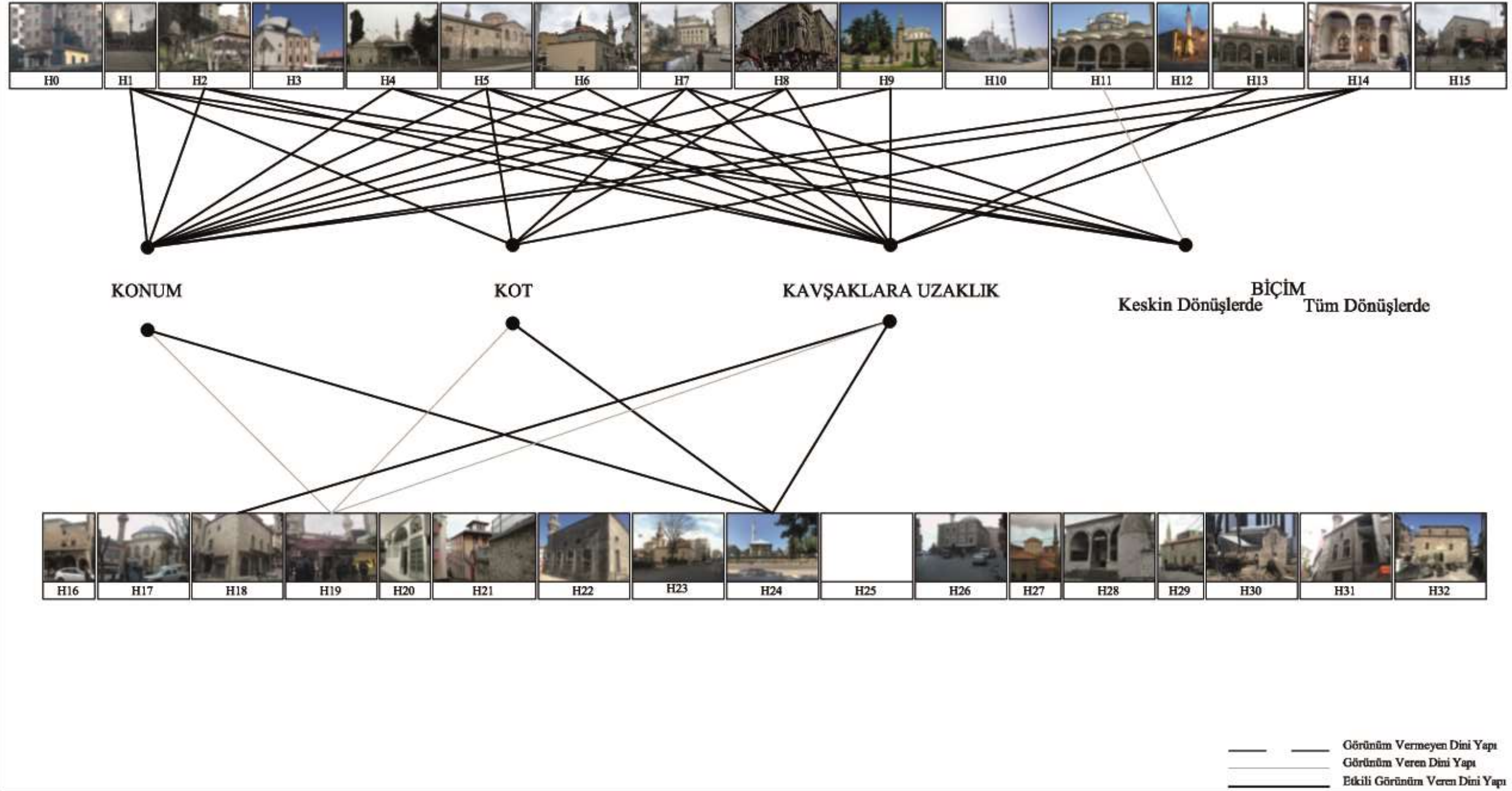
temel kavramların niteliklerini taşıyan, konumu ile dikkat çeken ve ele alınan kentin yoğun kullanılan yolların görülebilen dini yapılar olmasına rağmen etkili görünüm vermemektedir.

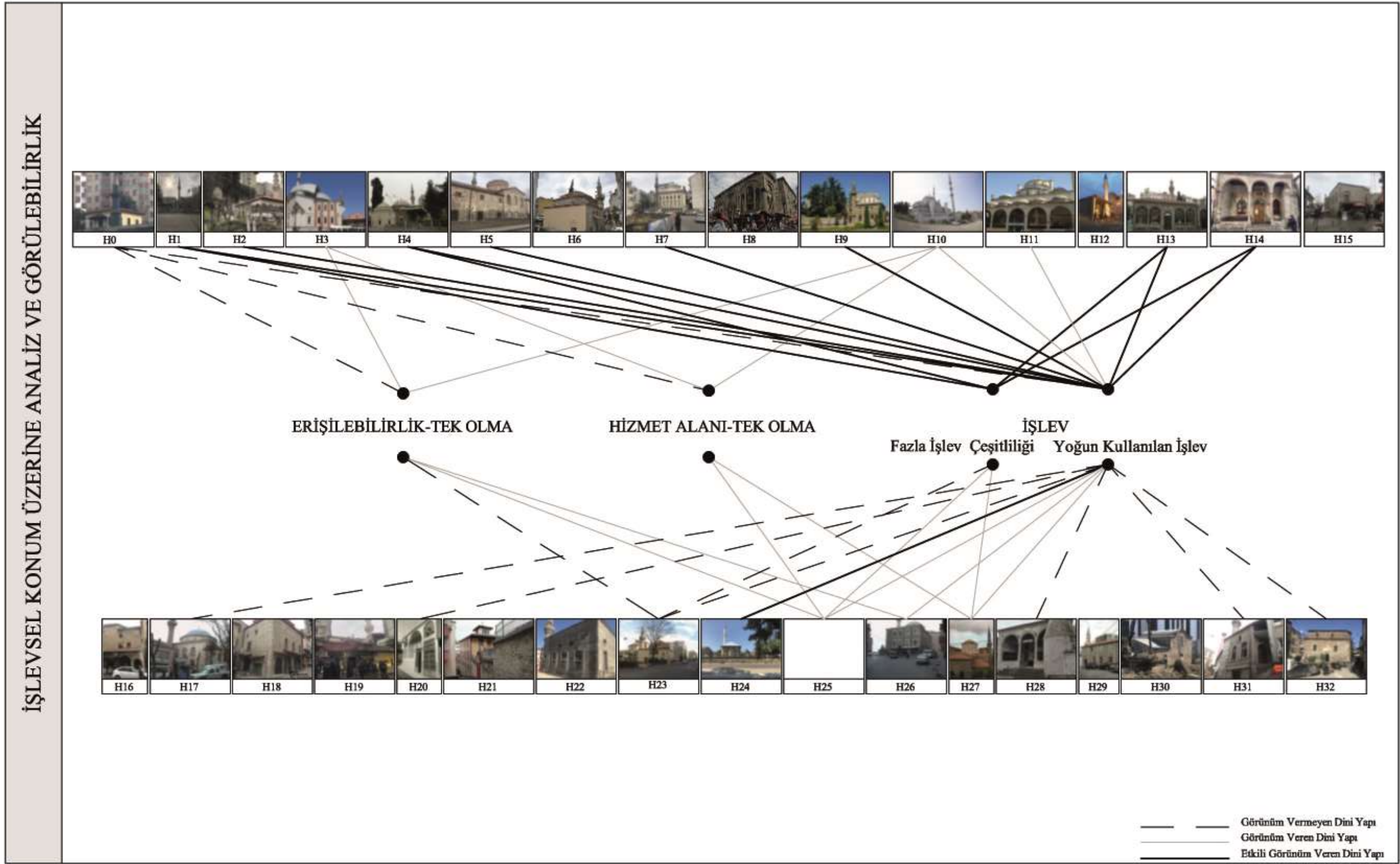

Şekil 77. Temel kavramlar üzerine analiz ve görülebilirlik

Şekil 79. Yol ölçeğinde fiziksel konum üzerine analiz ve görülebilirlik

Şekil 80. İşlevsel konum üzerine analiz ve görülebilirlik

Öne çıkan dini yapılar (H1, H2, H4, H5, H6, H7, H8, H9, H11, H13, H14 ve H24) üzerinde etkili olan kalitelerin ne olduğu tespit edilmiştir.

- Hatuncuk Hatun Camii (H1), bina ve kent ölçeğinde yapıya boşluktan yaklaşma, meydanın bir parçası olarak yoğun kullanılma, yol üzerinde ve yol kotunun üstünde bulunma, kavşaklara yakın konumda bulunma, keskin dönüşlerde görünüm verme, hem çeşitli işlev hem de yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede olma nedeniyle etkili görünümler vermektedir.
- Hamza Paşa Camii (H2), kent ölçeğinde yapıya boşluktan yaklaşma, meydana yakın olma, yol üzerinde ve yol kotunun üstünde bulunma, kavşaklara yakın konumda bulunma, keskin dönüşlerde görünüm verme, yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede olma nedeniyle etkili görünümler vermektedir.
- Gülbahar Hatun Camii (H4), simgesel amaçlı yapıma, bina ve kent ölçeğinde yapıya boşluktan yaklaşma, çevresindeki yapılardan yüksek olma, meydanın bir parçası olarak yoğun kullanılma, yol üzerinde bulunma, kavşaklara yakın konumda bulunma, keskin dönüşlerde görünüm verme, hem çeşitli işlev hem de yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede olma nedeniyle etkili görünümler vermektedir.
- Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), anlamsal nitelik taşıma, bina ve kent ölçeğinde yapıya boşluktan yaklaşma, çevresindeki yapılardan yüksek olma, meydana yakın olma, yol üzerinde ve yol kotunun üstünde bulunma, keskin dönüşlerde görünüm verme, yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede olma nedeniyle etkili görünümler vermektedir.
- Musa Paşa Camii (H6), çevresindeki yapılardan yüksek olma, meydana yakın olma, yol üzerinde bulunma, kavşak noktalarına yakın olma nedeniyle etkili görünümler vermektedir.
- Tabakhane Camii (H7), yol üzerinde ve yol kotunun üstünde bulunma, kavşaklara yakın konumda olma, keskin dönüşlerde görünüm verme, yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede bulunma nedeniyle etkili görünümler vermektedir.
- Çarşı Camii (H8), zaman içinde süreklilik gösterme, kent silüetinde etkili olma, yoğun kent dokusu içinde oluşturduğu boşluk ile egemen olma, çevresindeki yapılardan yüksek olma, yol üzerinde ve yol kotunda bulunma, kavşaklara yakın konumda bulunma, yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede bulunma nedeniyle etkili görünümler vermektedir.

- Hacı Kasım Camii (H9), bina ölçeğinde yapıya boşluktan yaklaşma, çevresindeki yapılardan yüksek olma, yol üzerinde bulunma, kavşaklara yakın konumda bulunma, yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede bulunma nedeniyle etkili görünüm vermektedir.
- Pazarkapı Camii (H11), kent silüetinde etkili olma, çevresindeki yapılardan yüksek olma, keskin dönüşlerde görünüm verme, yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede bulunma nedeniyle etkili görünüm vermektedir.
- İskender Paşa Camii (H13), kent ve bina ölçeğinde yapıya boşluktan yaklaşma, hem bir meydanın parçası olma hem de başka bir meydana yakın konumda bulunma, yol üzerinde bulunma, kavşaklara yakın konumda olma, hem çeşitli işlev hem de yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede olma nedeniyle etkili görünüm vermektedir.
- Konak Camii (H14), meydana yakın konumda bulunma, yol üzerinde ve yol kotunda bulunma, kavşaklara yakın konumda yer alma, hem çeşitli işlev hem de yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede olma nedeniyle etkili görünüm vermektedir.
- Yeni Hal Camii (H24), kent silüetinde etkili olma, çevresinde yapılaşmama olmama, meydana yakın olma, yol üzerinde ve yol kotunda bulunma, kavşaklara yakın olma, yoğun kullanılan işlevlerin olduğu çevrede bulunma nedeniyle etkili görünüm vermektedir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kentleri diğerlerinden farklılaştıran onu özgün kılan kent kimliğinin oluşumunda kentte yaşayanların zihninde oluşturdukları imaj önemlidir. Kentler bu imajlarla tanımlanmakta ve hatırlanmaktadır. Kent imajının oluşumunda etkili öğelerden biri de işaret öğeleridir. Çalışmada gerek anlamsal gerekse fiziksel açıdan özgünlüğü ve baskın karakteriyle kentin işaret ögesi olma potansiyeli yüksek dini yapılar ele alınmıştır. Özellikle dini yapıların hareketle görülebilirliği üzerinden tartışılarak işaret ögesi olma potansiyeli ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma bu yönüyle özgün olmaktadır.

Ele alınan konuya ve amaca göre yapılan araştırmada değerlendirmeler sonucunda varılan önemli noktalar aşağıda yer almaktadır.

- Hatuncuk Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Tabakhane Camii (H7), Çarşı Camii (H8), Hacı Kasım Camii (H9), Pazarkapı Camii (H11), İskender Paşa Camii (H13), Konak Camii (H14) ve Yeni Hal Camii (H24) yapıları Trabzon ölçeğinde öne çıkan işaret ögesi olma potansiyeli yüksek dini yapılardır.
- Temel kavramlar açısından Askeri Camii (H0), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Çarşı Camii (H8), Pazarkapı Camii (H11), Santa Maria Katolik Kilisesi (H21), Yalı Camii (H25) ve Küçük Ayvasıl Kilisesi (H32) yapıları, dini yapı- kent ilişkisi açısından Hatuncuk Hatun Camii (H1), Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve İskender Paşa Camii (H13) yapıları, dini yapı-yol ilişkisi açısından Hatuncuk Hatun Camii (H1), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5) ve Tabakhane Camii (H17) yapıları, işlevsel açıdan Askeri Camii (H0), Mehmet Akif Ersoy Camii (H10), Hızırbey Camii (H23), Yalı Camii (H25) ve Yeni Cuma Camii (H27) yapıları işaret ögesi potansiyeli yüksek yapılar olmaktadır.
- Görülebilirlik açısından Hamza Paşa Camii (H2), Gülbahar Hatun Camii (H4), Ortahisar Büyük Fatih Camii (H5), Musa Paşa Camii (H6), Çarşı Camii (H8) ve Hacı Kasım Camii (H9) yapıları ve süreklilik açısından ise Hatuncuk

Hatun Camii (H1), Hamza Paşa Camii (H2), Erdoğan Merkez Camii (H3), Musa Paşa Camii (H6), Çarşı Camii (H8), Pazarkapı Camii (H11), Hacı Salih Camii (H18), Semerciler Camii (H19) ve Yeni Cuma Camii (H27) yapıları işaret ögesi potansiyeli yüksek yapılar olmaktadır.

- Tüm kriterler ele alındığında çalışma alanı içerisinde Trabzon'da kentle kurmuş olduğu ilişki açısından Erdoğan Merkez Camii (H3), Gülbahar Hatun Camii (H4) ve Çarşı Camii (H8) işaret ögesi olma potansiyelleri en yüksek yapılar olmaktadır.
- Siluet üzerinde etkili olma, kentin yüksek noktasında olması, yapının girişinde veya yakın çevresinde boşluk olması, çevresine göre daha yüksek biçimlenmesi, çevresinin kapalı olmaması, kavşaklara, odaklara ve dönüş noktalarına yakın olması, yolla aynı kotta ve ya kottun üstünde bulunması, dini yapının görülebilirliğini olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısıyla işaret ögesi olma potansiyelini arttırmaktadır.
- İşaret ögesini oluşturan fiziksel nitelikler; kaliteler açısından basitlik, şekil zemin etkisi, egemenlik, görünüm gücü, tekillik, vista, referans olma, kentin yapısını yansıtma, kalıcı olma, görülebilirlik ve süreklilik olmaktadır. İşaret öğeleri bu fiziksel öğelerin yanında işlevsel ve anlamsal öğeleri de bulundurmaktadır.
- Dini yapılar biçimlenmesiyle konumlanmasıyla simgesel, anlamsal, kalıcı yapılar olarak işaret potansiyeli yüksek yapı gruplarından bir olmaktadır. Dolayısıyla kent imajında ve kimliğinde önemli yeri bulunmaktadır.
- Bazı dini yapılarının kentin simgesi olması amacıyla yapılarak direk işaret ögesi olma hedefi olmaktadır.
- İnsanlar hareket halindeyken kenti algılamakta ve anlamlandırmaktadır. Dolayısıyla dini yapıların imaj değeri biçimlenme ve konumlanma yanında yollarla ilişkili olarak hareketle birlikte de ele alınmalıdır.
- İşaret ögesi olma nitelikleri arasında görülebilirlik önemlidir. Görülemeyen bir yapı algılanamamakta ve referans oluşturamamaktadır.
- İşaret ögesi olma niteliklerinden biri de süreklilik olmasıdır. İşaret ögesi hareket halinde bir görünüp bir kaybolmamalıdır.
- Yoğun kullanılan hareket aksları ile ilişkili olma, odaklarla ilişkili olma, yoğun hizmet alanı içinde bulunma dini yapıların yoğun kullanım nedeniyle kolektif bellekte yer edinmesini kalıcı olmasını sağlamaktadır.

- Dini yapılar erişilebilirlik alanları ve hizmet alanları içinde tek olmalıdır. Ayrıca birbirine yakın ve sürekli referanslar oluşturan dini yapıların algılanmaları güçleşmektedir.
- Bazı dini yapıların kentin en yüksek konumuna yerleşmesine rağmen kent silüetinde etkili olmaması veya yol üzerinde olup yoldan görünememesi, bir görünüp bir kaybolması, yükseklik ve biçimlenme bakımından tek ve egemen olmasına rağmen dini yapıların yoğun yapılaşma, yüksek yapılaşma nedenleriyle algılanamadığı görülmektedir. Bu durum işaret ögesi olarak dini yapının avantajlı olduğu durumlarda bu avantajları kullanamadığını göstermektedir.
- Dini yapıların hareket halinde en iyi perspektif veren görünümünün olduğu noktaların ve ya alanların daha sonradan alanda yapılacak yeni değişimlerde güçlendirilerek zenginleştirilmesi, kent kimliğini ve kalitesi sürdürmesi açısından önemli olmaktadır. Dolayısıyla yapılan yeni tasarımların sadece bina ölçeğinde değil yapının yakın çevresiyle birlikte kentsel ölçekte tartışılması gerekmektedir.
- Dini yapıların görünüm sürekliliğinin kesildiği noktalarda dönüşüm yapıp temizlenmesi, açılması ve ön plana çıkarılması gerekmektedir.
- İşaret ögesi olma potansiyeli taşıyan yapıların hem kentteki konumu, biçimlenmesi kadar hareket halinde görülebilirliği yani algılanması da önemli olmaktadır.
- Dini yapıların aralarındaki mesafe çok yakın olmamalıdır. Aynı anda farklı dini yapıların görülmesi dikkatin dağılmasına neden olmakta ve görünüm etkisini zayıflatmaktadır.
- Görülebilirlik ve hareketle algılama yapıya kimlik kazandıracak önemli tasarım kriterlerinden biri olmaktadır. Sıradan olabilecek yapıların bu kriterlerle birlikte güçlendirildiğinde çarpıcı yapılara dönüşerek kentin imaj ögesi haline gelebilmektedir.
- Mevcut ulaşım akslarının revizyonunda ve ya yeni ulaşım ağlarının planlanmasında dini yapıların yol ile ilişkisi tartışılmalıdır. Özellikle tarihi dini yapılara yapılacak müdahalelerde bu daha da önemli olmaktadır.

İşaret ögesi olma direk hedefi olabilen veya potansiyeli yüksek yapılardan biri olan dini yapıların tasarımında kentle kurduğu fiziksel ve işlevsel ilişki hareketle algılamayı da dikkate alarak ele alınmalıdır. Dini yapıların biçimleri, konumları, kent bütünündeki etkili

olmasını yani algılanmaları onlara özgünlük ve kimlik katan niteliklerinden biri olmaktadır.

Çalışmanın devamında yapılabilecek araştırmalar aşağıda verilmektedir;

- Kentin tamamı ve kentin diğer ana yolları da ele alınabilir.
- Her dini yapı için yakın çevresinde hareketle algılama açasından değerlendirmeler yapılabilir.
- Dini yapı-kent ilişkisi ve yol ilişkisini temel alan tipolojik bir çalışma yapılabilir.
- İşaret öğesi olma kaliteleri dini yapılar üzerinde görsel analiz teknikleri kullanılarak tartışılabilir.
- Kentin tüm işaret öğeleri ortaya konarak dini yapıların bu işaret öğelerindeki yeri tartışılabilir.
- Kentin değişen strüktürü üzerinde dini yapıların değişen konumları tartışılabilir.
- Görüşme ve anket yöntemi kullanılarak sübjektif bir araştırma yapılabilir.
- Yaya hareketi yanında taşıtla hareketle kentin algılanabilirliği tartışılabilir.

5. KAYNAKLAR

- Aktepe, H. M., 1994. Ayvalık'taki Dini Yapıların Fiziksel Çevre Etkenlerine Bağlı Oluşumu, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Albayrak, H., 1998. Trabzon'da Orta Hisar ve Çevresi, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 52 s.
- Alpak, E. M., Düzenli, T. ve Tarakcı Eren, E., 2018. Kent Kimliği ve Kullanıcıların Bağlılık Duygusu Üzerindeki Etkisi: Trabzon Kenti Örneği, The Journal of Academic Social Science, 64, 519-528.
- Alver, K., 2012. Kent Sosyolojisi, Hece Yayınları, Ankara, 413 s.
- Appleyard, D., Lynch, K. ve Myer, J.R., 1964. The View of The Road, Cambridge Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, 64 s.
- Arnheim, R., 1974. Art and Visual Perception, University of California Press, Los Angeles, 485 s.
- Asar, H., 2013. Mimari Mekân Okumasında Algısal Deneyim Analizinin Bir Yöntem Yardımıyla İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Assmann, J., 2001. Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 368 s.
- Appleyard, D., 1969. Why Buildings Are Known: A Predictive Tool for Architects and Planners, Environment and Behavior, 1, 2, 131-156.
- Aydınlı, S., 1992. Mimarlıkta Görsel Analiz, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 66s.
- Bayartan, M., 2005. Osmanlı Şehirlerinde Bir İdari Birim: Mahalle, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, 13, 93-107.
- Bell, G. ve Dourish, P., 2004. Getting Out of the City: Meaning and Structure in Everyday Encounters with Space, www.dourish.com/publications/2004/urban.pdf , 22.04.2018.
- Berger, J., 1998. O Ana Adanmış, Metis Yayınları, İstanbul, 192 s.
- Bilsel, G., 2002. Kent Kültürü-Kültürel Süreklilik-Kimlik Sorunsalı ve Yaşanılabilir Kentsel Mekan Kavramı Üzerine, Çukurova Üniversitesi Adana Kent Konseyi Yerel Gündem 21. Yayınları, Adana, 114.
- Birol, G., 2007. Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Otelini Üzerine Bir Değerlendirme, Arkitekt Dergisi, 514, 46-54.

- Bobaroğlu, M., 2012. Simge Kavramı ve Simgesel Düşünme, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yazıları, 1-12.
- Boyer, M.C., 1996. The City of Collective Memory: Its Historical Imagery and Architectural Entertainments, MIT Press, Cambridge, 572 s.
- Boulding, K. E., 1956. The Image: Knowledge in Life and Society, University of Michigan Press, United of States, 175 s.
- Burelli, A.R., 1987. Vision and Representation of Urban Space., A.A.R.P. Environmental Design: Journal of the Islamic Environmental Design Research Centre, 1:2, 42-51.
- Candaş, N., 2002. Tarihi Çevre Korumada Yaklaşımlar ve Teknikler, Örnekleme: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Cansever, T., 2010. Osmanlı Şehri, Timaş Yayınları, İstanbul, 239 s.
- Castex, J. P., 2005. Kentsel Mekanın Yapısı Üzerine Notlar, Selçuk Batur İçin Mimarlık Yazıları, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, İstanbul, 175 s.
- Cheshmehzangi, A., 2014. Spatial Syntagma and Identity of a Place: Sensing, Relating to, and Knowing a Place, Journal of Human Behavior in the Social Environment, 24, 799-810.
- Cevizci, A., 1996. Metafiziğe Giriş, Paradigma Yayını, Edirne, 400 s.
- Correa, C., 1983. Quest for Identity, Architecture and Identity, Exploring Architecture In Islamic Culture I- Seminar, University Tecnology Malaysia any Ministry of Culture, July, Bildiriler Kitabı, 10-13 s.
- Çakır, H. ve Yıldırım Gönül, B., 2015. Tarihi Yapılarda Mekansal Belleğin Korunması: İzmit Seka Selüloz ve Kağıt Fabrikasının Dönüşümü, BÜ Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 8, 85-110.
- Çevik, S., 1991. Mekan Kimlik Kimliklendirme: Trabzon Sokakları Örneği, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Çevik, S., Vural, S., Tavşan, F. ve Aşık, Ö., 2008. An Example to Renovation–Revitalization Works in Historical City Centres: Kunduracılar Street/Trabzon-Turkey, Building and Environment, 43, 950-962.
- Çolpan Erkan, N., 1996. Çevre Psikolojisi Bağlamında Çevresel İmaj ve Beşiktaş Meydanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çolpan Erkan, N., 2002. Kastamonu Örneğinde Anadolu Kenti İmaj Ögeleri ve Değişim Süreci, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çolpan Erkan, N. ve Yenen, Z., 2010. Yerleşmelerde İmaj Analizi Konusunda Bir Yöntem: Kastamonu Örneği, Megaron Dergisi, 5:2, 67-81.

- Devine-Wright, P. ve Clayton, S., 2010. Introduction to the Special Issue: Place, Identity and Environmental Behaviour, Journal of Environmental Psychology, 30:3, 267-270.
- Diker, M., 2014. Kent Kimliğinin Oluşmasında İbadet Yapılarının Yeri ve Önemi: Antakya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Diker, M. ve Çolpan Erkan, N., 2017. Kent Kimliğinde İbadet Yapıları, Planlama Dergisi, 27:2, 180-192.
- Doğan, F., 2016. Tarihsel Süreç İçerisinde Kültürel Değişimin Fiziksel ve Algısal Değişim Bağlamında İrdelenmesi: Trabzon Kent Meydanları Örneği, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Doğu, T. ve Varkal Deligöz, M., 2017. Hafıza Kutusu: Bir Kentsel Kolektif Deneyi(mi), Megaron Dergisi, 12:4, 545-552.
- Draaisma, D., 2007. Bellek Metaforları Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi, Metis Yayınları, İstanbul, 344.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1720.
- Eliade, M., 2003. Dinler Tarihine Giriş, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 455.
- Erçoşkun, E. Y., Akünel, Ö. E., Yenigül, S. B. ve Alkan, L., 2016. Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları, Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 11, 4-23.
- Erses, S. M., 1999. Kent Kimliği ve Kuruluşundan Günümüze Metropolleşme Süreci İçinde İstanbul'un Kimlik Analizi, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, E., 2006. Çevre ve Kent Estetiği, KÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 8:9, 68-77.
- Ertürk, S., 1984. Mimari Mekanın Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Es, M., 2007. Kent Üzerine Düşünceler, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 96 s.
- Gerçek, B., 1990. Trabzon, Ankara, 101 s.
- Gezer, H., 2007. Mekan ve Mekanın Algılanması, Mimarlıkta Malzeme, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul, 55 s.
- Gibson, J., 1954. The Visual Perception of Objective Motion and Subjective Movement, Psychological Review, 304-305.
- Guidoni, E., 1987. Sinan's Construction of the Urban Panorama, A.A.R.P. Environmental Design: Journal of the Islamic Environmental Design Research Centre, 1:2, 1-2.

- Güler, T., Şahnagil, S. ve Güler, H., 2016. Kent Kimliğinin Oluşmasında Kültürel Unsurların Önemi: Balıkesir Üzerine Bir İnceleme, Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 12: Özel Sayı, 85-104.
- Güneroğlu, N. ve Bekar, M., 2017. Dönüşüm ve Kimlik Kavramı: Trabzon Örneği, KÜ Orman Fakültesi Dergisi, 17:4, 580-593.
- Güremen, L., 2011. Kent Kimliği ve Estetiği Yönüyle Kentsel Donatı Elemanlarının Amasya Kenti Özelinde Araştırılması, Journal of New World Science Academy, 6:2, 254-291.
- Güvenç, B., 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Örneği Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, Mimarlık Dergisi, 244, 72.
- Güvenç, B., 1993. Türk Kimliği – Kültür Tarihinin Kaynakları, Remzi Kitapevi A.Ş., İstanbul, 448.
- Güzer, A., 2009. Modernizmin Gelenekler Uzlaşma Çabası Olarak Camii Mimarlığı, Mimarlık Dergisi, 348, 1-3.
- Halbwachs, M., 1992. On Collective Memory, The University of Chicago Press, Chicago, 186 s.
- Herzog, T.R ve Leverich, O.L., 2003. Searching for Legibility, Journals of Environment and Behavior, 35, 459.
- Hull, B.R., Lam, M., Vigo ve G., 1994. Place Identity: Symbols of Self İn The Urban Fabric, Landscape and Urban Planning, 28, 109-120.
- Huyssen, A., 1995. Twilight Memories, Making Time in a Culture of Amnesia, Routledge, 302 s.
- İlgin, C., 1997. İstanbul Konut Mimari Kimliğinin, Konut Örüntülerine Bağlı Değişimi ve Kent İle Etkileşimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İlgar, E., 2008. Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- İnceoğlu, M. ve Aytuğ, A., 2009. Kentsel Mekanda Kalite Kavramı, Megaron Dergisi, 4:3, 131-146.
- İslam Ansiklopedisi, 2002. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 12100 s.
- İzgi, U., 1999. Mimarlıkta Süreç, Kavramlar-İlişkiler, Yem Yayınları, İstanbul, 255 s.
- Kahvecioğlu, H., 1998. Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kaypak, Ş., 2010. Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi, MKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7:14, 373-392.
- Kostof, S., 1993. *The City Shaped: Urban Patterns and Meanings, Through History*, Thames&Hudson, New York, 352 s.
- Köseoğlu, E., 2012. Kurgusal Olarak Farklılaşan Örüntülerde Mekansal Okunabilirliğin Biçimsel, Dizilimsel ve Öznel Boyutları, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Köseoğlu, E. ve Erinsel Önder, D., 2010. Mekansal Okunabilirlik Kavramının Çözümlemesi, Yapı Dergisi, 343, 52-56.
- Köseoğlu, E. ve Erinsel Önder, D., 2011. İnsan Belleğinin ve Kentin Belirgin Öğelerini Tanımlamak: Ayvalık'taki Öznel ve Nesnel İşaret Öğeleri, Arkitekt Dergisi, 524, 40-50.
- Kuban, D., 2012. Cami, Mimarlık Dergisi, 367.
- Kutlu, R., Manav, B. ve Ertürk, Z., 2011. İstanbul Kıyı Mimarisinin Görsel Matris Üzerinden Kimlik İncelemesi, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 1:2, 6-13.
- Kultufan, S., 1994. Trabzon Kenti Semerciler ve Kemeraltı Sokaklarının Tarihi Dokusunun İncelenmesi, Koruma ve Restorasyon Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Küçüköner, M., 2007. İmge ve Bellek İlişkinine Bir Bakış, Sanat Dergisi, 12, 79-82.
- Lang, J., 1987. *Creating Architectural Theory: The Role of Behavioral Sciences in Enviromental Design*, Van Nostrand Reinhold Company, New York, 269 s.
- Lewicka, M., 2008. Place Attachment, Place Identity and Place Memory: Restoring the Forgotten City Past, Journal of Environmental Psychology, 28, 209-231.
- Lynch, K., 1981. *A Theory of Good City Form*, Cambridge, Massachusetts, and London: The MIT Press, Cambridge, 528.
- Lynch, K., 1960. Kent İmgesi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul ,215 s.
- Madran, E., 2001. Kent Belleğinin Oluşmasında Mimarlık Yapıtları, Mimarlık Dergisi, 298, 47-49.
- Nasar, L. J., 1998. *The Evaluative Image of The City*, Sage Publication, The United States of America, 192 s.
- Nora, P., 2006. *Hafıza Mekânları*, Dost Kitabevi, Ankara, 263.
- Norberg-Schulz, C., 1979. *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, Publishing by Rizzoli, New York, 216 s.

- Oğurlu, İ., 2014. Çevre, Kent İmajı, Kent Kimliği, Kent Kültürü Etkileşimlerine Bir Bakış, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 13:26, 275-293.
- Olick, J., 1999. Collective Memory: The Two Cultures, Sociological, 17:3, 333-348.
- Önem, A. B ve Kılıçaslan, İ., 2005. Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik, Mimarlık, Planlama ve Tasarım Dergisi, 4:1, 115-125.
- Örer, G., 1993. İstanbul'un Kentsel Kimliği ve Değişimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özel, M.K., 2011. Kent Strüktürü ile Tapınma Yapıları Arasındaki İlişki Bağlamında Ayvalık Hamidiye Camisi, Tasarım Kuram Dergisi, 11-12, 15-39.
- Özkan, D.G., 2017. Kentsel Rekreasyon Alanı Olarak Alışveriş Caddelerinin İncelenmesi: Trabzon Örneği, Uluslararası Bilimsel Araştırma Dergisi, 2:2, 444-453.
- Qingjiu, S. ve Maliki, N.Z., 2013. Place Attachment and Place Identity: Undergraduate Students' Place Bonding on Campus, Procedia- Social and Behavioral Sciences, 91, 632-639.
- Pocock, D.C.D. ve Hudson, R., 1978. Image of Urban Environment, Published by Macmillan, London, 192 s.
- Proshansky, H.M., Fabian, A.K. ve Kaminoff R., 1983. Place Identity: Physical World Socialization of the Self, Journal of Environmental Psychology, 3:1, 57-83.
- Rossi, A., 2006. Şehrin Mimarisi, Kanat Kitap Yayınevi, İstanbul, 244.
- Saban Ökesli, D. ve Gürçınar, Y., 2012. An Investigation of Urban Image and Identity: Finding from Adana, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21:1, 37-52.
- Sağsöz, A. ve Al, S., 2013. Kent İçinde Bir Yapı, Yapı İçinde Bir Kent, Sanat Tarihi Dergisi, 22:2, 91-109.
- Sargın, H., 2012. Havra, Kilise ve Cami İç Mekanlarına İbadethane Kimliği Kazandıran Mekansal İmge ve Sembollerine İlişkin Ortak Kavramlar, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 52 s.
- Santos - Delgado, R., 2005. Architectural Landmarks in Davao City: Value-Based Approach To The History of Architecture, Banwa, 2:1, 38-65.
- Schudson, M., 2007. Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri Cogito, Bellek: Öncesiz, Sonrasız, 50, 179-199.
- Sennett, R., 1996. Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 480 s.
- Sorrows, E.M., Hirtle, C.S., 1999. The Nature of Landmarks for Real and Electronic Spaces, Spatial Information Theory, Cognitive and Computational Foundations of Geographic Information Science, 1661, 37-51.

- Steck, S.D. ve Mallot, H.A., 2000. The Role of Global and Local Landmarks in Virtual Environment Navigation, Presence, 9:1, 69-83.
- Suher, H. ve Ocakçı, M., 1996. İstanbul Metropolitan Kent Planlama Sürecinde Kent Kimliği ve Kent İmgesi İstanbul 2020 Sempozyumu, Nisan, Bildiriler Kitabı, 519.
- Suher, H., Ocakçı, M., Karabay Ayataç, H. ve Ertekin, Ö., 2004. An Indicator of Sustainable Development: Urban Identity, İTÜ AZ Dergisi, 1:2, 26-42.
- Swan, J., 1990. Sacret Places, Santa Fe: Bear & CO, North America, 237 s.
- Tekeli, İ., 2011. Tasarım, Mimarlık ve Mimarlar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 250 s.
- Topçu, K., 2011. Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8:2, 1048-1072.
- Tuluk, Ö.İ. ve Düzenli H.İ., 2010. Trabzon Kent Mirası: Yer –Yapı – Hafıza, Klasik Yayınları, İstanbul, 517 s.
- Turgut, H., Yavuz Özalp, A. ve Erdoğan, A., 2012. Artvin İlinde Doğal Çevrenin Kent Kimliğine Etkileri, SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, 13, 172-180.
- Tuztaşı, U., 2012. İnancın ve Mekanın İççeliği, Mostar Dergisi, 86.
- Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr, 03.04.2018.
- Türkantoz, K., 2006. Kent Kimliğinin Oluşumunda Kutsal Merkezin Yeri: İslam Dönemi Kudüs’ünde Harem-i Şerif Örneği, Tasarım ve Kuram Dergisi, 4, 60-70.
- Ujang, N., 2009. Place Attachment and Continuity of Urban Place Identity, Procedia-Social and Behavioral Sciences, 49, 156-167.
- Ulu, A. ve Karakoç, İ., 2004. Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, Planlama Dergisi, 3, 59-66.
- URL-1, <http://www.haber7.com/yazarlar/ihsan-aktas/402431-kent-kimligi> 24.03.2018.
- URL-2, <https://aktiffelsefebakirkoy.org/makaleler/camii-sembolizmi-uzerine-bir-deneme> 24.03.2018.
- URL-3, <https://aktiffelsefebakirkoy.org/makaleler/kutsal-mimari> 15.04.2018.
- URL-4, <http://www.yalin-mimarlik.com/inanc-ve-mekan-iliskisi/> 10.03.2018,
- URL-5, Kentsel Tasarım ve Kültürel Hizmetlerin Planlama İlkeleri, Australian Capital Territory Planning & Land Authority, http://www.actpla.act.gov.au/__data/assets/pdf_file/0014/2813/appendix_02. 22.04.2018.
- URL-6, Kentsel Tasarım Rehberi”, Coventry City Council, UK, www.coventry.gov.uk/ccm/cms-service/download/asset/?asset_id=17773679 22.04.2018.

- URL-7, Raubal, M. ve Egenhofer, M. J., Comparing the Complexity of Wayfinding Tasks in Built Environments, ftp://ftp.geoinfo.tuwien.ac.at/raubal/2828_wayfinding_e+pb.pdf 22.04.2018.
- URL-8, Park Farm, Güney & Doğu Gelişim Kentsel Tasarım Stratejisi, Ashford, UK, http://www.ashford.gov.uk/pdf/Planning_PFDevB_p26_45.pdf 22.04.2018.
- URL-9, Hangi Landmark?, <https://xxi.com.tr/i/hangi-landmark> 22.04.2018.
- URL-10, <https://prezi.com/kno1-2kjniip-/kevin-lynch/> 23.08.2018.
- URL-11, <http://themobilecity.nl/2009/05/08/review-kevin-lynch-the-image-of-the-city/> 23.08.2018.
- URL-12, <https://bcamarsharchi525.wordpress.com/2013/03/05/lynchs-five-elements/> 23.08.2018.
- URL-13, https://www.google.com/search?ei=Jbl-W6LTAfCyrGT5kYTACw&q=sil%C3%BCet+nedir&oq=sil%C3%BCet+nedir&gs_l=psy-ab.3..013j0i22i30k112j0i22i10i30k113j0i22i30k112.92375.93024.0.93200.5.5.0.0.0.161.161.0j1.1.0...0...1.1.64.psy-ab..4.1.161....0.dbPF5UX4HUY 23.08.2018.
- URL-14, <https://yoldanciktim.com/dinlere-gore-tapinaklar/> 06.09.2018.
- URL-15, <https://www.hristiyanlik.org/kilise-nedir-tanim/> 06.09.2018.
- URL-16, <https://blog.fotografium.com/insan-gozu-optik-degerleri-nelerdir/> 03.06.2018.
- URL-17, <http://architectureandurbanism.blogspot.com/2014/01/kevin-lynch-image-of-city-1960.html> 17.10.2018.
- URL-18, <https://www.slideshare.net/rajapukai/image-of-the-city-kevin-lynch-case-study> 18.10.2018.
- URL-19, <http://www.kulturelbellek.com/insanlik-tarihinde-din-olgusu/> 30.10.2018.
- URL-20, <http://www.ansiklopedi.yenimakale.com> 30.10.2018.
- URL-21, <https://www.dersimiz.com/bilgibankasi/camiii-nedir-hakkinda-bilgi-120> 31.10.2018.
- URL-22, <http://www.wikizeroo.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQ2FtaQ> 31.10.2018.
- URL-23, <http://emlakansiklopedisi.com/wiki/camii-mimarisi> 31.10.2018.
- URL-24, <http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/kulliye-mimarisi/> 31.10.2018.
- URL-25, <http://www.gezelimbiraz.com/2013/09/katedral-bazilika-sapel-kilise-fark-ne.html> 01.11.2018.

- URL-26, <http://www.defineatesi.com/showthread.php?3-Kilise-ve-Kilise-Hakk%FDnda-Bilgi> 03.11.2018.
- URL-27, <https://www.defineisaretleri.gen.tr/kilise-kiliseler-hakkinda-bilgi/> 03.11.2018.
- URL-28, <http://www.farmet.net/forum/kiliseler-ve-bulgulari-90/kilise-bolumleri-176/> 03.11.2018.
- URL-29, <https://www.rotasenin.com/floransa-katedrali> 03.11.2018.
- URL-30, <http://www.bursadabugun.com/haber/abdulmetin-balkanlioglu-nun-cenazesinde-insan-seli-973880.html> 03.11.2018.
- URL-31, <http://www.5harfliler.com/anadolu-sehirleri-nasil-turklestirildi-iconiumdan-konyaya/> 03.11.2018.
- URL-32, <https://www.fikriyat.com/tarih/osmanlida-mahalle-yapisi-nasildi> 03.11.2018.
- URL-33, https://www.google.com/search?biw=1366&bih=608&tbm=isch&sa=1&ei=x9zdW8OLDoSsrgSImL7wAg&q=istanbul+camii+sil%C3%BCetleri&oq=istanbul+camii+sil%C3%BCetleri&gs_l=img.3...121410.131704.0.131924.24.21.0.3.3.0.237.2881.0j18j1.19.0....0...1c.1.64.img..2.20.2590...0j35i39k1j0i67k1j0i30k1j0i8i30k1j0i24k1.0.tao0cpARQGk#imgrc=Se1C4Ww9XV7aM: 03.11.2018.
- URL-34, https://www.google.com/search?q=Taung+Kalat+Manast%C4%B1r%C4%B1,+Myanmar&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjNsqrP4bjeAhWqiIsKHQXaDIAQ_AUIDygC&biw=1366&bih=657#imgrc=pVUKwySiRFTOYM: 03.11.2018.
- URL-35, https://www.google.com/search?q=Taung+Kalat+Manast%C4%B1r%C4%B1,+Myanmar&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjNsqrP4bjeAhWqiIsKHQXaDIAQ_AUIDygC&biw=1366&bih=657#imgrc=VDmIm8MLGqIECM: 03.11.2018.
- URL-36, <http://www.bilgimanya.com/camiinin-bolumleri-nelerdir-resimli/> 12.11.2018.
- URL-37, https://www.google.com/search?hl=tr&biw=1366&bih=657&tbm=isch&sa=1&ei=OI7pW7q0McP-swGY_I_ABA&q=avlu+%C5%9Fad%C4%B1rvan+revak&oq=avlu+%C5%9Fad%C4%B1rvan+revak&gs_l=img.3...92592.102166.0.102493.30.23.0.1.1.0.220.2532.0j15j1.16.0....0...1c.1.64.img..13.8.1155.0..0j0i67k1j0i5i30k1j35i39k1j0i8i30k1.0.mikycTdGDeI#imgrc=Bvt9IyP8m9fC8M: 12.11.2018.
- URL-38, <https://www.nedir.com/camii-ve-b%C3%B6l%C3%BCmleri> 12.11.2018.
- URL-39, <https://www.huzursayfasi.com/faydali-bilgiler-sayfasi/30845-camiinin-bolumleri-ve-anlamlari-kisaca-s1.html> 12.11.2018.
- URL-40, https://www.google.com/search?q=camiinin+b%C3%B6l%C3%BCmleri&hl=tr&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwje3OLD487eAhVE2CwKHSmnBMkQ_AUIDigB&biw=1366&bih=608#imgrc=tTGSb9Sg46kRVM: 12.11.2018.

- URL-41, <https://masjidmpd.or.id/adab-adab-ketika-di-masjid/> 12.11.2018.
- URL-42, <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/kocatepe-camiide-selimiye-ve-sultanahmet-izleri-381862.html> 12.11.2018.
- URL-43, <https://www.flickr.com/photos/craizdgoat/5645896080/> 12.11.2018.
- URL-44, <http://www.canercangul.com/8928/rustem-pasa-camiii-son-cemaat-yeri/> 12.11.2018.
- URL-45, <https://www.risaleajans.com/soru-cevap/camiilerimizdeki-kubbe-ve-minarelerin-anlamlari> 12.11.2018.
- URL-46, <http://www.betonminare.com/?pnum=13&pt=Camii%2C+Mescid%2C+Minare%2C+Mihrap%2C+Mahfel%2C+K%C3%BCrs%C3%BC%2C+Kubbe%2C+Alem%2C+%C5%9Eerefe%2C+Mahya+Nedir+%3F> 12.11.2018.
- URL-47, <https://gezimanya.com/Yazilar/kiliselerdeki-bolumlerin-anlamlari> 12.11.2018.
- URL-48, https://www.google.com.tr/search?biw=1366&bih=608&tbm=isch&sa=1&ei=3InpW_6JHMjJsQH1yZPYCg&q=kilise+avlu&oq=kilise+avlu&gs_l=img.3...111402.113110.0.113920.5.5.0.0.0.196.668.0j4.4.0...0...1c.1.64.img..1.2.330...0j35i39k1.0.lur7Jrrphk#imgdii=o6MfBJuctxKRKM:&imgsrc=ZPcMGe-OpukgiM: 12.11.2018.
- URL-49, <http://www.ilimdunyasi.com/dinler-tarihi-984/kilise-ve-kisimlari/> 12.11.2018.
- URL-50, <https://www.flickr.com/photos/37336402@N00/31997289725> 13.11.2018.
- URL-51, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Genua,_Cattedrale_di_San_Lorenzo,_Interior_01.JPG 13.11.2018.
- URL-52, <http://surekligezsek.blogspot.com/2017/11/lviv.html> 13.11.2018.
- URL-53, <http://www.wikizeroo.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvw4dhbl9rdWxlc2k> 13.11.2018.
- URL-54, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19788&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=mekan> 02.04.2019.
- URL-55, <http://www.karadenizgazete.com.tr/siyaset/trabzon-a-dev-sehir-parki/62544> 06.02.2019.
- URL-56, <https://sites.google.com/site/trabzonbelgeseli/trabzon-hakkinda-genel-bilgiler> 11.02.2019.
- URL-57, <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvVHJhYnpvbg> 11.02.2019.

- URL-58, <https://yandex.com.tr/harita/103830/trabzon/?l=sat&ll=39.774930%2C41.001205&ol=geo&ouri=ymapsbm1%3A%2F%2Fgeo%3Fll%3D39.724159%252C41.003525%26spn%3D1.380699%252C0.593620%26text%3DTrabzon%252C%2520T%25C3%25BCrkiye%2520&z=13> 11.02.2019.
- URL-59, <https://gezimanya.com/turkiye/trabzon-hakkinda-bilinmesi-gerekenler-0> 11.02.2019.
- URL-60, <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=106079> 13.01.2019.
- URL-61, <https://www.uludagsozluk.com/k/tanjant-yolu/> 13.01.2019.
- URL-62, <http://v3.arkitera.com/h2388-trabzon-%E2%80%98tanjant-yolu-na-kavusuyor.html> 13.01.2019.
- URL-63, https://www.academia.edu/36395796/CUMHUR% C4% B0YET% C4% B0N_ % C4% B0LK_ YILLARINDA_ TRABZON- AK% C3% 87AABAT_ SAH% C4% B0L_ YOLU_ Muzaffer_ BA% C5% 9EKAYA 16.02.2019.
- URL-64, <http://www.milliyet.com.tr/karadeniz-sahil-yolu-daha-cok-tartisilacak-gundem-1498434/> 16.02.2019.
- URL-65, <https://www.instagram.com/gezgintrabzon/> 20.12.2017.
- URL-66, <https://www.neredekal.com/trabzon-kemeralti-carsisi/> 20.12.17.
- URL-67, <https://www.haber61.net/trabzon/trabzon-un-islek-sokaginda-ilk-etap-tamam-h308425.html> 20.12.2017.
- URL-68, <https://www.facebook.com/groups/108079095946806/771594339595275/> 07.04.2018.
- URL-69, <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvVXp1bl9Tb2thaw> 17.02.2019.
- URL-70, <https://yandex.com.tr/harita/103830/trabzon/?ll=39.726620%2C41.005810&mode=search&sl=32.854049%2C39.920756&ssp=0.314484%2C0.141956&text=uzunsokak%20trabzon&z=18.4> 17.02.2019.
- URL-71, <https://www.zingat.com/taflan-gayrimenkulden-tanjant-yolu-uzeri-meydana-cok-yakin-ofis-1650472i> 17.02.2019.
- URL-72, <https://www.haber61.net/trabzon/trabzon-da-o-kavsak-icin-en-buyuk-sorun-ortadan-kalkti-h268013.html> 17.02.2019.
- URL-73, <https://mapio.net/pic/p-11363934/> 17.02.2019.
- URL-74, <https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=716128&page=22> 17.02.2019.

- URL-75, <http://www.karadenizdesonnokta.com.tr/osman-necip-sevinc-devlet-yapiyor-baskanlar-sahipleniyor-roportaj,56.html> 17.02.2019.
- URL-76, <http://www.mimdap.org/?p=101466> 17.02.2019.
- URL-77, <https://www.getaroom.com.au/trabzon/panagia-suite-hotel.htm> 17.02.2019.
- URL-78, <https://www.haber61.net/trabzon/trabzon-da-kemeralti-projesi-nin-is-akdi-feshediliyor-h303039.html> 17.02.2019.
- URL-79, <https://trabzonhaberajansi.blogspot.com/2011/05/trabzon-ve-turkiyenin-ve-hattayurt.html> 17.02.2019.
- URL-80, <https://www.uludagsozluk.com/k/trabzon/4/> 17.02.2019.
- URL-81, <https://kunduraclar-eczanesi.business.site/> 17.02.2019.
- URL-82, <https://galeri.uludagsozluk.com/r/kundurac%C4%B1lar-caddesi-43203/> 17.02.2019.
- URL-83, <http://myu.blogcu.com/tabakhane-koprusu/6102904> 17.02.2019.
- URL-84, <https://www.haber61.net/trabzon/trabzon-un-merkezindeki-tarihi-kopru-risk-altinda-h338676.html> 17.02.2019.
- URL-85, <https://playtofly.wordpress.com/2012/09/10/trabzonun-en-unlu-caddesi-uzunsokak/> 17.02.2019.
- URL-86, <https://placesmap.net/TR/Collezione-Trabzon--Uzunsokak-3222104/> 17.02.2019.
- URL-87, <http://www.viratrabzon.com/yazar/kavak-meydandan-yukselen-milyonlarca-fisilti-2774.html> 18.02.2019.
- URL-88, <http://www.viratrabzon.com/yazar/kavak-meydandan-yukselen-milyonlarca-fisilti-2774.html> 18.02.2019.
- URL-89, <https://www.cnnturk.com/turkiye/trabzonun-efsane-stadyumu-huseyin-avni-aker-millet-bahcesi-oluyor> 18.02.2019.
- URL-90, <https://www.gazetenehaber.com/haber/trabzonda-millet-bahcesi-kararina-destek/15662> 18.02.2019.
- URL-91, <https://www.flickr.com/photos/110367973@N02/11171614913> 18.02.2019.
- URL-92, <https://placesmap.net/TR/Atapark-798705/> 18.02.2019.
- URL-93, <http://bilelimmi.com/eski-trabzon-fotograflari/> 18.02.2019.
- URL-94, <http://www.trabzonbilgi.com/trabzon-tarihi/> 18.02.2019.
- URL-95, <http://www.eskiturkiye.net/tag/1936/> 18.02.2019.

- URL-96, https://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Black_Sea/Trabzon/moloz_mevkii/photo777530.htm 18.02.2019.
- URL-97, <https://mapio.net/pic/p-8055119/> 18.02.2019.
- URL-98, <http://myu.blogcu.com/eski-trabzon-resimleri/6779006> 18.02.2019.
- URL-99, <http://www.habercuk.com/trabzon-meydaninin-hali/17198/> 18.02.2019.
- URL-100, https://www.tripadvisor.com.tr/LocationPhotoDirectLink-g298039-d2648775-i74994902-Kalfa_Hotel-Trabzon_Turkish_Black_Sea_Coast.html 18.02.2019.
- URL-101, <http://trabzonblog.com/2016/05/trabzonun-merkezi-meydan/> 18.02.2019.
- URL-102, <https://twitter.com/huseyinorsktu/status/951759716660797440> 18.02.2019.
- URL-103, <http://wownturkey.com/forum/viewtopic.php?t=85089&start=300> 18.02.2019.
- URL-104, <https://twitter.com/trabzon/status/1073983496090238976> 18.02.2019.
- URL-105, <http://www.uzaklar.com/ganita/> 18.02.2019.
- URL-106, <http://www.uzunlukbirimleri.com/2018/08/1-adim-kac-metre-kac-cm-yapar/> 21.02.2019.
- URL-107, <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.930085930356094.1073741881.235449143153113&type=3> 06.03.2019.
- URL-108, https://www.google.com/search?biw=1366&bih=657&tbm=isch&sa=1&ei=aRSBXLKRF_2BjLsP6eO56Ao&q=St+Paul+Katedrali+valetta&oq=St+Paul+Katedrali+valetta&gs_l=img.3...140745.146281..146773...0.0..0.470.1627.0j8j4-1.....1....2j1..gws-wiz-img.....0j0i24j0i30.A459SbXK1cM#imgdii=uuaE8Q1Fxd73jM:&imgcr=eOZt0BBN_Wz5FM: 07.03.2019.
- URL-109, https://www.google.com/search?biw=1366&bih=608&tbm=isch&sa=1&ei=_xSBXLHfHsfEwALkvbfoBQ&q=lotus+bahai+tap%C4%B1na%C4%9F%C4%B1&oq=lotus+ba&gs_l=img.1.0.35i39j0l6j0i30i3.552804.554557..555581...0.0..0.260.1438.0j6j2.....1....1..gws-wiz-img.....0i67.ofKmVIOMSus#imgcr=uaN78enb7HTG_M: 07.03.2019.
- URL-110, https://www.google.com/search?q=selimiye+camiii&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjAi-HOsrPgAhVIZJoKHfxOD2sQ_AUIDigB&biw=1366&bih=608#imgdii=wceT-yfiuwnP1M:&imgcr=6WSxmzy8Jk5DDM: 11.02.2019.
- URL-111, https://www.google.com/search?tbm=isch&q=notre+dame&chips=q:notre+dame,online_chips:paris+france&sa=X&ved=0ahUKEwi567DujvDgAhVQjqQKHToCC88Q4IYIKigC&biw=1366&bih=608&dpr=1#imgdii=Om1IIQM_Wm4HHM:&imgcr=81uju21q22Xn7M: 07.03.2019.

- URL-112,
- URL-114,
- URL-116,
- URL-118,

- URL-120,
- URL-122,
- URL-124, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=ANLAM 08.03.2019.
- URL-125, <http://nedirler.com/nedir-ne-demek/anlamsallk-nedir-ne-demek-anlam-hakknda-bilgi.html> 08.03.2019.
- URL-126, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=simge 08.03.2019.
- Ülger, G., 2013. Tapınma Ritüeli İle İbadet Mekanı Arasındaki İlişkinin Göstergibilimsel Bağlamda Okunması: Cemevi Yapıları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünlü, T.S., 2017. Kentsel Kimliğin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekan İlişkisi: Mersin Örneği, Planlama Dergisi, 27:1, 75-93.
- Ünügür, S.M. ve Beyhan, Ş.G., 2005. Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli, İTÜ Dergisi-A Mimarlık, Planlama, Tasarım, 4:2, 79-87.
- Webster Ninth New Collegiate Dictionary, 1983. Merriam-Webster, United States, 1563 s.
- Wirth, L., 2002. Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme, İmge Kitapevi, Ankara, 108 s.
- Yalçınkaya Erol, Ş., 2015. Trabzon Kent İçi Ulaşımında Tarihi Köprüler, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Dergisi, 1, 3299-3306.

- Yavuz, A. ve Kuloğlu, N., 2012. A Research on Permeability Concept at an Urban Pedestrian Shopping Street: A Case of Trabzon Kunduracılar Street, Artvin oruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 13:1, 25-39.
- Yıldırım, M., 2014. Kutsal Mekan Algısı Bağlamında Şehir Kimliği ve Din, .. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23:1, 133-142.
- Yüksel, H.Z., 2014. İnanç ve Mekan İlişkisi Bağlamında Camii Mimarisi, İstanbul Art News, 16, 58-59.
- Yürekli, F., 1977. evre Görsel Değerlendirilmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırılması, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zorlu, T., Aydınlan, E. ve Engin, E., 2010. Kentsel Müdahale, Mimarlık Dergisi, 352, 366.

ÖZGEÇMİŞ

1994 yılında Trabzon'da doğdu. 2008 yılında İsmet Paşa İlköğretim Okulu'ndan, 2012 yılında Tefvik Serdar Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde 2012 yılında başladığı lisans öğrenimini 2016 yılında bölüm ikincisi olarak tamamladı. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde yüksek lisans öğretimine başladı. İyi derecede İngilizce bilmektedir. İyi derecede Microsoft Office, Autocad, SketchUp, Photoshop, SPSS bilmektedir. 2014 yılında LAM Mimarlık İnşaat' ta ve 2015 yılında Trabzon Ortahisar Belediyesi Yapı Kontrol Müdürlüğü'nde iş deneyimi bulunmaktadır.